STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 04670

PARADOKSEN

Max Simon Nordau

Permanent preservation of this book was made possible
by Mr. & Mrs. Saul Miller
in memory of
Nina Jillian Rosenblatt

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

מאַקס נאָרדוי.

פּאַראַדאָקסען

איבערזעצט דורך ב. ק—י.

מיט ביאָגראַפישע און קריטישע
איינלייטונגען פון: נ. סאָקאָלאָוו,
ד"ר ש. מלמד און ד"ר ד. פאַסמאַניק.

פערלאַג / ב. שימין.

וואַרשא ❖ 1923

פערקויף: געז. „צענטראַל" וואַרשא.

DRUK. SIKORA i MYLNER WARSZAWA. NOWOLIPKI 6.

מאקס נארדוי.

אין דער פערזאן פון מאקס נארדוי דארפען מיר אידען, בע־
גריסען אלס אונזערן, איינעם פון די רייכסטע און פיעלזייטיגסטע
גייסטער פון אונזער עפאכע. מיט א זעלטענער אויסבילדונג און
בעריהרט פון אלע גרויסע ערשיינונגען אין זיין צייט, האט ער
בעוויזען ארויסצוטרעטען מיט דעם זעלבען מעכטיגען טאלענט אין
די פערשיעדענסטע ספערען פון דעם מענשליכען שאפען. ער האט
דער ערשטער בעוויזען שארף אויסצודריקען די גרויסע גרינדליכע
קאנטראסטען אין דעם לעבען פון זיין עפאכע, און געפונען די
פאסענדע פארמולע פאר די פערשיעדענסטע ערשיינונגען אין דער
גייסטעס־וועלט. גרעסער פון אלע זיינע חברים אין אלץ, וואס
עס געהער צו דיאלעקטישער שארפקייט, גלאנץ און שפראך, איז
נארדוי א אינדיווידואליטעט, וואס איז איבערגעוואקסען די אלע שיידע־
ווענט פון ליטערארישע שולען און ריכטונגען.

א מענש א בקי, וואס בעהערשט, ווי א פירשט, פערשיעדענע
געביטען, און א ארבייטער, וואס מאטערט זיך און ארבייט, ווי
דער ארעמסטער. א געוואלטיגער טאלענט, וואס האט מייסטערווערק
געשאפען אין א טאג־שרייבער, וואס זיין גייסט צוגיסט זיך אין
ברייטע שטראמען. א קינסטלער, וואס בעזיצט די קראפט פון דאס
געדרוקטעווארט, ווי זעלטען ווער אנאנדערער, און א רעדנער, וואס
זיינע ווערטער צושמעטערן, ווי דער האמער, די שטארקסטע פעלזען.
א געניע, וואס זיינע שארפגעפרעסטע ווערק זענען ווי זאפטיגע בשמים
אין דער וועלט־ליטעראטור און א פאפולאריזאטאר, וואס זיין אונ־
געוועהנליכע פרוכטבארקייט רופט ארויס ערשטוינען ביי די גרעסטע

וואונדער־קינסטלער פון דער ברייטער ליטעראַרישער שאַפונגס־וועלט. די דאָזיגע אַלע איינגענשאַפטען זענען ביי די מעהרסטע מענשען — הפכים, וואָס לאָזען זיך נישט פעראייניגען; אין אונזער גאוניישען לעהרער בילדען זיי אָבער אַ וואונדערבאַרע האַרמאָניע.

נאָר פיעלזייטיגע מענשען קענען אָבשאַצען די ווערדע פון דעם פענאָמען. עססאַאיסט, קריטיקער, פאָליטיקער, בעלעטריסט, רעדנער, שפּראַך־קינסטלער אין עטליכע שפּראַכען צו גלייך, און אויסער דעם אויך מעדיצינער, — אַזאַ מין פערבינדונג געפינט מען נאָר ביי די אויסגעוועהלטע וועלט־גייסטער. פון צייט צו צייט געהט אַרויס פון אונטער זיין פעדער אַ ליטעראַרישעס ווערק, וואָס האָט אַ אייביגען ווערט און אַלע טאָג — די זשורנאַליסטישע אַרבייט. יעדען טאָג שרייבען! יעדען טאָג גייסט האָבען! דער לעזער האָט גאָר קיין אהנונג נישט דערפון, וואָס'רע „פאָרסעטור" עס ענטהאַלטען אין זיך די עטליכע ווערטער. עס פאַלט גאַנץ אָפט איין צו גלויבען, אַז די בעקאַנטע לעגענדע וועגען סיזיפוס'ן האָט אין זינען געהאַט די טעגליכע זשורנאַליסטישע טעטיגקייט. די פרעסע שלינגט איין אין זיך אַ מאַסע גלענצענדע אינטעלעקטען, וואָס וואָלטען געקאָנט ווערען אַ צירונג פאַר דער ליטעראַטור, און זייערע צוואָרפענע געדאַנקען און פליהענדע בלעטער געהען כסדר לאיבוד. זיין אי אַ שריפשטעלער אי אַ זשורנאַליסט, און אויף ביידע געביטען זיך אויסצייכנען — דאָס קאָנען נאָר גרויסע גייסטער בעווייזען.

מאַקס נאָרדוי איז נישט נאָר אַ גרויסער גייסט, ער איז אויך איינע פון די מערקווירדיגסטע פערזענליכקייטען אין אונזער צייט. ער לאָזט זיך נישט איינשליעסען אין וועלכער ס'איז קאַטעגאָריע: ער איז פאַר זיך אַליין אַ קאַטעגאָריע. ווער קען נישט דעם מעכטיגען כאַראַקטער־קאָפּ! מעכטיג און מאַיעסטעטיש זיצט דער דאָזיגער גרויער, געוואַלטיגער פילאָזאָפען־קאָפּ, מיט דעם שענעם, שאַרפגעשניטענעם געזיכט, מיט די גרויסע, קלוגע און ליכטיגע אויגען אויף דעם לייבען־נאַקען פון אַ קרעפטיגען קערפּער. מ'קאָן זיך גאָרניט פאָרשטעלען קיין מעהר פאָלקאָמע פערקערפערונג פון גייסטיגער מאַכט, מאַסיווען כאַראַקטער, פעסטען ווילען און בעדענקטער ענערגיע. און מיט דער ריזענקראַפט איז פערבונדען די גוטסקייט און רוהיגע מילדקייט, וואָס מ'געפינט נאָר ביי קינדער און ביי גרויסע חכמים. די מעהרסטע שריפטשטעלער שרייבען ביכער און אַרטיקלען,

װאָס זענען רײַכער פון זײ אַלײן; נאָרדוי איז נאָך אַ סך געלעהרנטער און אונטערהאַלטענדער פון זײַנע װערק. אונטערהאַלטען זיך מיט נאָרדוי׳ען איז פון די גרעסטע פערגניגענס. מ׳זעהט, אַז אין דעם מענשען שטורמט בעהאַלטענערהייד אַ ים מיט גרויסעס לעבען. זײַנע געדאַנקען לויפען אַהין און אַהער, װי די װעלען פון טײַך. ער שעפט שטענדיג פון אַ פולען קװאַל; דאָ געפינט איהר נישט קיין פשט׳לדיגע חן׳דלעך און קיין קאָקעטעריע. דער געדאַנק קומט נישט געראָ־פענערהייד און געפינט זיך גלײַך זײַן שאַרפען אויסדריק, זײַן שלאַג־װאָרט, זײַן פאָרמולע. דאָס זענען לױטער פינקלענדע אימפּראָװי־זאַציעס נישט קיין געמאַכטע, נישט קיין געצװאונגענע. ער דריקט אויס דאָס, װאָס ער איז אינערליך — אַ קראַפט־מענש מיט אַ גרױסען טעמפּעראַמענט און דורכדינגענדען, האָרשאַרפען לאָגישען גײַסט.

נאָרדוי איז אַ בעזונדער אַרט פאַר זיך; ער האָט נישט געהאַט קיין פאָרבילד, האָט נישט קיין קאָנקורענטען און װעט אויך קיין נאָכהאַמער נישט האָבען. װי ער, אַזוי איז זײַן סטיל: פיעלגע־שטאַלטיג און שטאַרק, פיעלפאַרביג און אײנהײַטליך — ער האָט אין זיך די רײַכטקייט פון אַ בקי מיט דער מאַכט פון אַ גאַנצען, קאָנצענטרירטען גײַסט.

דער דאָזיגער טיטאַן פון גײַסט און אַרבייט, די דאָזיגע געניוס־שטראַהלענדע פערזענליכקייט, אין װעלכער ס׳הט זיך נאָך ביז היינטיגען טאָג ערהאַלטען די בליהענדע שאַפונגס־שמחה, די יוגענד־ליכע, ערקװיקענדע געמיטספרישקייט, — װאָלט געקאָנט אַ צירונג זײַן פאַר י ע ד ע נאַציאָן, און בעזונדער איז זי דער שטאָלץ און די צירונג פון אונזער פאָלק, װאָס קוקט אַרויף פון זײַן פינסטער־טיפען לײַדענס־טאָל צו יענע, אין װעלכע עס זעהט זײַן אָבשפּיגלונג. זײַט דאָס יודישע פאָלק קוקט מיט פריידע אויף אַלע צושטרייטע גאָלדקערנער פון זײַן געניע, קוקט עס אויך מיט צופריעדענהייט און שטאָלץ אויף ד ע ם אויסדריק פון זײַנע טאַלענטען, װעלכע די פײַנדליכע װעלט האָט געזוכט צו פערניכטען און צו דערשטיקען.

נאָרדוי איז אָבער מעהר װי דאָס. ער איז דער יודישער „גאון" אין אַ מאָדערנער פאָרם. נישט איינער פון יענע קפדנ׳ישע, װעלט־פרעמדע אַסקעטען װאָס זענען בעלאָדען מיט ספרים־קלוגהייט; אויך נישט איינער פון יענע מיסטיש־דעקאַדענטישע בעלי־שם. ער איז דער טיפ פון דעם פעלזענהאַרטען, שטרענג־סיסטעמאַטישען

גײַסט פון וועלכען ס'איז אַלבו, ר' יצחק עראַמאָה, רל"בג, — מיט די ווערטער, ווי שטאָהל, מיט די שפּיעלענדע לעבענס־שטראַהלען, מיט דער גרויסער, שטרענגער שטאָלצקײַט און מיט דעם שאַרפען וויץ — אין אַ מאָדערנער פאָרם.

דאָס איידעלגעצייכענטע פּראָפיל, די לײַכטענדע אויגען מיט די גרויסע, אָפענע אַפּלען מיט דעם ערנסטען, פעסטען און גוטען בליק — אַלץ מאַכט דעם אײַנדריק פון אַ קלוגען רבי. ווען דו זעהסט, ווי ער פעראײַניגט די ערודיציע מיט דעם שאַרפזין, ווי ער דערפיהלט די איידעלסטע רמזים, ווי קיין זאַך גליטשט זיך נישט אַרויס פון אונטער זײַן בליק, ווי ער אַרבײַט מיט התמדה, פערזונקען אין ביכער און מאַנוסקריפּטען, — ווען דו זעהסט דאָס אַלץ, פיהלסטו דעם פערגעניגען פון זעהן אין אַ נײַער פאָרם יענעם הויכען, אַלטען אַדעלס־טיפּ, אַ דאַנק וועלכען אונזער פאָלק איז געקרוינט געוואָרען מיט דעם טיטול „עם הספר" (דאָס פאָלק פון בוך). דאָ ווײַזט זיך ווידער אַרויס מײַן אַלטע טעאָריע וועגען דעם „אַלטען יודען": נאָך אַ רײַהע יאָהרען פערשווינדעט די איידעלע שיכטע פון דער אָנגענומענער פרעמדער קולטור און עס טרעט אַרויס דאָס אייגענע, דאָס אַמאָליגע. דאָ זעהען מיר דעם אַלט־יונגען גאון אין זײַן פולער קראַפט און אין דער פּראַכט פון זײַן מעכטיגען גײַסט.

פאַר אונז איז אָבער נאָרדוי נאָך פיעל מעהר: נ א ָ ר ד ו י, ד ע ר צ י ו נ י ס ט !

וואָס הערצל איז געוועזען אַלס פיהרער און אָרגאַניזאַטאָר, איז נאָרדוי אַלס אָנזאָגער און אידעענפּרעדיגער, אַלס וועקער, רופער און לעהרער.

ער האָט אַרויפגעפיהרט דעם דענקענדען יודען אויף אַ הויכען באַרג, פון וועלכען ער זעהט אַ ווײַטען רוים און בעטראַכט די קלענסטע אײַנצעלהײַטען. די אָרימקײַט פון דער אַסימילאַציע האָט אין קיין אָרט נישט געפונען אַזאַ שטאַרקען און טיעפען אויסדרוק, ווי אין נאָרדוי'ס גרויסע און שאַרפע רעדען, פון וועלכע יעדע איינציגע איז געוועזען אַ בעזונדער געשעהעניש. דאָס רעדנערישע און די צײַטווײַליגע טיילען פון די דאָזיגע רעדעס קאָנען נישט אַוועקנעהמען בײַ זיי זייער אייביגען ווערט, ווײַל ער ליעגט אין נאָרדוי'ס הויכען שטרעבען, רײַכען האַרצען. נאַציאָנאַל-

יודישען זין און ווייטען בליק. זיין אייפער שטאַמט פון אַ שענעם און וואַרימען געמיט, פון אַ ריינעם וואַרהייטס-ענטוזיאַזם. אין זיינע שטראָף-רעדען קעגען די אַסימילאַטאָרען קלינגט דער טאָן פון די אַמאָליגע נביאים; זיי זענען נישט נאָר ערשיינונגען פון אַ פייערדיגען טעמפּעראַמענט, זיי ווייזען אונז נישט נאָר דעם זיטליכען מוט פון אַ מענשען, וואָס געדט מיט זיין אייגענעם וועג, וואָס טרעט אַרויס אין פראָנט, אום מיט דעם פייער פון דער יוגענד און מיט דער ערפאַהרונג פון אַנאַלטען די רעכטע פון דעם יודישען פאָלק אויסצוקעמפּפען, — נאָך עפּעס גרעסערס ענטהאַלטען די דאָזיגע רעדעס אין זיך. זיי שטעלען פאָר מיט זיך דעם נייען געדאַנקען-קאַמפּף, וואָס איז ענטשטאַנען פון דעם יודישען אַלטערטום און רענעסאַנס. אַמאָל בליצט אין זיי דער ליכטיגער, שאַרפער בליק פון אַ בעגייסטערטען נביא; אַמאָל זאָגט ער אַרויס מיט אַ עפּיגראַמאַטישער שאַרפקייט די גאַנצע טיעפקייט פון אונזער איך, הויבט אינז אויף אויף אַ מאַיעסטעטישע הויכקייט און לייענט אין דער פאָלקס-נשמה, ווי אין אַנ'אָפענעם בוך. ער איז כמעט דער אייציגער אין דער פּאַטעטישער שילדערונג פון יענע טראַגיש-שמערצליכע איבערלעבונגען, וואָס עס האָט אין זיך דער העכערער, דיפערענצירטער גלות, — דער גלות פון דער אויסערליכער אַסימילאַציע. דאָ געפינט ער זיך אין זיין אייגענסטער וועלט: אין דער קריטיק. די פון איהם געפּרעסטע ווערטער בעקומען פליגעל און פלאַטערן אין דער וועלט אַרויס: דאָס זענען די ווערטער געווען, וואָס האָבען אַ סך מיטגעווירקט דאָס פאָלק צו בעגייסטערן, זיין גייסט צו וועקען און מיטלען צו זאַמלען, אום אינסטיטוציעס צו שאַפען. דאָס יודישע פאָלק איז בעגאַבט מיט גרויסע פעהיגקייטען, דאָס יודישע פאָלק דענקט: עס פערטראָגט נישט קיין נאַרישקייטען, עס לאַכט פון באַנאַלע חכמות, עס איז גענייגט צו קריטיק, צו סאַטירע זאָגאַר, עס לאָזט זיך נישט אַזוי איינפאַך מוסטערן און פיהרען און נאָר אַ גרויסער גייסט קאָן דאָס בעווייזען. נאָרדוי'ס קריטיק איבער די געגנער פון ציוניזם, זיין אַנאַליז, זיין בייסענדע סאַטירע האָבען וואונדער געוויזען, און יעדערער פון אונז, וואָס לעבט אין פאָלק און קומט אין בערידרונג מיט פערשידענע קרייזען פון פאָלק, אַלס שריפטשטעלער אָדער אַלס רעדנער, האָט זיך לייכט גע-

קאנט איבערציינגען אין דעם, ווי גרויס עס איז געווען דער עפעקט און די פראדוקטיוויטעט פון נארדוי׳ס רעדעס.

א סך זענען די דאזיגע רעדעס געווען און זיי האבען געדאט פערשידענע אינהאלטען און פערשידענע אייגענשאפטען. דער ציוניזם האט א סך גוטע רעדנער, דער רעדנער פון ציוניזם בלייבט אבער דערוויל נאר ער — דער לעהרער נארדוי. אויסער דער פערניכטענדער קריטיק פון דער אויסערליכער עמאנציפאציע, האט אונז נארדוי געשענקט אויך די קראפט פון ווילען. ווארום ער איז נישט נאר א געוואלטיגער און א אונערשראקענער פאלעמיקער, נאר אויך א מענש מיט אן׳אייזערנעם ווילען, וועלכער זאגט ארויס מיט א בעהערשענדער ערנסטקייט דאס, וואס ער פיהלט. מיר אלע, מיט אונזער מאדערניזם, מיט דער פיינער סקעפטישער איראניע, וואס שוואכט אב דאס אייגענע אין אונז, קאנען די קראפט אין זיך נישט געפינען.

דא איז נישט דער ארט זיך אריינצולאזען טיעפער אין די דיכטערישע און אינדיווידועל־מענשליכע אייגענטימליכקייטען פון נארדוי׳ן. עס איז אויך נישט היינט די צייט דערצו, ווייל דער זעכציג־יעהריגער געבורטסטאג בילדעט נאר איין קליינעם מערקשטיין אויף דעם לעבענס־וועג פון דעם ארבייטענדען, יוגענדליך־מונטערן נארדוי. נארדוי׳ן איז אויך פערזענליך אלס יובילאר שווער צו בעהאנדלען; ער מיידט אוים אלץ, וואס איז עהנליך צו א ביליגער פערזענליכער רעקלאמע, און איז גענוג אריסטאקראט, אום נישט צו קאנען ליידען די נייגיעריגע אויגען פון פובליקום ביי זיך אין דערהיים, ביי זיך אין ארבייטס־צימער. עס איז אויםגעקומען א קאמפף צו פיהרען, אום ארויסצוקריגען פון איהם א פאסיווע ערלויבניש אויף א גוטען אנשטאלט, וואס זאל געגרינדעט ווערען אויף זיין נאמען.

מיר קאנען אלזא נאך שטאלצער זיין מיט אונזער לעהרער, וועלכען עס בעשענט אויסער אלעמען אויך דאס שענסטע און אייגענטימליכסטע פון דער יודישער נשמה: די גרויסע ענוות.

נארדוי איז נישט קיין געענדיגטע עפאכע אין דער געשיכטע פון ציוניזם. די טעטיגקייט פון אונזער גרויסען לעהרער איז נישט קיין געענדיגטעם קאפיטעל. דאס איז דאס בעסטע, וואס מ׳קאן זאגען וועגען א יובילאר.

הערצל און נאָרדוי! דאָס ווערק, וואָס זיי האָבען אָנגעהויבען, איז נישט געווען קיין אַרבייט פאַר איין מענשען אָדער פאַר איין דור — ביי די גינסטיגסטע בעדינגונגען אפילו וואָלטען זיי עס אויך אַליין נישט קאָנען ענדיגען. אַ דאַנק קומט זיי דערפאַר, וואָס זיי האָבען אָנגעהויבען; ענדיגען — דאָס געהערט שוין צום פאָלק.

נ. סאָקאָלאָוו.

נאָרדוי אַלס קולטור־פילאָזאָף.

דער נייער יודישער קולטור-טרעגער בילדעט אַ בעזונדער קאַפיטעל אין דער געשיכטע פון דעם מענשליכען גייסט. אין איהם זעהען זיך אַזעלכע אייגענשאַפטען און סימנים, וואָס אַ פרעמדער, נישט קיין יוד, קאָן זיי כמעט גאָרנישט פערשטעהן. דאָס איז אַ פראָבלעמאַטישע פערזענליכקייט — מיט אַ פייערדיגען טעמפעראַמענט, און דאָך ראַדיקאַל-קאָנסעקווענט, הייסעס בלוט און אַ הויךענטוויקעלטעס קריטישעס בעוואוסטזיין, אַ ברייטער קאָסמישער בליק און זאַכליך ביז צו פעדאַנטיזם, און דערצו אַ בליהענדער, שעפפערישער סטיל. די דאָזיגע אייגענאַרטיגקייט זעהט זיך אין דער גייסטיגער פיזיאָנאָמיע פון אַלע גרויסע יודען, זינט זיי זענען אַריינגעטרעטען אין דער אַלגעמיינער קולטור, ד. ה., פון ברוך שפינאָזאַ ביז מאַקס נאָרדוי. ביישפיעלען פון דעם דאָזיגען אייגענאַרטיגען שטריך אין דעם יודישען קולטור-גייסט קאָן מען זעהן ביי ברוך שפינאָזאַ אין דער בעציהונג צו דער בעגרינדעטער געאָמעטרישער מעטאָדע פון קיווע און דעקאַרט, ביי שלמה מיימון אין דער בעציהונג צו קאַנט'ן, ביי קאַרל מאַרקס אין דער בעציהונג צום העגעליאַניזם, ביי פערדינאַנד לאַסאַל, הערמאַן קאָהן, בערגסאָהן און לודוויג שטיין. אין דער רייהע גייסט-העלדען, פון וועלכע יעדערער פערנעהמט אַ בעזונדער פלאַץ אין דער געשיכטע פון דעם מענשליכען דענקען און שאַפען, שטעהט אויך מאַקס

נאָרדוי, און נישט דער לעצטער. ער האָט אויך אין זיך די אַלע סמנים און אייגענשאַפטען פון דעם יודישען גײַסט: אַ פער׳„ניינ׳׳ער און דאָך אַ בע׳„יאָ׳׳הער; שטרעבט כסדר פאָרווערטס און דאָך קאָנסערוואַטיוו, הייסעס בלוט און אַ פעסטער, בעשטענדיגער ווילען. וואָס אָבער עס צייכענט אויס נאָרדוי׳ען בעזונדער, איז די פיעלפאַכיגקײַט פון זײַנע קולטור-אינטערעסען. ער איז אַ נאַטורוויסענשאַפט׳ס-מענש און אַ דאָקטאָר, אַ ליטעראַטור-קריטיקער און אַ היסטאָראָגראַף, אַ זעלטענער רעדנער און אַ געניאַלער שריפטשטעלער; אַ פלינקער ערצעהלער, פאַר וועלכען די פראַנצויזען אפילו האָבען דרך-ארץ, און דערצו אַן אָרגאַניזאַטאָר, אַ פאָלקס-רעדנער, אַ דיפלאָמאַט און אַ דיכטער, וועמעס פערזען מ׳קען געפינען אין יעדער זאַמלונג פון דער דײַטשער ליריק. נאָר אַזאַ פיעלזײַטיגע פערזענליכקײַט ווי מאַקס נאָרדוי, וואָס שטעהט אין דער הינזיכט נישט ניעדריגער פון אַ לעאָן באַטיסטאַ אַלבערטי, האָט געקענט איינס נאָך דאָס אַנדערע אָנשרײַבען „די קאָנווענציאָנעלע ליגען׳ס פון דער קולטור-מענשהײַט״, „פאַראַדאָקסען״ און „ענטאַרטונג״. אין די „קאָנווענציאָנעלע ליגענס״ טרעט דער פערפאַסער אַרויס פאַר אונז אַלס שאַרפזיניגער קולטור-קריטיקער און היסטאָריאָגראַף; אין „ענטאַרטונג״ זעהען מיר דעם פסיכיאַטאָר, קרימינאַלאָג, ליטעראַטור-און פילאָזאָפיע-היסטאָריקער, מוזיק-טעאָרעטיקער און עסטעטיקער; אין די „פאַראַדאָקסען״ רעדט צו אונז אַ דענקער, וואָס געהט זיך מיט אַ איינענעם גאוני׳שען דרך. אומעטום אָבער בלײַבט ער דער גלענצענדער סטיליסט און דער שאַרפזיניגער פאָלעמיקער. נאָרדוי פערליערט נישט דעם גרויסען קאָסמישען שטאַנדפונקט אפילו אויך דאָרט, וואו ער גיט נאָר איבער, ווי עס דאַכט זיך, זײַנע רייזע-אײַנדריקע.

מ׳האָט נאָרדוי׳ען און זײַנע אַנדערע צײַט-חברים אָפט פאָרגעוואָרפען, אַז זיי האָבען אַ מאַניע צום צושטערען, אויף אַלץ „ניין״ צו זאָגען. אמת אין דער בעשולדיגונג איז דאָס, אַז דער מאָדערנער קולטור-שאַפענדער יוד האָט אין זיך אַ שטיק מעפיסטאָפעל. ער זאָגט אָפט „ניין״ אויף „זייערע״ אַלע גוטע זאַכען; זײַן ניינזאָגען שטאַמט אָבער נישט דערפון אַליין, וואָס ער האָט אַ מאַניע צו זעהן אין יעדע זאַך די נעגאַטיווע זײַטען. דאָס איז פיעל מעהר אַ פראָדוקט פון אַ הויך-ענטוויקעלטען קריטישען בעוואוסטזײַן. די צוויי טויזענד יאָהר פערביטערונג און לײַדען, ענויים און „קריסט-

ליכע נעכסטענליעבע" האבען געלאזען נאך זיך טיעפע שפורען און אויסגעלערנט דעם יודען פארזיכטיג זיין. דעריבער זענען אלע גרויסע יודען, און בעזונדער די פון 19-טען יאהרהונדערט, געווען אפאזיציאנעל געשטימט אין דער בעציהונג צו זייער צייט. דער קאראהאה פון דער יודישער אפאזיציע הויבט זיך אן מיט היינריך היינע. דער דיכטער פון „דער רבי פון באכראך" האט פאר די אלע געשעפטען פון די 48-ער נישט געהאט מעהר, ווי א איראנישען שמייכעל; אין די טעג פון דער יולי-מאנארכיע איז ער אבער דעמאקראט און רעפובליקאנער. די וויכטיגסטע טעטיגקייט פון קארל מארקס קומט אויס אין די יאהרען פון דער פינסטערער פרייסישער רעאקציע, און ווען די פאליטיק האט אויסגעפילט דעם גאנצען דייטשען גייסט, איז לאסאל אויפגעטרעטען, האט געשטעלט סאציאלע פאדערונגען און איז געווען געניינגט צו אפפערן די פאליטיק פאר'ן סאציאליזם. ער האט זיך זאגאר ארומגעטראגען מיט א אידעע וועגען א סאציאלער מלוכה. א מאנארכיע, נאר סאציאל זאל זי זיין...

ווי נאר בינכנער און קארל פאגט האבען אנגעהויבען צו פרעדיגען פאר די מאסען זייער פלאכען מאטעריאליזם, האט שוין הערמאן קאהן געשריבען זיין קאנטישע בעגרינדונג פון דער עטיק. מ'זעהט אלזא, אז דער יודישער גייסט איז שטענדיג אפאזיציאנעל.

נארדוי געהערט אויך צו די אפאזיציאנעלע דענקער אין די לעצטע דרייסיג יאהר פון דער גייסטעס-געשיכטע. ווען ער איז אריינגעטרעטען מיט א ענטוויקעלטען גייסט און א קלארען בליק אין דעם גרויסען קולטור-קאמפף פון זיין צייט, האט ער געפונען א שטראם פון דעקאדאנס, וואס האט פערהאפט אלע געביטען פון לעבען. די פאליטיק פון די מיטעל-און מערב-איראפעאישע מלוכות איז געווען אונזיכער און האט זיך געהאלטען אין איין טרייסלען; אין דער ליטעראטור האבען געהערשט נעראמאנטיקער, סימבאליסטען און דיאבאליקער א'לא באדלער און ווערלען; פון דער אנדערער זייט ווידער האט דער נאטוראליזם און דער רעאליזם געפייערט זיין העכסטען טריאומף; אין דער פילאזאפיע און אין דער וויסענשאפט האט געשטורמט די מלחמה פאר און געגען דער דעסצענדענץ- און סעלעקציאנס-טעאריע; די טעאלאגען זענען געווען פערצווייפעלט, און דער מאטעריאליזם אלס וועלט-אנשויאונג

האָט שוין געמאַכט זײַנע לעצטע אָנשטרענגונגען, ווײַל די רעזולטאַטען פון דער נאַטור־וויסענשאַפט זענען צו שוואַך געווען, אום צו בעפרידיגען דעם מעטאַפיזישען זין פון דעם מענשליכען לעבען. עס האָט אָבער געפעהלט דער גרויסער אידעאַליסט, דער פילאָזאָף, וואָס זאָל קענען דעם מאַטעריאַליזם אינגאַנצען פערניכטען. דערפון איז אַרויסגעקומען פון איין זײַט אַ קראַנקהאַפטער סקעפּטיציזם און פון דער אַנדערער זײַט האָט זיך אויסגעבילדעט אַ ווילדער, אומגעלומפּערטער אינדיווידואַליזם, וואָס האָט אין אייראָפּאַ געפונען זײַן פילאָזאָף אין פרידריך ניטשע און אין אַזיען — אין דעם מאָראַל־טעאָלאָג און דיכטער לעוו טאָלסטאָי. דערבײַ איז דאָס געזעלשאַפטליכע לעבען געווען פערדאָרבען, קאָררומפּירט און אינערליך פאַלש, ווי אין אַ עפּאָכע, וואָס ווערט בעהערשט פון צושטערענדע עלעמענטען. די ענטוויקלונג פון דעם פערקעהר און דאָס אויפבליהען פון דער אינדוסטריע האָבען פערשלונגען דעם גאַנצען מענשען. אַ ווילדער אוטיליזם האָט געהערשט אין אַלע צווײַגען פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען און געזוכט אונטערצוגראָבען אַלע מאָראַלישע יסודות, זאָגאַר דעם גאַנצען מענשליכען געשלעכטס־בעוואוסטזײַן, און בכלל האָט זיך אומעטום געשפּירט די קראַנקהײַט פון דער צײַט, וואָס איז נאָך שטאַרקער געוואָרען דורך דעם ענדליכען נצחון פון די גערמאַנען איבער די ראָמאַנען.

אין דער דאָזיגער עפּאָכע פון דעקאַדאַנס, פון אונטערגאַנג, פון גײַסטיגער צוטומלעניש און פון צוויי געזעלשאַפטס־פײַנדליכע עקסטרעמען איז מאַקס נאָרדוי אַרײַנגעטרעטען אין דער אַרענע. אין זײַנע „קאָנווענציאָנעלע ליגענס פון דער קולטור־מענשהײַט" האָט ער אויסגעשפּרייט אַ נעץ פאַר אַלע ליגענס פון דער צײַט און בעקעמפפט די אַלע צופוילטע אַנוואַקסענישען פון דער פען־דע־סיעקל־קולטור מיט דעם ברען פון אַ אויפריכטיגען אידעאַליסט און מיט דעם גאַנצען שאַרפזין פון זײַן דיאַלעקטיק. עס איז אַלס אַ גרויסע קולטור־געשעהעניש צו בעצייכענען דאָס, וואָס נאָרדוי האָט געהאַט דעם מוט אין יענער צײַט פון דעם ענגהערציגען עגאָאיזם און די איינטאָגעדיגע אינטערעסען ענטקעגען־צושטעלען דעם עגאָאיזם — די סאָלידאַריטעט, דער ענגער געגענוואַרט — די צוקונפט און דעם איינצעלנען מענשען — דאָס גאַנצע מענשליכע געשלעכט. וואָס האָט נאָרדוי געקענט זאָגען יענע קליינליכע עגאָאיסטישע מענשען

פון דער דעקאַדאַנס=עפּאָכע? „מענש, לעב נאָך די יסודות פון דײַן פערשטאַנד!" „מענש, זײַ גוט!" האָט דען דער אַלטער יודישער נביא נישט געשריגען דאָס זעלביגע צו די מענשען פון זײַן צײַט? וואָס איז דען געווען דאָס העכסטע אידעאַל פון דעם נביא? „און די ערד וועט פול זײַן מיט וויסען, ווי דאָס וואַסער פערדעקט דעם ים".

מאַקס נאָרדוי שרײַט צו זײַנע מיטמענשען, נאָכדעם ווי ער ווײַזט זיי אין די אויגען זייער גאַנצע אינערליכע צוריסענקײַט און פאַלשקײַט: „דאָס, וואָס די מענשהײַט דאַרף איצט אַמ׳נעטיגסטען האָבען, בעשטעהט נאָר אין דעם, זי זאָל זיך פערשאַפען די מעגליכקײַט צו לעבען נאָך די ערפאַהרונגען פון איהר וויסען", וועד עס רעדט אָבער וועגען וויסען און פערשטעהן, מוז שוין רעדען אויך וועגען מאָראַל, וואָרום צוזאַמען מיט דער לאָגיק געהט די עטיק. און פאַר דער מאָראַל איז נישט וויכטיג דער איינצעלנער מענש און די געגענוואַרט, נאָר דאָס געשלעכט און די צוקונפט. פון דעם מאָראַלישען שטאַנדפּונקט איז נאָרדוי אַרויסגעטרעטען געגען די צוויי געזעלשאַפטס=פײַנדליכע טענדענצען: דעם טאָלסטאָאיזם און דעם ניטשעאַניזם. וואָרום ניטשע אַזוי ווי טאָלסטאָי — ביידע זענען זיי שונאים פון דער געזעלשאַפט, פון דער קולטור, פון דער מלוכה און פון דעם מענשען=געשלעכט, נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס ביי דעם ערשטען איז דער יסוד פון דער אַנאַרכיע אַ רעליגיעזער און ביי דעם אַנדערן אַ עסטעטישער. די אַנאַרכישע וועלט=אַנשויאונג שטעלט אַוועק דעם איינצעלנעם מענשען, דעם אינדיווידואום, אויף דעם פּלאַץ פון דעם געשלעכט, און דערמיט אַליין גראָבט זי שוין אונטער אַלע יסודות פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען. דער פעסטגעזונדטער נאָרדוי איז געווען צו=קלוג אום זיך צו לאָזען פערפיהרען פון ניטשעס עסטעטישער פּראַזעאָלאָגיע און צו=געזונד און געדאַנקען=רײַך, אום זיך צו לאָזען איבעררעדען פון דעם אידעען=אָרעמען, סענטימענטאַלען טאָלסטאָי. אַ מענש מיט אַזאַ טיעפער לאָגיק און אַזאַ שטאַרקען עטישען געפיהל, האָט געמוזט אַרויסטרעטען מיט דער זעלביגער פערדאַמונג געגען די רעליגיעזע אַנאַרכיסטען, ווי געגען די עסטעטישע. דאָס גרעסטע פערדינסט פון נאָרדוי בעשטעהט אין דעם, וואָס ער האָט דער ערשטער אָנגעוויזען אויף די נעגאַטיווע און אַנטיסאָציאַלע טענדענצען אין די האַלב=פילאָזאָפישע און מאָראַל=טעאָלאָגישע ווערק, ווי אויף אַ גרויסען סימפּטאָם פון דעקאַדאַנס. טאָל=

סטאָי און ניטשע, איבסען און די דיאַבאָליקער, ריכאַרד וואַגנער און די סימבאָליסטען ווערען ביי איהם בעטראַכט נישט נאָר פון ליטעראַרישען און קינסטלערישען שטאַנדפונקט, נאָר אויך — פון פסיכיאַטרישען און קרימינאַלאָגישען, און צוזאַמען מיט די דאָזיגע פּערזענליכקייטען, האָט נאָרדוי אונטערזוכט אויך דעם גאַנצען קולטור־פּעריאָד און איהם בעלויכטען פּאַטאָלאָגיש און פסיכאָפּאַטאָלאָגיש.

מאַקס נאָרדוי איז ניט קיין שול־פילאָזאָף און נישט קיין שול־ליטעראַט. ער געהערט ניט צו קיין שום שול און איהם האָט זיך קיינמאָל געוואָלט אויסנעמען אַלס פילאָזאָפישער סיסטעמאַטיקער אָדער אַלס ליטעראַטור־היסטאָריקער. ער איז ביז היינטיגען טאָג שטאָלץ דערמיט, וואָס ער איז אַ פרייער שריפטשטעלער; און דאָך, ווען מען קוקט זיך צו נעהנטער צו די קולטור־פילאָזאָפישע און קולטור־היסטאָרישע ווערק פון דעם דאָזיגען פרייען שריפטשטעלער, זעהט מען אין איהם אַ סיסטעמאַטישען פילאָזאָף מיט אַ גאַנצער, אָבגעשלאָסענער וועלט־אַנשויאונג. ווען אַ מענש פועל׳ט ביי זיך אַרויסצוטרעטען מיט אַזאַ ענטשיעדענער קראַפט געגען העגעל׳ן, מוז אין זיינע אָדערן שווערעס פילאָזאָפען־בלוט צירקולירען.

לויט נאָרדוי׳ס אַנשויאונג איז דער מענש, אים געגענזאַץ צו דער אַנשויאונג פון רוססאָ, פון דער נאַטור שלעכט; צוליעב זיינע פיזיאָלאָגישע און אַנאַטאָמישע אייגענשאַפטען אָבער, וועלכע מאַכען איהם פאַר דעם אונזעלבסטשטענדיגסטען פון אַלע נאַטור־בעשעפענישען, מוז ער לעבען געזעלשאַפטליך. די וויסענשאַפטליכע רעזולטאַטען פון דער פּאַלעאָנטאָלאָגיע און די פאָרשונגען פון די פאַר־היסטאָרישע צייטען לעהרנען אונז, אַז נאָך גאָר אין די אור־אַלטע פּעריאָדען האָט שוין דער מענש געלעבט געזעלשאַפטליך, ד. ה., געמיינזאַם מיט זיינע מיטמענשען. דער דאָזיגער געזעלשאַפטליכער שטריך אין דעם מענשליכען האַראַקטער און דער דייטליכער געשלעכטס־אינסטינקט פון דעם איינצעלנעם אינדיווידואום, וואָס ווייזט זיך אַרויס אין דער גאַנצער נאַטור־און קולטור־געשיכטע, זענען די צוויי אויסגאַנגס־פונקטען פון נאָרדוי׳ס מאָראַלישער וועלט־אַנשויאונג. צו די צוויי יסודות קומט נאָך אַ דריטער צו, — דער יסוד פון דער אָרגאַנישער עוואָלוציע.

פון די דריי שטאַנדפונקטען אַרויסגעהענדיג, פערטרעט נאָר־

דוי דער געזעלשאַפט און קעמפפט אין איהר נאָמען געגען די גע־וואַלד־טהאַטען פון דעם אינדיווידואום. אַזוי ווי די געזעלשאַפט, און ניט דער איינצעלנער מענש, איז וויכטיג פאַר דער נאַטור, קעמפפט נאָרדוי פאַר די אינטערעסען פון דער צוקונפט געגען דער ענג־הערציגקייט פון דער געגענוואַרט, און די הנהות, וואָס בילדען זיך פון דעם ענטוויקלונגס־געדאַנק, ווענדעט ער געגען די פאָדע־רונגען פון די עגאָאיסטישע, בעלי־תאוה'דיגע רעאַקציאָנערען.

ניט קוקענדיג אָבער אויף די דאָזיגע יסודות פון זיין עטיק, איז נאָרדוי דאָך ניט קיין נאַטוראַליסט. נאָרדוי פערטרעט ניכער די מיינונג פון קאַנט'ן, לויט וועלכער דער מענש דאַרף גובר זיין די נאַטור, לויט וועלכער די נאַטור איז אונזער שונא. דער נאַטור, דער רויהער, געוואַלד־טעטיגער נאַטור, שטעלט נאָרדוי אַרויס ענט־קעגען דעם מענשליכען פערשטאַנד. די קולטור הויבט זיך אָן פון דאָרטען, פון וואַנען ס'הויבט זיך אָן די טעטיגקייט פון דעם מענ־שליכען גייסט, פון דעם מענשליכען פערשטאַנד. דאָס מענשליכע פערשטאַנד איז אָבער ניט אַבסאָלוט דאַגעגען דער נאַטור, און פון דעם שטאַנד־פונקט בעטראַכטענדיג, איז נאָרדוי אַ געגנער פון דער פאָליטישער גלייכהייט. די גלייכהייט איז ניט נאָר געגען דער נאַטור, זי איז אוננאַטירליך. אין דער אָרגאַנישער וועלט פיהרט זיך אַ אייביגער קאַמפף. אינים לעבען פון דער נאַטור זעהען מיר אַ אונ־אויפהערליכע מלחמה צווישען פערשידענע כחות, — דערפון נעמט זיך לעבען און ענטוויקלונג. זיך ניט רעכנען מיט דער דאָזיגער גרונד־ערשיינונג אין דער נאַטור און פערניכטען די אונגלייכהייט אפילו נאָר אין דעם מענשליכען לעבען אַליין, — איז דער מענשליכער שכל ניט אימשטאַנד. פערניכטענדיג די אונגלייכהייט, וואָלט ער צוזאַמען דערמיט פערניכטען אויך דעם לעבענס־נערוו, דעם יסוד פון לעבען. און איז די גלייכהייט געגען דער נאַטור, ווייל זי איג־נאָרירט די פסיכאָלאָגישע קאַטעגאָריע פון דעם אייביגען קאַמפף, אַזוי איז די פרייהייט, האָטש זי איז אין דער נאַטור יאָ פאַר־האַן, אַ פאַקטאָר, וואָס ווירקט נעגאַטיוו אויף דעם געזעלשאַפטס־לעבען און מאַכט איהם אילוזאָריש. נאָרדוי בענינעט זיך אָבער ניט דערמיט אַליין, וואָס ער קריטיקירט די רעוואָלוציאָנס־פּראָגראַמען, — ער ווייס צו געבען אויף זייער אָרט אויך עטוואָס פּאָזיטיוועס.

זיין לאָזונג איז: סאָלידאַריטעט און דער לאָזונג, ענטוויקעלט

ביז צו דער הויכקייט פון אַ קולטור-פּאָליטישען און עטיש-נאַציאָנאַלען פּראָגראַם, לעגט אַוועק אַלס יסוד פאַר דער מלוכה — נעבען דער גערעכטיגקייט אויך די פרייהייט פון דעם איינצעלנעם פּערזאָן אויף וויפיעל זי שאַדט נישט דעם כלל, און פאַר דער געזעלשאַפט — די עהרליכקייט און דעם אמת, וועלכע זענען די איינציגע קראַפט אויף צו שטיצען די מענשליכע סאָלידאַריטעט. קוים ערפילט די מלוכה איהרע אויפגאַבען און דריקט נישט אַראָב דעם איינצעלנעם מענשען ביז צו דער מדרגה פון אַ אָבצאָהלונגס-נומער, אַזוי האָט שוין יעדער אינדיווידואום די מעגליכקייט צו לעבען נאָך די ערפאַהרונגען פון זיין וויסען און פערשטעהן. עס איז שווער צו זאָגען, ווי נאָרדוי שטעלט זיך פאָר די רעפאָרם פון דער מלוכה און איהר פאָרשריט. אין דער בעציהונג צו דעם היינטיגען קריעגס-און מיליטער-שטאַאַט איז ער אָפּאָזיציאָנעל, וואָרום מאַקס נאָרדוי — ווי עס פאַסט פאַר אַ אייניקעל פון די נביאים — איז אַ געגנער פון מלחמות און אַ אַנהענגער פון שלום. ער איז אָבער נישט קיין געגנער פון קאַמפף. אין דער הינזיכט אין ער איינשטימיג מיט זיינע גרויסע ברידער הערמאַן קאָהען, לודוויג שטיין און יאָהאַן פאָן בלאָך. מאַקס נאָרדוי איז אין דער זעלביגער מאָס אָפּטימיסט אין דער בעציהונג צו דעם גאַנצען מענשליכען געשלעכט, ווי פּעסימיסט אין דער בעציהונג צו יעדען איינציגען אינדיווידואום. דער פּעסימיזם איז פאַר איהם אויך, ווי פאַר לודוויג שטיין, מעהר קראַנקהייט און שטימונג, ווי וועלט-אַנשויאונג. האַראַקטעריסטיש פאַר דעם אידעאַליסט נאָרדוי איז דאָס, וואָס ער, אַליין אַ קינסטלער פון גאָט'ס גנאָד, גיט צו דער קונסט נישט נאָר סאָציאַלע, נאָר אויך עטישע פונקציעס.

עס פערשטעהט זיך, אַז אַזאַ גייסטיג-אידעאַליסטישער און געזונדטער מענש, ווי מאַקס נאָרדוי, האָט געמוזט אַרויסטרעטען געגען דעם קינסטלערישען נאַטוראַליזם פון אַ זאָלאַ, וועלכער איז בעשטאַנען אין קאָפּירען נאָר די מאוסע זייטען פון דער נאַטור, מיט דער זעלביגער שאַרפקייט, וואָס ער האָט געקעמפפט געגען איבסען'ען, למשל, וועלכער האָט, אַלע פאָדערונגען פון דעם מענשליכען געשלעכט אויף צו-להכעיס, אַריינגעלעגט איינער פון זיינע העלדינען אין מויל אַזאַ מין פראַזע, ווי די: „די היילינגסטע פפליכט איז די געגען מיך אַליין". אויף אַ שאַרפען אָנפאַל פון נאָרדוי'ס

זייט האָט זיך אָנגעשטויסען אויך די רעליגיעז-מאָטיווירטע אַנאַרכיע פון לעוו טאָלסטאָי, און אין דער געגנאַרשאַפט פון נאָרדוי'ען צו טאָלסטאָי'ס לעהרע, איז האַראַקטעריסטיש נאָך איין שטריך, איך מיין נאָרדוי'ס קריטישע פערהעלטניס צום קריסטענטום. אויסער הערמאַן קאָהן, האָט קיין גרויסער יוד אין דער נייער צייט נישט געגעבען אַזעלכע קלעפּ דעם טעאָרעטישען קריסטענטום, ווי מאַקס נאָרדוי. ער האָט מיט אַ פעסטער און זיכערער האַנד אויפגעדעקט די אַלע סתירות אינים קריסטענטום און איהם אָבגעזאָגט פון יעדע אָריגינאַליטעט. שטאַמען שטאַמט זיין פיינדליכע בעציהונג צום קריסטענטום פון דעם פעסימיסטישען טאָן, מיט וועלכען עס איז דורכגעדרונגען די קריסטליכע לעהרע. דער אָפּטימיסט נאָרדוי פער-דאַמט טאָלסטאָי'ען מיט'ן קריסטענטום צוזאַמען, און די סענטי-מענטאַלע דרשות פון וועלכען ס'איז פאַסטוך, ריהרען איהם נישט.

אין דעם פאַקט פון נאָרדוי'ס איבערגעהן צום ציוניזם, זענען אויך געווען געוויסע געשיכטס-פילאָזאָפישע אַנזיכטען. ער בעטראַכט די גרויסע ערשיינונגען אין דער גייסטעס-געשיכטע אַלס פּראָדוקט פון די גרויסע פעלקער און ראַסען-אינדיווידואַליטעטען. ווען קיינער פון אונז האָט נאָך נישט געוואוסט, אַז דער פערפאַסער פון „פאָם קרע-מעל ביז צור אַלהאַמבראַ" איז אַ יוד, האָט ער שוין ערקלערט, אַז דאָס יודענטום האָט אַריינגעבראַכט זיין אייגענעם אַקאָרד אין דער אַלגעמיינער קולטור-סימפאָניע, אַזוי גוט ווי די גריכען, רוימער, גערמאַנען און נעאָראָמאַנען. נאָר די סלאַווען האָבען שטענדיג גע-נומען און קיינמאָל גאָרנישט געגעבען. — די דאָזיגע מיינונג, אַז די גרויסע ערשיינונגען אין דער געשיכטע זענען פּראָדוקטען פון די בעזונדערע גייסטיגע פעלקער-אייגענשאַפטען; זיין קריטישע בעצי-הונג צו „זייער" קולטור; דער פאַקט, וואָס דאָס יודישע פאָלק עק-זיסטירט און זיין איינפלוס אויף דער געשיכטע ציהט זיך נאָך ביז היינטיגען טאָג, צוזאַמען מיט זיין אָפּטימיסטישער גרונד-איבערציי-גונג, האָבען איהם ווידער צו זיין פאָלק געפיהרט און געמאַכט פאַר דעם לעהרער און בעגרינדער פון ציוניזם. די, וואָס שטעהען אין נעהענטערע בעציהונגען מיט נאָרדוי'ען ווייסען, ווי טייער ער האָט בעצאָהלט פאַר זיין פּלוצלונגען איבערגעהן צום יודענטום.

דער מענש אָבער, וואָס האָט די קראַנקהייטען פון זיין צייט געהיילט מיט די מיטלען און אַנשויאונגען פון די אַלטע יודישע נביאים; דער

מענש, וואָס האָט זיין גאַנצען לעבען געאָפּפערט דערפאַר, אום דעם אמת אויפצודעקען און צו פערשפרייטען און די ערהרליכע גוסטקייט וויעדער איינצופלאַנצען, — דער מענש האָט נישט געקענט בלייבען ביי דעם קאָנווענציאָנעלען ליגען פון דער יודישער „גלויבענס־געמיינשאַפט.“ זיין ציוניזם איז נישט קיין קינסטליכער, נאָר אַ אָרגאַנישער; ווארום נאָך איידער ער איז אַ ציוניסט געווען, האָט ער שוין געראַדט צו זיין דור מיט דער קראַפט און דעם גלות פון אַ יודישען נביא. זיין ציוניזם איז אמת, ווי זיין קולטור־קריטיק און קולטור־פילאָזאָפיע איז געוואַלדיג און גרויס.

לאָנדאָן. ד״ר ש. מ. מלמד.

נאָרדוי אלס ציוניסט.

דער היסטאָריקער, וואָס וועט אַמאָל שרייבען די געשיכטע פון ציוניזם, וועלענדיג בעלייכטען זיין ענטשטעהונג און זיינע ערשטע ענטוויקלונגס־שטופען, וועט מוזען ווידמען אַ פּאָר קאַפּיטלעך אום זיך צו בעקענען מיט די פערזענליכקייט און ציוניסטישע שעפּפונג פון מאַקס נאָרדוי.

הערצל איז די סטאַטיקאַ, — די גרונדקראַפט פון ציוניזם. זיין ציוניזם איז גלייך צו אַ מאַרמאָר־סטאַטוע, וואָס שטייגט אריבער איבער אַלעמענס קעפּ. נאָרדוי איז די דינאַמיקאָ, — די ווירקענדע, ענטוויקלענדע און בעוועגענדע קראַפט פון ציוניזם. זיין ציוניזם איז ווי אַ קינסטלערישע ווערק, וועלכע ענטהאַלט אַ סך בילדער, וואָס שטעלען די ווירקליכקייט פיעל רעליעפער, פיעל בולט׳ער פאָר. הערצל׳ס פיזאָנאָמיע, וועלכע איז עטוואָס גאַנצעס, עטוואָס אונפערענדערליכעס, גיט זיך נישט איין צו׳ם אויפפאַסען; עס איז אָבער אויך נישט לייכט אויפצופרעגען אַ געוויסען שטעמפּעל פון נאָרדוי, ווייל ער איז פיעלזייטיג און פערענדערליך. אָבער גראַדע די דאָזיגע פערענדערליכקייט פון מאַקס נאָרדוי וועט דעם צוקונפטיגען היסטאָריקער געבען פיעל מעהר מאַטעריאַל, דורך וועלכע ער וועט זיך קאָנען מיט דעם ציוניזם גענויער בעקענען, ווי עס וועט עס געבען הערצל,

וואס וועט מיט דער צייט ווערען א לעגענדארישע, נישט היסטארישע פערזענליכקייט.

וואס איז אלזא מאקס נארדוי אלס ציוניסט?

צוערשט איז נארדוי געקומען צום ציוניזם אלס פראטעסט געגען אנטיסעמיטיזם. וואהנענדיג אין פראנקרייך, אין א לאנד, וואס אפילו אויף די טורמעס זענען אויפגעשריבען די ווערטער: „פרייהייט, גלייכהייט און ברודערשאפט", האט ער פלוצלונג דערהערט ווי די מאסע שרייט סטראשענדיג: „A mor les Iuífe" (א טוידט די יודען), דאס דאזיגע שרייען האט איהם ווי א דונער געטראפען, און אלס שטאלצער מאן האט ער דערויף געענטפערט: „איך בין א יוד!"

אין יענער צייט איז אויף דער ביהנע אויפגעטרעטען דער ציוניזם, וואס הערצעלס בעצויבערענדע פערזענליכקייט האט איהם מיט גלאנץ און פראכט בעציערט, און מאקס נארדוי איז געווארען א ציוניסט. פונקט אזוי זענען געווארען ציוניסטען א טייל פון די מערב אייראפעאישע יודען און דאס רוב רוסישע ציוניסטען פון דער יודישער אינטעליגענץ. דער דאזיגער ציוניזם האלט זיך איינגאנצען אן דעם אנטיסעמיטיזם, וועלכער „וועט נישט אזוי באלד פערשווינדען", ווייל „זיינע ווארצלען זענען טיעף אין מענשענס הארץ אריינגעוואקסען". צוערשט האט דער אנטיסעמיטיזם גופא אויך אנגענומען א שרעקליך גראבע און בארבארישע פארם, וועלכע האט די יודען גרויסע ליידען און יסורים פערשאפט. אין יענער עפאכע, שעפט נאך נארדוי נישט זיין ציוניזם פון דער „תורה און משנה". דעריבער איז ביי איהם די גאנצע אויפגאבע פון ציוניזם בלויס „צו בעזעצען די ארעמע יודען אין פאלעסטינא". מיט איין ווארט — דער באנאלסטער ציוניזם, דער פילאנטראפישער ציוניזם, וועלכער וויל נאר „העלפען די אומגליקליכע ברידער". דאס איז געווען די ערשטע שטופע אין דעם ענטוויקלונגס-גאנג פון מאקס נארדוי'ס ציוניזם. אבער וואס מעהר ער האט זיך צוזאמענגעטראפען אויף די קאנגרעסען מיט דער יודישער מאסע, איז ער אלץ טיעפער איינגעדרונגען אין דעם מהות פון דער יודישער בראבלעמע און דער עיקר, וואס מעהר די ערשטע פארם פון ציוניזם, וועלכע איז צו איינפאך געווען, האט ארויסגערופען א פראטעסט ביי די אסימילאטארישע יודען, דאס מעהר האט נארדוי בעגריפען דעם האראקטער

פון דעם קאַמפף, וואָס שטעהט איהם פאָר, דאָס טיעפער האָט ער אַנאַליזירט די יודישע ווירקליכקייט, דאָס ברייטער ווערט פאַר איהם דער היסטאָרישער עלעמענט אין׳ם ציוניזם, דאָס גרעסער ווערט ביי איהם די אויפגאַבע פון דער „תורה און משנה”, עס הייבען אָן אָבקלינגען אינערליך טיעף אין זיין נשמה לאַנג-פערגעסענע טענער, וועלכע קוועלען אַרויס פון דער העבּרעאישער ליטעראַטור, עס ווערען איהם אַליך נעהענטער און נעהענטער די פיזאָנאָמיעס פון די „מאַקאַבעער” און „בר כוכבא”. און דאָס מוז מען מודה זיין: האָט נאָר נאָרדוי אַרויסגערופען די יודישע פּראָבלעמע מיט איהר גאַנצער היסטאָרישער ברייטקייט און טיעפקייט, האָט ער איהר פונאַנדערגעגליעדערט פון אַלע זייטען, אַזוי, אַז ער האָט שוין פאַר קיין אַנדערן קיין אָרט ניט איבּערגעלאָזען. פיעל פון אונז האָבען זיך בעמיהט צו בעשאַפען די טעאָריע פון ציוניזם, און פיעלען פון אונז האָט זיך טאַקע ווירקליך געדאַכט, אַז מיר האָבען עפּעס אַ נייעס אויפגעטהון, וואָס קיינער האָט עס ביז אַהער נישט געוואוסט. דאָס איז אָבער נישט אֶמת. אַלע יסודות פון דער ציוניסטישער טעאָריע— שוין איינשליסענדיג די ערקלערונג וועגען דעם עקאָנאָמישען, גייסטיגען און מאָראַלישען צושטאַנד פון די יודען—געפינען זיך אין נאָרדוי׳ס ציוניסטישע רעדעס און ביכער. מיר האָבען עס בלויס פערברייטערט, טייל מאָל האָבען מיר בלויס פערטיעפערט דאָס, וואָס נאָרדוי האָט שוין אַרויסגעזאָגט מיט גרויס קונסט און אין אַ קורצע אָבער זעהר געניע פאָרם.

די צווייטע שטופע אין דעם ענטוויקלונגס-גאַנג פון נאָרדוי׳ס ציוניזם איז געווען אָט דער מאָמענט, ווען ער האָט מיט בולט׳ע שטריכען און העלע פאַרבען אַזוי מייסטערהאַפט געמאָלט דאָס בילד פון די גלות-יודען אין אונזער צייט, און האָט אונז אויפגעוויזען אַלע בעהאַלטענע ווינקעלעך פון זיין לעבען; אָט די דאָזיגע בילדער זיינע האָבען מיט זייער אמת דערגרייכט צו דער שטופע פון אַ ווירקליך פּאָעטישע שעפּפונג. אין דער צווייטער שטופע בויט שוין נאָרדוי גאָר אויף אַ גאַנץ אַנדער אופן זיין ציוניזם, וועלכער איז ביי איהם געוואָרען „אַ נייער נאָמען צו אַ גאַנץ אַלטע זאַך”, ווייל „דער משיח׳איזם און דער ציוניזם זענען אין פערלויף פון צוויטויזענד יאָהר געוואָרען סינאָנימע (גלייכזיניגע) בעגריפען”. אין דער דאָזיגער עפּאָכע בעגנוגענט זיך שוין נישט זיין ציוניזם מיט די

אָרעמע יודען, ער שטרעבט שוין „אומצובילדען דאָס יודישע פאָלק און עס מאַכען צוריק פאַר אַ נאָרמאַלעס פאָלק"; דעריבער איז שוין מעהר ביי איהם נישט בלויס דער אַנטיסעמיטיזם דער קוואַל פון וואַנען ער שעפּט זיין ציוניזם, נאָר אויך די אינעווענינסטע טענדענציעס פון דער יודישער נשמה און די ענטוויקלונג פון דער נאַציאָנאַלער בעפרייאונג אין'ם ניינצעהנטען יאָהר־הונדערט. אַזוי ערנאָך קומט ער צו די טיעפע פערשטענדניס פון'ם ציוניזם אַלס געגענזאַץ צום גלות. לעזט נאָר אויפמערקזאַם זיין רעדע אויפ'ן פינפטען קאָנגרעס און איהר וועט שטוינען דערזעהענדיג ווי טיעף האָט דער וויטזיכטיגער בליק פון'ם פאָרשער אַריינגעדרונגען אין דער פּסיכאָלאָגיע פון'ם יודישען גלות; מיט איין איינציגע פראַזע האָט ער דאָס גאַנצע יודישע פאָלק בעצייכענט. „דאָס יודישע פאָלק — איז אַ לופט־פאָלק", די אַלע אַנדערע געלעהרטע ספּעציאַליסטען נאָך נאָרדוי, קאָנען נאָר פערברייטערן, פערטיעפערן, בעאַרבייטען די דאָזיגע בעצייכנונג זיינע, דען זי נעהמט אַרום אַלע זייטען פון אונזער גלות־לעבען, אי דאָס גייסטיגע לעבען, וואָס איז פון דער ערד אָבגעריסען, און האָט קיין זעלבסטשטענדיגען אייגענעם יסוד אין דעם סאָציאַלען שטאַנד, אי דאָס מאָראַלישע און מאַטעריאַלישע לעבען. און הויבט נאָרדוי אָן אונז דייטליך צו ערקלערען די פערשיעדענע זייטען פון'ם יודישען לעבען, ווערען מיר איבעראַשט זעהענדיג ווי גענוי, ווי פּינקטליך ער שילדערט אונז אַלעס. אַליין וואָס עס האָבען אויפגעטהון אונזערע טעאָרעטיקער נאָך איהם, בעווייזען נאָר, ווי ריכטיג עס איז די מיינונג פון נאָרדוי, צו וועלכע ער איז געקומען אין דעם פינפטען ציוניסטישען קאָנגרעס. מיט קורצע אָבער קלאָרע ווערטער, מיט גענויע און טרעפענדע שטריכען האָט ער בעצייכענט דעם כאַראַקטער פון'ם יודישען האַנדעל, יודישען האַנדווערק און אונזער גייסטיגען פּראָלעטאַריאַט. און צום שלוס מאָטיווירט ער זיין דיאַגנאָזע: „דאָס יודישע פאָלק איז קיין גאַנצער עקאָנאָמישער אָרגאַן, ווייל עס פעהלט איהם דאָס נויטיגסטע עלעמענט דערצו: ערד. עס האָט נישט קיין מענשען, וועלכע זאָלען אַרויסבעקומען פון דער ערד לעבענס־מיטעל און רויהע נישט בעאַרבייטע פּראָדוקטען". די פאָלגען דערפון זענען: די גלות־יודען ווערען געדולדעט אויף אַזוי פיעל, אויף וויפיעל זיי ברענגען נוצען די אַנדערע פעלקער. „מיר זענען נישט אַ צוועק פאַר זיך

זעלבסט, מיר זענען בלויס אַ מיטעל". אַט אין דעם ליגט די גרעסטע טראַגעדיע פון אונזער נישט נאָרמאַלען צושטאַנד. דאָס איז דער קוואַל פון אַלע אונזערע צרות — די עקאָנאָמישע ווי די גייסטיגע, ווייל דאָס פאָלק, וואָס הערט אויף צו לעבען זיין זעלבסט־שטענדיג לעבען, האָט נישט דאָס רעכט, נישט די מעגליכקייט צו בעשאַפען זעלבסטשטענדיגע ווערטע, און עס פעהלט איהם די מעגליכקייט זיך צו שאַפען זעלבסטווירדע. ער מוז זיין רעאַקציאָנעריש, כדי צו געפעלען זיין רעאַקציאָנערען בעל־הבית, — מאַכט רעוואָלוציעס, כדי צו בעקומען אַ דאַנק פון זיין רעוואָלוציאָנערען הערר, און דער סוף איז, אַז „מיר מוזען זיך שרעקען פאַר דער רעאַקציע און מיר קענען זיך נישט פרעהען מיט דעם נצחון, וואָס דער פראָגרעס האָט אָבגעהאַלטען".

ווען עס וואָלט אֶמת געווען דאָס שפּריכוואָרט: „ווייסען די קראַנקהייט איז שוין אַ האַלבע רפואה", וואָלטען אונז בעדאַרפט נאָרדוי'ס רעדעס פערקירצען אַ סך דעם וועג צו אונזער געזונד ווע־רען. דען קיינער, פאַר איהם און נאָך איהם, האָט נאָך נישט אַזוי גענוי און אַזוי אֶמת'דיג געשטעלט די דיאַגנאָזע פון דער קראַנקהייט ביים יודישען פאָלק, הגם איהר געפינט נישט ביי איהם קיין סך סטאַטיסטישע טאַפעלען, קיין לאַנגע וויסענשאַפטליכע איבערזיכטען; קיין מאַרקסיסטישע אָדער אַנטי־מאַרקסיסטישע פראַזען. אַלעס זאָגט ער אַזוי גלאַט, אַזוי דייטליך, אַז עס קומט אין פלוג אויס באַנאַל. יעדען דאַכט זיך, אַז ער הערט אַלטע הקירות, וואָס ער ווייסט שוין דאָס פון לאַנג, נאָר פרובט לייענט איבער די גאַנצע יודישע ליטעראַטור בנוגע צום צושטאַנד פון אונזער פאָלק, וועט איהר זיך איבערצייגען, אַז זי ווידערהאָלט נאָר די גרונד־מיינונגען פון נאָרדוי. נעהמט, למשל, די וכוחים וועגען דער פראַגע, וועלכע אַ סך האָבען שוין וועגען דעם געשריבען, צי ס'איז מעגליך צו פעראייניגען דעם ציוניזם מיט'ן סאָציאַליזם, און לייענט די רעדע, וואָס נאָרדוי האָט געהאַלטען אין יאָהר 1899 אין אַמשטערדאַם, וואו עס איז דאָ אַ גרויסער יודישער פראָלעטאַריאַט! באַלד וועט איהר זיך אָבשטעלען אויף די גרויסקייט פון דעם דאָזיגען שעפּפערישען דענקער! אין איינינע פראַזען בעצייכענט ער דעם גרונד־ווערט, וואָס עס האָט דאָס אַנטייל נעהמען פונ'ם יודישען פראָלעטאַריאַט אין דער ציוניסטישער אַרבייט, און ער ערקלערט די בעציהונג פונ'ם

סאָציאַליזם צום ציוניזם, אַלס צוויי שטרעמונגען, וואָס נישט בלויז זיי זענען זיך נישט סותר איינס דאָס אַנדערע, נאָר אַדרבא, זיי זענען ענג געשלאָסען איינס אין דאָס אַנדערע, אויף אַזוי פיעל, אויף וויפיעל דער סאָציאַליזם איז יודיש, און זיינע וואָרצלען בעקומען יניקה פונ׳ם יודישען לעבען און פון דער יודישער קולטור, ווייל דער הויפט פונ׳ם קערן פונ׳ם יודענטהום איז די סאָציאַלע גערעכטיגקייט. די גאַנצע שפּעטערע ליטעראַטור, וועגען דער פראַגע, ענטוויקעלט און פערברייטערט בלויז נאָרדוי׳ס גרונד-געדאַנקען.

אָבער דערמיט ענדיגט זיך נאָך נישט דער ענטוויקלונגס-גאַנג פון נאָרדוי׳ס ציוניזם. דער קריזיס איז געקומען, געשטאָרבען איז דער ציוניסטישער מנהיג, דער טרייער חבר און פריינד; פיעל פון הערצל׳ס אַנהענגער האָבען פערלאָזען דעם ציוניסטישען לאַגער, נאָרדוי׳ס געדאַנק אַרבייט אָבער ווייטער. און וואָס מעהר עס דערווייטערט זיך דער מאָמענט אין וועלכען דער קראַנקער זאָל צוריק געזונד ווערען, דאָס שאַרפער און דייטליכער בעצייכענט דער דאָקטאָר די קראַנקהייט. אויפ׳ן אַכטען קאָנגרעס האָט ער אין זיין רעדע בעצייכענט, לויט אונזער מיינונג נאָך, דעם ציוניזם אויף דעם אומפּאַסענדסטען און ריכטיגסטען אופן. ער ערקלערט, אַז דער אַנטיסעמיטיזם איז העכסטענס אַן׳אויסרעד, אָבער בשום אופן נישט די סבה פונ׳ם ציוניזם״, און ער קומט צו דעם זעהר שרעקליכען בעשלוס: ״אָדער ציוניזם, אָדער נאַציאָנאַלע ליקווידאַציע!״ גלייך ווי ער וואָלט פאָרויסגעזעהן די טענות פון אונזערע גלות-נאַציאָנאַליסטען, פרעגט ער: „צוליעב וואָס היטען מיר אַזוי אָב אונזער עקזיסטענץ אַלס בעזונדער פאָלק אין גלות? צוליעב וועלכע צוקונפט? צו וועלכען שיקזאַל? און וואָס איז דער ענדצוועק אונזערער?״...

איהר פיהלט דאָ דעם גרויסען עקסטאַז און התפּעלות פון דער גרויסאַרטיגער שעפּפונג און דאָס טיעפע טויטס-שרעק, וואָס מאַכט די בלוט אין די אָדערן פערקיהלען. דער ציוניזם איז נישט אַ וועלכער עס איז מיטעל עמיצען צו העלפען, עפּעס וואָס צו ראַטעווען, ווען עס איז אַ טובה צו טהון; דער ציוניזם איז די פראַגע פון אויפלעבען אָדער אָבשטאַרבען פונ׳ם יודישען פאָלק. זאָלען קומען אַנדערע מיט זייערע געשליפענע טעאָריעס וועגען דער עביגקייט פון גלות, פון יודען און יודענטהום, — אין דער אמת׳ן זענען דאָס

נאָר פשרות, קאָמפּראָמיסען. „אָדער יודען וועלען לעבען ווי אַלע אַנדערע פעלקער, אָדער זיי וועלען אינגאַנצען נישט לעבען". און מיינט נישט, אַז אַזוי לייכט קומט מען צו אַזאַ בעשלוס. ווען אונזערע קריטיקער וואָלטען געקאָנט זיך איינקוקען טיעף אין אונזער האַרץ, ווען זיי וואָלטען געקאָנט הערען אונזערע פערבאָרגענע קרעכצען, דאַמאָלס וואָלטען זיי פערשטאַנען, אַז נאָר נאָך אַ סך, אַ סך ליידען די שרעקליכסטע יסורים זענען מיר געקומען צו אַזאַ בעשלוס.

אונזער אַקציאָנס-קאָמיטעט, וועלכער ווידמעט נאָרדוי'ן די אויסגאַבע פון זיינע שריפטען, פערגלייכט איהם מיט דעם נביא ירמיה. נאָרדוי איז נישט ירמיה, אַזוי ווי דער היינטיגער גלות איז נישט פּאַלעסטינאַ, וואָס פאַר דעם חורבן בית ראשון, אָבער מיט זיין געניאַלען טאַלאַנט צו שילדערן דעם צושטאַנד פון דעם היינטיגען יודען, דערמאָנט ער זעהר שטאַרק דעם ירמיה, וואָס האָט די „איכות" געשאַפען.

מיט נאָך איין זאַך איז נאָרדוי גלייך צו ירמיה: ער קאָן אויך געפינען טרייסט-ווערטער, ליכט-שטראַהלען אויך אין די פינסטערסטע ערשיינונגען. בעטאָנענדיג דעם פאַקט, אַז מיר, ציוניסטען, בילדען דערווייל נאָר אַ מועט אין יודישען פאָלק, דערמאָנט ער, אַז אין יאָהר 1789 האָט זיך אין גאַנץ פראַנקרייך קיין צעהן רעפובליקאַנער נישט געפונען, און אַז אַ בעריהמטער היסטאָריקער האָט געשריבען, דאָס אין יאָהר 1854 האָט ער אין איטאַליע נישט איין איטאַליענער געפונען (דאָס הייסט: קיין איינציגען מענשען, װאָס זאָל סימפּאַטיזירען די פעראייניגונג פון איטאַליע.) פאַר דעם פּראַקטישען ציוניזם איז דאָס אפילו אַ גאַנץ קליינע נחמה. אין דער טעאָריע אָבער, איז דאָס גענוג בעגרינדעט. און נאָרדוי איז בלוים אַ מענש פון טעאָריע. ווען מיר זאָלען נישט וועלען רעדען פערשטעלט און מיט משלים, מוזען מיר זיך אויסדריקען פשוט: אין דעם לאַנגזאַמען ענטוויקלונגס-גאַנג פון נאָרדוי'ס ציוניזם, איז ער געוואָרען דער שעפּער פונ'ם ציוניסטישען געדאַנק אין פולען זינען פונ'ם דאָזיגען אויסדרוק, אָבוואָהל נאָר אויף אַזוי פיעל, אויף וויפיעל דער ציוניסטישער געדאַנק איז געבויט אויפ'ן גלות און אויף וויפיעל דער דאָזיגער געדאַנק שטאַמט אָב פון דער פער-

גאַנגענהייט און פון דער געגענוואַרט פון אונזער פאָלק. ווייל, קיין אַנדערער אויסער נאָרדוי האָט נישט געפיהלט אין דער איי־געגער פּראַקטיק אַלע ערשיינונגען פון גלות. קיינער האָט נישט אַזוי ווי ער איינגעדרונגען אין אַלע פינסטערע ווינקעלעך פונ׳ם גלות־לעבען, און דעריבער קאָן ער זיך נישט אינערליך בעפרייען פון איהם און עס אָביעקטיוו און גלייכגילטיג אַנאַליזירען. דעריבער איז אַליץ, וואָס ער האָט געזאָגט און געשריבען וועגען דאָס יודישע גלות־לעבען פול מיט אֱמת און ער רעדט עס אַרויס פון א געפיהל־פולעם האַרץ.

מעהר אָבער קאָן מען פון נאָרדוי נישט פערלאַנגען. בשעת נאָרדוי רעדט וועגען די שעפּפונג אין פּאַלעסטינאַ גופא, וועגען די קאָלאָניעס און זייער לעבען, דאָס הייסט וועגען פערווירקליכען זיין אידעאַל, — דיין פערליערט ער זיין וועג, ווייל ער איז קיין פּראַקטישער מענש, ער איז נאָר אַנ׳אידעען־שאַפער. ער קאָן נישט שאַפען די צוקונפט און פאָרמירען נייע לעבענס־פאָרמען, ווייל בטבע איז ער אַ שטאַרקער סקעפּטיקער און בעגרענצט זיין פאַנטאַזיע ביז צום קלענסטען מינימום. דעריבער פעהלט איהם די ווילענס־קראַפט פון א שעפּפער, וואָס נאָר הערצל האָט עס געהאַט: די קראַפט פון אַנאַליז, פון פונאַנדערגליעדערן איז ביי איהם שטאַרק ענטוויקעלט, און באַלד געפינט ער די נעגאַטיווע זייטע — די חסרונות פון דעם צוקונפטיגען אַרבייטס־פּלאַן. אום צו זיין אַ שעפּפער פון אַ נייַ לעבען בעדאַרף מען צו זיין אַ בלינדער מאמין אין די אייגענע כחות, אין די כחות פונ׳ם מענשען, פונ׳ם לעבען. און נאָרדוי האָט כל ימיו מלחמה געהאַלטען געגען יעדע פאָרם פון בלינדער אֱמונה, וואָס לאָזט זיך נישט אַנאַליזירען, וועלכע פערמאַכט די אויגען און וויל נישט זעהן די סתירות און געגענזאַצען, וויל נישט וויסען פון קיין אויסערליכע שטערונגען און הינדערניסען. נאָרדוים ציוניזם ענטשטעהט נישט פון דעם בויענדען אידעאַל וועגען שאַפען אַ נייַ יודיש לעבען אין פּאַלעסטינאַ, נאָר פון דעם צעשטערענדען אידעאַל, פון דעם אונמעגליכען ווייטערדיגען יודיש לעבען אין גלות. דעריבער קאָן ער בלויס אויפמונטערן אַנדערע צום ווילען לעבען, אויף וויפיעל עס איז איבערהויפּט מעגליך, אַז דורך אַ געדאַנק זאָל בעשאַפען ווערען אַ וועלכער ניט איז ווילען. ער קאָן געפינען די סימנים פון דער קראַנקהייט, שטעלען איהר דיאַגנאָזאַ, קורירען, אָבער אויסהיילען קאָן ער נישט. ער

קאָן נישט בעאײנפלוסען דיענענדיג זעלבסט אַלס בײשפּיעל און מוסטער, ער קאָן נאָר דעם וועג בעלײַכטען; ער ווירקט אויסערליך, אָבער נישט איגערליך. און דאַרף ער אַמאָל אײַנדרינגען אין אַ זאַך אינעווייניג אַרײַן, אינ'ם האַרץ פון ציוניסטישען לעבען, פערליערט ער זײַן בּאָדען; ווערט ער אָן זײַן פאָלקאָמענהײַט; און אונזער אומגליק איז, וואָס מיר האָבען אַזוי ווייניג גרויסע מענשען, דעריבער זענען מיר געוואָהנט צו פערלאַנגען פון די ביסעל גרויסע לײַט, וואָס מיר פערמאָגען, אַז זיי זאָלען זײַן מושלמים מיט אַלע מעלות, אי אין זייערע אידעען און געדאַנקען — אין דער טעאָריע, אי אין דער פּראַקטישער אַרבייט. נאָרדוי איז נאָר דער טעאָרעטיקער פון ציוניזם און נישט מעהר. פערלאַנגט פון איהם נישט קיין פּראַקטישען ציוניזם. דאָ קאָן ער נאָר אָנווײַזען די אַלגעמיינע און אײַנפאַכסטע יסודות פון דער אַרבייט. „בעשאַפט אַ פאָלקס־ווילען!“ דאָס איז זײַן לאָזונגס־וואָרט אין דער פּראַקטישער אַרבייט. אָבער איהר קאָנט פון איהם נישט פאָדערן, אַז ער גופא זאָל עם זײַן דער שעפּער פונ'ם פאָלקס־ווילען, ווײַל ער איז נישט דער מנהיג פון דער מאַסע, וואָס זייער לאַרם מאַכט איהם טויב און פערטומעלט איהם נאָר.

דאָס גרעסטע גליק פון ציוניזם איז דאָס, וואָס בּאַלד ווי ער האָט נאָר גענומען וואַקסען, זענען געשטאַנען בראש אַזעלכע צוויי גרויסע מענשען ווי הערצל און נאָרדוי. אײנער האָט משלים גע־וועזען דעם צווייטען. די פאָלגען פון זייער ביידענס ערשײַנונג איז געוועזען, דאָס דער ציוניזם האָט בּאַלד צוגעצויגען צו זיך די אויפ־מערקזאַמקייט פון דער גאַנצער וועלט.

שטענדיג וועט מען אין דער יודישער היסטאָריע דערמאָנען נאָרדוי'ס נאָמען צוזאַמען מיט הערצל'ס.

ד. פּאַסמאַניק.

אלגעמיינע שריפטען.

אַפּטימיזם און פּעסימיזם:

די פּיראַמידען, די הענגענדע גערטנער פון דער קעניגין סעמיראַמיס און דער ריזען־מאָנומענט אויפ'ן אינזעל רהאָדאָס, רעכענען זיך פאַר די גרעסטע וואונדער אין דער וועלט. איך ווייס נאָך אַ גרעסערן וואונדער, אפשר דעם סאַמע גרעסטען פון אַלע, וואָס דער מענשליכער גײַסט האָט בעוויזען ביז הײַנט, — דאָס איז דער פּעסימיזם. איך מיין דעם אמת'ן פּעסימיזם, דעם בעגרינדעטען, וואָס קוקט אויף דער וועלט, אויפ'ן לעבען און אויף דער מענשהײַט מיט די פערשכור'טע אויגען פון איינעם, וואָס האָט אויסגעטרונקען אַ ים מיט ביער.

ס'זענען פערהאַן צוויי סאָרטען פּעסימיזם: אַ וויסענשאַפטליכער און אַ פּראַקטישער. דער וויסענשאַפטליכער פּעסימיזם איז מבטל מיט זײַן פערניכטענדער קריטיק אַלע לעבענס־ערשײַנונגען. די גאַנצע וועלט, לערנט אונז דער פּעסימיזם מיט אַ פעסטער איבערצײַגונג, איז אַ ווערק פול מיט פעהלערן; אַ ערשטע אַרבייט, וואָס איז נישט געלונגען וועלכען ס'איז שלעכטען קינסטלער. האָט עפּעס די עקזיסטענץ פון דער גאַנצער נאַטור וועלכען ס'איז ציעל אָדער תכלית? דו שטעהסט פאַר דער אונגעהויערער מאַשין, מיט די טויזענדער רעדער, און שאָקעלסט מיט'ן קאָפּ: אומזיסט איז

דיין אַרבייט צו זוכען עפּעס אַ זין אָדער אַ געדאַנק אין איהר ווילדען געריוש. און אויב די נאַטור איננאַנצען איז אַ מין אונגעלומפּעטער מישמאַש, אָהן אַ שום פּלאַן, אָהן אַ שום זין, — האָבען האָטש, ווייניגסטענס, אין זיך די איינצעלנע טיילען איהרע עפּעס אַ זין און אַ געזעץ? אויך נישט. דער בלינדער, ווילדער צופאַל הערשט אין דער גאַנצער נאַטור און אויך אין דעם מענשליכען לעבען. קיין שום מאָראַל רעגיערט נישט מיט דעם גאַנג פון די גרויסע און קליינע געשעהענישען אין לעבען; דאָס שלעכטע איז מנצח דאָס גוטע; אַהורמין וואַרפט אַראָב הורמיזין*) פון די טרעפּ און לאַכט מיט הוצפה, ווען יענער ברעכט זיך אויס אַ פוס. היינט צו-וואָס עקזיסטירט אַזאַ וועלט? צי וואָלט דען נישט בעסער און ערהליכער געווען, ווען זי וואָלט צושמעטערט ווערען אויף ברעקלעך און צוריק פערוואַנדעלט ווערען אין דעם תהו-ובהו, פון וועלכען זי איז בעשאַפען געוואָרען, — וואָס ס'איז נאָך, איבריגענס, נישט בעשטעטיגט?

ווי נאַאיוו, ווי גרויס ביי זיך איז אַזאַ מין דענקער און ווי גרויס איז זיין ליבע צו זיך! ביי איהם איז קיין ספק נישטאָ אין דעם, אַז דאָס מענשליכע וויסען איז דער סאַמע העכסטער, דער סאַמע רייכסטער פון אַלע נאַטור-פּראָדוקטען; אַז דער מענשליכער שכל איז אימשטאַנד אַרומצונעהמען און צו בעגרייפען אַלץ, וואָס עקזיסטירט, און ממילא קען שוין קיין זאַך נישט עקזיסטירען אויסער איהם, און אַז זיינע געזעצען זענען אויך די געזעצען פון דעם גאַנצען וועלטאַל, פון דער גאַנצער נאַטור. נאָר פון אַזאַ שטאַנדפּונקט אַרויסגעהענדיג קען מען פערשטעהן די קריטיק, וואָס איז געווענדעט געגען דער גאַנצער וועלט.

בכלל, איז אויב מיר וועלען אָננעהמען, אַז דער פערשטאַנד וואָס רעגיערט מיט דער נאַטור, איז ענליך צו דעם מענשליכען שכל, — זענען טאַקע גאַנץ גערעכט יענע, וועלכע קלאָגען זיך אויף איהר שלעכטער הנהגה, וואָרום זי לאָזט זיך ווירקליך אין קיין פאַל נישט פערשטעהן: דאָ איז זי פערשווענדעריש און דאָ קאַרג,

*) אַהורמין און הורמיז זענען די נעמער פון גוטס און שלעכטס אין דער אַלטפערסישער מיטאָלאָגיע.

און אין אַלגעמיין פיהרט זי איהר בעל־הבתישקייט אָהן אַ שום פּלאַן און אָהן אַ שום חשבון, אַזוי, אַז מ'וואָלט איהר געדאַרפט וואָס גיכער איבערגעבען אונטער דער השגחה פון אַ פּראָפעסאָר פאַר פילאָזאָפיע.

דאָס זעלבע איז אויך דערמיט, וואָס עס געהער צו דער שרעקליכער חציפות פון דער נאַטור. ווען די השגחה איבער דעם מאָראַל פון דער נאַטור וואָלט איבערגעגעבען געוואָרען וועלכען ס'איז געבילדעטען, אַנשטענדיגען מענשען פון אונזער יאָהרהונדערט, וואָס די בעאַמטע פון זיין היימאַט־שטאָדט האָבען איהם אַרויסגעגעבען אַ שיין וועגען זיין גוטער אויפפיהרונג, — וואָלט טאַקע אַלץ אַנדערש זיין. דאַן וואָלטען מיר נישט שוין זעהן מעהר אַזעלכע ערשיינונגען, למשל, ווי דאָס גוטע ווערט פערפאָלגט און דאָס שלעכטע טריאומפירט מיט חוצפה. וואָרום מיר זעהען דאָך טאַקע, אַז ווען אַזאַ אַנשטענדיגער מענש בעשאַפט זיך אַליין אַ וועלט לויט זיין אייגענעם גייסט און געשמאַק, ד. ה., ווען ער שרייבט אָן עפּעס אַ ערצעהלונג אָדער אַ דראַמאַ, טריאומפירט אין איהר נאָר דאָס גוטע, און נאָך דער לעצטער זייטעל אָדער נאָכ'ן פינפטען אַקט, וואו דאָס גוטע ווערט בעלויהנט און דאָס שלעכטע בעשטראָפט — אַפּלאָדירט דאָס גוטע פובליקום, ביז די הענד הויבען איהם אָן וועה צו טהון און טראַכט דערביי: „אָט אַזוי טאַקע האָט געדאַרפט זיין! אַזוי האָט זיך די וועלט בעדאַרפט פיהרען!” אֶמת, ס'זענען פערהאַן צווישען די שריפטשטעלער און דיכטער אויך אַזעלכע טפשים, וואָס שילדערן אין זייערע ווערק די ווירקליכקייט ווי זי איז, אָהן אַ שום גלאַנץ און אָהן בעפוצונגען; אין די ווערק פון די דאָזיגע מענשען, וואָס האָבען נישט קיין רייכע פאַנטאַזיע, איז אויך אַלץ אַזוי שלעכט, ווי אין לעבען אַליין: ליזאַ האָט נישט חתונה מיט מאַקס'ן, האָטש ער ליעבט איהר מיט לייב און זעעל, און גיט זיך גאָר איבער וועלכען ס'איז שאַרלאַטאַן, וואָס מאַכט זי אונגליקליך אויפ'ן גאַנצען לעבען; אַ טאַלאַנט געהט פערלאָרען, נישט געפינענדיג קיין גינסטיגע בעדינגונגען פאַר זיין ענטוויקלונג, און דער תּקיף אין שטאָדט בלייבט אַ תּקיף, האָטש אַלע רעדען וועגען איהם און ווייסען, ווי אַזוי ער איז גרויס געוואָרען. די גערעכטיגקייט קומט אַרויס אין אַזעלכע ווערק אַזוי פערחושכ'ט, אַז דאָס פובליקום ווענדעט זיך סוף־כל־סוף אָב פון זיי און קרוינט זיי מיט דעם טיטול „נישט־מאָ־

ראַליִשע״.

די זאַך איז אַלזאָ קלאָר: אין דער נאַטור איז נישט פערהאַן נישט קיין לאָגיק, נישט קיין מאָראַל. זי דאַרף דעריבער אָדער זיך פערבעסערן אָדער אונטערגעהן אינגאַנצען.

ווער אָבער האָט עס דיר, דו שוטה איינער, געזאָגט, אַז דיין פערשטאַנד, וואָס איז נישט מעהר, ווי איינער פון די נאַטור־געזעצען, וועלכע ווירקען אין אונזער דענקענס־אַפּאַראַט, — אַז דיין פערשטאַנד איז אויך דער פערשטאַנד פון דער נאַטור? ווער האָט עס דיר געגעבען דאָס רעכט אָבצושאַצען לויט דיין פערשטאַנד דעם ווערט פון אַלע ערשיינונגען אין דער נאַטור און אין לעבען? צי קען דען דאָס גאָר נישט זיין, צי קען מען דאָס גאָר נישט אָננעהמען, אַז אַזוי גוט, ווי מיר קענען נישט עפענען קיין גרויסע אַייזערנע טויערן מיט דעם קליינעם שליסעלע פון אַ טאַשען־זייגעריל, אַזוי אויך קענען מיר נישט לעזען די גרויסע וועלט־פּראָבלעמען און די פערפלאָנטערטע נאַטור־ערשיינונגען מיט אונזער קליינעם מענשליכען פערשטאַנד? די קרעפטען, וועלכע רעגירען מיט אונזער אָרגאַניזם קענען זיין די זעלביגע, וואָס רעגירען מיט דער גאַנצער נאַטור; אַזוי גוט, ווי ס'איז נישטאָ קיין אונטערשיעד צווישען די מעכאַנישע געזעצען, לויט וועלכע ס'ווערט אויסגעאַרבייט אַ שליסעל צום עפענען גרויסע אַייזערנע טויערן, און צווישען יענע, לויט וועלכע ס'ווערט געמאַכט אַ שליסעל אָנצוציהען אַ קליינעם טאַשען־זייגעריל. דאָ איז נאָר פערהאַן אַ אונטערשיעד צווישען קליין און און אונענדליך גרויס, צווישען אַן איינפאַכע זאַך — פערהעלטניסמעסיג — און אַ זאַך, וואָס איז ביז דער העכסטער שטופע קאָמפּליצירט. מיר האָבען קיין שום פאַקט נישט אויף צו דערוויזען, אַז די נאַטור בעזיצט נישט אַזאַ מין אַלגעמיינעם בעוואוסטזיין, וועלכען מיר קענען נישט משיג זיין מיט אונזער קליינעם שכל. מיר קענען זיך פאָרשטעלען דערביי שפּינאָזאַ'ס: „אַלץ איז גאָט!“ אָדער שאָפּענהויער'ס לעהרע וועגען דעם „ווילען פון דער וועלט“, און פאַר אונז איז אַלץ איינס דאָס, ווי די פילאָזאָפען רופען אָן דעם דאָזיגען אַלבעוואוסטזיין פון דער נאַטור. איינס ווייסען מיר בעשטימט: מיר זעהען, אַז פון דער מאַטעריע, ווען זי איז גרופּירט אין דער פאָרם פון אַ מענשליכען מאַרך, און דער קראַפט, ווען זי ווייזט זיך אַרויס אין דער טעטיגקייט פון די נערווען, ווערט גע־

בוירען דער שכל. די עלעמענטען, פון וועלכע ס'איז צוזאַמענגע־שטעלט דער מענשליכער מאַרך און זיין קערפּער, און די וויכטיגסטע פון וועלכע ס'זענען, — אויסער וויער־שטאָף, וואַסער־שטאָף, שטיק־שטאָף (אַזאָט) און קויהלען־שטאָף — אייזען, פאָספאָר, שוועבעל, קאַלציום, נאַטריום, קאַליום און חלאָר — געפינען זיך אין אונגעהויערע מאַסען אויך אויסער דעם מענשליכען אָרגאַניזם; די קרעפטען, וועלכע רופען אַרויס דעם לעבענס־פּראָצעס, ווי צום ביישפּיעל, די העמישע און מעכאַנישע ווירקונגען, די עלעקטרישע און די אַנדערע קרעפטען, וועלכע זענען אונז נאָך ניט בעוואוסט, — ווירקען אויך אויסער דעם מענשליכען אָרגאַניזם. היינט ווער־זשע קען דאָס פועל'ן ביי זיך אונז צו פערזיכערן, אַז די דאָזיגע אַלע קרעפטען און עלעמענטען קיינען אַרויסרופען בעוואוסטזיין נאָר אין דער פאָרם פון אַ נערווען־געוועב? צי קען מען דאָס דען גאָר נישט גלויבען, און צי איז עס טאַקע נישט ריכטיג אַזוי, אַז די פאָרם פון דעם נערוועו־סיסטעם איז נישט מעהר, ווי אַ צופעליגע זאַך און דער עיקר זענען נאָר די עלעמענטען, פון וועלכע ער איז צוזאַמענגעשטעלט און די קרעפטען, וועלכע ווירקען אין איהם, און אַז די דאָזיגע עלעמענטען און קרעפטען קענען אַרויסרופען בעוואוסטזיין אויך דאַן, ווען זיי ווירקען איינע אויף די אַנדערע אויף אַ גאַנץ אַנדער אופן פון דעם, וואָס הערשט אין די אָרגאַניזמען, וועלכע מיר האָבען די מעגליכקייט צו בעטראַכטען?

איך געה אָבער נאָך ווייטער און זאָג: אום זיך צו איבערצייגען אין דעם, אַז מיר האָבען נישט דאָס רעכט צו מעסטען די וועלט־ערשיינונגען מיט דער קורצער מאָס פון אונזער פערשטאַנד, דאַרפען מיר גאָר נישט אָנקומען צו דער הנהגה, אַז די נאַטור האָט אין זיך אַ אַלגעמיינעם בעוואוסטזיין. בכדי צו קענען זאָגען, אַז די הנהגה פון דער וועלט איז נישט קיין קלוגע, דאַרף מען קודם־כל אָננעהמען, אַז זי האָט עפּעס אַ געוויסען ציעל, אַז זי שטרעבט צו אַ געוויסען תכלית; ווארום מיר קענען דאָך נישט זאָגען אויף אַ מענשען, למשל, וועגען וועלכען מיר ווייסען נישט, צי ער וויל צוגעהן ערגעץ, צי ער געהט זיך נאָר אַזוי דורך, אום זיך צו בעוועגען, — אַז ער קלויבט זיך אוים שלעכטע גאַסען, אַז ער לעגט אָן וועג אָדער ער געהט פאַמעליך! און אַט די הנהגה, אַז אין דער נאַטור איז פערהאַן אַ געוויסער ציעל, האָט קיין שום יסוד

ניט. עס קאָן דאָך גאַנץ שטאַרק מעגליך זיין, אַז די פינאַליטעט (דער צוזאַמענהאַנג פון יעדער זאַך מיט איהר תכלית), ווי די קאַוזאַליטעט (דער צוזאַמענהאַנג פון יעדע זאַך מיט איהר סבה), איז אַזאַ ערשיינונג, וואָס איז פערבונדען אויסשליסליך נאָר מיט קערפערליכע פּראָצעסען, און אויסערן קערפער איז זי גאָר במציאות נישט פערהאַן. די ערפאַהרונג האָט אונז בעוויזען, אַז קיין איין אַקט פון דענקען און ווילן ווערט נישט געבוירען אין דעם מענשליכען מאַרך, וואו עס זאָל נישט האָבען פאָרגעקומען פריהער עפּעס אַ שנוי אינ'ם נערווען־סיסטעם צוליעב וועלכען ס'איז אויסערליכען איינדריק; מיר זעגען דעריבער צוגעוועהנט ביי יעדע ווירקונג אונזערע, ביי יעדע ערשיינונג, וואָס קומט פאָר אין אונזער אָרגאַניזם צו זוכען באַלד די סבה דערפון. און די געוואָהנהייט לאָזט אונז נישט אָב אפילו אויך דאַן, ווען מיר אורטיילען וועגען אַזעלכע ערשיינונגען, וואָס קומען פאָר אויסער'ן קערפער, אויסער אונז. דערפון אַליין אָבער, וואָס אונזערע חושים (אָרגאַנען) ווירקען נישט אָהן אַ אויסערליכען איינדריק; דערפון, וואָס זיי מוזען האָבען עפּעס אַ אויפרייצונג, אום צו אָנהויבען אַרבייטען; דערפון, וואָס יעדער שנוי אין זיי האָט באמת טאַקע אַ סבה און זיי זענען טאַקע באמת אונטערגעוואָרפען דעם געזעץ פון קאַוזאַליטעט, — דערפון אַליין איז נאָך גאָרנישט געדרונגען, אַז דער געזעץ הערשט אין דער מאַטעריע אפילו אויך דאַן, ווען זי געפינט זיך אין אַזעלכע בעדינגונגען, וועלכע זענען אינגאַנצען אַנדערש פון יענע, וואָס הערשען אין דעם מענשליכען אָרגאַניזם!

מיר וועלען זיך פאָרשטעלען אויף אַ ווייַלע, אַז דאָס קאַוועמיהלכעל איז אַ בעוואוסטזיניגע זאַך; צי מיינט עס נישט, אַז דער פרוי'ס האַנד איז נויטווענדיג פאַר יעדער איינציגער בעוועגונג, און אויב די פרוי וועט נישט דרעהען דאָס הענדטעל, וועט עס אין קיין פאַל זיך נישט קענען בעוועגען? און אויב דאָס דאָזיגע אָרימע קאַווע־מיהלכעל וואָלט דערזעהן פלוצלונג אַ מאַשין, וואָס בעוועגט זיך מיט עלעקטרישער קראַפט, אָהן דער מינדעסטער הילף פון מענשליכע הענד, וואָלט עס אויסזעהן ביי איהם, ווי אַ אונפערשטענדליכער רעטעניש און אומזיסט נעבעך וואָלט עס זיך געמאַטערט צו געפינען דאָ די סבה פון דער בעוועגונג, — די סבה, וואָס האָט אין זיין בעגריף אָנגענומען די פאָרם פון אַ פרויען־

האַנד. דאָס קאַווע-מיהלכעל קען, געוועהנליך, גאָרנישט צולאָזען דעם געדאַנק, אַז עס איז מעגליך וועלכע ס'איז בעוועגונג אָהן אַ הייבערישע האַנד; די ערפאַהרונג האָט איהם געבראַכט צו דער איבערצייגונג און אין דער בעציהונג צו אַלע קאַווע-מיהלכלעך איז עס טאַקע גערעכט. מיר וויסען דאָך אָבער, אַז די איבערצייגונג איז נישט קיין אַלגעמיינע, אַז ס'זענען פערהאַן אַזעלכע בעוועגונגען, וואָס קומען נישט פון קיין פרויען, האָטש עס געפינען זיך אַזעלכע פוסטע קעפּ, וואָס זייער מיינונג אין דער פראַגע איז כמעט די זעלביגע, ווי די פון דעם קאַווע-מיהלכעל. איך פערגעס נישט איין סעקונדע אפילו, אַז די בעוועגונג פון דער עלעקטרישער מאַשין האָט אויך אַ סבה, אַזוי גוט, ווי די בעוועגונג פון דעם קאַווע-מיהלכעל; איך האָב אָבער געבראַכט דעם ביישפּיעל נאָר אום צו בעווייזען, אַז די ערפאַהרונג פון אַ בעשטימטער רייהע ערשיינונגען, קען אונז נישט דינען פאַר אַ אַלגעמיינעם געזעץ, וועלכען מ'קען צופּאַסען אויך צו אַנדערע פערשידענע ערשיינונגען.

און די זעלביגע זאַך, וואָס איז פאָרגעקומען ביי דעם בעוואוסטזיניגען קאַווע-מיהלכעל מיט דער סבה, וואָלט פאָרגעקומען ביי אַ בעוואוסטזיניגען לאָקאָמאָטיוו מיט'ן תכלית. דער לאָקאָמאָטיוו וויים, אַז דער תכלית פון זיין דאַמפּף איז צו בעוועגען די רעדער מיט דער הילף פון אַ צוגעזעצטער שטאַנג. און ווען דער דאָזיגער לאָקאָמאָטיוו וואָלט זיין בעגאַבט מיט אַ הומאָריסטישען טאָן אָדער ווען ער וואָלט ליעב האָבען אויסצודריקען זיינע געדאַנקען אין קורצע, שאַרפע פאָרמולען, וואָלט ער געוויס געזאָגט מיט דעם טאָן פון אַ אויטאָריטעט: „ס'איז נישטאָ קיין דאַמפּף (פּאַרע) אָהן אַ בעוועגונג פון רעדער!" און ווי איבעראַשט וואָלט עס דער לאָקאָמאָטיוו געוואָרען, ווען מ'וואָלט איהם אַוועקגעשטעלט פאַר אַ רוישענדען גייזער (אַ קוואַל פון קאָכעדיגעם, שוימענדעם וואַסער) און ער וואָלט געזעהן דעם אונגעהויערן דאַמפּף, וואָס דרעהט נישט אפילו קיין קליינעם רעדיל! דאָס וואָלט ביי איהם אויסגעזעהן, ווי אַ זאַך, וואָס איז געגען פערשטאַנד; אַלע זיינע בעגריפען און פאָרשטעלונגען וועגען דער ווירקונג און דעם תכלית פון דער דאַמפּף-קראַפט, וואָלטען ביי איהם איבערגעדרעהט געוואָרען מיט'ן קאָפּ אַראָב, און איך וואָלט מיך גאָר נישט געוואונדערט, ווען די ערשיינונג, וואָס לאָזט זיך נישט ערקלערן מיט קיין איינעם פון די איהם-בעוואוסטע געזע-

צען, וואָלט איהם משוגע געמאַכט. עס קען אַלזאָ זיין, אַז די סבה פון די ענדערונגען, וואָס קומען פאָר אין דער מאַטעריע אויסער דעם מענשליכען אָרגאַניזם, ליעגען אין דער מאַטעריע גופא, און די דאָזיגע ענדערונגען זענען אַליין פאַר זיך דער תכלית, אַזוי, אַז מיר מאַטערן זיך נאָר אומזיסט צו געפינען פאַר זיי אַ אויסערליכע סבה און אַ ווייטיגען ציעל, — אַ ציעל, וואָס צווינגט אונז אָנצונעהמען, אַז ער האָט עפּעס אַ שייכות צו אַנ'אַנדער מאַטעריען־גרופּע. אויף אַזאַ אופן קענען מיר נישט זאָגען אויף דער נאַטור, אַז זי איז נאַריש, און האָבען קיין גרונד נישט איהר צו קריטיקירען און זיך צו פּשט'לען וועגען דעם, צי זי האָט יאָ עפּעס אַ תכלית, צי נישט. אום צו פערשטעהן דער נאַטור, אום משיג צו זיין די סבה פון איהרע ערשיינונגען און זייער תכלית, וואָלטען מיר געדאַרפט שטעהן אין דעם צענטראַלען פּונקט, פון וועלכען די דאָזיגע ערשיינונגען קומען און ענטוויקלען זיך.

נאָך מעהר עהנליך צו די געדאַנקען פון דעם קאָווע־מיהלכעל זענען די טענות, אַז די וועלט פיהרט זיך אָהן יושר. אמת, לויט די בעגריפען פון אונזער מאָראַל זענען די טענות ריכטיג; עס פרעגט זיך אָבער: ווער האָט עס אונז געגעבען דאָס רעכט זיך צו האַלטען ביי די בעגריפען דאַן, ווען מיר בעטראַכטען די נאַטור און דאָס לעבען? אונזער מאָראַל איז אַ פּראָדוקט פון אַ געוויסער צייט און אַ געוויסען אָרט; אונזער מאָראַל וועבט זיך צוזאַמען מיט דער צייט און ענדערט אַלע מאָל זיין שניט, אַזוי ווי עס ענדערן זיך די מאָדעס פון היט און קליידער; דער מאָראַל, אין וועמענס נאָמען מיר רעדען און מיט דער מאָס פון וועלכען מיר מעסטען די הנהגה פון דער וועלט, איז דער מאָראַל פון דער ווייסער ראַסע, דער מאָראַל פון דער קריסטליכער מענשהייט אין 19־טען יאָהרהונדערט, — איהרער און נישט קיינעמס. און אין דער ענגער גרענעץ אפילו, וואו דער מאָראַל האָט יאָ וועלכע ס'איז טעאָרעטישע בעדייטונג, מוז ער אויך מותר זיין אויף אַ סך זאַכען און זיך נישט רעכנען מיט אַ סך קאָנטראַסטען: ווען איין מענש הרג'עט דעם אַנדערן — איז עס אַ פערברעך; ווען אַ גאַנצעס פאָלק, אָבער בעוואָפענט זיך און שטעהט אויף געגען אַנ'אַנדער פאָלק, ווען מ'הרג'עט אויס צעהנדליגער טויזענדער מענשען מיט אַמאָל — דאָס איז גוט, דערפאַר קומט אַ דאַנק. ליגען זאָגען און אָבנאַרען

אייגער דעם אַנדערן — איז אַ פערברעכען; אין דער פּאָליטיק אָבער מעג מען לייקענען און ליגען זאָגען וויפיעל מ׳וויל. דער היינטיגע מאָראַל איז אַנדערש פון דעם, וואָס האָט געהערשט אין דער נאָהנטער פערגאַנגענהייט און מ׳קען זיך ערלויבען צו גלויבען, אַז דער מאָראַל, וואָס וועט אָנגענומען ווערען מאָרגען וועט זיין אַנדערש פון דעם היינטיגען. דער אָנגענומענער מאָראַל איז בכלל נישט מעהר, ווי אַ זאַמלונג פון די אַלע מדות, געזעצען און מנהגים, וואָס בעשטימען די בעדינגונגען, וועלכע זענען נויטיג פאַר דער ערהאַלטונג פון דעם מענשליכען געשלעכט אין אַ געוויסער צייט. צוזאַמען מיט דער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט וועלען זיך אויך ענדערן די בעדינגונגען, וואָס זענען נויטיג דערצו, זי זאָל קענען וואַקסען און זיך ענטוויקלען, און צוזאַמען מיט די דאָזיגע ענדערונגען וועלען זיך ענדערן אויך די מיינונגען וועגען דעם, וואָס איז מאָראַליש און וואָס נישט. נו, היינט קען מען דען מיט אָט דעם נישט-זיכערן מאַסשטאַב פון אונזער מאָראַל מעסטען די ערשיינונגען פון דער נאַטור? צי קען מען אַזאַ זאַך, וואָס האָט נישט געהאַט קיין שום ווערט אין די אויגען פון אונזערע עלטער-זיידעס און וואָס מיר זענען נישט זיכער, אַז עס וועלען זיך נישט אויסלאַכען דערפון אונזערע אור-אייניקלעך, — צי קען דען אַזאַ מין זאַך דינען אַלס אייביגעס געזעץ פאַר דער אייביגער נאַטור? דער, וואָס קלאָגט זיך אויף דער אַכזריות פון דער וועלט און אויך דער אונפערשעמטקייט פון דער נאַטור איז נישט קיין סך קליגער און בעשיידענער פון יענער קאָקעטער דאַמע, וועלכע קלאָגט זיך אויף דעם, וואָס דער הימעל איז כסדר בלוי און ענדערט נישט זיינע קאָליערן אַזוי, אַז זיי זאָלען האַרמאָנירען מיט דעם קאָליער פון איהר טואַלעט.

פון קאָפּערניקען אָן האָט מען אויפגעהערט צו גלויבען און צו לערנען אַנדערע, אַז אונזער ערד-קוגעל איז דער צענטר פון דער גאַנצער נאַטור, און אַז דער מענש איז די קרוין פון דער וועלט און דער תכלית איהרער. קיינער פון אונז גלויבט שוין נישט היינט, אַז די לבנה איז בעשאַפען געוואָרען אונז צו לייכטען ביי נאַכט, און די מיליאָנען שטערן — אום דער פּאָעט זאָל קענען צוגלייכען צו זיי די אויגען פון זיין געליעבטער. נאָר צווישען די פילאָזאָפען געפינען זיך נאָך היינט אַזעלכע, וואָס האַלטען זיך ביי

די דאָזיגע קינדערשע מיינונגען, און זיי געפעלט ניִשט די אָרדנונג פון דער נאַטור, דערפאַר, וואָס דער שטיינקוילען־זאַפּאַס אין דער ערד שעפּט זיך ביסלעכווייז אויס, דערפאַר וואָס אויף יענער אינזעל זענען טויזענדער לעבעדיגע, פרעהליכע מענשען איינגעזונקען געוואָרען דורך אַ ערד־ציטערניש; דערפאַר וואָס די יונגפרוי פון אָרלעאַנס איז פערברענט געוואָרען; דערפאַר וואָס דאָ איז אַ דבר און דאָ — אַ מגפה, וואָס דאָ שטאַרבען קינדער און דאָ — קינפּעטאָרינס, און נאָך אַזעלכעס.

מיר וועלען זיך פאָרשטעלען אין אונזער פאַנטאַזיע, אַז די קליינע באַקטעריען קענען אויך פילאָזאָפירען. ווי שרעקליך, ווי פינסטער וואָלט עס זיין זייער וועלט־אַנשויאונג! פון זייער שטאַנדפונקט זענען דאָך די אַלע רעפאָרמען און אויסבעסערונגען, און די אַלע כלים, וואָס זענען געמאַכט געוואָרען אויף צו ריינינגען די לופט און אויסצורוימען דעם שמוץ, — שרעקליכע זאַכען און אונגעהויערע פערברעכען. דער בעזים און די באַרשט, דער געפעהרליכער זויער־שטאָף און דאָס שלעכטע קאָכעדיגע וואַסער האָבען געמאַכט ידי־אַחת זיי, די אָרימע בעשעפענישען, דאָס לעבען צו פערביטערן און צו פערניכטען דאָס אַלץ, וואָס עס וואָלט געקענט דיענען פאַר זיי אַלס שפּייז. ווען זיי האַלטען אין מיטען שפּילען זיך, גיסט מען אויף זיי פלוצלונג אַרויף קאַרבאָל־טראָפּענס — און די שמחה ווערט זיי פערשטערט, און זייער פרעהליכער התונה־שטורם ווערט פערוואַנדעלט אין אַ שרעקליכען גסיסה־טאַנץ, און די עהרליכע ווערימלעך, ווי די זינדיגע — גלייך צאַפּלען זיי זיך און וואַרפען זיך אַזוי לאַנג, ביז זיי פאַלען טויט. אָט די זעלביגע זאַכען אָבער, וואָס זיי פאַלען אַריין דערפון אין אַ גערעכטען יאוש, אין אַ ביטערער מרה־שחורה, — שילדערן מיר אין אונזערע גראָבבייכיגע ביכער אַלס איינעם פון די גרעסטע נצחונות אין דער היגיענע־וויסענשאַפט, אַלס אַ נצחון, וואָס רופט אַרויס אין אונז אַ הייסע שמחה.

איך שטעל מיך פאָר אַ פליג, וואָס איז בעגאַבט פון דער נאַטור מיט אַ קינסטלערישען געשמאַק. דער משל מיינער איז ניִשט איבריג איבערטריבען: די גוטע בעל־הבית'טעס, וואָס האַלטען ריין זייערע וואָהנונגען, קענען אייך אַ סך דערצעהלען וועגען דער גרויסער ליעבע, וואָס די פליגען ווייזען אַרויס צו בילדער און סטאַ־

טוען. נו, וועלען מיר זיך פאָרשטעלען, אַז אַזאַ ווערימעל־פליג, וואָס האָט געפונען פאַר זעהר שען די ביהן, וועלכע איז אויסגעמאָלט אויף אַ פראַנצעזישען צוואַנציג־פראַנק שטיק פון אַ געוויסען פּעריאָד, אַז די פליג איז צוגעפלויגען צו דער ריעזיגער באַוואַריען־סטאַטוע אין מינכען. ווי נאַריש, ווי נישט־לאָגיש און נישט געפאָרמט וועט איהר אויסזעהן די דאָזיגע מעטאַל־מאַסע — אָהן אַ אָנהויב, אָהן אַ סוף, דאָ עפּעס מאָדנע גלאַט און דאָ אָהן אַ שעור צוקריפּעלט, דאָ שטאַרצט אַרויס אַ שטיק און דאָ איז גאָר אַ תהום און בכלל עפּעס אַ מאַסע אונפערשטענדליכע ווינקלען, לעכער און ליניעס, וואָס פערקרימען זיך און דרעהען זיך אַהין און אַהער. און אויב דער דאָזיגער עסטעטישער פליג וואָלט אויסקומען צו פערברענגען דאָס גאַנצע לעבען אינוועניג, אין דעם הָלל פון דער ריעזיגער סטאַטוע, וואָלט זי געקענט אָנשרייבען אַ ווערק פול מיט ביטערע, שאַרפע עפּיגראַמען וועגען דעם, ווי די וועלט זעהט אויס ביי איהר אין די אויגען; אין דעם ווערק וואָלט זי איבערציינגענד ערקלערט, ווי ווייט די וועלט האָט קיין שום ציעל און קיין שום זין נישט, און דאָס וואָלט געוויס געמאַכט אַ געוואַלדיגען רושם אויף אַלע איהרע מיט־בירגערין׳ס אין דעם הלל פון דער סטאַטוע. נאָך אַלע איהרע הקירות און פילאָזאָפיעס וועגען דער סטאַטוע, וואָלט אָבער די פליג דאָך נישט צוקומען צו דעם פשוט׳ען אמת, וועלכען עס וואָלט איהר גאַנץ לייכט געקענט דערווייזען איינער פון די פראָסטע מינכענער איינוואָהנער, וואָס דיענען פאַר די פרעמדע אַלס וועג־ווייזער.

יאָ, יאָ; די פּעסימיסטישע פילאָזאָפיע האַלט נישט אויס קיין ערנסטע קריטיק. דער עהרליכער פּעסימיזם, וואָס האָט נישט אין זיך קיין ברעקעל צביעות, איז נישט מעהר, ווי אַ טיעפע אונצופריעדענהייט דערפון, וואָס אונזער פערשטאַנד איז אַזוי בעגרענעצט, וואָס מיר קענען אַזוי ווייניג משיג זיין. דער מענש וויל פערשטעהן דעם וועלט־מעכאַניזם און קאָן נישט; דאָס פערדריסט איהם, און ער זידעלט דעם מעכאַניזם, און רעדט אויף איהם, — ווי עס טהוט דער גאַאיוועך ווילדער מענש, וועלכער וואַרפט אַוועק מיט כעס דאָס שפּיעל־קעסטעל, נאָכדעם ווי ער האָט זיך אומזיסט געמאַטערט צו פערשטעהן, וואָס אין איהם טהוט זיך. דער מענש רעכענט זיך פאַר דעם הערשער פון דער נאַטור — און מוז זיך

נעבעך אויף יעדען טריט און שריט איבערצייגען, אז זיין מכשלה איז גאר נישט אזוי גרויס, אז ער איז נישט מעהר ווי א קליין נפש'ל אין דעם גרויסען כאאס, דעריבער קאכט ער זיך, און אט דער שלעכטער שטימונג זיינער מאכט ער פאר א שטה, פאר א טעאריע, און גיט איהר א נאמען — פעסימיזם. דאס קינד, וואס ציהט אויס די הענדלעך צו דער לבנה, און וויינט זיך פונאנדער, ווען עס זעהט, אז דער לבנה איז נישט אזוי לייכט אראבצונעהמען, — איז אין זיין ארט אויך א פעסימיסטישער פילאזאף, א אונבעוואוסטזיניגער. זיין שלעכטער שטימונג קען מען אבער אויסהיילען מיט א שטיקעל שאקאלאד.

דאס, איבריגענס, קען מען בעשטעטיגען מיט פערגעניגען, אז די סיסטעמאטישע פעסימיסטען ווייסען אויך גאנץ אפט אבצושאצען דעם ווערט פון א געשמאקען מיטאג און פון גוטען וויין; אז נאך געוויסע, בעשטימטע „בעציהונגען" האבען זיי אויך התונה, ווי אלע מענשען, און ווייזען בכלל ארויס א גאנץ רייכען געשמאק בנוגע צו אלץ, וואס איז אנגענעם און גוט. זייער פילאזאפיע איז פאר זיי נישט מעהר, ווי א מין פאראדנער מונדיר אויף ארויסצורופען רעספעקט און מורא ביי'ן המון; מיר ווייסען אבער גאנץ גוט, אז אונטער דער שווארצער מאנטיע מיט די געקרייצטע מענשליכע ביינער, זענען בעהאלטען פראסטע אונטערשטע וועש, — אזעלכע, ווי עס טראגען אלע פשוט'ע מענשען.

אויסער דעם ווימענשאפטליכען פעסימיזם, וואס שטערט גארנישט זיינע אנהענגער צו געניסען פון לעבען וויפיעל זיי ווילען, איז פערהאן נאך א פעסימיזם — א פראקטישער, וואס אין פאלק רופט מען עס „מרה-שהורה". דער פעסימיזם קריטיקירט נישט די וועלט-און לעבענס-ערשיינונגען און ברענגט נישט קיין ראיות צו ווייזען, פארוואס ער איז נישט צופריעדען מיט דער וועלט. דער פעסימיזם האט בכלל נישט קיין שטה און קיין טעאריע, און ער זוכט גארנישט קיין מופתים אויף צו ערקלערן, פארוואס איהם איז אזוי מיאוס די וועלט און דאס לעבען. אלץ, וואס עס עקזיסטירט, רופט ארויס אין איהם א אינסטינקטיווען פערדרוס און צושטערענדע געדאנקען. אזא מין פעסימיזם לאזט זיך נישט מבטל זיין מיט פערשיעדענע ראיות און פאקטען, איהם מוז מען אנאליזירען, צוגליעדערן און בעטראכטען די אלע טיילען, פון וועלכע ער איז

צוזאַמענגעזעצט. דער דאָזיגער פעסימיזם איז אַ ערשיינונג, וואָס געהט שטענדיג צוזאַמען מיט וועלכער ס'איז קראַנקהייט אין מוח, וואָס האָט זיך שוין פאָלשטענדיג ענטוויקעלט אָדער, וואָס האַלט איצט אין שפּראָצען. איידער אַזאַ קאַנדידאַט אויף משוגע ווערען ווערט געבראַכט אין אַ משוגעים־הויז, ליידט ער אַ סך יאָהרען פון אַ שווערען אומעט, וואָס פרעסט איהם דאָס האַרץ, און ער אַנטלויפט פון מענשען און האָט זיי פיינד. איין טייל פון דעם דענקענס־אָרגאַן, וואָס איז נאָך נישט אינגאַנצען ענטוויקעלט, אָדער וואָס איז קאַליע געוואָרען צוליעב וועלכער ס'איז אינערליכער אָדער אויסערליכער סבה, — בעזיצט, צום אונגליק, די פעהיגקייט בעוואוסטזיניג נאָכצופאָלגען דעם פראָצעס פון זיין אייגענעם חורבן, דעם פראָצעס פון זיין אייגענער צושטערונג. אַזאַ מין קראַנקער זעהט אין יעדער רגע זיין מפּלה, זיין גייסטיגען אונטערגאַנג, און די שרעקליכע ערשיינונג פערנעהמט איהם אויף אַזוי פיעל, אַז ער קען שוין נישט ווי געהעריג אויפנעהמען אין זיך און בעטראַכטען די אַנדערע לעבענס־ערשיינונגען. ס'איז דעריבער גאַנץ נאַטירליך דאָס, וואָס אין אַזאַ מוח שפּיגעלט זיך אָב די גאַנצע וועלט, ווי אין אַ אויג מיט אַ בעלם, ד. ה., זי זעהט זיך אין דער פאָרם פון אַ פינסטערער טראַגישער נאַכט. די גרעסטע דיכטער פון דעם וועלט־שמערץ האָבען געליטען פון פערשידענע קראַנקהייטען. לענוי איז געשטאָרבען אַ משוגענער; לעאָפּאַרדי האָט געליטען פון געוויסע געשלעכטס־קראַנקהייטען, וואָס זענען גוט בעוואוסט אין דער פּסיכיאַטרישער וויסענשאַפט; היינע איז ערשט דאַן געוואָרען טרויעריג געשטימט, ווען די קראַנקהייט זיינע, די קראַנקהייט פון הוט־השדרה, איז שוין צוגעקומען ביז זיין מאַרך, און לאָרד בייראָן האָט בעזעסען אַ עקסצענטרישען האַראַקטער, אַ האַראַקטער פול מיט הפכים און סתירות, וואָס פראָסטע מענשען זעהען אין איהם אַ סימן פון גאונות, און פּסיכיאַטרען — סימנים פון אַ גייסטקראַנקהייט. דער פעסימיזם, וואָס זעהענדיג געליעבטע פאָרלעך, ברעכט ער מיט די הענד און אין אַ ליכטיג־שענעם פריהלינגספריהמאָרגען וויינט ער זיך פונאַנדער אָהן אַ שום סבה, פערגיסט טייכען טרערען אָהן אַ אויפהער און וויל זיך נישט טרייסטען, — אַזאַ פעסימיזם איז אַ מאוסע, שרעקליכע קראַנקהייט, און קיין איין געזונטער מענש וועט מיט איהם נישט איינשטימען.

דאס זענען די פארמען פון דעם עהרליכען פעסימיזם, וועלכען עס לויהנט צו קריטיקירען. ס'איז אבער פערהאן נאך א סארט „מרה־שחורה", וואס איז אינגאנצען מעהר נישט, ווי א געמאכטע, א פאלשע; דאס איז אזא מין מרה־שחורה, וואס געוויסע נאראנים פוצען זיך דערמיט, גלויבענדיג, אז דאס געהט זיי צום געזיכט, אז דאס וועט זיי אונטערשיידען פון דעם פראסטען המון און געבען דעם אויסזעהן פון גייסטיגע אריסטאקראטען. ס'זענען פערהאן מענשען מיט אזעלכע פערדארבענע געשמאקען, וואס די בלאסקייט פון דענקען האט ביי זיי אויך אזא חן, ווי די בלאסקייט פון געזיכט. די דאזיגע מענשען מאכען זיך כלומר'שט א פערביטערט געזיכט, אום ארויסצורופען די מיינונג, אז זיי האבען א סך איבערגעזעהן אין זייער לעבען, אז זיי האבען א סך גרויסע געשעהענישען איבערגעלעבט. זיי האלטען אין איין זיפצען, אין איין שרייען: „הכל הבל!", אום מ'זאל מיינען, אז זיי געהערען אויך צו דער קליינער צאהל גרויסע אויסערוועהלטע מענשען, וועלכע האבען ווירקליך א סך געליטען און א סך איבערגעלעבט. מיט אזעלכע פעסימיסטען לויהנט נישט זיך אוועקצושטעלען שפארען; זיי דארף מען פראסט א קלאפ טהון אין פלייצע און זאגען: „לצים, וויפיעל איז דער שעור אבצונארען!"

איך האב אנגערופען דעם פעסימיזם איינעם פון די גרעסטע העלט־וואונדער; דערמיט האב איך געוואלט זאגען, אז ער שטעלט פאר מיט זיך דעם טריאומף פון דער איינבילדונג איבער דער ווירקליכקייט און דיענט אלס פאקט אויף דעם, אז דער מענש בעזיצט די קראפט אריינצושטופען די נאטור אין די קליידער, וואס איהם ווילט זיך, נישט רעכנענדיג זיך מיט איהר פראטעסט. אזוי גוט, ווי דער מענש האט געקענט צווינגען, מיט דער הילף פון א שער און די אנדערע מיטלען זיינע, די צווייגען און דער בלעטער־קרוין פון די בוימער צו וואקסען אין דער נארישער פארם פון חיות און פון פערשיעדענע בנינים; אזוי גוט, ווי ער האט געקענט צווינגען דאס וואסער, מיט דער הילף פון פערשיעדענע קאנאלען און רעהרען, ארויפצוקומען אין דער הויך, געגען זייער נאטור, — אזוי קען ער אויך פון די סאמע שענסטע געשעהענישען, פון די געשעהענישען, וואס זענען אימשטאנד ארויסצורופען נאר ליכטיגע געדאנקען און א שטארקען לוסט צום לעבען, —

ארויסברענגען א הושכ'דיגע וועלט-אנשויאונג! און די דאזיגע פינסטערניש טראגט ער אריין אויך אין דער נאטור, וועלכע פערבלענדעט די אויגען מיט דעם גלאנץ פון איהרע ליכטיגע בלומען און פער'שכור'ט מיט די לעבענס-לוסטיגע טענער פון איהרע פויגעלעך און פליגעלעך.

יא, די נאטור זינגט אויס מיט טויזענדער טענער א לויבליעד דעם לעבען, און די דאזיגע טענער דרינגען אריין אין אונזערע אויערן אפילו אויך דאן, ווען מיר פערשטאפען זיי מיט א סכאלאסטישער אדער סאפיסטישער וואטע. דער נאטירליכער אינסטינקט וואס ליעגט אין דעם גרונד פון אלע מענשליכע געדאנקען און מעשים, און וואס רעגיערט מיט דעם גאנצען מענשליכען לעבען, — איז דער אפטימיזם, ד. ה., די ליעבע צום לעבען און דאס שטרעבען צו איהם; און יעדע פראבע אויסצווארצלען פון אונז דעם דאזיגען אינסטינקט, וועט נישט געלינגען, ווייל ער איז דער אמת'ער פונדאמענט פון אונזער עקזיסטענץ, און נאר צוזאמען מיט'ן לעבען וועט ער זיך אויך ענדיגען.

ווען דו בעטראכסט בעסער די הויפט-טענות פון דעם פעסימיזם, זעהסטו, אז זיי שטאמען פון דעם מענשענ'ס גרויס-האלטען זיך מיט זיין ענטוויקעלטען זעלבסט-בעוואוסטזיין, און אז בכלל זענען זיי ענהליך צו די טענות, וואס א גרויסער גביר האט צו זיינע אוצרות, וועלכע פערשאפען איהם א סך דאגות. דער מענש קלאגט זיך אויף דעם, וואס די וועלט האט נישט קיין שום זין און תכלית, אדער, ריכטיגער, אויף דעם, וואס ער קען נישט משיג זיין דעם תכלית פון דער וועלט. צי קען דען אבער אט די אונצופריעדענהייט אליין נישט דיענען אלס פאקט אויף צו דערווייזען, וואס'רע הויכע מדרגה דער מענשליכער גייסט האט ערדייכט אין זיין ענטוויקלונג און צי האבען מיר נישט קיין גרונד זיך צו פרעהען דערמיט, וואס מיר האבען ערדייכט? וויפיעל געזונד און דענקענס-קראפט דארף מען עס בעזיצען, אום זיך צו דערהויבען ביז א פראגע וועגען דעם תכלית פון דער נאטור! ווי ברייט און ווייט דארף עס זיין דער מענשליכער בליק, אום צו פועל'ן ביי זיך צוצוטרעטען צו אזא פראבלעם! און וויפיעל שענערע ערטער האט עס דער מענש געמוזט האבען געזעהען, וויפיעל גייסטיגע בעפריעדיגונגען און פערגעניגענס האט ער עס געמוזט

האָבּען גענאָסען אויפ'ן וועג, בּיז ער איז צוגעקומען צו דעם הויכען פּונקט, וועלכער גיט איהם דעם מוט און די קראַפט צוצורופען דער נאַטור צו זיך, און אויסצושרייען מיט דעם אויטאָריטעטען טאָן פון אַ אויבער=אינספּעקטאָר: „דו מוזט זיך פיהרען לויט אַ בּעשטימטען פּלאַן; און דעם פּלאַן וויל איך איבּערקוקען און אַרויסזאָגען מיין מיינונג וועגען איהם!‟ די חיות, אפילו די, וואָס האָבּען ערריַיכט די העכסטע שטופע פון ענטוויקלונג, ווייסען נישט, וואָס דאָס איז אַזוינס „וועלט=שמערץ‟, און די זיידעס אונזערע, וואָס האָבּען געלעבּט אין איין צייט מיט דעם בּער פון דער מערה, האָבּען זיך גאָר נישט געבּראָכען דעם קאָפּ אויף צו זוכען דעם תכלית פון מענשענ'ס לעבּען. קוים האָט דער אור=אַלטער מענש נאָר געהאַט זיך גוט אָנצוועסען, אַזוי האָט ער שוין געפונען דעם ציעל פון זיין לעבּען, און אויבּ נאָך דעם דאָזיגען אָנעסען זיך, איז איהם נאָך איבּערגעבּליבּען עפּעס אַ פערלאַנג, איז עס אָהן אַ שום צווייפעל בּעשטאַנען אין דעם, — זיך אונגעשטערט אויסצושלאָפען. מיר אָבּער, מענשען מיט אַ ענטוויקעלטען געזיכטס=ווינקעל, זענען מעהר אַריסטאָקראַטיש און אַ שטיק געבּראָטענע פלייש איז וועניג פאַר אונז; וואָס גרעסער עס ווערט אונזער גייסטיגער קאַפּיטאַל, אַלץ בּרענעדיגער ווערט אונזער לייַדענשאַפט איהם נאָך גרעסער צו מאַכען; און איצט, אַז מיר זענען שוין אַרויפגעקומען אַזוי הויך, קענען מיר בּשום אופן נישט פערטראָגען דאָס, וואָס עס עקזיסטירט בּכלל עפּעס אַ גרענעץ פאַר אונזער שכל.

די זעלבּע זאַך איז אויך מיט די טענות, וואָס דער פּעסימיזם האָט צו די פערשיעדענע פיזישע קראַנקהייטען און וועהטאָגען. וואָס'רא קורצזיכטיגקייט, וואָס'רא אונדאַנקבּאַרקייט, וואָלט איך זאָגען, ליעגט אין די טענות! מייַנע הערען פּעסימיסטען, ווען עס וואָלטען קיין יסורים און וועהטאָגען נישט זיין, וואָלטען מיר זיי מוזען ערפינדען! יסורים — דאָס איז די בּעסטע מתנה, וואָס די נאַטור האָט אונז געשענקט. קודם=כל זאָגט דער וועהטאָג עדות אויף דעם, אַז דער, וואָס פיהלט איהם, איז אַ מענש מיט אַ געזונדטען, שטאַרק=ענטוויקעלטען נערווען=סיסטעם, אַ דאַנק וועלכען ער האָט די מעגליכקייט צו געניסען פון יענע אַנגענעמע ערר‍ֶגונגען און געפיהלען, אָהן וועלכע דאָס לעבּען איז, ווי אָהן זאַלץ. די נידריגע בּעלי=חיים קענען נישט פיהלען קיין שטאַרקע וועהטאָגען, מיר

קענען זיך אָבער פאָרשטעלען, אַז זייערע געפיהלען פון פערגעניגען און אַנגענעמליכקייט זענען אויך אַ סך בלאַסער און שוואַכער פון אונזערע, ווייל זייער השגה בכלל איז אַ שוואַכע. צי וואָלט עס דען נישט מאָדנע ווילד זיין, ווען מיר וואָלטען קענען מיט אונזערע איידעלע הושים געניסען און פער'שכור'ט ווערען פון דער שמע־קעדיגער בלום, פון בעטהאָווען'ס סימפאָניעס און פון טיציאַנ'ס בילדער, און אין דער זעלבער צייט וואָלטען מיר בלייבען אונפיהל־באַר אינגאַנצען צו דעם ריח פון אַ נבלה, צו דעם סקריפּען פון אַ פייל איבער די צייהנער פון אַ זעג און צו דעם בילד פון אַ צו־גאָסענער וואונד! פרעגט אַ היסטעריזשער קראַנקער, וואָס פיהלט נישט איהר האַלבען אָדער איהר גאַנצען קערפּער, — פרעגט איהר צי זי פרעהט זיך דערמיט, וואָס זי פיהלט נישט קיין וועהטאָגען! די אויסערליכע וועלט קען איהר טאַקע קיין וועהטאָגען נישט פער־שאַפען; זי קען איהר אָבער קיין אַנגענעמע איינדריקע אויך נישט געבען, און סוף־כל־סוף הויבט זי אָן בעטען, מ'זאָל איהר צו־ריקגעבען די מעגליכקייט צו פיהלען וועהטאָג. איך האָב אַ סך מאָל געהערט דעם פריידיגען אויסגעשריי, וואָס אַזאַ מין קראַנקע האָט אַרויסגעלאָזען, ווען זי האָט דערפיהלט דאָס ערשטע מאָל דעם וועהטאָג פון אַ שטאָך, וואָס מ'האָט איהר געגעבען מיט אַ נאָ־דעל! דער וועהטאָג — דאָס איז יענער גוטער מלאך, וואָס לייזט אונז אויס פון אַלע צרות; ער זאָגט אונז אָן פאָראויס וועגען די סכנות, וואָס שטעהען אונז פאָר און צווינגט אונז מלחמה צו האַל־טען מיט זיי אָדער זיך צו דערווייטערן פון זיי. דער וועהטאָג איז אויך אַזאַ אופן אונזער בעסטער פריינד — דער וועכטער פון אונ־זער לעבען און די קוועלע פון אונזערע שטאַרקסטע פערגעניגענס־געפיהלען. דער וועהטאָג טרייבט אונז זיך אָנצושטרענגען מיט אַלע כחות, אום צו דערווייטערן די סבה זיינע, און די דאָזיגע אָנשטרענ־גונג, אין וועלכער עס קאָנצענטרירט זיך אונזער גאַנצע פּערזענ־ליכקייט, פערשאַפט אונז אונענדליכע אַנגענעמליכקייטען. ווען מיר וואָלטען נישט פיהלען קיין וועהטאָג, וואָלטען מיר נישט קענען היטען, וואָס עס איז שעדליך פאַר אונז און אַלזאָ אויך — פון וואָס זיך צו היטען. די גרויסע רעפאָרמאַטאָרען פון דער נאַטור וועלען אפשר זאָגען, אַז אַנשטאַט דעם וועהטאָג, וואָלט אונזער פאָרזיכטיגקייט אַליין געקענט גענוג זיין אויף צו שיצען דעם גע־

זונד; אַז אַ נאַטירליכער אינסטינקט, אָהן אַ שום חעהטאָג, וואָלט אונז אויך געקענט אָנזאָגען, פון וואָס מיר האָבען זיך צו שיצען. אויף דעם קען מען ענטפערן: די דאָזיגע פאָרזיכטיגקייט וואָלט זיין אָדער צו־שוואַך אויף צו צווינגען אונז אָנצונעהמען שאַרפע מיט־לען; דאַן וואָלטען מיר איהר נישט שטענדיג און נישט גענוג געפאָלגט און מיר וואָלטען לייכט בעזיעגט געוואָרען פון אונזערע לעבענס־שונאים; אָדער די פאָדערונגען פון דעם דאָזיגען נאַטיר־ליכען אינסטינקט וואָלטען זיין אַזוי שטאַרק און שאַרף, אַז מיר וואָלטען זיי אויך פיהלען אין אונזערע נערווען, ווי אַ וועהטאָג, נישט קיין לייכטערן פון דעם, וואָס מיר פיהלען איצט פון דעם, וואָס דיענט אונז אַלס קראַנקהייטס־אָנזאָגער.

און אַזוי גוט ווי דער וועהטאָג איז נויטיג פאַר דער ער־האַלטונג פונ'ם קערפער, אַזוי איז די אונצופריעדענהייט נויטיג פאַר'ן גייסט. אויב דעם מענשענס גייסט איז נישט צופריעדען פון זיין לאַגע און פון אַלץ, וואָס עס טהוט זיך מיט איהם, אָדער וואָס ער אַליין טהוט און ערליידט דערפון, וועט ער געוויס אָנווענדען אויף דעם אַלע כחות צו ענדערן און צו פערבעסערן די בעדינגונגען, אין וועלכע ער געפינט זיך. דער גליקליכער מענש טראַכט נישט קיינמאל וועגען צושטערען די סביבה, אין וועל־כער ער לעבט און זוכט נישט אויסצובעסערן די בעדינגונגען פון זיין עקזיסטענץ; אַ שמשון הגבור אפילו, וואָס קיין זאַך איז פאַר איהם נישט צו שווער, וועט אויך די מינדעסטע זאַך נישט טהון, נישט האָבענדיג קיין סבה דערצו, און ווען עס וואָלט נישט פריהער האַרט זיין צום ליעגען, וואָלט זיך קיינער דעם געלעגער נישט אויסגעבעט. פון דער אונצופריעדענהייט שטאַמט אַלזאָ אונ־זער גאַנצער פראָגרעס; און דער, וואָס קלאָגט זיך אויף איהר און געפינט זי פאַר אַ שטערונג אין אונזער גייסטיגען לעבען, דער דאַרף בעזיצען די קראַפט זיך אָפען מודה צו זיין, אַז זיין אידעאַל איז דאָס: די מענשהייט זאָל בלייבען שטעהן אויף איין אָרט; זי זאָל זיך נישט ענדערן, פערבעסערן און ענטוויקלען, נאָר פערגליווערט ווערען אויף אייביג.

און נאָך אַלעמען קאָן מען גאָרנישט קוקען אויף דער אונ־צופריעדענהייט מיט די הערשענדע בעדינגונגען, אין וועלכע עס קומט אויס צו לעבען אַניאיינצעלנעם מענשען אָדער אַ גאַנצען

פאָלק, — ווי אויף אַ פּעסימיסטישער איבערצייגונג, וואָרום זי, די דאָזיגע אונצופֿריעדענהייט אַליין, דיענט גאָר, פֿערקעהרט, אַלס בעווייז אויף דעם, אַז דער אונצושטערבאַרער אָפּטימיזם שטעלט פֿאָר מיט זיך דעם פֿונדאַמענט פֿון אונזער זיין, דעם פֿונדאַמענט פֿון אונזער טראַכטען. יעדע קריטיק איז אַ רעזולטאַט פֿון דער פֿערגלייכונג, וואָס מיר פֿיהרען דורך צווישען דעם, וואָס ע ס א י ז, און דעם, וואָס ע ס ד אַ ר ף ז יי ן, צווישען דער ווירקליכקייט און יענע אידעאַלע בעדינגונגען, וועלכע מיר האָבען זיך אַליין בעשאַפֿען אין אונזער איינבילדונג און וועלכע מיר רעכענען פֿאַר פֿאָלקאָמענע; אין דעם גרונד אָבער פֿון דער ערשיינונג ליעגט דער גלויבען, וואָס לאָזט זיך נישט אויסדריקען מיט קיין ווערטער, אַז מען קאָן ענדערן די לעבענס־בעדינגונגען און זיי פֿערבעסערן, און אַזאַ גלויבען איז דאָך געוויס אָפּטימיזם! נאָך מעהר: אין דער צייט, ווען מיר זענען נישט צופֿריעדען פֿון עפּעס; אין דער צייט, ווען עס אַרבייט זיך אויס ביי אונז אין קאָפּ אַ קלאָרער געדאַנק וועגען דעם, — אָדער ווען מיר פֿיהלען דאָס נאָר אפילו נישט קלאָר, — אַז און ווי אַזוי יענע און יענע זאַך וואָלט געקאָנט פֿערבעסערט ווערען, — איז דאָך די פֿערבעסערונג ב כ ח (פּאָטענציעלל) שוין געמאַכט געוואָרען. די זאַכען פֿון דער ווירקליכער וועלט, פֿון וועלכע אונזער גייסט איז נישט צופֿריעדען, זענען שוין געענדערט און פֿערבעסערט געוואָרען אין דער וועלט פֿון אונזער פֿאַנטאַזיע: די גייסטיגע וועלט, וועלכע ווערט בעשאַפֿען דורך דער צוזאַמענגעזעצטער קאָמבינירענדער טעטיגקייט פֿון די מאַרך־צעלען, האָט נישט קיין קלענערע ממשות, ווי ניגסטענס אין אונזערע אויגען, פֿון יענער אויסערליכער וועלט, וועלכע מיר קאָנען פֿיהלען מיט דער הילף פֿון אונזערע חושים. יעדער, אַלזאָ, ווער עס קלאָגט זיך אויף דער ווירקליכקייט, פֿערריכט אָדער בעשאַפֿט דערמיט אַליין אַ נייע וועלט, אַ וועלט, וואָס געפֿינט זיך אינגאַנצען ביי איהם אין קאָפּ און נעהמט אַריין אין זיך די אַלע בעדינגונגען, וועלכע זענען נויטיג פֿאַר'ן מענשליכען גליק. און אויב דער מענש בעזיצט די פֿעהיגקייט צו אַנאַליזירען זיינע געפֿיהלען און געדאַנקען, וועט ער זיך גאַנץ לייכט איבערצייגען אין דעם, אַז זיינע פּרעטענזיעס צו דער וועלט פֿערשאַפֿען איהם אַליין דאָס גרעסטע פֿערגעניגען, און אַז די צו־

פריעדענהייט פון זיין גייסטיגער וועלט, פון דער שענער וועלט, וואס ער האט זיך אליין בעשאפען אין זיין אייגענער פאנטאזיע, איז יעדענפאלס נישט קלענער און שוואכער פון דער אונצופריעדענהייט, וואס עס רופט ארויס אין איהם די ווירקליכע אויסערליכע וועלט. איך פרעג דעם עהרליכען פעסימיסטישען פילאזאף, צי איז ער נישט צופריעדען מיט זיך און צי האט ער נישט קיין פערגעניגען דאן, ווען עס גיט זיך איהם איין צו שילדערן מיט די שווארצסטע און שרעקליכסטע פארבען די שלעכטקייט פון דער וועלט און די נארישקייטען פון לעבען?

ווען עס געלינגט אזא מין פילאזאף אנצושרייבען אין זיין בוך וועגען די שלעכטע זייטען פון דער וועלט איין זייטעל, וואס צייכענט זיך בעזונדער אויס מיט איהרע ביטערע איבערצייגונגען און פינסטערע פארבען, — קאן זעהר זיין, אז ער שפרינגט אויף פון זיין שרייב־טיש, לויפט צו צו זיין ווייב און חאפט זי ארום פון גרויס התפעלות. און נאך דעם ווי ער האט געענדיגט שרייבען דאס בוך און לייענט איבער די ערשטע קאפיטלען פון איהם אין דעם ענגען קרייז פון זיינע גוטע פריינד, האט ער בעשטימט אזא הנאה דערפון, אז צוליעב איהר אליין איז שוין באלד כדאי זיך צו מאטערן אויף דער חושכ'דיגער וועלט.

מיר זעהען אלזא, אז דעם מענשענס אונצופריעדענהייט דערמיט, וואס ער פערשטעהט אזוי ווייניג דעם חאראקטער פון דער וועלט און איהר תכלית, איז נאר א בעווייז (אויף דער הויכער) ענטוויקלונג פון אונזער דענקענס־קראפט, וואס בעשאפט אונז בעפריעדיגונג און פערגעניגען. דער קערפערליכער וועהטאג דיענט אונז אלס בעווייז אויף דער געזונדקייט און ארבייטס־פעהיגקייט פון אונזער נערווען־סיסטעם, וועלכען מיר האבען צו דאנקען פאר אלע געפיהלען פון אנגענעהמליכקייט און פערגעניגען, די אונצופריעדענהייט איז דער קוואל פון אונזערע אנגענעהמע גייסטיגע פארשטעלונגען און פאנטאזיעס. ווי אזוי־זשע די אלע זאכען קאנען ברענגען צו פעסימיזם — פערשטעה איך נישט.

איך גלויב, אז קיינער וועט קיין טעות נישט האבען אין מיינע ווערטער און וועט מיך נישט צורעכענען צו די תלמידים פון דעם פילאזאף פאנגלאס. איך אנערקען נישט די לעהרע פון דעם צופריעדענעם פילאזאף און זאג נישט, אז אונזער וועלט איז די

בעסטע פון אַלע וועלטען. איך זאָג גאָר אַנ׳אַנדערע זאַך. איך זאָג: די וועלט, אין וועלכער מיר לעבען, קאָן זיך זיין די בעסטע, די ערגסטע אָדער די מיטעלסטע פון אַלע וועלטען; דאָס אָבער איז זיכער, אַז די מענשהייט וועט זי שטענדיג רעכענען פאַר גוט. דער מענש איז בעגאַבט מיט אַ מערקווירדיגער פעהיגקייט זיך צוצופּאַסען צו די נאַטירליכע בעדינגונגען, אין וועלכע ער געפינט זיך און וועלכע ער האָט נישט די מעגליכקייט צו ענדערן, און נישט נאָר ער פערטראָגט די דאָזיגע לעבענס-בעדינגונגען זיינע מיט אַנ׳אונצופריעדענער סבלנות, נאָר ער בעטראַכט זיי אַלס אַנגענעהמע, אַלס זאַכען, וואָס זענען זעלבסטפערשטענדליך און קאָנען גאָר אַנדערש נישט זיין. דער מענש פּאַסט זיך אַזוי צו צו דער נאַטירליכער סביבה, אין וועלכער ער לעבט, אַז איהם ווילט זיך שוין גאָרנישט אומבייטען איהר אויף אַנ׳אַנדערער, ווען אפילו ער קאָן זיך פאָרשטעלען אין דער פאַנטאַזיע — אַ בעסערע. דאָס איז מעגליך נאָר דערפאַר, וואָס דער פאָן (די גרונד-פאַרב) פון דער מענשליכער עקזיסטענץ, אויף וועלכען דאָס לעבען צייכענט אויף זיינע טרויעריגע בילדער און בלומען, איז דער אָפּטימיזם, די ליעבע צום לעבען.

צי נויטיגט זיך נאָך די מיינונג מיינע אין ביישפּיעלען און ראיות? אָט זענען זיי. דער פּראָפעסיאָנעלער פּעסימיסט אפילו אַנערקענט אויך די שענקייט פון דער נאַטור און אין אַ ליכטיגען זומער-טאָג, ווען די זון שיינט אין דעם לויטער-קלאָרען הימעל, אָדער אין אַ וואַרימער תמוז-נאַכט, ווען ער זעהט די פולע לבנה שוועבענדיג צווישען מיליאָנען בלישצענדע שטערן, — צוגיסט זיך אין זיין האַרץ אויך אַ הימלישע גליקזעליגקייט און ער האָט אויך פערגעניגען. נו, און לאָמיר זיך פאָרשטעלען, אַז איינער אַנ׳איינוואָהנער פון דעם קאָמעט וועגערום איז פלוצלונג אַראָב אויף אונזער ערד; צי וואָלט ער זיך נישט געפיהלט ווי אין אַ פּוסטען מדבר, וואָס איז פול מיט פינסטערניש און קעלט? ער איז צוגעוועהנט צו דער פערבלענדענדער ליכטיגקייט און ברענענדער היץ פון זיין פּלאַנעט, און וואָלט געפרוירען ווערען אפילו אונטער די טראָפּיקען פון אונזער ערד-קוגעל, און אונזערע העלסטע און ליכטיגסטע פאַרבען וואָלטען איהם אויסזעהן בלאַס און דונקעל. און ווי אומעטיג און טויט וואָלט עס אויסזעהן אונזער שענעה

הימעל מיט דער איינציגער לבנה, וואָס שוועבט איבער איהם. בײַ דעם אײַנוואָהנער פון דעם פּלאַנעט סאַטורן, וואָס איז געוועהנט צו זעהן אויף זײַן הימעל גאַנצע אַכט לבנות מיט צווײַ, און אפשר נאָך מעהר, קרוינען, וועלכע פערשאַפען איהם מיט זייער אויפגאַנג און אונטערגאַנג, מיט זייערע כסדר זיך ענדערנדע פּאָזיציעס און בעציהונגען איינע צו דער אַנדערער, אַזאַ מין רײַכען פערגעניגען, וואָס מיר קאָנען זיך פון איהם אפילו די מינדעסטע פאָרשטעלונג נישט מאַכען! מיר אָבער, אײַנוואָהנער פון דעם ערד-קוגעל, בענקען גאָרנישט נאָך דער ברענענדער זון פון דעם פּלאַנעט וועגערוס און נאָך דעם ווילדען טאַנץ פון די לבנות, וואָס בעגלייטען דעם פּלאַנעט סאַטורן, און מיר בעגנוגענען זיך מיט אונזערע אָרימע אַסטראָנאָמישע בעדינגונגען, ריכטיג טאַקי, ווי ווען מיר וואָלטען זײַן אמת'ע תלמידים פון דעם פילאָזאָף פּאַנגלאָס! נאָר צו וואָס זאָלען מיר עס קריכען אַזש אויפ'ן הימעל, אום פון דאָרטען צו דערווײַזען דעם מענשליכען אָפּטימיזם? מיר קאָנען עס אויף דער ערד אויך זעהן — אין די פּאָליוס-געגענדען. דאָרטען לעבען מענשען, וועלכע רופען אַרויס בעוואונדערונג בײַ אַלע רײַזענדער מיט זייער פרעהליכקײַט. זיי קאָנען זיך נישט פאָרשטעלען קיין שענערס פון זייערע אײַז-בודעס און זייער אייביגער נאַכט, און ווען בײַ זיי האָלטען אויך זײַן פּאָעטען, וואָלטען זיי געווים בעזונגען זייערע אימהדיגע שנעע-מדבריות מיט דער זעלביגער התפעלות, מיט וועלכער אונזערע פּאָעטען בעזינגען די דהיינישע לאַנדשאַפטען מיט זייערע בערג, פעלדער און וועלדער. דערבײַ קאָן מען אַגב-אורחא בעמערקען, אַז די ערשײַנונג עפענט פאַר אונז אַ ליכטיגע פּערספּעקטיווע בנוגע צו דעם אײַז-פּעריאָד, צו וועלכען עס דערנעהנטערט זיך די ערד, אויב ס'איז אמת, אַז אונזער ערד ווערט אַלע מאָל קעלטער. ווען מיר שטעלען זיך פאַר די דאָזיגע צוקונפט, זעהען זיך פאַר אונזערע אויגען די לעצטע מענשען, אײַנגעוויקעלט אין פעל פון ים-הינד, ווי זיי זיצען אײַנגעטוליעט, אײַנגענורעט, ציהען אויס זייערע אויסגעדאַרטע, ציטערנדע הענד צום קליינעם פײַערל פון די לעצטע עטליכע ברענענדע קויהלען און אויף זייער פנים איז אויסגעגאָסען אַ טיעפער, נאָגענדער טרויער, אַזוי ווי אויף דעם פנים פון דער שווינדזיכטיגער מאַלפּע אין בערלינער זאָאָלאָגישען גאָרטען. אין אמת'ען

אבער איז דאס דאזיגע בילד נישט קיין ריכטיגעס. בעטראכטענדיג דאס לעבען פון אונזערע אור-אור-איינקלעך אין דעם קומענדען אייז-פעריאד, לויט דאס היינטיגע לעבען פון די עסקימאסען, קום איך צו דער איבערצייגונג, אז זיי וועלען זיין די סאמע פרעהליכסטע און מונטערסטע, וואס מיר קאנען זיך נאר פארשטעלען. זיי וועלען זיך איינארדנען אויפ'ן אייז פערשידענע פערגווייגונגען און פאלקס-ימים-טובים און וועלען דערוואַרימען זייערע גליעדער מיט שטורמדיגע ווילדע טענץ; זיי וועלען טרינקען זייער פיש-עהל, זינגענדיג פרעהליכע, לעבעדיגע ליעדער און וועלען מיט זייער לעבען העכסט צופריעדען זיין. און גאר צום סוף שוין, ווען עס וועט געפרוירען ווערען דער לעצטער מענש, וועט אויף זיינע ליפען ארומשוועבען א פרעהליך שמייכעלע און אין זיינע געפרוירענע הענד וועט ער האלטען דעם לעצטען נומר פון דעם הומאריסטישען זשורנאל, וואס איז ערשיענען אין זיין צייט.

דער דיכטער זאגט, אז דאס לעבען איז נאך נישט דאס העכסטע גליק; מיר אבער נעהמען אן דאס לעבען אלס אזעלכעס. דער געדאנק, אז עס וועט איבערגעריסען ווערען אונזער בעוואוסטזיין, אז עס וועט פערניכטעט ווערען אונזער „איך" — איז פאר אונז שרעקליך; דער טויט פון אונזערע עלטערן, קינדער און אלע, וועלכע זענען אונז ליעב און טייער, — רופט ארויס ביי אונז די שטארקסטע און טיעפסטע וועהטאגען, און די בעסטע פון אלע ברכות, וואס מיר ווינשען איינער דעם אנדערן, איז די פון לאנג לעבען. וואס אבער איז עס אזוינס לאנג לעבען? לאנג לעבען הייסט הונדערט, הונדערט און צוואנציג יאהר; דאס איז די גרעסטע ציפער, מעהר וויל קיינער נישט. א הונדערט-יעהריגען מענשען זענען אלע מקנא, און ווען עס שטארבט א יונגער מאן פון צוואנציג יאהר, בעוויינען אלע זיין גורל. אזוי פיהרט זיך די וועלט, אזוי טראכטען מענשען און קיינער פון אונז האט נישט קיין טענות צו דער ארדנונג און קריטיקירט איהר נישט — דאס אליין איז דאך א ערשיינונג, וואס שטאמט פון דעם מענשענס שטארקער ליעבע צום לעבען, פון דעם מענשליכען אפטימיזם. מיר בענוגנען זיך מיט הונדערט יאהר און זאגאר מיט נאך װעניגער, ווייל עס איז זעהר זעלטען צו זעהן היינט א מענשען, וועלכער האט אבגעלעבט מעהר פון דער צאהל יארען. ווען א

מענש וואָלט לעבען צוויי־דריי הונדערט יאָהר, ווי אַ קראָה אָדער העלפאַנט, וואָלט ער זיך געוואונשען צו לעבען אַזוי לאַנג, און אויב ער וואָלט וויסען, אַז איהם איז בעשערט צו לעבען נאָר הונדערט מיט פופציג יאָהר, וואָלט ער געוויינט און געקלאָגט, נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס היינט וויל ער גאָר נישט לעבען מעהר ווי הונדערט יאָהר. פערקעהרט ווידער, ווען דעם מענשען וואָלט בעשטימט זיין, לויט זיין קערפּער־בוי, צו לעבען נישט מעהר ווי פינף און דרייסיג — פופציג יאָהר, ווי צום ביישפּיעל, אַ פערד, וואָלט ער זיך נישט ווינשען צו לעבען לענגער, און דער, וואָס וואָלט געשטאָרבען אין די יאָהרען וואָלט גערעכענט געוועזען פאַר אַ גליקליכען, אַזוי גוט ווי ער ווערט היינט גערעכענט פאַר אַ אונגליקליכען.

נאָך מעהר: ווען מיר וואָלטען זיך דערוואוסט פון איין־איינציגען צופאַל, אַז אַ מענש האָט אויסגעמיעדען דעם טוידט און איז געבליבען אייביג לעבען, וואָלט קיינער נישט געוואָלט שטאַרבען; יעדערער וואָלט געהאַסט און געחלומ'ט וועגען דעם, אַז דער איינציגער פאַל וועט פאָרקומען מיט איהם אויך, און די מעהרהייט פון דער מענשהייט וואָלט געקוקט אויפ'ן טוידט, ווי אויף אַ אויסער־געוועהנליכער שוערער שטראָף, וואָס ווערט אַרויסגעגעבען אַמאָל אויף אַ איינצעלנעם מענשען און וואָס מ'ווענדעט אָן אַלע מעגליכע מיטלען זיך צו בעפרייען פון איהר. אַזוי, אָבער, ווי קיינער פון אונז האָט נאָך קיינמאָל נישט געהערט פון אַזאַ פאַל, אַז אַ מענש זאָל האָבען אויסגעמיעדען דעם טוידט, געוועהנט זיך יעדערער צו, אָהן בעזונדערע אָנשטרענגונגען און אָהן איבריגע ליידען אפילו, צו דעם געדאַנק, אַז אַ מענש מוז שטאַרבען, און ער בעט נאָר דער טוידט זאָל קומען וואָס שפּעטער. צי וואָלט דען דער מענש נישט געקאָנט לעבען עטליכע הונדערט יאָהר אָדער עטליכע טויזענד יאָהר? מיר האָבען נישט קיין ריכטיגען מאָטיוו אויף צו ערקלערן, פאַרוואָס דאָס קען נישט זיין. און פון דעסטוועגען שטרעבען מיר נישט דערצו, ווייל מיר זעהען דאָס נישט. צי מוז דען דער טוידט בכלל פערניכטען די פּערזענליכע עקזיסטענץ? מיר פערשטעהען נישט, פאַרוואָס דאָס מוז אַזוי זיין, חאָטש געטהע מיט ווייסמאַנ'ען האָבען פּראָבירט דערווייזען, אַז די ערשיינונג פון טויט איז נויטיג פאַר דער ערהאַלטונג פון דעם געשלעכט. און פון דעסטוועגען

ציטערן מיר נישט פאַר'ן טוידט, ווײַל מיר ווייסען, אַז מ'קען זיך פון איהם נישט בעפרייען. מיר זענען אַזוי געלונגען צוזאַמענגע־שטעלט, אַז די אַלע שלעכטע זאַכען, פון וועלכע ס'איז אַבסאָלוט קיין מיטעל נישטאָ זיך צו בעפרייען, רופען נישט אַרויס אין אונז קיין בעזונדער טרויער. דערמיט ערקלערט זיך די מעגליכקייט פון דעם תליה־געלעכטער, די פרעהליכע שטימונג פון דעם עלענדען פערברעכער, וועלכען מ'פיהרט צום עשאַפאָט. מענשען, אויף וועלכע מ'קען זיך פערלאָזען, האָבען עדות געזאָגט, אַז זיי האָבען אַזעלכע ערשיינונגען בייגעוואָהנט און דאָס איז אָהן אַ שום צווייפעל ריכטיג. דער פער'משפט'ער צום טוידט טהוט זיך אַליין אַרויף דעם שטריקעל אויפ'ן האַלז, אויב ער איז נאָר איבערצייגט, אַז ס'איז שוין פאַר איהם קיין שום רעטונג נישט מעגליך.

און, פערקעהרט ווידער, אויב עס איז פערהאַן די קלענסטע, ווײַטסטע מעגליכקייט, צו פערבעסערן אונזערע לעבענסבעדינ־גונגען, צו בעפרייען זיך פון עפּעס אַ צרה אָדער צו בעגליקען אין עפּעס, — ווי שטאַרק און קרעפטיג רײַסט זיך עס דאַן אַרויס דעם מענשענ'ס נאַטירליכער אָפּטימיזם! אַזאַ קליינע מעגליכקייט אפילו, וואָס קיין מענש מיט אַ געזונדען פערשטאַנד, וואָלט נישט געוואָלט איינלעגען אויף דעם די קלענסטע סומע און וואָס לאָזט זיך גאָרנישט צורעכענען צו דער שורה פון די ווײַטע מעגליכקייטען, — אַזאַ קליינער שאַנס איז שוין גענוג פאַר'ן מענשען אויפצובויען אויף איהם די גרעסטע לופט־שלעסער. אָט נאָט אײַך אַ מערקווירדיגען בײַ־שפּיעל: אין פראַנקרײַך זענען אַרויסגעלאָזען געוואָרען פּיערצעהן מיליאָן לאָטעריע־צעטלען צו 1 פראַנק; דאָס גרויסע געווינס פון דער לאָטעריע איז געווען 500,000 פראַנק. יעדערער, וואָס האָט געקויפט איין צעטעל, האָט זיך אַלזאָ געקויפט אַ טייל מעגליכקייט, וואָס מאַכט אויס איין פראָצענט פון פּיערצעהן מיליאָן צו געווינען דאָס גרויסע געווינס. אום צו ווײַזען דעם ווערט פון אַזאַ מין טייל מעגליכקייט, קען מען ברענגען דעם משל. די צאָהל פון די מיליאָנערען אין אייראָפּאַ מאַכט אויס הונדערט טויזענד, און די צאָהל פון יענע, וואָס פערמאָגען צו האַלבען מיליאָן, מאַכט אויס פינף הונדערט טויזענד. מיר וועלען לאָזען די פינף הונדערט טויזענדט האַלבע מיליאָנערען און אוועקשטעלען פאַר דעם יסוד פון אונזער רעכנונג די הונדערט טויזענד מיליאָנערען. איצט וועלען מיר זיך משער זײַן,

אַז פון צעהן מיליאָנערען איז איינער אַזאַ, וועלכער האָט נישט, נישט קיין קינדער און נישט קיין קרובים אָדער אַזאַ, וועלכער לעבט נישט גוט מיט זיין פאַמיליע און איז פעהיג אָבצושרייבען זיין גאַנצעם פערמעגען אַ וויטיגען מענשען, מיט וועלכען ער האָט זיך צופעליג בעקאַנט און וועלכער האָט ביי איהם נשא־חן געווען. אין איירָאָפּאַ רעכענט זיך היינט אַ ערך פון דריי־הונדערט מיט צוואַנציג מיליאָן איינוואָהנער; ס'מאַכט אַלזאָ אוים אויף יעדע צוויי און דרייסיג טויזענד איינוואָהנער אין איירָאָפּאַ איין מיליאָנער, וועלכער וואַרט נאָר אויף אַ צופאַל, אום צו לאָזען איינעם פון די דאָזיגע צוויי און דרייסיג טויזענד זיין מיליאָן אָדער זיינע מיליאָנען. פאַר אַ דייטש אָדער אַ ענגלענדער איז דער חשבון נאָך בעסער, ווייל אין דייטשלאַנד און אין ענגלאַנד זענען פערהאַן אַ סך מעהר מיליאָנערען, ווי, למשל, אין רוסלאַנד און איטאַליען. יעדערער פון אונז האָט אַלזאָ איין טייל מעגליכקייט פון צוויי און דרייסיג טויזענד צו ירשה'נען, נישט נעמענדיג קיין לאָטעריע־צעטעל, דאָס פערמעגען פון וועלכען ס'איז מיליאָנער, — אַ טייל מעגליכקייט, וואָס איז פיער־הונדערט־זיעבען־און־דרייסיג מאָל גרעסער פון דער טייל מעגליכקייט צו געווינען דעם האַלבען מיליאָן פראַנק, וואָס עס בעזיצט דער קויפער פון דעם דערמאָנטען לאָטעריע־צעטעל. און אויב מיר וועלען זיך בענוגענען מיט ווייניגער און צופריעדען זיין מיט דער קלענער סומע פון האַלבען מיליאָן אויך, וועט אונזער מעגליכקייט צו ירשה'נען אַזאַ סומע פון וועלכען ס'איז פילאַנטראָפּ, אָדער פון אַזאַ קרוב, וועלכער איז נאָך ווייטער פון אַ „רייכען פעטער" אין אַמעריקאַ, וואָס מיר האָבען קיינמאָל נישט געוואוסט פון איהם, — וועט די מעגליכקייט אונזערע זיין מיט צוויי־טויזענד־פינף־הונדערט מאָל גרעסער פון דער מעגליכקייט, וואָס עס האָט דער קויפער פון דעם לאָטעריע־צעטעל צו געווינען זיין האַלבען מיליאָן. און פונדעסטוועגען האָפט נישט קיינער פון אונז אויף אַזאַ ירושה. און זעה: אין איין לאַנד האָבען זיך געפונען צוועלף מיליאָן מענשען, וואָס האָבען בעצאָהלט צו פראַנק פאַר דעם איין פּראָצענט פון פיערצעהן מיליאָן מעגליכקייט צו געווינען דאָס גרויסע געווינס, און זיי האָבען אויף דעם פּראָצענט זייערע לופט־שלעסער געבויט, האָטש דער פּראָצענט איז פיער־הונדערט זיעבען און דרייסיג אָדער צוויי טויזענד פינף הונדערט מאָל קלענער פון די שאַנסען, וואָס מיר האָבען, — נישט בע־

צוזאהלענדיג, ווענינגסטענס, אפילו איין פרוטה — צו ירשה'נען א אונגעהויערעס פערמעגען. נאך מיין מיינונג איז דער בעסטער בעווייז, אויף צו איבערצייגען גרינדליך די געשווארענע פעסימיסטען, — א בילעט פון דער דערמאהנטער לאטעריע.

איצט וועלען מיר בעטראכטען די זעלביגע ערשיינונג פון אנ' אנדער זייט. יעדער פון אונז טהוט אזעלכע זאכען, וואס ענטהאלטען אין זיך לעבענס־געפאהר מעהר ווי 1/14,000,000. אויף די אייראפעאישע אייזענבאהנען אליין, למשל, ווערט געה'רג'עט יעדעס יאהר מעהר ווי איין מענש פון פיערצעהן מיליאן. און געפינט זיך דען אפילו איין פעסימיסטישער מענש, וועלכער וועט זיך אבזאגען דעריבער צו פאהרען מיט'ן באהן? אזא קליינע, שוואכע מעגליכקייט איז ווייניג, ווייזט אויס, אונז אבצושרעקען; זי איז אבער גענוג אויף ארויסצורופען אין אונז האפנונגען. אונזער גייסט ווערט נישט שטארק נתפעל פון דער שוואכער ווירקונג, וואס עס מאכען אויף איהם וועלכע ס'איז נישט־אנגענעהמע פארשטעלונגען, און אין דער זעלביגער צייט דערפיהלט ער גלייך די ווירקונג, וואס עס מאכט אויף איהם אנ'אנגענעהמע פארשטעלונג. פארוואס איז דאס אזוי? ווייל דער מענש איז פון דער נאטור געניינט צו זעהן די גוטע זייטען פון לעבען, און נישט די שלעכטע.

דאס בעמערקען מיר אין די גרעסטע, ווי אין די קלענסטע ערשיינונגען. ווער פון אונז וואלט זיך עס אויסקלייבען א בעשעפטיגונג אויפ'ן גאנצען לעבען, ווען ער וואלט נישט זיין קיין פער'עקשנ'טער אפטימיסט, ווען ער וואלט נישט מיט אזא עקשנות ליעב האבען דאס לעבען. אויף יעדער לעבענס־וועג זענען גאנץ ווייניג יענע, וועלכע קומען צו ביז דער העכסטער מדרגה. פון פופציג אפיציערען ווערט איינער א גענעראל; פון הונדערט דאקטוירים ווערט איינער פראפעסאר אין אוניווערזיטעט; די איבריגע בלייבען אלע אין דער פינסטערניש, אפט אויך אין ארימקייט און נויט, און מוזען מלחמה האלטען זייער גאנצעס לעבען מיט די צרות און וועהטאגען פון זייער פראפעסיע, נישט איבערלעבענדיג קיין איינע אפילו פון איהרע גוטע זייטען און פערגניגענס. דאן אבער, ווען מיר קלויבען זיך אויס א פראפעסיע, שטעלען מיר זיך פאר נאר דעם איינציגען גליקליכען צווישען די פופציג

אָדער הונדערט און נישט די ניין־און־פיערציג אָדער ניין־און־ניינציג, און מיר זענען פעסט איבערצייגט אין דעם, אַז מיר וועלען זיין דער דאָזיגער איינציגער, חאָטש דאָס איז שווער און עס זענען פאַרהאַן אַ מאַסע שטערונגען דערצו. דאָס זעלבע איז מיט אַלע אונזערע מעשים און געשעפטען. אָנוועהרען איז גיכער מעגליך ווי פערדינען, און פונדעסטוועגען טרעטען מיר דאָך צו צו אונזערע געשעפטען: פאַר'ן אָנוועהרען האָבען מיר קיין מורא נישט און אין דעם גליקליכען פערדינסט גלויבען מיר יאָ. דער אָפּטימיזם, וואָס איז טיעף אַיינגעוואָרצעלט ביי יעדען פון אונז אין האַרצען, ער רוימט דאָס אונז איין אין אויער און זאָגט אונז צו גאָלדענע בערג, ער פערציהט דאָס מיט אַ גאָלדענעם פאָרהאַנג די פענסטער, פון וועלכע עס זעהען זיך די שלעכטע רעזולטאַטען.

בערעכענט נאָר גוט: דאָס אַלץ איז גערעדט געוואָרען נאָר בנוגע צו אונז אַליין און צו אונזערע אייגענע ענינים. ווען אַני אַנדערער אָבער קומט צו אונז פרעגען אַ עצה וועגען דעם, וואָס פאַר אַ פּראָפעסיע ער זאָל זיך אויסקלויבען, אָדער וועגען די אויסזיכטען און האָפנונגען פון די געשעפטען, וואָס ער האָט געמאַכט אָדער וויל מאַכען, — דאַן זענען מיר קלוג. דאַן וועגען מיר און מעסטען יעדע זאַך מיט אַ קלאָרען פערשטאַנד, און זעהען פאָראויס די אַלע שטערונגען און שטרויכלונגען, וואָס קאָנען זיך מאַכען אויפ'ן וועג, אַזוי אַז מען זאָל נישט קאָנען צוקומען צום ציעל. ווען עס האַנדעלט זיך וועגען אַ צווייטען, זענען מיר שטענדיג גענייגט צו זאָגען שלעכטע נביאות. פאַרוואָס איז דאָס אַזוי? ווייל דאַן פעהלט דער פערזענליכער, נאַטירליכער אָפּטימיזם, וועלכער מאַכט, געוועהנליך, קאַליע אַלע אונזערע חשבונות און ווירקט אויף אונזער אָבשאַצונג. מיר זעהען די אַלע שוועריגקייטען און שטערונגען, וואָס ליעגען זיי אין וועג, מיר זעהען אָבער נישט די האָפנונגען און דעם אימפּעט, מיט וועלכען מען קאָן בעזיעגען אַלע שטערונגען. דעם דאָזיגען אימפּעט פיהלט נאָר דער מענש אַליין, וועלכער האָט זיך גענומען פאַר וועלכער ס'איז אַרבייט, און ער זעהט דעריבער די רעזולטאַטען פון דער אַרבייט אויך אַנדערש, ווי עס זעהט זיי דער זייטיגער מענש.

ס'איז לעכערליך און אנגענעהם צו זעהן, ווי די סאמע גרעס־טע פעסימיסטען בעזיצען אויך דעם דאָזיגען אָפּטימיסטישען אינ־סטינקט און זיי ווייזען איהם אַרויס ביי יעדער געלעגענהייט, אַליין דאָס נישט בעמערקענדיג. מענשען, וועלכע רעכענען זיך פאַר פערביסענע שונאים פון לעבען, מרה־שחורה'ניקעס, וועלכע גלוי־בען, אַז פאַר זיי איז שוין קיין מיטעל נישט פאַרהאַן, ווייזען אַרויס אַ טיעפע ערהפורכט אין דער בעציהונג צו אַלטקייט און אַ פריידיגע התפעלות אין דער בעציהונג צו קינדהייט. דער זקן איז ביי זיי דער סימבאָל פון קלוגהייט און לעבענס־ערפאַהרונג, און דאָס קינד — פון פריהלינג און פון דער ענטוויקלונג פון די קרעפטען.

און דאָס קינד איז דאָך פאָרלויפיג נישט מעהר, ווי אַ קליינע, אונבעוואוסטזיניגע היה'לע, וואָס שמוצט זיך כסדר, שרייט און קוועלט זיינע אַרומיגע; און דער אַלטער מאַן, בעטראַכטענדיג איהם אָהן וועלכע ס'איז פאָראורטיילען, שטעלט פאַר מיט זיך קערפערליך אַ בילד פון צופוילטקייט, שוואַכקייט און צופאַלעניש, און גייסטיג — אַ בלינדען עגאָאיזם, וואָס ווייסט נישט פון קיינע גרענעצען, אַ ווילדע אייגענ־ליבע, וואָס לאָזט נישט דענקען וועגען קיין אַנדער זאַך אויסער וועגען זיך. דעם אַלטען מאַן אינטערעסירען נאָר די זאַכען, וואָס זענען נוגע איהם פערזענליך; דער פאַר־ראַט פון זיין אָבגעשוואַכטען, בעשרענקטען דענקען בעשטעהט נאָר פון אַלטע טעותים און אָבגעלעבטע פאָראורטיילען, וואָס זענען שוין לאַנג פערשימעלט, און דער דאָזיגער פאָרראַט איז פערמאַכט און פערשלאָסען פאַר יעדען נייען געדאַנק און בעגריף. היינט פאַר־וואָס־זשע בעטראַכטען מיר פאָרט דעם אַלטען מיט אַזאַ טיעפען דרך־ארץ און פאַרוואָס ווערען מיר דאָך פול מיט אַ צערטליכער זיסקייט, זעהענדיג אַ קינד? ווייל מיר זענען גליקליך דאַן, ווען מיר קענען זיך בעשאַפען פערשידענע אילוזיעס, און ווייל דער אָנהויב פון לעבען און זיין ענדע, דאָס ערשטע און לעצטע קאַפּיטעל פון דעם לעבענס־ראָמאַן, גיבען אונז די מעגליכקייט אויסצופילען די פעהלענדע קאַפּיטלען, ווי מיר ווילען אַליין און זיך אויסצוועבען די שענסטע בעצויבערענדסטע בילדער. דעם אַלטען גיבען מיר אין אונזער פאַנטאַזיע אַ רייכע פערגאַנגענהייט, און דאָס קינד — אַ גלענ־צענדע צוקונפט, האָטש ביי ניין־און־נייציג פּראָצענט פון הונדערט

איז אט דער עהרווירדיגער אלטער מאן געווען יונגערהייד א איינפאכער שוטה, מיט די קליילניכע מעלות און חסרונות פון וועלכען ס'איז גאס=מענשען, און פון דעם קליינעם „מלאכ'ל", פונ'ם קינד, וועט אויסוואקסען א אויסגעפראנטעוועטער אידיאט, א סוהר'ל, א קרעמער'ל און בכלל איינער פון יענע טויזענדער, וואס האלטען אין איין אבנארען, רכילות זאגען, חנפ'נען דעם שטארקערן און אזוי ווייטער, וואס ווימלען און שווימלען ארום אונז און רופען נישט ארויס אין אונז נישט קיין אכטונגס=געפיהלען און נישט קיין פערגעניגען. מיר אנערקענען די עקזיסטענץ פון שלעכטע טהאטזאכען און ערשיינונגען נאר דאן ערשט, ווען מיר שלאגע זיך אב אן זיי די נאז, און אויך דאס נישט שטענדיג; דארט אבער, וואו אונזער פאנטאזיע האט די פרייע מעגליכקייט, — ווי ביי די ביישפיעלען, וואס איך האב דא געבראכט פון דעם קינד און אלטען מאן — זיך אליין אויסצופילען דעם פלאץ פון גענויע ידיעות בנוגע צו דער פערגאנגענהייט און דער צוקונפט, מיט אייגענע גוטע אדער שלעכטע, שענע אדער מאוסע בילדער, — דארט צווייפלען מיר נישט אפילו איין סעקונדע און שטעלען זיך אב אויף דאס ערשטע. אויף אזא אופן ווערען ביי אונז, נישט=לאנג=קלערענדיג, דאס קינד און דער אלטער פערוואנדעלט אין „האלב=געטער", וועלכע זענען אין דער אמת'ן נישט מעהר ווי ערשיינונגען, וואס אילוסטרירען אמבעסטען אונזער אינערליכען, טיעף=איינגעווארצעלטען אפטימיזם.

די מעשה'לעך און לעגענדעס, אין וועלכע עס דריקט זיך אויס די וועלטאנשויאונג פון דעם פראסטען המון און זיינע אינערליכע נייגונגען, אילוסטרירען אויך הונדערטער מאל דעם עלעמענטארען אפטימיזם, וואס לעבט טיעף אין די פאלקס=מאסען. איך האב שוין פריהער געוויזען, ווי ווייט קאלטבלוטיג און רוהיג יעדער איינצעלנער מענש בעציהט זיך צו דעם שרעקליכען געדאנק וועגען טוידט. דער המון געהט נאך ווייטער: ער מאכט פון דער צרה א גליק, און טראכט זיך אויס א מעשה, וואס דריקט אויס דעם געדאנק, אז דער טוידט איז גאר א גליק פאר'ן מענשען און דאס אייביגע לעבען וואלט זיין שרעקליך און אונערטרעגליך. ווארום דאס איז דאך דער קלארער מוסר פון דער לעגענדע וועגען דעם אייביגען יודען, וואס בעט אויף זיך דעם טוידט מיט דער שטארקסטער פערצווייפלונג, און קאן איהם נישט געפינען. איז דען נישט

גלייך דער המון, וואס האט די לעגענדע אויסגעקלערט, צו יענעם פוקס, וועלכער זעהענדיג, אז ער קען נישט צוקומען צו די טרויבען, וואס הענגען אויפ'ן שפיץ בוים, זאגט ער, אז זיי זענען ביטער? מיר קענען נישט לעבען אייביג, רעדען מיר זיך איין, אז דאס אייביג לעבען איז אנ'אומגליק; און דער לעבעיונג טרייסט זיך דערמיט, און שרייט טאנצענדיג: עס און טרינק, כל-זמן דו לעבסט!

דער אמת איז, אז דער אפטימיזם איז דער וויכטיגסטער עלעמענט אין דעם מענשענ'ס וועלטאנשויאונג, און דער נאטירליכער אינסטינקט, וואס בעגלייט דעם מענשען אומעטום. דאס, וואס מיר רופען אן אפטימיזם, איז איינפאך די פארם, אין וועלכער עס דריקט זיך אויס אונזער לעבענס-קראפט; אין וועלכער דער גאנצער לעבענספראצעס פון אונזער ארגאניזם קומט צום בעוואוסטזיין. דער אפטימיזם איז אלזא נאר א צווייטע בעצייכנונג פאר דעם בעגריף פון לעבענסקראפט, און א דאנק איהם פיהלען מיר שטארקער דעם פאקט פון אונזער זיין, פון אונזער עקזיסטירען. מיר שפירען די לעבענסטעטיגקייט אין יעדע צעללע פון אונזער איך, — יענע פרוכטבארע טעטיגקייט, וואס טרייבט אונז כסדר צום ארבייטען און גיט אונז פאראויס צו פיהלען דעם טעם פון דער ארבייט; מיר גלויבען אין א צוקונפט, ווייל מיר פיהלען איהר פריהער אין אונזער גאנצען וועזען; מיר האפען, ווייל מיר זענען דורכגעדרונגען מיט דעם בעוואוסטזיין, אז מיר וועלען נאך לעבען, אז מיר וועלען נאך לאנג עקזיסטירען. און ערשט דאמאלס, ווען מיר פערליערען דעם דאזיגען בעוואוסטזיין צוזאמען מיט דער לעבענסקראפט, — ערשט דאן פערליערען מיר אויך דעם לעצטען פונק פון האפנונג און די ליכטטויערן פון דער צוקונפט פערשליסען זיך; דאמאלס אבער זענען שוין די אויגען אויך פערמאכט און זיי קענען שוין נישט זעהן מעהר די פינסטערניש. די פעהיגקייט פון אונזער ארגאניזם זיך צוצופאסען צו די בעדינגונגען, אין וועלכע ער געפינט זיך, די פעהיגקייט, וואס אהן איהר וואלטען מיר גארנישט קענען עקזיסטירען, און וואס טרייבט אונז און צווינגט אונז זיך צו ענטוויקלען לויט א געוויסען פלאן, — די דאזיגע פעהיגקייט איז דער לעבעדיגער יסוד פון דעם אפטימיזם, וועלכען מיר האבען קענען געלעהרנט פון איין זייט אין אונזער בענוגענען זיך מיט וואס מיר האבען, און פון דער אנדערער זייט — אין אונזער האפען אוןווארטען אויף בעסערע צייט-

טעֶן. שטאַרקעֶס שטרעֶבעֶן צו אַ הויכעֶן עֶנטוויקלונגס-ציעל, קראַפט צו בעֶשיצעֶן זיך געֶגעֶן פיינדליכעֶ ווירקונגעֶן, בעֶוועֶגונג, פּאָרט-שריט, האָפנונג, לעֶבעֶן, — די אַלעֶ אויסדריקעֶן זעֶנעֶן נאָר סינאָנימעֶן פון אָפּטימיזם.

דעֶר אַלטעֶר רוימעֶר, וועֶלכעֶר האָט אויסגעֶקלעֶרט דעֶם שפּריכ-וואָרט: Dum spiro spero (אַזוי לאַנג, ווי איך אָטעֶם, האָף איך), האָט אויסגעֶדריקט די פילאָזאָפיעֶ פון דעֶם לעֶבעֶנס-פּראָצעֶס אין קורצעֶ, קלאָרעֶ ווערטעֶר.

די פיזיאלאגיע פון ליעבע.

די ליעבע, — דער וויכטיגסטער אינסטינקט פאר דער ערהאלטונג פון דעם מענשליכען געשלעכט, — וואס'רע מאדנעם אויסזעהן האט זי געקראגען א דאנק דעם איינפלוס פון דער שענער ליטעראטור! ס'איז נישטא נאך איין גרונד-אינסטינקט אין דעם מענשליכען ארגאניזם, וואס מ'זאל איהם האבען אזוי בעשענט און בעפוצט, און נאך איין גייסטיגע ערשיינונג, וואס מ'זאל איהר האבען אזוי פערנעבעלט און פערשמירט, ווי דער ליעבע.

און ביז אזוי ווייט איז די זאך צוגעקומען, אז ביי היינטיגען טאג איז דאס שוין נישט פון די לייכטע זאכען אויסצופארשען מיט א קלארען פערשטאנד און מיט א וויסענשאפטליכער, שטרענג-אביעקטיווער מעטאדע דעם וועזען פון דער ליעבע, איהר פראצעס, איהר צוועקמעסיגקייט, איהרע ווירקונגען און די פערשיעדענע גייסטיגע ערשיינונגען, וואס בעגלייטען איהר. די אלע טרוימער און פאנטאזיארען, די אלע עקזאלטירטע הייס-קעפ, די מענער, ווי די פרויען, וואס זייער איינציגע גייסטיגע שפייז, די שענע ליטעראטור, האט צוטומעלט און פערנעבעלט זייער שוואכען קאפ, — וועלען מאכען א געוואלד אויף דעם פארשער, וואס אנאליזירט דעם ליעבעס-געפיהל און צוגליעדערט די קלענסטע עלעמענטען זיינע, און וועלען פאדערן, אז מ'זאל איהם האטש נעהמען און פערווארפען מיט שטיינער. זייער כעס אויף דעם דאזיגען פארשער האט גאר קיין גרענעץ נישט. און ער זעהט אויס ביי זיי, ווי א מענש אהן א הארץ און ווי א

גייסטיגער בעל מום, וואָס די נאַטור האָט פון איהם אַוועקגענומען די ערהאַבענסטע און אידעלסטע געפיהלען. דער דאָזיגער קאַלטער פאָרשער איז אַ שווערער פערברעכער, וואָס איז מורד אין דער קעניגליכער האָהייט פון דער פרוי און פערשוועכט דאָס הייליגסטע היליגטום פון דער ליעבע. מיט אַזעלכע נעמען און טיטולען האָבען זיי געקרוינט דעם פילאָזאָף שאָפּענהויער און זיין נאָכפאָלגער עדוואַרד האַרטמאַן; און אַזוי וואָלטען די דאָזיגע דיענער פון דעם ליעבעס־גאָט געווים גערופען אויך דאַרווינ׳ען, ספּענסער׳ן און דעם דענקער בען, ווען זיי וואָלטען נאָר לייענען זייערע ווערק און פערשטעהן, וואָס עס טהוט זיך אין זיי. די ליעבע טאָר נישט געשילדערט, נאָר בעזונגען ווערען. צו איהר טאָר מען נישט צוגעהן אַלס בעאָבאַכטער און פאָרשער, נאָר אַלס פערליעבטער. אָבער, רבותי: דאָס איז דאָך אַ גזרה, וואָס מיר קענען איהר נישט בייטשטעהן. איך קען דאָך רעדען וועגען הונגער אפילו אויך דאַן, ווען איך בין נישט הונגעריג; איך קען דאָך רעדען וועגען שרעק, אפילו אויך דאַמאָלס, ווען איך שרעק מיך נישט. איך מעג, הייסט עס, קאַלטבלוטיג צוגליעדערען די דאָזיגע ערשיינונגען, און קיינער וועט מיך פון דעסטוועגען נישט חושד זיין, אַז איך בין גאָרנישט מסוגל אין גאַנצען אָבצושאַצען דעם ווערט פון אַ געשמאַקען מיטאָג, אָדער אַז איך בין אינגאַנצען נישט פעהיג צו שפּירען די אויפרעגונגען, וואָס עס רופט אַרויס אין אַ מענשען אַ שווערע געפאַהר, למשל, פון וועלכער ער האָט נישט קיין שום מעגליכקייט זיך צו פערהיטען. היינט פאַרוואָס־זשע זאָל איך נישט קענען בעאָבאַכטען מיט אַ קלאָרען בליק און גרינדליך ערפאָרשען אויך די ליעבע, און דאָך זאָל מען נישט זאָגען אויף מיר, אַז איך בין אינגאַנצען נישט מסוגל די ליעבע צו פיהלען, און ממילא אויך איהר צו בעגרייפען? דער מענש, ווען ער איז הונגעריג, אָדער ווען ער שרעקט זיך, איז דאָך גאָרנישט פעהיג גוט דורכצונעהמען דעם געפיהל פון הונגער אָדער פון שרעק, איהם גרינדליך אויסצופאָרשען און צו אורטיילען וועגען איהם. פון דעם הונגעריגען קענען מיר דאָך נישט פערלאַנגען, ער זאָל אונז וויסענשאַפטליך און מעטאָדיש איבערגעבען די ווירקונג פון דער פאַנטאַזיע וועגען אַ גוטע שטיק געבראָטענס אויף זיין נערווען־סיסטעם, ווען דאָס זעלבינע שטיק געבראָטענס ליעגט איהם פאַר די אויגען; און דער,

וואס שרעקט זיך, אויב ער איז נאר קיין נאר נישט, וועט בעסער טראכטען וועגען א מיטעל אויף צו ראטעווען זיך פון דער פארשטעהענדער סכנה, און וועט זיך נישט אוועקשטעלען דאמאלס גריבלען אין זיך און אנאליזירען זיינע געפיהלען. דאס זעלבע קאנען מיר אויך נישט פאדערן פון דעם פערליעבטען, ער זאל אונז בעלייכטען דעם פראצעס פון דער ליעבע און אלע איהרע ערשיינונגען. דאס קאן טהון נאר דער זייטיגער, אביעקטיווער צושויער, וועלכער האט די פולע מעגליכקייט צו רעדען וועגען ליעבע, נישט פאלענדיג אויף די קניע, נישט אויפהויבענדיג די אויגען צום הימעל און זיך נישט אוועקלאזענדיג אין א ים פון לירישער מליצה. און דוקא דערפאר, וואס די ליעבע איז דאס מעכטיגסטע און פאר דער מענשהייט אממעהרסטענ־בעדייטענדע געפיהל, מוז מען זי בעטראכטען נאך מיט א קלערערען קאפ און ווי ווייט נאר מעגליך איז זיך היטען פון שווערמעריי און אויפרעגונג, פון וועלכער ס'איז בילדער־און בלומענ־שפראך, ווען מיר רעדען וועגען איהר, אום אויף אזא ארט נישט צו פערדעקען דעם ווירקליכען פאקט מיט א שלייער פון בלומען און מליצות.

און דער פשוט'ער אמת איז, אז די ליעבע איז נישט קיין הימלישעס וועזען, נאר א קינד פון דעם איינפאכען „בשר־ודם". דאס איז דער פשוט'ער אמת, נישט קוקענדיג אויף דעם, וואס די געליעבטע און פערליעבטע ווילען איהם נישט אנערקענען. אין דעם מענשליכען מארך איז פארהאן א העכסטעס געשלעכטס־צענטרום, פון וועלכען עס זענען אבהענגיג די ניעדריגערע צענטערן, וועלכע געפינען זיך אינ'ם רוקען־מארך (הוט־השדרה), און וועלכע ווירקען פון זייער זייט אויף דעם הויכען צענטר מיט זייערע אויפרעגונגען. אין דער צייט, ווען די געשלעכטס־ארגאנען פון דעם מאנספערזאן אדער פון דער פרוי ווערען פאלשטענדיג צייטיג און ענטוויקעלט, געפינט זיך דאס געשלעכטס־צענטרום פון זייערע געהירען אויך אין א שטענדיגען צושטאנד פון געשפאנטקייט און ווערט זעהר לייכט אויפגערייצט. די דאזיגע רייצבארקייט בעהערשט דעם גאנצען אינערליכען בעוואוסטזיין פון די אויפגערעגטע נאטורען און פון יענע, וואס זייער גייסט איז מיט קיין זאך נישט בעשעפטיגט, און ווירקט אויף זייער דענקענס־קראפט, אויף זייער פאנטאזיע, אויף זייער ווילען. א דאנק דער דאזיגער רייצבארקייט ווערט דער מוח פול

מיט פערשידענע פאַרשטעלונגען פון די געשלעכטס־בעציהונגען און זיין גאַנצע טעטיגקייט בעקומט איין־אייציגע ריכטונג — אַ געשלעכטליכע. דער מאַנספּערזאָן אָדער די פרוי, וואָס געפינט זיך אין דעם צושטאַנד, פיהלט אין זיך אַ אינערליכע אויפרעגונג און אַ ליעבעס־דראַנג, און עס איז גענוג, זיי זאָלען זיך נאָר בעגעגענען, אום די דאָזיגע ליעבעס־בענקשאַפט זאָל געפינען פאַר זיך עפּעס אַ געגענשטאַנד און אָננעהמען דעם כאַראַקטער פון ליעבע. דאָס געליעבטע וועזען פילט דאַן אוים די גאַנצע טעטיגקייט פון מאַרך, אַזוי אַז עס בלייבט נישט אין איהם קיין פלאַץ פאַר קיין אַנדער געדאַנק, און דער מאַרך אורטיילט וועגען דעם וועזען נישט ווי עס איז אין דער ווירקליכקייט, נאָר ווי עס פּאַסט פאַר די אָרגאַנישע בעדערפנישען פון דעם ליעבענדען וועזען.

יעדע געזונדטע מענשליכע פערזענליכקייט פיהלט אינסטינקטיוו די אַלע אייגענשאַפטען, וואָס עס מוז בעזיצען די פערזענליכקייט פון דעם אַנדערן געשלעכט, אום די פעראייניגונג מיט איהר זאָל דערהאַלטען און נאָך ווייטער ברענגען אירע אייגענע אייגענשאַפטען און די נאָכקומענדע, וואָס וועלען געבוירען ווערען פון איהר. און וואָס מעהר געבילדעט, אייגענאַרטיג און דיפערענצירט די דאָזיגע פערזענליכקייט איז, אַלץ העכער און קאָמפּליצירטער זענען אויך די אייגענשאַפטען, מיט וועלכע זי בעקרוינט דעם געווינשטען און ערוואַרטעטען אינדיווידואום פון דעם אַנדערן געשלעכט. בעזיצט אַ מענש די ברירה זיך אויסצוקלייבען איינעם פון אַ סך אינדיווידואומען, וועט ער זיך זיכער און אונגעפעהלט אָבשטעלען אויף דעם, וואָס איז אַמנעהנטסטען צו זיין אָרגאַנישען אידעאַל, וועלכען ער האָט זיך בעשאַפען אין דער סעקונדע, ווען ער איז געשלעכטליך צייטיג געוואָרען; און בעזיצט ער אַזאַ ברירה נישט, וועט ער צופריעדען זיין מיט דעם ערשטען און בעסטען אינדיווידואום, וואָס וועט זיך איהם מאַכען, אויב עס וועט נאָר נישט זיין אויף אַזוי פיעל ווייט און אַנדערש פון זיין אידעאַל, אַז עס וועט גאָרנישט בעזיצען די קראַפט אויפצורעגען זיין געשלעכטס־צענטר און וועט איהם לאָזען בייַ דער זעלביגער גלייכגילטיגקייט, בייַ וועלכער עס האָלט איהם געלאָזען אַ אינדיווידואום פון זיין געשלעכט, אַ בהמה אָדער בכלל אַ טוידטער געגענשטאַנד.

וואָס נעהענטער איין אינדיווידואום איז צו דעם אָרגאַנישען אי־

דעאַל פון דעם אַנדערן, אַליין שנעלער געהט די נאַטורליכע אַרבייט פון דער פעראייניגונג זייער; האַרמאָנירען זיי אינגאַנצען איינער מיט׳ן אַנדערן, דאַן טהוט אַ קלאַפּ דער בעקאַנטער בליצשטראַהל און זיי פערליעבען זיך אין דער סעקונדע, איין דעם ערשטען אויגענבליק, און עס דאַכט זיך זיי, אַז זיי קאָנען און ליעבען זיך שוין לאַנג; און קוים זענען פערהאַנען געוויסע אונטערשיעדען צווישען דעם אידעאַל און דעם אַנדערן אינדיווידואום, ווענדעט אָן דער מענש אַלע מעגליכקייטען די דאָזיגע אונגלייכהייטען נישט צו זעהן, זיי אויסצוגלייכען, זיך צו זיי צוצופאַסען און צוצוגעוועהנען און בכלל צו דערנעהנטערן, ביי זיך אין גייסט, זיין אידעאַל צו דעם אינדיווידואום. אין אַזעלכע פעלען פערליעבט מען זיך ביסלעכוויז, לאַנגזאַמער אָדער שנעלער, אָבהענגיג פון דער מעגליכקייט צוצופאַסען דעם געגענשטאַנד פון דער ליעבע צו דעם אידעאַל, וואָס האָט זיך אויסגעוועבט פריהער. ליעבען ליעבט מען אייגענטליך קיינמאָל נישטט קיין מענשען, נאָר דעם אידעאַל, וואָס מ׳האָט זיך אַליין בעשאַפען; דאָס, וואָס מ׳רופט ליעבעסדראַנג, איז די שטרעבונג צו געפינען די פערקערפערונג פון דעם אייגענעם אידעאַל, און דאָס, וואָס מיר רופען ליעבע, איז די אילוזיע, מיט וועלכער מיר נאַרען זיך אַליין אָב און רעדען זיך איין, אַז מיר האָבען די דאָזיגע פערקערפערונג געפונען, און דאָס געליעבטע וועזען איז דער סימבאָל און די פאָרשטעלונג פון אונזער אידעאַל. דאָס ליעבעס-לעבען פון יעדען אינדיווידואום הויבט זיך אַלזאָ אָן צוזאַמען מיט זיין געשלעכטס-צייטיגקייט און ציהט זיך אויך אַזוי לאַנג ווי זי. דאָס אידעאַל איז דאַן אָרגאַניש אויסגעאַרבייט און פונקציאָנירט, וועהרענד דער גאַנצער צייט, נישט אָבהענגיג דערפון, צי עס ווערט פערווירקליכט, צי נישט. דאָס אידעאַל שטעהט און וואַרט אָב די געלעגענהייט, וואָס זאָל איהם געבען די מעגליכקייט זיך צו פערקערפערן. געפינט מען נישט פּאַקטיש וועמען צו ליעבען, ליעבט מען בכּח (פּאָטענציעל), אין געדאַנק; געפינט מען נישט קיין בעשטימטען מענשען צום ליעבען, ליעבט מען דעם אידעאַל אַליין. וואָס ניעדריגער און איינפאַכער דאָס אידעאַל איז, אַלץ לייכטער איז איהם צו פערקערפערן. דעריבער קענען זיך געמיינע, איינפאַכע נאַטורען גאַנץ לייכט פערליעבען און אומבייטען איין ליעבעס-וועזען אויפ׳ן אַנדערן, אַזוי, אַז זיי קענען היינט ליעבען איינער און מאָרגען — דער אַנדערער, דאַן ווען פיינע,

קאָמפּליצירטע נאַטורען, קומט אָן זעהר שווער צו געפינען אין לעבען זייער אידעאַל אָדער עטוואָס עהנליכעס צו איהם, און קוים האָבען זיי איהם איין מאָל געפונען און צוליעב וועלכע ס'איז סבה פערלוירען, — מוז אַוועקגעהן אַ לאַנגע צייט, ביז זיי געפינען אַן'אַנדערן אויף זיין אָרט.

בעציהונגען מיט אַ פּערזאָן פון אַן'אַנדער געשלעכט ווירקען אַלס שטאַרקער רייץ אויף דעם געשלעכטס-צענטר און די פּערזאָן, וואָס דיענט אַלס געגענשטאַנד פאַר דער בעציהונג, קען אונטער דעם אַיינפלוס פון דעם אויפגערעגטען צושטאַנד, אין וועלכען עס געפינט זיך זיין געשלעכטסצענטער, גאַנץ לייכט פערליערען די זיכערהייט פון דעם אינסטינקטיווען געפיהל דערפון, וואָס עס איז אָרגאַניש נויטיג פאַר דער ערהאַלטונג און ענטוויקלונג פון זיינע אייגעשאַנפטען און זיינע נאָכקומענדע, און אויף אַזאַ אופן בעגעהן אַ פעהלער, וואָס דויערט, איבריגענס, נישט לענגער פון די בעציהונגען, ד. ה. פון די צושטערענדע אויפרעגונגען. די איבערצייגונג פון דעם דאָזיגען פעהלער רופט אַרויס געפיהלען פון הרפה און פערדרוס, וועלכע ווערען דערנאָך פערוואַנדעלט אין אַ ביטערער שנאה צו דעם אינדיווידואום, וואָס האָט געבראַכט דערצו, און וועלכע געהערען צו די שאַרפסטע עמפּפינדונגען פון אונצופריעדענהייט, אויף וועלכע דער מענש איז נאָר פעהיג.

די געזונדטע און נאַטירליכע ליעבע האָט זיך שטענדיג איהר קלאָרען ציעל פאַר די אויגען. זי שטרעבט צו יענער קערפּערליכער פעראייניגונג, פון וועלכער עס קאָן אַרויסקומען אַ נייער דור. ביי שטאַרקע נאַטורען רופט די ליעבע אַרויס אַ אונגעוועהנליכע ווילענס-קראַפט, אום צו בעזיעגען יעדען ענטקעגען-שטעהענדען ווילען און ביי-צוקומען די שווערסטע שטערונגען. ביי שוואַכע נאַטורען רופט זי די פעהיגקייט נישט אַרויס; זיי בלייבען ביים ווילען. מיר קענען אַלזאָ נישט מעסטען די שטאַרקייט פון וועמענס ס'איז ליעבע, לויט די אָנשטרענגונגען, וואָס ער ווייזט אַרויס, אום צו בעקומען זיין געליעבטער, ווארום די שווערקייט פון די דאָזיגע אָנשטרענגונגען איז אָבהענגיג פון זיין שטאַרקען ווילען און נישט פון זיין שטאַרקער ליעבע. מ'מוז אָבער צוגעבען, אַז ביי אַ געזונדטען און נאָרמאַלען מענשען זענען אַלע מאַרך-צענטערן אין אַ גלייכער מאָס ענטוויקעלט, און מענשען מיט שוואַכע נאַטורען האָבען אפשר טאַקע נישט אין

זייער מארך קיין שטארקע געשלעכטסצענטערען. בכלל וועהט מען, אז די מענשען, וועלכע קענען שטארק ליעבען, בעזיצען אויך שטארקע נאטורען.

דער אונטערשיעד צווישען דעם מאנספערשוין און דער פרוי אין דער בעציהונג צו דער ערהאלטונג פון דעם גאנצען מענשליכען געשלעכט, רופט ארויס א אונטערשיעד אויך אין זייער ליעבעס־פראצעס. די ראליע פון דער פרוי איז דא אונפערגלייכליך וויכטיגער: איהר שטעהט פאר צו געבען דעם גאנצען מאטעריאל פאר דער אויסבילדונג פון דעם נייעם וועזען, און דעם דאזיגען מאטעריאל דארף זי איינגאנצען אויסארבייטען אין איהר ארגאניזם און איבערגעבען איהם הויפטזעכליך די אייגענע אייגענשאפטען, ווי זי האט זיי געירשה'נט פון איהרע עלטערן. דאגעגען דער מאנספערזאן טראגט אריין אין דער דאזיגער לאנגדויערענדער, שווערער און העלדישער ארבייט נאר זיין אנרעגונג, זיין אימפולס. ביי דער פרוי איז דעריבער דאס געשלעכטסצענטרום שטארקער ענטוויקעלט, ווי ביי דעם מאנספערזאן, און זיין טעטיגקייט איז לעבעדיגער און וויכטיגער פאר דער אלגעמיינער מארך־טעטיגקייט. דאס אידעאל פון דעם איהר ארגאניש־נויטווענדיגען מאנספערזאן איז ביי דער פרוי דייטליכער און קלערער אויסגעארבייט, ווי ביי איהם, און אויב זי האט געפונען איהר אידעאל אין לעבען, איז איהר כמעט אונמעגליך זיך אבצוזאגען פון איהם און די שטארקע אויפרעגונג פון איהר געשלעכטס־צענטרום שטייסט ארויס פון איהר בעוואוסטזיין אלע אנדערע שטרעבונגען, אזוי אז זי איז דאן איינגאנצען פערנומען — נאר מיט דעם איינציגען געפיהל פון ליעבע. איהר גאנצען ווילען, איהר גאנצען פערשטאנד און איהר גאנצע פאנטאזיע גיט זי איבער דער ליעבע און לאזט גארנישט צו דעם פאל, אז דער פערשטאנד זאל בעזיעגען איהר עמאציע. די פרוי פיהלט אינסטינקטיוו, אז זי טאר קיין פעהלער נישט מאכען, אז יעדער פעהלער קען ברענגען צו אונאנגענעמע רעזולטאטען פאר איהר און איהרע נאכקומענדע, דעריבער היט זי זיך מעהר און איז פארזיכטיגער אין איהרע בעציהונגען. פון דער אנדערער זייט אבער, דערקענט זי זיכער און גלייך, אז זי האט נישט געגרייזט, ווען זי געפינט דעם מאנספערזאן, וואס זי האט געזוכט, און דאן וועט זי זיך שוין לייכטער אבזאגען פון לעבען, ווי פון דעם איהר־אויסערוועהלטען. ביי דעם מאנספערזאן איז אלץ

אַנדערש. ער קאָן לייכטער אַ טעות האָבען, ווייל דער טעות וועט זיך מיט קיין זאַך נישט אָבּרופען אויף זיין אָרגאַניזם. דעריבער איז אויך זיין אידעאַל פון דער איהם אָרגאַניש-נויטווענדיגער פרוי ווייניגער דייטליך אויסגעבּילדעט; דעריבער קען ער זיך פערליבען, אָהן שום שהיות, אין דער ערשטער און בעסטער פרוי, וואָס מאַכט זיך איהם; דעריבער איז ער אַזוי אונבּעשטענדיג אין זיין ליעבע, ון קען אַזוי אָפט ליעבען, אַזוי לייכט פערגעסען און אַזוי שנעל זיך פערליעבען אין אַנ׳אַנדערער, און דעריבער אויך קען זיין ליעבע פערהעלטניסמעסיג לייכט פערנומען ווערען פון אַנדערע געדאַנקען, אָבּגעשוואַכט ווערען מיט׳ן פערשטאַנד און זאָגאַר אויך אינגאַנצען בּעזיעגט ווערען.

דאָס איז אין קורצען די נאַטור-געשיכטע פון דער ליעבע, ווי מען בּעאָבּאַכטעט זי בּיי גאַנץ געזונדטע און נאָרמאַלע מענשען פון בּיידע געשלעכטער. צי בּעגעגענט מען אָבער דער דאָזיגער איינ-פאַכער, אמת׳ער און צוועקמעסיגער ליעבע אויך אין יענע קרייזען פון דער געזעלשאַפט, וועלכע שפּייזען זיך כסדר מיט דער אונטערהאַל-טונגס-ליטעראַטור? איך צווייפעל אין דעם. דאָס, וואָס עס ווערט גערעכענט אין יענע קרייזען פאַר ליעבע און אָנגערופען מיט דעם נאָמען, איז אין דער אמת׳ן נישט מעהר ווי נאָכאַהמונגען פון די ניט-געזונדטע און נישט-אמת׳ע גייסטעס-צושטאַנדען, מיט וועלכע עס זענען פול די שילדערונגען פון די ראָמאַנען און דראַמען.

שטערונגען און קראַנקהייטען אין דעם געשלעכטס-צענטער גע-הערען היינט צו די אָפטע ערשיינונגען בּיי די הויך-ציוויליזירטע מענשען. שוואַכקייט, מידיגקייט און דאָס אונטערגעהן פון איינ-צעלנע אינדיווידואומען און פון גאַנצע פעלקער און ראַסען, דריקט זיך פריהער פון אַלץ אויס אין פערשידענע אַנאָמאַליען בּנוגע צו די פונקציעס פון דעם געשלעכטס-צענטרום, אַזוי, אַז די ליעבע ווערט אוננאַטירליך אין איהר פאָרם, אין איהר שטאַרקייט און אין איהר אויסוואַהל. דאָס געשלעכטס-צענטרום בּיי געזונדטע מענשען אפילו שטרעבּט אויך נאָר צו בּעהערשען די גאַנצע טעטיגקייט פון דעם אָרגאַניזם און איהר אינגאַנצען אין זיין דיענסט צו שטעלען, נאָר די איבּריגע צענטערן לאָזען דאָס נישט. דאַן אָבער ווען דער מאַרך איז אָבּגעשוואַכט אָדער ווען ער האָט פערלאָרען דאָס גלייכגעוויכט, הויבּט אָן דאָס געשלעכטס-צענטרום פריי צו הערשען און צו בּע-

פעהלען. פילט אוים מיט זיין אויפרעגונג דעם גאַנצען בעוואוסטזיין, מאַכט דעם גאַנצען אָרגאַניזם פאַר זיין שקלאַף, און אויף די הורבות פון דעם פערשטאַנד און דער דענקענס-קראַפט הענגט עס אַרויס זיין טריאומפירענדע פאָהן, וואָס גענהמט אָן אַמאָל דעם אויסזעהן פון אַ אונטערראָק און אַמאָל — פון אַ נאַרעשען קאָלפאַק. די פאָעטישע ליטעראַטור, בעזונדער די פון אונזער צייט, שילדערט אַם מעהרסטענטייל דער ליעבע אין איהרע נישט נאַטירליכע פאָרמען. די שריפטשטעלער אַליין זענען מענשען מיט צוריינצטע נערווען אָדער אַזעלכע, וואָס לעבען אין גרויסע שטעדט און זעהען נישט פאַר זיך קיין אַנדערע ביישפּיעלען אויסער יענע, וואָס האָבען פערלוירען זייער אָרגאַנישע גלייכגעוויכט. און אויב נישט אַלע העלדען, וואָס זענען געשילדערט אין דער שענער ליטעראַטור, ליידען פון וועלכער נישט-איז ליעבעס-קראַנקהייט, שטעהען זיי אָבער אַלע אויף דער גרענעץ צווישען פאָלשטענדיגער געזונדהייט און משוגעת. דער פסיכיאַטאָר, לייענענדיג אין די דאָזיגע אונטערהאַלטונגס-ווערק די שילדערונגען פון די פערליבטע, זייערע האַנדלונגען און געפיהלען, דערקענט אין זיי גלייך די סימפּטאָמען פון יענע גייסטעס-קראַנקהייטען, וואָס זענען איהם גוט בעקאַנט. געוועהנליך זענען די געפעהרליכע סימפּטאָמען נאָר לייכט אָנגעוואונקען; ווען זיי וואָלטען אָבער אַ ביסעל שטאַרקער אויסגעדריקט געוואָרען, וואָלטען מיר געקענט געפינען אין זיי קלאַסישע עקזעמפּלאַרען פון עראָטישער מאַניע, עקסטאַטישער פערשכור'ונג, רעליגיעזער משוגעת און פון נאָך אַ סך גייסטעס-קראַנקהייטען, וועגען וועלכע עס פּאַסט נישט צו רעדען פאַר אַ פּובליקום פון נישט קיין וויסענשאַפטס-מענשען. ווען אַ פערשטענדיגער לעזער, בעזונדער אַזאַ, וואָס האָט אַ שטיקעל ידיעה אין מעדיצין, וועט זיך נעהמען אַנאַליזירען די דאָזיגע ווערק, וועט זיך איהם דאַכטען, אַז ער געפינט זיך ערגעץ אין אַ שפּיטאָל. כסדר נאָר קראַנקע און צרה'דיגע! אָט איז אַ אינדיווידואום, וואָס דערזעהענדיג אַ פרוי, פערליערט ער דעם פערשטאַנד און מוט אָב די ווילדעסטע זאַכען; אָט איז אַ צווייטער, וואָס דערזעהענדיג אַ הענדשקע אָדער אַ בלומעל פון זיין געליעבטער פרויענצימער, פאַלט ער אַריין אין אַ געפעהרליכען עקסטאַז, אַ ווילדען אָדער אַ רוהיגען. דאָ רופט די ליעבע אַרויס פערברעכערישע אימפּולסען, און דאָרט — אומעט און טרויער; אַמאָל ווייזען זיי אונז דעם צווייפעלהאַפטען איבערגאַנג פון קאַפּריז-מע-

סיגער קאלטקייט צו א פלוצלונגער צערטליכקייט, און אמאל — די צובראכענקייט פון א שטארקען חאראקטער און גייסט, די עלענדע ווילענסלאזיגקייט און שוואכקייט, וואס קומט אלס רעזולטאט פון שטארקער ליידענשאפט. און די דאזיגע אלע משוגעת'ן און מערקווירדיגקייטען, עקזאלטאציעס און אבזאגונגען, שווערמערייען און ליידענשאפטליכקייטען, קליינינקע תאוה'לעך און ווילדע געוואלד-טהאטען ווערען געשילדערט אלס געזונדטע און נארמאלע ליעבעס-ערשיינונגען, און דער לעזער האט אפילו די מינדעסטע אהנונג נישט דערפון, אז דא האנדעלט זיך נאר וועגען קראנקהאפטע אויסנאהמען.

אזא מין לעזע-מאטעריאל מאכט א טיעפען און זעהר-שעדליכען איינדריק אויף א געזונדטען מענשען אויך; היינט ווער רעדט נאך וועגען אזא לעזער, וואס זיינע נערווען זענען שוין עטוואס צוטרייסעלט און וואס האט שוין אפשר א ביסעל פערלוירען זיין גייסטיגעס גלייכגעוויכט, און וועגען די גרויסשטעדטיגע פרויען? די פרוי איז פון דער נאטור גענייגט צו בעטראכטען די ליעבע אלס דעם איינציגען תכלית און אינהאלט פון דעם מענשליכען לעבען, און די דאזיגע מיינונג, וואס איז אפשר ריכטיג בנוגע צו איהר, אבער נישט אויסגעהאלטען בנוגע צו דעם מאנספערזאן — די דאזיגע מיינונג שטארקט זיך ביי איהר פון טאג צו טאג, ווען זי זעהט, אז די ביכער, פון וועלכע זי שעפט אלע איהרע ידיעות וועגען וועלט און לעבען, זענען פול פון דער ערשטער ביז דער לעצטער שורה בלויז מיט ליעבע. די שילדערונגען פון דעם קאמפף, וואס ווערט געפיהרט צוליעב דער פרוי און פון דעם פייערדיגען טריאומף, מיט וועלכען דער דאזיגער קאמפף ענדיגט זיך געוועהנליך, פערגרעסערן נאך מעהר איהר נאטירליכע איבערטריבענע מיינונג וועגען זיך און ברענגען איהר ביז צו גרויסקייטס-משוגעת, ביז צו זעלבסט-פערגעטערונג, און זי הויבט ווירקליך אן צו גלויבען, אז בעזיצען איהר איז אזא הימלישעס גליק, וואס צאהלט זיך נישט אב אפילו מיט דעם אבזאגען זיך פון אלע אנדערע לעבענס-אויפגאבען און ציעלען. זי לעהרנט זיך אויס אורטיילען מענשען נאר לויט זייער פעהיגקייט צום ליעבען; דעם עלענדען נפש, וואס דער מארך זיינער איז פשוט צו שוואך, אום זיך וויפיעל-ס'איז ענטקעגען צושטעלען זיינע ליעבעס-אויפרעגונגען און דער שטראם פון זיינע תאוות טראגט איהם און שלעפט איהם אהן א שום אבהאלט, — געפינט זי פאר ריהרענד און

ליעבענסווירדיג; דאגעגען דעם געזונדטען און שטארקען מענשען, וואס דער פערשטאנד צוימט איין זיינע תאוות, וואס פערליערט זיך נישט אפילו אין זיינע ליעבעס-אויפרעגונגען און איבט זיי אויס נאר אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל זיי שטימען מיט דער לאגיק, געפינט זי פאר קאלט און הארצלאז. פוטער-ווייכע צולאזענקייט, מינעם און וויינענדע תנועות נעהמט זי אן פאר איבערגעגעבענקייט און די מונטערע שטארקייט, וואס דריקט זיך אויס אין זעלבסט-בעהערשונג און אין דער שטאלצער אנערקענונג פון דער אייגענער ווערדע, יענע שטארקייט, וועלכע וויים צו שעצען די אייגענע געפיהלען אזוי הויך, ווי די עמפפאנגענע — הייסט ביי איהר אבשטויסענדע גראבקייט. דאס קראנקהאפטע אונטערגעהן, וואס מאכט דעם מאנספערזאן פאר א שפיעל-באלל אין די הענד פון דער פרוי און פאר א קרבן פון זיינע אייגענע אויפרעגונגען, נעהמט ביי איהר אן דעם הארקטער פון אמת'ער מענשליכקייט, און אין איהר איינבילדונג גיעט זי גלייך צו דעם ליעבעס-העלד אזעלכע אויסערליכע סמנים, ווי א בלאס געזיכט, א שמאכטענדען בליק, א טרוימערישען שטערען און אזוי ווייטער, — סימנים, וואס הויבען גארנישט אן געהערען צו די אטריבוטען פון געזונדקייט און מונטערקייט. זי שטעלט זיך פאר, אז די טיעפע און אמת'ע ליעבע מוז אנגעהמען די פארם פון משוגעת און פער'שכור'ונג; זי ערווארטעט פון דער ליעבע גייסטיגע און קערפערליכע „קונצשטיקער", נארעשע הארץ-אויסגיסונגען אין פראזא און אין פערזען, זיפצען, טרעהרען, פערברעכען מיט די הענד, אונפערשטענדליכע, פערנעבעלטע מליצות, פערשיעדענע ווילדע איינפאלען און משונה'דיגע מעשים; א שטילעס, איינגעהאלטענעס געפיהל, וואס פלוידערט נישט און זשעסטיקולירט נישט, וואס בערויבט נישט דעם אפעטיט פון עסען, שטערט נישט דעם שלאף און געהט האנד ביי האנד מיט דער ערפילונג פון די אלטעגליכע פפליכטען — אזא געפיהל רעכענט זיך נישט פאר קיין ליעבע. דער לעצטער שטעלט מען זיך פאר נאר אין דער פארם פון א שטורעם; זי מוז קומען מיט דונערן און בליצען: דער פערליעבטער מוז זיך בעווייזען פאר זיין געליעבטער, ווי צעאום פאר סעמעלא'ן, און בעווייזט ער זיך אנדערש, — איז ער נישט דער ערווארטעטער גאט.

דאס איז נאך נישט איינגאנצען. די שענע ליטעראטור שטערט

דעם ענטוויקלונגס-גאַנג פון די ליעבעס-געפיהלען ביי דעם יונגען לעזער און בעזונדער — לעזערין, דאָס איז אַ כלל אין דער נאַטור, אַז צוזאַמען מיט דער צייטיגקייט פון דעם גאַנצען אָרגאַניזם ווערט צייטיג אויך דער געשלעכטס-צענטער, און רופט אַרוס אים בעוואוסטזיין עראָטישע אויפרעגונגען און פאָרשטעלונגען. ביי דער יוגענד פון די געבילדעטע קלאַסען קומט אָבער פאָר די ערשיינונג פערקעהרט. די עראָטישע אויפרעגונגען און פאָרשטעלונגען ענטוויקלען זיך ביי זיי — צוליעב דעם לעזען פערשיעדענע ראָמאַנען — קינסטליך און זייער געשלעכטס-צענטער ווערט טהעטיג נאָך פריהער איידער ער ווערט צייטיג. אויב דער ליעבענסדראַנג איז אַ רעזולטאַט פון דעם אינדיווידואומ'ס געשלעכטליכער צייטיגקייט, האָט דאָך דער אָרגאַניזם זיינער געהאַט גענוג צייט און קראַפט זיך אויסצואַרבייטען דעם אידעאַל פון זיין געגען-אינדיווידואום, וואָס איז נויטיג פאַר איהם; אויב אָבער, פערקעהרט, די עראָטישע פאָרשטעלונגען ווערען פאַר דער צייט אַרויסגערופען מיט דער הילף פון לייענען, אַזוי ווערט דער אָרגאַניזם פון זיי איבערראַשט, עהדער נאָך ער האָט געקאָנט אויסבילדען דעם אידעאַל וואָס איז נויטיג פאַר איהם און דער רעזולטאַט דערפון איז דאָס, וואָס ער פאָלגט נישט מעהר די דונקעלע שטימען פון זיין אייגענער נאַטור, נאָר די שטימע פון דעם דיכטער אָדער שריפטשטעלער. זיין פאַנטאַזיע נעמט דאָס בילד פון דעם געווינשטען אינדיווידואום נישט פון דער געהיימער צעללען-טיעפעניש און דעם נערווען-געוועב, נאָר פון די ראָמאַנען-בלעטער. די יונגע ראָמאַנען-לעזערין אָדער טעאַטער-בעזוכערין ווייס נישט, צי דער מאַנספערזאָן, וואָס דערנעהנטערט זיך צו איהר, איז טאַקע דער, וועלכען זי זוכט, וואָרום זי האָט נישט קיין אָרגאַנישען אידעאַל פון זיין פערזענליכקייט, נאָר בלויזע עראינערונגען פון געוויסע ראָמאַנען-אָדער דראַמען-העלדען. זי פערבייט איהרע קאַפריזען מיט די אמת'ע בעדערפנישען פון איהר אָרגאַניזם און בעגעהט לייכטזיניג אַזעלכע פעהלערן, וואָס פערגיפטען איהר עביג דעם פרויען-לעבען.

דאָס, וואָס די געבילדעטע קלאַסען, בעזונדער אין די גרויסע שטעדט, רופען אָן ליעבע, איז, ביי ניין-און-נייינציג פאַלען פון הונדערט, נישט קיין נאַטירליכע, אָרגאַנישע ליעבע, נאָר אַ ווירקונג פון דער פאָעטישער סוגעסטיאָ. ווען די זיך ליעבענדע פון דער

קלאס וואלטען קיינמאל נישט האבען געלייענט קיין ראמאן אדער נישט האבען געזעהן קיין סענטימענטאלע טעאטערשטיק, וואלטען זיי בעשטימט זיך נישט געפונען אין דעם גייסטעס-צושטאנד, אין וועלכען זיי געפינען זיך איצט, און ווען זיי וואלטען זיך ליעבען איינע די אנדערע מיט אנ'אמת, וואלטען זיך זייערע געפיהלען אויסגעדריקט אין געדאנקען, ווערטער און טהאטען, — יעדענפאלס, גאר אנדערע פון די, אין וועלכע זיי דריקען זיך היינט אויס. די דאזיגע מענשען לעבען נישט מיט'ן געשלעכטס-צענטער, נאר מיט'ן זכרון. בעוואוסט-אדער נישט-בעוואוסטזיניג שפיעלען זיי א סאלאן-אדער בודואר-קאמעדיע און חזר'ן ערנסט און פלייסיג איבער די ראמאן-און דראמען-סצענעס, וואס האבען זיך גוט איינגעקריצט אין דער פאנטאזיע זייערער. דער מאנספערזאן, וועלכער ווערט געליעבט פון א בעלעזענער פרוי, דארף זיך מיט דער ליעבע נישט גרויס האלטען, ווארום אין דער אמת'ן ליעבט זי נישט איהם פערזענליך, און אויך נישט איהר ארגאנישען אידעאל, צו וועלכען ער האט עפעס א שטיקעל עהנליכקייט, נאר דער ראמאנטישער פיגור, וואס איז אויסגעקלערט געווארען פון וועלכען ס'איז שריפטשטעלער און פאר וועלכער זי זוכט עפעס א פערקערפערונג.

די שריפשטעלער פון אלע פעלקער, וואס ארבייטען לויט א בעשטימטען שאבלאן, האבען אין דעם פערלויף פון א סך דורות צוגעשריבען דער פאריזערין א אייגענארטיגען רייץ און א בעזונדער „שיק". דער רעזולטאט דערפון איז דאס, וואס יעדער טפש הויבט אן צו שלינגען דאס שפייעכץ פון מויל און מיט די אויגען צו ווינקען הערענדיג דעם ווארט פאריזערין אדער גאר איהר זעהענדיג פאר די אויגען. און אויב איהר וועט פרעגען דעם דאזיגען אידיאט, וואס אזוינס ער האט געפונען אין דער פאריזערין, וועט ער אייך כסדר בלעקען מיט'ן צונג, ווי א קאלב: שיק! שיק! ער זעהט דער פאריזערין נישט מיט זיינע אויגען, נאר מיט די אויגען פון יענע שריפטשטעלער, וועלכע האבען איהר געשילדערט אלס דעם מוסטער פון פרויען-שענהייט. אזא מין רעקלאמע (קיין אנדער נאמען דערפאר געפין איך נישט) האט די ליטעראטור געמאכט אויך די ארטיסטינ'ס און קונסטרייטערינ'ס, און דעריבער פערנעהמען די פערזאנען אזא גרויסען ארט אין דער ליעבעס-שווערמעריי פון אלע יונקער'ס, גימנאזיסטען און שען-גייסטיגע געשעפטס-געהילפען.

מיר וועלען פראָבירען, אויב מיר וועלען דאָס קאָנען, גרינדליכער בעטראַכטען די ליעבעס־ערשיינונגען, וואָס ענטשטעהען און וואַקסען אין אונזער אייגענער געזעלשאַפטליכער סביבה און פיהרען אָדער צו אַ גליקליכער חופּה אָדער צו שטורמדיגע קאַטאַסטראָפעס. בכלל בעמערקען מיר דאָרט דעם פאָלגענדען ענטוויקלונגס־גאַנג: דער מאַנספּערזאָן געפינט זיך פערפליכטעט, לויט די אָנגענומענע עטיקעטע־געזעצען, אַרויסצווייזען אַ בעזונדער גאַהנטקייט דער פרוי, נעבען וועלכער ער זיצט ביים טיש, אָדער ער טאַנצט, און ער האַלט זיך אין דער בעציהונג צו איהר עטוואָס גאַלאַנטער, ווי אין דער בעציהונג צו אַנ'אַנדערער. די דאָזיגע פרוי פיהלט זיך אין אָנהויב זעהר צופריעדען פון דעם געוועהנליך זעהר איבערטריבענעם איינדרוק, וואָס זי האָט אויף איהם געמאַכט און זיינע שמייכלערייען און כלומר'שטע צערטליכקייטען רופען אַרויס ביי איהר אַ ליעבענס־ווירדיגע און ענטקעגען־קומענדע שטימונג, וועלכע ווערט ווייטער שלעכט אויסגעטייטשט פון דעם מאַנספּערזאָן'ס אייגענליעבע. איצט הערט שוין אויף צו ווירקען דער צופאַל און עס הויבט זיך אָן די טעטיגקייט פון דער דיכטערישער סוגעסטיאָ. „ער“ און „זי“ זענען שוין אַביסעל אויפגערעגט, די פאַנטאַזיע אַרבייט אויס און ציהט ווייטער די אויפרעגונג, דער זכרון רופט אַרויס און שטעלט פאָר לעבעדיג פאַר זייערע אויגען די בילדער פון אַלע בעריהמטע ליעבעס־פּאָרלעך; אַלע ווען ס'איז געלייענטע לירישע ליעדער, ליעבעס־בריעף און ליעבעס־ערקלערונגען הויבען אָן אַרומצובלאָנדזשען אין געדאַנק און דריקען זיך אויס מיט די ליפען אָדער מיט'ן פעדער. ער און זי לאָזען זיך אַוועק אַלע מאָל העכער, פערזינקען זיך אַלע מאָל שטאַרקער אין דער עראָטישער ראָליע, וואָס זיי האָבען אָנגעהויבען צו שפּיעלען, און סוף כל סוף שטעהען זיי אונטער דער חופּה, וואו גאַנצע שאַרען אונזיכטבאַרע שריפטשטעלער שפּרייטען אויס זייערע בענשענדע הענד אויף די קעפּ פון דעם פּאָר'ל, וועלכען זיי און נישט קיין אַנדערע האָבען צוזאַמענגעפיהרט. דאַן ווייזט זיך גאַנץ אָפט אַרויס, אַז די ראָליען זענען זעהר נישט פּאַסענד איינגעטיילט געוואָרען, און עס שפּיעלט זיך אָב אַנ'אַנדער קאָמעדיע, וואָס ווערט אויך רעזשיסירט פון וועלכען ס'איז שריפטשטעלער, — אַ קאָמעדיע פון אונטריידהייט, פון זעלבסטמאָרד אָדער פון אַוועק אין וועלכען ס'איז מאָנאַסטיר. יעדענפאַלס אָבער האָבען מיר דאָ צו

טהון נאָר מיט אַ פּאַנאָראַמישער ליבע, אין וועלכער דער מאַנס־פּערזאָן און די פּרוי חזר'ן איבער וואָרט בײַ וואָרט, ווי אין עדיסאָנ'ס אינסטרומענט, אַלץ, וואָס פערשיעדענע דיכטער האָבען פריהער אין זיי אַרײַנגערעדט.

איהר ליבעס־קענער, וועלכע שילדערט דעם קווינט־עסענץ פון דער ליידענשאַפט, איהר פּאַטאָלאָגען פון דעם מענשענ'ס האַרץ אין ערפינדער פון אוננאַטירליכע לאַגען, אויסערגעוועהנליכע מענשען מיט דאָפּעלע נשמות און אונגעהערטע צופאַלען, — וואָס האָט איהר מיט אַייערע מאָרד־און רויבער־מעשיות געמאַכט פון דעם אײַנפאַכסטען ריכטיגסטען און בעסטען מענשליכען אינסטינקט, ווי גרויס איז אַייער פערברעכען געגען אונז!

די מעהרהייט און די מינדערהייט.

פאר יעדער העכערער נשמה איז דער פיליסטער א שווארצע פערזענליכקייט. ווער עס שפירט נאר אין זיך א טראפען גאונות, אזא טראפען, וואס איז קוים גענוג אויף מסכים צו זיין צו דער אידעע פון טראגען לאנגע האר און מבטל צו זיין די מיינונג וועגען דעם צילינדערהוט, דער ערלויבט זיך שוין אויסצואיבען די מוסקולען פון זיינע הענד, אראבלאזענדיג זיי אויף דעם פיליסטער'ס קאפ, — געוועהנליך נזר אין דער פאנטאזיע, ווארום דער פיליסטער האט געווים א געזונדטען שווייצאר ביי'ם טהיר, אויב ער איז דאס אליין נישט. די דאזיגע פיינדשאפט איז א שענדליכע אונדאנקבארקייט. דער פיליסטער איז נוצליך און בעזיצט זאגאר די פערהעלטניסמעסיגע שענהייט, וועלכע איז צוגעפאסט צו דער פאלקאמענער צוועקמעסיגקייט. ער שטעלט פאר מיט זיך דעם הינטערגרונד אינ'ם בילד פון דער ציוויליזאציע, און אהן זיין קינסטלערישער קליינליכקייט וואלטען די פיגורען פון דעם פאדערגרונד נישט געמאכט דעם איינדרוק פון גרויסקייט. דאס איז זיין עסטעטישע ראליע, זי איז אבער נישט די וויכטיגסטע פון די, וועלכע ער שפיעלט מיט אזא אויטאריטעט. ווען מיר בעוואונדערן די פיראמידען זענען מיר דען נישט מודה, אז צו דאנקען פאר זיי האבען מיר דעם אזוי פעראכטעטען פיליסטער? דעם פלאן פון זיי האט געוועהנליך אויסגעארבייט א בעגאבטער אלטעגיפטישער רעגירונגס־אינזשיניער פון ערשטען ראנג, אויסגעשטעלט אבער זענען זיי געווארען דורך די אידישע קינדער,

וועלכע זענען געווען מסתמא, גאַנץ געוועהנליכע נאַטורען. וועלכע נוצען ברענגען אונז די פלענער און אויספּאַסונגען פון דעם געניע? זיי לעבען נאָר אין זיין אייגענעם קאָפּ און פאַר איהם אַליין; פאַר אונז אָבער זענען זיי נישט פאַרהאַן, אַזוי לאַנג ווי עס קומט נישט דער נישט־אינטערעסאַנטער פיליסטער מיט זיין לייוועגטענער מיך אויפ'ן קאָפּ און פערווירקליכט זיי נישט; דער פיליסטער צערשטרייט נישט זיין צום־דיענסט־בערייטע אויפמערקזאַמקייט מיט אייגענער ערפינדונגס־טעטיגקייט, און וואַרט, אין זיין געדאַנקענלאָזיגקייט, אויף די אימפּולסען, ערפינדונגען און בעפעהלען פון דעם אויסדערוועהלטען, פון דעם געניע. דער, וועלכער קאָן אַליין עטוואָס שאַפען, רעכענט געוועהנליך די אַרבייט פון איבערזעצען פאַר ניעדריגער פון זיין ווערדע. די אַרבייט פון די אויסדערוועהלטע גייסטער איז — טראַכטען און וועלען; די אַרבייט פון דעם מיטעלמעסיגען המון איז — צו פערקערפּערן די דאָזיגע געדאַנקען און שטרעבונגען און זיי איבערצוטראָגען אין דער פאָרם פון ערשיינונגען. אין וואָס־זשע נאָך בעשולדיגט מען דעם פיליסטער? אַז ער חאַפּט זיך נישט אַזוי שנעל אויסצופיהרען די פלענער פון דעם געניע? דאָס איז אויסגעצייכענט; דערפאַר זאָל ער בעזונדער געבענשט זיין. זיין שווערפעליגקייט, זיין זיכערעם גלייכגעוויכט, וואָס לאָזט זיך נישט אַזוי לייכט צושטערען, מאַכען איהם פאַר דעם גימנאַסטישען אינסטרומענט, אויף וועלכען די אויסדערוועהלטע גייסטער קאָנען אויספּראָבירען און ענטוויקלען זייערע כחות. אמת, ס'איז שווער דער דאָזיגער פוילער מאַסע אין בעוועגונג צו ברענגען. די אָנשטרענגונגען אָבער, וואָס דער געניע מאַכט ביז איהם געלינגט דאָס, זענען פאַר איהם געזונד און נוצבאַר. אויב וועלכער ס'איז נייער געדאַנק איז נישט אימשטאַנד דעם פיליסטער פון אָרט צו ריהרען, איז דאָס אַליין שוין אַ פאַקט אויף דעם, אַז ער טויג אינגאַנצען נישט, אָדער אַז ער איז נאָך נישט צייטיג גענוג; אויב אָבער פערקעהרט, וועלכע ס'איז קאָנצעפּציע ווירקט גלייך אויף דעם פיליסטער, אַזוי האָט זי שוין אויסגעהאַלטען איהר ערשטע און וויכטיגסטע פּראָבע.

געוועהנליך, איז ער נישט אימשטאַנד אַליין, מיט זיין אייגענעם פערשטאַנד, צו בעאורטיילען און צו קריטיקירען די אידעען פון די אויסדערוועהלטע. ער בעזיצט אָבער אַ בעזונדער געלאַסענ־

קייט און זי גיט איהם די מעגליכקייט אונבעוואוסטזיניג און דעריבער נאך זיכערער אונטערצושיידען די צייטיגע און לעבענספעהיגע אידעען פון די נישט־צייטיגע און ווערטלאזע.

עס וואלט זיין פערשטענדליך, ווען די פיליסטער אליין וואלטען זיך בעקלאגט איינער אויפ'ן אנדערן און געלאכט איינער פון אנדערן, ווען איין פיליסטער וואלט א ווארף טהון דעם אנדערן אין פנים אריין דעם דאזיגען שימפף־ווארט, אזוי ווי איין שווארצער רופט אן, אין כעס ווערענדיג, דעם אנדערן נעגער; ווארום אין דער אמת'ן קאן איין פיליסטער מיט דעם אנדערן גארנישט מאכען: ער קאן פון איהם נישט ערווארטען נישט קיין אימפולס און נישט קיין אונטערהאלטונג; אין דעם פראסטען געזיכט פון דעם אנדערן זעהט ער דאס שפיעגעל־בילד פון זיין אייגענער פראסטקייט, און איינער דעם אנדערן געגעצט אויס לאנגווייליגקייטס־מאטיווען. ווען צוויי פון זיי קומען זיך צונויף, שרעקען זיי זיך געגענזייטיג פאר דער מורא'דיגער שטילקייט פון זייער גייסט, און זיי פאלען אריין אין יענער אונטערדריקטער שטימונג, אין יענער הילפלאזיגקייט, אין וועלכער עס פאלט געוועהנליך אריין א מענש, וועלכער איז געוועהנט צו האבען נעבען זיך שטענדיג א פיהרער, ווען יענער לאזט איהם אין שטיך. דער בעגאבטער מענש דארף אבער שעצען דעם פיליסטער. ער איז זיין עשירות, ער איז דאס פעלד, וואס שפייזט איהם. מען מוז שווער ארבייטען, אום איהם פרוכטבאר צו מאכען; מ'מוז פון איז דער פריה ביז שפעט ביינאכט אקערען, זעהען, צודעקען, ברעכען, שניידען; מ'מוז שוויצען און פריערען — דאס גערעטעניש איז אבער זיכער, אויב נאר די קערענדלעך זענען גוטע. ס'פערשטעהט זיך, אז דער, וואס האט פערזעהט זיין פעלד מיט צופוילטע, שלעכטע קערנער, האט נישט וואס צו האפען אויף א גערעטעניש. ווען אבער דאס פעלד בלייבט טוידט ביי א בעל־הבת'ישקייט, איז שולדיג אין דעם נישט דאס פעלד, נאר דער טרוימער, וואס ארבייט איבער איהם. פאר דעם געניע איז נאך ווייניג דאס, וואס ער ארבייט אויס הויכע און אפילו פרוכטבארע געדאנקען; ער מוז זעהן אויך זיך אויסגעפינען דעם ריכטיגען ארט און די פאסענדע צייט אויף צו ענטדעקען זיינע געדאנקען. קוים פערשטעהט ער נאר ווי דער רעכט איז זיך אויסצוגעפינען דעם ריכטיגען ארט און די פאסענדע צייט, וועט ער שטענדיג געפינען פאר זיך בערייטע

פּילּיסטער־מחנות, אויף צו שנײַדען דאָס, וואָס ער האָט פערזעהט. בײַ יעדעס מאָל, וואָס אַ קאָמפּאַניע גרויסע גײַסטער קומען זיך צונויף אויף וועלכען ס'איז באַנקעט, וואָלטען זיי מצד היושר געדאַרפט טרינקען דעם ערשטען כּוס פאַר דאָס געזונד פון דעם פּיליסטער.

און וואָס איז אייגענטליך דער גרעסטער חטא פון דעם פּיליסטער? דאָס, וואָס מ'דאַרף נישט לאַנג זוכען, אום איהם צו געפינען; דאָס, וואָס ער איז פערהאַן אין די גרויסע מאַסען; דאָס, וואָס ער איז דער כּלל און נישט דער פּרט. ווייל מען אָבער איינמאָל בעטראַכטען איהם, זיך נישט רעכנענדיג מיט זיין צאָהל, ווייל מען איינמאָל בעטראַכטען איהם אַליין אַן און פאַר זיך, אַזוי מוז מען מודה זיין, אַז ער איז אַ גאַנץ וואוילער יונג. אויסזעהן זעהט ער אויס אַממעהרסטענטייל שענער אפילו פון דער סאַמע שענסטער מאַלפּע, און אויב ער איז נישט אַזוי שען ווי אַפּאָלאָ פון בעלוועדער, דאַרף מען פערשטעהן, אַז דער לעצטער וואָלט אויך נישט אַזוי שען זיין, ווען ער וואָלט פאַרשטעלען מיט זיך דעם דורכשניטליכען טיפּ פון דער מענשהייט; ער איז אַ סך געשיקטער און פלינקער אפילו פון דעם געלעהרנטסטען הונד, ווען ער קאָן אפילו נישט נאָכמאַכען די קונץ־שטיק פון דעם צירקוס־קלאָון, וועלכען מ'וואָלט אויך געהאַלטען פאַר אומגעלומפּערט און באַנאַל, ווען יעדעס דאָרפיונגעל וואָלט אויך געקאָנט אַזוי שטעהן אויפ'ן קאָפּ און אַזוי שפּרינגען אין דער לופטען. דער מאַסען־מענש איז גאַנץ אָפּט בעדייטענד קליגער פון אַ ראַק און אפילו פון אַ קלוגען העלפאַנט, האָטש זיין שכל איז נישט אַזוי טיעף און שאַרף, ווי דער שכל פון דאַרווינ'ען, למשל, וואָס די פילאָזאָפען פון דער צוקונפט וועלען איהם מסתּמא שעצען נישט העכער, ווי מיר שעצען היינט די פיזיאָלאָגישע טעאָריעס פון פאַרמענידעס אָדער פון אַריסטו. ווער עס זאָגט: פּיליסטער, דער זאָגט איינפאַך: מעהרהייט, און ווער עס פעראַכטעט דער דאָזיגער מעהרהייט, דער שטעלט זיך געגען די טעאָרעטישע יסודות, אויף וועלכע עס זענען געגרינדעט די אַלע איינריכטונגען פון דער מלוכה און פון דער געזעלשאַפט.

אמת, ס'זענען פערהאַן אַ סך, וואָס נישט נאָר זיי האָבען קיין מורא נישט דעם טריט צו מאַכען, נאָר, אַדרבא, זיי פיהלען צו איהם אַ געמאַכטע אָדער אַ אמת'ע ליעבע. זיי זאָגען צוזאַמען מיט דעם

רוימישען דיכטער האראציוס: איך האס דעם פראסטען המון און האלט זיך מיט איהם פון דערווייטענס; זיי ערקלערען אויסדריקליך, אז זיי געהערען צו דער מינדערהייט און זענען שטאלץ דערמיט; זיי אקצענטירען כסדר, אז זיי פיהלען אנדערש, טראכטען אנדערש און אורטיילען אנדערש פון דעם פינסטערן המון, ד. ה. זיך אויסדריקענדיג מיט וועניגער פעראכטונג, פון דער מעהרהייט, און קיין זאך קאן נישט זיין פאר זיי מעהר בעליידיגענד, ווי זאגען אויף זיי, אז זיי זענען באנאל, מיט וואס עס איז פאקטיש ווידער געזאגט נאר דאס, אז זיי זענען ענהליך צו דער מעהרהייט. מיר וועלען זיך באלד בעשעפטיגען מיט דער פראגע, פון וואנען שטאמט עס די דאזיגע שנאה צום המון און צי זי האט עפעס א לאגישען באדען אונטער זיך; דערווייל אבער ווילען מיר זעהן, אויף וויפיעל עס זענען לאגיש און אויסגעהאלטען אין זייער דענקען און ווירקען די פארנעהמע מענשען, וועלכע קאנען אזוי שטארק נישט ליידען דאס, וואס מ'רעכענט זיי צו צו דער מאסע. ווען זיי וואלטען ווירקליך זיין לאגיש און אויסגעהאלטען, וואלטען זיי געדארפט ארויסווייזען אין אלע זייערע לעבענס-ערשיינונגען יענע שטריכען, מיט וועלכע זיי צייכענען זיך אויס פון דער מאסע און ארויסשטעלען כסדר די אריגינאליטעט פון זייער כאראקטער, אום מ'זאל זיי נישט אויסמישען מיט דער געוועהנליכער מעהרהייט, וואלטען זיי געדארפט דעמאנסטראטיוו טראגען קליידער פון אן'אנדער פאסאן, בעזיצען אנדערע געוואהנהייטען, זיטען און מאראלישע בעגריפען און כסדר קעמפפען געגען די בעשטימונגען פון דער מעהרהייט. טהוען זיי דאס? ניין, זיי טהוען ריכטיג דעם היפוך פון דעם אלעמען. זיי געפינען פאר געשמאקפולער און איידעלער זיך נישט צו ווארפען אין די אויגען, ד. ה. זיך נישט אונטערצושיידען פון דעם פעראכטעטען המון; זיי בויגען דעם קאפ פאר דער געזעלשאפטליכער מיינונג און זיי איז זעהר נישט אנגענעהם צו שטעהן מיט איהר אין וועלכע ס'איז געגענזעצליכע בעציהונגען; זיי שטעלען פאר מיט זיך די שטארקסטע זיילען פון דעם געזעץ, וואס איז דאך פאקטיש נישט מעהר, ווי די צוזאמענגעפאסטע אנשויאונג פון פאלק, ד. ה. פון דער מעהרהייט, אין דער פארם פון געבאטען און פערבאטען; זיי פערטיידיגען דעם פארלאמענטאריזם, וואס איז געבויט אינגאנצען אויף דעם: „אחרי רבים להטות", ד. ה. אויס דער אנערקענונג פון יענער מיינונג

לויט וועלכער די מינדערהייט איז פערשקלאַפט ביי דער מעהרהייט און איז געצוואונגען זיך אונטערגעבען איהר ווילען, זיי הלומ'ען זאָגאַר ביי געוויסע פעלען וועגען אַלגעמיינעם וואהל־רעכט, וואָס איז די פערגעטערונג פון המון, די פערגעטערונג פון באַנאַליטעט. איך האָב ניט פערזעהען דאָס, אַז אממעהרסטען טייל לאָזט מען שווימען מיט'ן שטראָם, נישט ווייל מען וויל טאַקע שווימען אין דער ריכטונג נאָר ווייל מ'איז נישט גענוג שטאַרק צו קעמפפען מיט איהם. דער מענש, וואָס האָט אויסגעקלערט דעם שפריכוואָרט: „אויב דו ווילסט לעבען צווישען וועלף, מוזטו הוילען ווי אַ וואָלף“, האָט געוואָלט אויס־דריקען דערמיט די קראַפט פון דער שרעקליכער נויטווענדיגקייט, און נישט קיין טיעפע אַכטונג צו די וועלף. ס'איז אָבער פערהאַן נאָך אַ שפריך־וואָרט, וואָס מאַכט די שטימע פון המון פאַר דער שטימע פון פאָלק און פיהרט אַרויף דעם פיליסטער גלייך אויפ'ן אָלימפּ. און עס בלייבט אַ פאַקט, אַז אויך יענע, וואָס פעראַכטען דעם המון, זעהען צוצופאַסען אין דער שטיל זייערע אַלע מעשים און פאַקטען צו דעם גייסט פון דער מעהרהייט און אין האַרצען זענען זיי אַלע מסכים, אַז די אַנשויאונגען פון דעם המון זענען אין גרונד ריכטיג אַכטונגס־ווערט.

אַ קליינע צאָהל מענשען, אַזאַ קליינע צאָהל, אַז מ'קאָן זי מיט די פינגער פון איין האַנד אויסצעהלען, האָט דעם מוט געהאַט לאָגיש צו זיין. טרייטשקע ריהמט דעם געבילדעטען דעספּאָטיזם, ד. ה. יענעם רעגירונגס־סיסטעם, וואָס רעכענט זיך גאָרנישט מיט דער מעהרהייט און גיעט איבער דער ביז־צו־איינהייט־צוזאַמענגע־שמאָלצענער מינדערהייט דאָס רעכט, פאַר דאָס גאַנצע פאָלק צו דענקען און זיין גורל צו בעשליסען. קאַרלייל פרעדיגט דעם העראָענ־דיענסט און פאָדערט, אַז די מעהרהייט זאָל זיין אינגאַנצען אונטער־געוואָרפען דעם איינציגען שטאַרקען אינדיווידואום. מאָנטעסקע לאַכט און זאָגט, אַז אַ געריכט פון געשוואוירענע האָט נאָר דאַן דאָס רעכט צו עקסיסטירען, ווען עס געהעמט אָן פאַר אַ געזעץ דעם כלל פון פאָלגען דער מינדערהייט, וואָרום צווישען צוועלף געשוואוירענע ריכ־טער זענען געוויס פאַרהאַן מעהר המורים ווי קלוגע. דאָס איז אָבער מעהר נישט ווי אַ שאַרפע פראַזע, אין וועלכער ס'איז אויסגעדריקט דער געדאַנק, אַז די מינדערהייט איז קליגער און דורכדרינגענדער פון דער מעהרהייט. מאָנטעסקע פערגעסט אָבער דאָס, אַז אין דער דאָזיגער

מינדערהייט, אין דער קליינער צאהל מענשען, וואס שטעהען אויסער דעם ווילדען המון, זענען פערהאן נישט נאר אזעלכע, וואס זענען העכער פון דעם געוועהנליכען, דורכשניטליכען טיפ, נאר אויך אזעל־כע, וואס שטעהען נידריגער פון איהם; אונטער די עטליכע גע־צעהלטע מענשען איז פערהאן גאונות און פוסטע נארישקייט, גע־זונדטע אריגינאליטעט און קראנקהאפטע משוגעת'ן. די מיטגליעדער פון דער אקאדעמיע זענען טאקע א קליינע מינדערהייט אין דער בעציהונג צום גאנצען פאלק, דאס זענען דאך אבער אויך איינוואהנער פון דעם משוגעים־הויז און מאנטעסקיע'ן שטעהט פאר די געפאהר, איין פארשער און צוויי אידיאטען דעם זיעג איבערצוגעבען איבער ניין מיטעלמעסיגע בירגער, וואס עס וואלט שוין זיין א נארישקייט. איך האב אבער מורא, אז אפילו קארלייל און טרייטשקע פעראכטען אויך נישט דער מעהרהייט אזוי ווי ס'פאסט זיך אדער ווי זיי אליין גלויבען אפשר. מאדערנער דעספאטיזם! העלדענדיענסט! המ! לאמיר נאר אקארשט די זאך גרינדליכער בעטראכטען: צי ליעגט דען נישט אין דעם אויסדריק „מאדערנער דעספאטיזם" דאס, אז איין רעגירענדער געניע פיהרט דער מאסע און ברענגט איהר אזוי ווייט, אז זי שטימט איין מיט זיינע אנשויאונגען און אבזיכטען, נעמט אן זיינע מיינונגען, לאזט זיך געהן מיט איהם אין איין ריכטונג און בעשאפט א מין הארמאנישע פערייניגונג צווישען איהם מיט איהר? און דאס העלדענדיענסט — צי ליעגט נישט אין דעם דער פערלאנג, אז דער העלד, ד. ה. די אויסנאהם־ערשיינונג, זאל געלויבט, געפייערט און פערגעטערט ווערען פון ראובנ'ען און שמעונ'ען, פון הייקל'ען און פייטלען? מיר שיינט, אז דאס דאזיגע אומקוקען זיך שטענדיג צו דער מאסע שטימט גאר נישט מיט דער טיעפער פעראכטונג צו איהר. וואס געהט עס אן יענעם, וואס פעראכטעט דעם פיליסטער, דעם זעלביגען פיליסטער'ס מיינונג וועגען איהם? צו וואס דארף ער זיין הסכמה און זיין בעוואונדערונג? לויט טרייטשקע'ס טעאריע קומט אויס, אז אזא פרידריך דער גרויסער אדער יאסיף דער צווייטער האט אייגענטליך זיך געדארפט אבזאגען פון כסא־המלוכה און איהם איבערגעבען וועלכען ס'איז פשוט'ען מענשען פון זיין משפחה, ווארום אזא מענש, ווי פרידריך, איז צו גרויס, אום זיך אבצוגעבען מיט אזעלכע המורים; אזא מענש, ווי ער, קאן נישט געפינען קיין אינטערעסע אין דעם איבערציינגען וועלכען ס'איז גרא־

בען־יונג אין זיינע גרויסע, ליכטיגע געדאַנקען, און זיינע פעהלער זענען נישט צוליעב דעם בעשאַפען געוואָרען, מ'זאָל זי פאַר הזירים וואַרפען. לויט קאַרלייל'ס טעאָריע איז עס אַ בעליידיגונג פאַר דער איינגענער ווערדע, ווען אַזאַ מיקעל אַנדזשעלאָ, למשל, האָט אַרויס־געשטעלט זיין „משה" פאַר די נאַרישע קוקערס פון גאַס, אָדער ווען אַזאַ געטהע האָט געלאָזען אָבדרוקען זיין „פויסט" פאַר דעם געברויך פון דערוואַקסענע טעכטער; די בראַוואָ־פאַטשערייען פון דער מענשען־סטאַדע האָבען געדאַרפט, אָנשטאָט זיי פערשאַפען פערגניגען, פער־קעהרט: אַרויסרופען ביי זיי אַ פערדרוס, און זיי האָבען אייגענטליך געדאַרפט אויסשרייען, ווי יענער רעדנער, וואָס איז ווירקליך קאָנ־סעקווענט געווען: „מ'אַפּלאָדירט — צי האָב איך דען געזאָגט אַ נאַרעשקייט?" אַזאַ פרידריך דער גרויסער האָט זיך אַלזאָ איינ־שליסען אין זיין פאַרק און קיינע געשעפטען נישט האָבען מיט דעם געמיינעם המון, און אַזאַ געטהע דאַרף אַוועק ערגעץ אין אַ מדבר אָדער אויף אַ וויסטען אינזעל און דאָרט דעקלאַמירען זיינע ליעדער פאַר זיינע אייגענע אויערן, און עס לעבע די לאָגיק!

דאָ איז פערהאַן אַ סתירה, וועלכער מ'קאָן נישט אָבלייקענען. פון איין זייט האַלט מען אין איין איבערצייגען, אַז מ'פעראַכטעט דעם המון, און פון דער אַנדערער זייט טהוט מען אַ״ץ, זיך רעכענענדיג מיט איהם. מ'זאָגט, אַז די מאַסע פערשטעהט נישט אָבצושאַצען דעם ווערט פון אַ גאוניִשעם ווערק, און דער בעסטער חלום פון דעם זעל־ביגען גאון איז בעריהמטקייט און אונשטערבליכקייט, דאָס הייסט די אַנערקענונג פון דער מאַסע. מ'שרייט כסדר, אַז דער המון האָט קיין שכל נישט, און דער פאַרלאַמענטאַריזם, דאָס געריכט מיט דער ביי־זיצונג פון געשוואָירענע ריכטער, די עפענטליכע מי..נג, — אַלץ אַנשטאַלטען, וועלכע זענען בעגרוינט מיט דער טיעפסטער אַכטונג, זענען כסדר געבויט אויף דעם יסוד פון דער הנחה, אַז די מעהרהייט איז נישט נאָר גענוג קלוג, אום זיך צו קאָנען פערלאָזען אויף איהר, נאָר אַז זי איז גאָר נישט פעהיג אַ טעות צו האָבען. מ'געפינט פאַר אַ ערניעדערונג צוגערעכענט צו ווערען צו דער מאַסע, און ביי יעדעם גרויסע געשעהעניש שטאָלצירט מען דערמיט, וואָס מ'פיהלט און מ'טראַכט ריכטיג ווי די מאַסע. אין אַ צושטאַנד פון דעם העכסטען עקסטאַז, געפינט נישט דער אַלטער רוימער קיין שענערען שבח אויף זיך צו זאָגען, ווי דאָס: „איך בין אַ מענש און קיין מענשליכע

זאך איז מיר נישט פרעמד"; און ער וואלט אפשר פון הויט ארויסגעשפרונגען, ווען א צינישער דיאלעקטיק פון זיין צייט וואלט אידם געענטפערט אויף דעם: „דו זאגסט, אז דו ביזט א מענש, ערהליך צו אלע אנדערע מענשען, הייסט עס, אז דו שטאלצירסט מיט דיין באנאליטעט?"

איך גלויב, אז איך בין אימשטאנד דעם דאזיגען ווידערשפרוך צו ערקלערען. מיר שטעלט זיך פאר מיט א איבערצייגענדער קלארקייט, אז ער איז געגרינדעט אויף א ביאלאגישען יסוד. די אונבעקאנטע קראפט, וואס מאכט פון דער רוידער מאטעריע א לעבעדיגען וועזען, ברענגט ארוים באלד אין אנהויב נישט קיין געשלעכטען, נאר אינדיווידואומען. איך וויל מיך דא נישט אריינלאזען אין די פערשידענע חקירות מכח דעם אנהויב פון לעבען און לאז שטעהן אן א זייט די פראגע וועגען דעם, צי די פראטאפלאזמא האט זיך אויסגעבילדעט אין א געוויסער צייט פון דער נישט-לעבעדיגער מאטעריע, ווי מ׳גלויבט היינט בכלל, אדער — ווי פריהער מיינט — דאס לעבען האט שטענדיג פארגעשטעלט מיט זיך די איינגענשאפט פון דער מאטעריע, אזוי גוט ווי בעוועגונג און אנציהונג. גענוג איז פאר אונז דאס, אז די מאטעריע בעקומט היינט דעם אנטריעב צו דער אויסבילדונג. פון א לעבעדיגען וועזען פון די אנדערע לעבעדיגע וועזענס, וואס האבען עקסיסטירט פאר אידם און פון וועלכע ער שטאמט. די בעשעפינעשען, וואס ווערען היינט געבוירען זענען אלוא די פרוכט פון יענע בעלי חיים, וועלכע זענען שוין לאנג בעשאפען געווארען, חאטש מיר ווייסען נישט היינט, ווי אזוי די לעצטע זענען ענטשטאנען און פון וואנען זיי שטאמען. דאס לעבען איז די אויסבילדונג און צושיידונג פון אייוויסארטיגע שטיקשטאפ-פערבינדונגען אונטער דער ווירקונג פון זויער-שטאף; דער דאזיגער פראצעס קאן אננעהמען די פערשידענסטע פארמען און ווען די נאטור קלייבט זיך (איך דריק מיך אויס אזוי נישט גענוי און אזוי אנטראפאמארפיש נאר אום דער בעקוועמליכקייטס וועגען) צו בילדען א לעבעדיגע בעשעפעניש, האט זי די מעגליכקייט אויסצוקלויבען פאר אידר איינע פון די ביליאנען אדער טריליאנען מעגליכע פארמען. ווען זי וואלט איצט פון דאס-ניי בעשאפען לעבעדיגע וועזענס פון דער ערשטער מאטעריע, וואלט יעדע פון זיי געווים זיין אנדערש און זיי וואלטען האבען צווישען זיך נאר יענע שוואכע ערהליכקייט, וועלכע וואלט זיין דער רעזולטאט דערפון, וואס

זיי זענען דאָך אַלע, נאָך אַלעמען, דער אויסדריק און די ערשיינונגס־פאָרם פון איין און דעם זעלביגען כעמישען גרונד־געזעץ, דאָס ווערקצייג פון איין און דער זעלביגער פונקציע. ביי היינטיגען טאָג אָבער ענטשטעהען די לעבעדיגע וועזענס, — ווענינגסטענס יענע, פון וועלכע מיר ווייסען — נישט גלייך פון דער ערשטער מאַטעריע מיט דער הילף פון אַ נאַטירליכער זעלבסטגעבורט, נאָר זיי בילדען זיך אויס פון איהר חורך דער פערמיטלונג פון אַנ'אַנדער אָרגאַניזם, דורך דער פערמיטלונג פון עלטערן. דער שטאָף, פון וועלכען דאָס נייע וועזען האָט זיך אויסגעבילדעט, איז אַלזאָ דורכגעגאַנגען פריהער דורך אַ בעשטימטען מעכאַניזם, האָט זיך געפונען אונטער זיין איינפלוס און טראָגט אויף זיך זיין שטעמפּעל. און אויב דאָס איז אפילו אונער־קלערליך, בלייבט עס אָבער דאָך אַ אונצווייפעלבאַרער פאַקט, אַז איינע פון די איינגענשאַפטען, וואָס די מאַטעריע אָדער געוויער זיך אויס־דריקענדיג, איהר צוזאַמענזעצונג, האָט אין זיך, איז די איינגענשאַפט אָבצוהיטען און צו דערהאַלטען די איינדריקע, גרופּירונגען און פאָרמען, וואָס זי האָט איבערגענומען. אויף דעם יסוד פון דער אייגענשאַפט איז געבויט דער זכרון ביי דעם איינצעלנעם מענשען און דאָס ירושה־געזעץ ביי דעם געשלעכט. דאָס נייע לעבעדיגע וועזען, דער בוי־מאַטעריאַל פאַר וועלכען ס'איז גענומען געוואָרען פון אַנ'אַנדער'ן פריהערדיגען בעל־חי, היט אָב און דערהאַלט אין זיך די איינדריקע פון דעם לעצטען און איז ענליך צו איהם. עס קומט אַלזאָ אויס, אַז אין איהם ווירקען צוויי פערשיעדענע געזעצען: דאָס גאָר־ערשטע לעבענס־געזעץ, וואָס שטרעבט צו בעשאַפען זעלבסטשטענדיגע, פער־שיעדענע פון אַנדערע און אונאָבהענגיגע אָרגאַניזמען, וועלכע זענען צוגעפּאַסט נאָר דערצו, זיי זאָלען קאָנען אויסבילדען און פונאַנדער־נעהמען אייוויסאַרטיגע שטיקשטאָף־פערבינדונגען, און דורכפיהרען די דאָזיגע אויפגאַבע זייערע אויף אַ נייען, אָריגינעלען אַרט, ד. ה. אין איינער פון די מעגליכע פאָרמען, וואָס האָבען גאָר קיין צאָהל נישט, און נישט דווקא אין דער אָנגענומענער, לעבעדיגער פאָרם, און דאָס ירושה־געזעץ, וואָס שטרעבט דעם נייעם אָרגאַניזם ענליך צו מאַכען צו זיינע עלטערן, צו יענע אָרגאַניזמען, פון וועלכע ער קומט אַרויס.

יעדער אָרגאַניזם איז דעריבער דער רעזולטאַט פון אַ קאַמפף צווישען צוויי טענדענצען: דעם פרימיטיווען לעבענס־געזעץ און דעם ירושה־געזעץ. דאָס ערשטע שטרעבט צו בעשאַפען נייע פאָרמען,

וואס זאלען קאנען ווייטער ציהען דעם לעבענס-פראצעס, און דאס צווייטע איבערצו'הזרן נאכאמאל די שוין פערהאנענע סכעמא פון די עלטערן. איך בין נישט אימשטאנד גענוג שטארק אונטערצוצייכענען דעם פאקט, אז נאך מיין מיינונג איז די אונבעגרענעצטע פרייהייט, וואס די נאטור גיט דעם נייעם וועזען, זיך אויסצוקלויבען פון אלע מעגליכע פארמען איינע א נייע, אנ'אריגינעלע, — אז די דאזיגע פרייהייט איז געוועזען די ערשטע, און די אנדערע קראפט, וואס שטרעבט צו בעגרענעצען די פרייהייט און צו מאכען דעם נייעם ארגאניזם עהנליך צו זיינע עלטערן, איז ערשט שפעטער צוגעקומען. נאר די הנחה מאכט פערשטענדליך דארווינ'ס טעאריע; די דאזיגע טעאריע אהן דער הנחה איז נישט קיין ערקלערונג, נאר א בלויזע קאנסטאטירונג פון די בעשטעטיגטע פאקטען.

און אין דער אמת'ן: ווען עס וואלט טאקע זיין, ווי דארווין — און מיט איהם די גאנצע מחנה פון זיינע תלמידים און מפרשים — גלויבט, אז די קראפט, וואס גיט איבער די קינדער אלע איינגעשאפטען פון די עלטערן, — אז די ירושה-קראפט איז דאס ערשטע און וויכטיגסטע געזעץ, וואס בעשטימט דעם גורל פון דער פערזענליכער ענטוויקלונג, ווי אזוי וואלט דאן געקאנט מעגליך זיין, אז איין ארגאניזם זאל אבטרעטען פון דעם געזעץ און איהם זאגאר אינגאנצען מבטל זיין? דער בעשאפענער ארגאניזם האט שטענדיג און מיט אלע זיינע איינגעשאפטען געדארפט עהנליך זיין צו דעם, פון וועלכען ער קומט ארויס, און אויב די אויסערליכע בעדינגונגען וואלטען דאס מאכען פאר א אונמעגליכע זאך, וואלט דער ארגאניזם אינגאנצען געדארפט פערלוירען געהן. די גרויסע ערשיינונג פון צופאסען זיך צו בעשטימטע לעבענס-בעדינגונגען, וואס לויט דארווינ'ס טעאריע איז זי איינע פון די הויפט-סבות, וואס האבען ארויסגערופען דער ענטשטעהונג פון די ארטען (מינים), — די דאזיגע ערשיינונג וואלט אן דער פריהערדיגער הנחה בלייבען אינגאנצען א אונ'לעזבארע רעטעניש. דער לעבעדיגער ארגאניזם, זאג איך, איז נישט צוגעבונדען מעהר צו דער פארם, ווי צו אנ'אנדערער; ער דארף נאר האבען וועלכע פארם ס'איז, וואס זאל איהם געבען די מעגליכקייט איינצואטעמען דעם זויערשטאף און אויסצוארבייטען די איי-ווייס-מאטעריען, און דוקא די דאזיגע ערשטע און אבסאלוטע פרייהייט ערלויבט איהם אנצונעהמען יענע פארם, וואס עס פרעסען אב אויף איהם די אויסערליכע בע-

דינגונגען, אַזוי ווי אַ רוהיגער, פריי־שוועבענדער קערפּער קלייבט זיך אויס פון אַלע מעגליכע ריכטונגען יענע, אין וועלכער עס שטויסט איהם דער לייכטעסטער ווינדטעל. דער אָרגאַניזם פון די עלטערן גיט איהם זיין פאָרם: גוט; דער יונגער אָרגאַניזם נעהמט גלייך אָן די פאָרם פון זיינע עלטערן. די אויסערליכע בעדינגונגען, אין וועלכע ער לעבט, שטרעבען איהם צו געבען אַן אַנדער פאָרם, איהם צו מאַכען נישט ענהליך צו זיינע עלטערן: גוט; ער וועט אַוועקלאָזען די גע'ירשה'נטע פאָרם, און פאָלגענדיג די נייע אימפּולסען, וועט ער אָננעהמען די פאָרם, וואָס עס זוכען אָבצופּרעסען אויף איהם די אויסערליכע בעדינגונגען. אויף אַזאַ אופן ערקלערט זיך גלייך און לייכט די צופּאַסונגס־קראַפט, וועלכע איז שוין נישט, נאָך דער הנחה, קיין געגענזאַץ צו דעם ירושה־געזעץ, נאָר, פערקעהרט, ענהליך און גלייך צו איהם.

די ביאָלאָגיע, די וויסענשאַפט פון לעבען, קען נאָר דעם אינדיווידואום, דעם פּרט, און נישט דעם געשלעכט, דעם כלל. נאָר דער פּרט איז אַ זאַך, וואָס איז ווירקליך פערהאַן, וואָס איז זעלבסטשטענדיג און שאַרף בעגרענעצט; דער כלל — דאָס איז שוין אַזוינס, וואָס איז אַ סך אונבעשטימטער, און גאַנץ אָפט איז כמעט אונמעגליך איהם גענוי צו דעפיניערען. צוויי אינדיווידוען ווערען קיינמאָל נישט צוזאַמענגעשמאָלצען און פון זיי ביידע קאָן אין קיין פאַל נישט ווערען איינער, אפילו אויך דאַן, ווען זיי זענען ביידע צוגעקלעפּט איינער צום אַנדערען, ווי דער סיאַמער צווילינג. מיט די געשלעכטען איז עס שוין גאַנץ אַנדערש. זיי האַלטען כסדר אין איין ענדערען זיך — חאָטש לאַנגזאַם — און זייערע גרענעצען זענען אַזוי פליסענד און אָבגעריבען, אַז מ'קאָן זיי גאָר נישט דערקענען. די געשלעכטען ענטוויקלען זיך און נעהמען אָן אין יעדער געאָלאָגישער עפּאָכע אַנדערע פאָרמען. די געשלעכטען, וועלכע געפינען זיך היינט, זענען אַנדערש פון יענע, וועלכע האָבען געלעבט אין אַ פריהערדיגע עפּאָכע, און געוויס אויך פון יענע, וועלכע וועלען לעבען אין דער עפּאָכע, וואָס וועט קומען. די איינציגע זאַך, וואָס פערבינדט דעם פּרט, דעם אינדיווידואום, מיט דעם געשלעכט, איז דאָס ירושה־געזעץ, ד. ה. די פּרימיטיווע אייגענשאַפט פון דער מאַטעריע צו בלייבען אין דער אָרדנונג, וואָס זי האָט איינמאָל איבערגענומען, און איהר צו ענדערען נאָר אונטער דעם שטויס פון נייע סבות, וועלכע זענען שטאַרקער פון דער אייגענשאַפט. די איצטיגע עקאָנאָמיע פון דער נאַטור וויים,

ווייזט אויס, נאָר פון די לעבעדיגע וועזענס, וואָס ענטשטעהען פון אַנדערע בעלי־חיים, פון אַזוינע לעבענס, וואָס שטאַמען פון לעבען. טעאָרעטיש קאָנען מיר זיך גאַנץ שען פאָרשטעלען, אַז דאָס לעבען ענטשטעהט אַלע מאָל פון'ס־ניי פון נישט לעבעדיגע שטאָפען; און אויב מיר זעהען נישט היינט די ערשיינונג, איז עס געוויס נאָר דערפאַר, וואָס די נאַטור דאַרף נישט אויסברענגען אַזוי פיעל כחות אויף דעם בעשאַפען איין לעבעדיגען אָרגאַניזם פון דעם אַנדערן, ווי אויף דעם בעשאַפען אַ אָרגאַניזם פון דער ערשטער מאַטעריע. די נאַטור איז, ווי בעוואוסט, עקאָנאָמיש און שפּאַרזאַם. זי האָט פיינד אויסצובּרענגען אַ סך כחות דאָרט, וואו זי קאָן ערדייכען איהר ציעל מיט ווייניגער. אויף אַזאַ אופן האָבען מיר דאָ די לאָגישע קייט פון די לעבענס־ערשיינונגען: די פאָרם, אין וועלכער זיי דריקען זיך אויס, איז דאָס אינדיווידואום, און נישט דאָס געשלעכט. און דאָס, וואָס די אינדיווידו'ען זענען דאָך עהנליך איינער צו'ם אַנדער'ן און דאָס געשלעכט זעהט אויס, אַזוי ווי עס וואָלט האָבען אַ פעסטען באָדען אונטער זיך, שטאַמט פון די צוויי סבּות: ערשטענס, דערפון, וואָס ביי היינטיגען טאָג ווערען, אויף וויפיעל מיר ווייסען, די לעבענס בעשאַפען פון אַנדערע לעבענס; און צווייטענס דערפון, וואָס עס עקסיסטירט און הערשט דאָס אויבען־ערקלערטע ירושה־געזעץ. די אָבשטאַמונג פון אַ עלטערליכען אָרגאַניזם איז די סבּה פון דער עהנליכקייט און דעם צוזאַמענהאַנג, וואָס מ'בעגעגענט צווישען די אינדיווידואומ'ען, און דאָס ערשטע לעבענס־געזעץ איז די סבּה פון זייער זעלבסטשטענדיגקייט און פערשיעדענקייט. אין דער ווירקליכקייט זענען טאַקע גאָרנישט פערהאַן קיין צוויי אינדיווידואומ'ען, וואָס זאָלען אין אַלעמען עהנליך זיין איינער צו'ם אַנדער'ן, און עס איז זיכער זאָגאַר, אַז איין אינדיווידואום איז מעהר אַנדערש פון דעם אַנדער'ן אין די אינערליכע כעמישע און מעכאַנישע פראָצעסען, וואָס קומען פאָר אין זיינע עלעמענטאַרע גרונדטיילען, — ווי איין געשלעכט פון דעם אַנדער'ן. דערמיט ערקלערט זיך אויך די מעגליכקייט פון עגאָאיזם, וועלכער וואָלט זיין נאַריש און אונערקלערליך, ווען מ'וואָלט מוזען בעטראַכטען דעם געשלעכט אַלס עטוואָס אַזוינס, וואָס איז ווירקליך פערהאַן און נישט נאָר אַלס אַבּסטראַקציע פון דעם מענשליכען גייסט. יעדער לעבעדיגער אָרגאַניזם פיהלט קודם־כל זיין אייגענעם איך אַלס דאָס איינציגע, וואָס איז פערהאַן און עקסיסטירט, און

ערשט די העכערע אויסבילדונג פון זיין דענקען גיט איהם אַריין די איבערצייגונגען דערפון, אַז צווישען איהם און די אָרגאַניזמען, וואָס זענען עהנליך צו איהם, זענען פערהאַן נויטווענדיגע בעציהונגען און אַ געוויסער צוזאַמענהאַנג און אַז ער אַליין וועט פערדינען דערפון, וואָס ער וועט זיך רעכנען מיט זיי. דער געזעלשאַפטליכער אינסטינקט איז אַלזאָ נישט קיין נאַטירליכע נייגונג, ווי, למשל, דאָס געפיהל פון אָבגעזונדערטקייט און עגאָאיזם, נאָר אַ ערוואָרבענע מיינונג. דער אַלטרואיזם איז נישט קיין געגענזאַץ, נאָר די פערטיעפונג און אויסברייטונג פון עגאָאיזם, און דער מענש איז צוגעקומען צו פאָליציאישע בעגריף פון סאָלידאַריטעט, אַזוי ווי ער איז צוגעקומען צו פאָליציאישע אַנשטאַלטען און צו אַ ביורדושעט: נאָך דעם, ווי ער האָט זיך איבערצייגט, אַז דאָס איז נוצבאַר פאַר איהם.

און איצט קומט צו אונזער ביאָלאָגישע בעטראַכטונג, אין וועלכער דער לעזער האָט אפשר ביז אַהער נישט געפונען קיין שום צוזאַמענהאַנג מיט דעם אָנגעהויבענעם שמועס, צו אונזער פריהערדיגער פאָרשונג. דאָס ירושה־געזעץ איז די סבה פון דער געוועהנליכקייט, פון דער באַנאַליטעט, און דאָס ערשטע לעבענס־געזעץ—פון דער אָריגינאַליטעט. די נידריגסטע פונקציעס פון אָרגאַניזם, וועלכע זענען די נויטווענדיגסטע און דעריבער אויך די אָפטעסטע און וועלכע זענען שוין מסתמא בעקאַנט געווען אויך אונזערע זיידעס און עלטערזיידעס, זענען אונטערגעוואָרפען דעם ירושה־געזעץ; דאַגעגען אָבער די העכערע און העכסטע פונקציעס, וועלכע זענען זעלטען־ווען נויטיג, און וועלכע אונזער זיידע און עלטער־זיידע האָט גאַנץ זעלטען — און אפשר קיינמאָל נישט אויסגעאיבט אַזוי אַז זיי האָבען נישט בעוויזען צו לאָזען נאָך זיך קיין טיעפע שפורען אין זיין אָרגאַניזם, אום צו קאָנען איבערגעהן בירושה צו די שפּעטערדיגע, — די פונקציעס ווערען דורכגעפיהרט זעלבסטשטענדיג און אייגענאַרטיג. די ראָליע, וועלכע איהם קומט אויס אָפט צו שפּיעלען און וועלכע איז ביי אַלעמען די זעלבע, שפּיעלט דער אָרגאַניזם אָב אויף אַ גאַנץ באַנאַלען אופן. יענע ראָליע אָבער, וועלכע איהם קומט אויס צו שפּיעלען דאָס ערשטע מאָל, וועט ער שוין דורכפיהרען אָריגינעל, אויב ער וועט נאָר נישט קאָנען אינגאַנצען זיך אויסדרעהען פון איהר. דער גרעסטער געניע עסט אויך מיטן מויל און הערט אויך מיט די אויערן אַלץ איינס, ווי דער נידריגסטער וואַסערטרעגער, און דער

פראַנצויזישער דיכטער האָט גאַנץ שאַרף אויסגעדריקט דעם געדאַנק, זאָגענדיג: „מ'מאַכט שטענדיג אימיצען נאָך, ווען מ'פלאַנצט קרויט". די פונקציע, וואָס איז ביי אַלע מענשען גלייך, ווערט פון אַלע מענשען גלייך דורכגעפיהרט. דערפאַר וועט מען גלייך זעהן דעם אונטערשייד אין דער אַרבייט פון צוויי מענשען, וועלכע מ'וועט איבערגעבען צו גרינדען אַ געוויסע געזעלשאַפט אין אַ וויסטער, פוסטער לאַנד אָדער וועלכע מ'וועט שטעלען די אויפגאַבע, איינצונעהמען אַ נייע, אונבעקאַנטע וועלט און איהר אויפבויען אויף דעם יסוד פון אַ נייער מלוכה־אָרדנונג.

דער אָרגאַניזם, וואָס האָט אין זיך אַ געוועהנליכע מאָס לעבענסקראַפט, וועט קיינמאָל נישט קומען דערצו, ער זאָל אויסאַקען וועלכע ס'איז הויכע פונקציע; ער געהט אין דעם אויסגעטרעטענעם וועג און זוכט גאָרנישט אַזעלכע וועגען, אין וועלכע זיינע עלטערן האָבען נאָך נישט געטרעטען. קוים געפינט ער זיך אַמאָל געגען זיין ווילען אין אַזאַ נייער לאַגע, זעהט ער קודם־כל זיך איינגאַנצען אַרויסצודרעהען פון איזור, און אויב דאָס געלינגט איהם נישט, זעהט ער צו האַנדלען ביי איהר, אַזוי ווי ער האַנדעלט ביי אַנדערע, געוועהנליכע און מעהר אָפטע לאַגען, וועלכע זענען געוויסערמאַסען עהנליך צו דער. און אויב די מיטלען העלפען איהם אויך נישט זיך אַן עצה צו געבען מיט די פאָדערונגען פון דער נייער לאַגע, לאָזט ער עס איינגאַנצען „געהן, ווי עס געהט" און האָט קיין תקומה נישט, סיידען נאָר, ווען ער האָט אין זיך בעהאַלטענע כחות, וועלכע האָבען ביי זיינע געוועהנליכע בעדינגונגען נישט געהאַט די געלעגענהייט זיך צו ענטוויקלען, און איצט דורך דער נויטווענדיגקייט ערוואַכען זיי און ווערען טעטיג. אַזאַ מענש בלייבט אַלזאָ שטענדיג אין דעם קרייז פון דער געירשה'נטער וועלט. ער האָט מורא משנה צו זיין אפילו איין פינטעל פון די מנהגים, ביי וועלכע עס האָבען זיך געהאַלטען זיינע זיידעס און עלטערזיידעס, ער טראַגט נישט אָב אויף אַ האָר פון דעם, וואָס עס טוהען און ווי עס פיהרען זיך זיינע חברים און ענדיגט זיין לעבען, אַזוי ווי ער האָט עס אָנגעהויבען: אַלע זיינע מעשים, מנהגים און בעגריפען זענען נישט מעהר, ווי אַ קאָפּיע פון דאָס אַלץ, וואָס איז געווען פאַר איהם און איז פאַראַן איצט אַרום איהם.

יענער אָרגאַניזם אָבער, וועלכער האָט אין זיך מעהר ווי אַ

געוועהנליכע מאָס לעבענסקראַפֿט, שטרעבט אַליין צו נייע אומשטענדען און בעדינגונגען אין זיין לעבען, און אויב דער צופֿאַל שטעלט איהם אַוועק אין אַזעלכע, וועט ער אָדער זיי אונטערוואַרפֿען זיין אייגענע קראַפֿט אָדער זיך צופּאַסען צו זיי, זיך נישט רעכענענדיג מיט די פֿערהאַנענע ביישפּיעלען און נישט געהענדיג אין די וועגען, אין וועלכע זיינע זיידעס זענען געגאַנגען. אַזאַ אָרגאַניזם וואַקסט טריאומפֿירענדיג איבער די גרענעצען פֿון דער געירשה'נטער וועלט, וואָס קומען צו נאָר ביז אַ געוויסער הויכקייט, און עררייכענדיג אַזאַ הויכע ענטוויקלונגסשטופֿע, וואָס די שוואַכערע אינדיווידואומען וועלען זיך קיינמאָל ביז איהר נישט אויפֿהויבען, ענטוויקעלט ער זיך פֿריי אין זיינע אייגענע פֿאָרמען, וואָס זענען גאָרנישט ענהליך צו די אַנדערע.

איך האָב אַלזאָ אָבהענגיג געמאַכט אָריגינאַליטעט און דורכשניטליכקייט פֿון דער מאָס לעבענסקראַפֿט. איז פֿערהאַן די קראַפֿט גראַדע אין אַזאַ מאָס, וואָס איז גענוג אויסצוהאַלטען דעם אָרגאַניזם פֿון אַ געוויסען טיפּ, בלייבט ער אין די פֿאָרמען, וואָס ער האָט איבערגענומען בירושה, און העלפֿט דעם געשלעכט דערהאַלטען די געוועהנליכע פֿיזיאָנאָמיע; אויב אָבער די דאָזיגע לעבענסקראַפֿט איז פֿערהאַן אין דעם אָרגאַניזם מעהר ווי אַ געוועהנליכע מאָס, איז זי גובֿה דער פֿוילקייט, וואָס טרייבט דער מאַטעריע אין די געירשה'נטע פֿאָרמען. אַזאַ אָרגאַניזם ענטוויקעלט זיך אין פֿולער פֿרייהייט לויט זיין אייגענעם דראַנג, און בעשאַפֿט זיך זיין אייגענע ערשיינונגספֿאָרם און מ'קען זיך זאָגאַר ערלויבען צו זאָגען, אַז ער ווערט דער פֿאָטער פֿון אַ נייעם אַרט אין דעם געשלעכט. דאָס לעבען איז די העכסטע פֿונקציע פֿון דער מאַטעריע; דער, וואָס בעזיצט עס אַ סך, רופֿט אַרויס ביי אַלעמען אַ אינסטינקטיווע אַכטונג, ענהליך צו דער אַכטונג, וואָס עס רופֿט אַרויס רייכטום ביי אָרעמע לייט. און ווייל די אָריגינאַליטעט איז געבויט אויף אַ סך לעבענסקראַפֿט, שעצט מען איהר העכער פֿאַר דער געוועהנליכקייט, וועלכע האָט געקריגען נאָר אַ קליינעם פּראָצענט פֿון דער דאָזיגער קראַפֿט. מ'פֿעראַכטעט דעריבער די באַנאַליטעט און מ'ווענדעט אָן אַלע מעגליכקייטען צו זיין אָדער, אויב דאָס איז נישט מעגליך, לכל-הפּחות אויסצוזעהן אָריגינעל. נישט וועלען געהערען צו דער מאַסע, הייסט אַרויסשטעלען זיך פֿאַר אַ עושר פֿון לעבענסקראַפֿט. די פֿעראַכטונג צו דעם פּי-

ליסטער, צו דעם געוועהנליכען גאס-מענשען, איז איינע פון די פארמען, אין וועלכע עס דריקט זיך אויס די פערגעטערונג פון לעבען. מ'שטאלצירט א סך מעהר מיט דער ראליע פון א פאמיליענפאטער, ווי מיט דער ראליע פון א קעסט-קינד, און יעדערן ווילט זיך בעסער פיגורירען אלס בעזונדער טיטול-בלאט פון א בוך, ווי אלס איינגענעהטע, מיט א לויפ-נומער בעצייכענטע זייטעל. אזוי אבער, ווי יעדער פאמיליענפאטער איז צוזאמען דערמיט אויך א זוהן און יעדער בעשעפער פון א נייער ליניע האט פאר זיך אויך א ליניע פון זיידעס און עלטער-זיידעס, וואס ציהט זיך ביז אדם הראשון אדער ביז דער ערשטער פראטאפלאזמא, — איז אפילו דאס אריגינעלסטע אינדיווידואום אויך פערבונדען מיט דעם גאנצען געשלעכט, און דער, וואס בעזיצט אפילו א אונגעוועהנליכע מאס לעבענסקראפט איז אויך אין זיינע נידריגע פונקציעס אונטערגעווארפען דער באנאליטעט. דערמיט ערקלערט זיך דער געגענזאץ אין דעם כאראקטער פון די רייכערע נאטורען, וואס פון איין זייט זענען זיי אבגעזונדערט פון דער מאסע און ווילען מיט איהר קיינע בעציהונגען נישט האבען, און פון דער אנדערער זייט גיסען זיי זיך גאנץ אפט צוזאמען מיט איהר. דער פיליסטער קען שטאלצירען האטש דערמיט, וואס אפילו געטהע און נאפאלעאן, נישט קוקענדיג אויף זייער אריגינאליטעט, האבען אויך נישט געקענט לאכען און וויינען, שלאפען און זיך ראזירען אנדערש, ווי ער.

ביי די בעלי-חיים, וואס זענען פונאנדערגעטיילט אויף צוויי געשלעכטער, זעהען מיר, אז די נקבה איז ארעמער אין לעבענסקראפט פון דעם זכר. פארוואס דאס איז אזוי, ווייס איך נישט; א זיכערער פאקט אבער איז דאס. דארווין האט אין זיין בוך „די אבשטאמונג פון דעם מענשען" צוזאמענגעקליבען עטליכע הונדערט זייטלעך איינצעלנע בעאבאכטונגען, פון וועלכע ס'איז צו זעהן, אז ביי די מעהרסטע טייל בעלי-חיים דיענט די נקבה נאר אויף צו דערהאלטען די פיזיאנאמיע פון דעם געשלעכט, דאן ווען דער זכר דערווייטערט זיך גאנץ אפט פון דעם אלגעמיינעם טיפ און ענטוויקעלט זיך אויף א גאנץ אינדיווידועלער ארט. אין דער נקבה הערשט, אויף אזא אופן, דאס ירושה-געזעץ, און אין דעם זכר — דאס געזעץ פון אריגינאליטעט, וועלכען איך רעכען פאר דעם ערשטען לעבענס-

געזעץ. די דאָזיגע בעציהונג עקסיסטירט אויך ביי דעם מענשליכען געשלעכט. די פרוי איז אַממעהרסטען טייל טיפיש, דאַגעגען דער מאַנספערזאָן— אייגענאַרטיג. איהר פיזיאָנאָמיע איז אַ דורכשניטליכע, עהנליך צו דער פון אַלע פרויען, זיינע— אַ בעזונדערע, אַ אינדיווידועלע. די מיינונג איז דאַגעגען דער געוועהנליכער אַנשויאונג, די לעצטע איז אָבער דורך און דורך פאַלש. זי שטאַמט דערפון, וואָס געוועהנליך שעפט מען די פאָרשטעלונגען וועגען פרויען פון ליעדער און ראָמאַנען. די דיכטער לאָזען זיך דיקטירען ביי זייער שילדערן דער פרוי נישט פון זייערע עהרליכע בעאָבאַכטונגען, נאָר פון זייערע אונבעוואוסטזיניגע געשלעכטליכע אויפרעגונגען. אין די בעלעטריסטיש-וויסענשאַפטליכע ווערק איז די פרוי קיינמאָל נישט קיין ניכטערע, נאַטור-היסטאָרישע שילדערונג, נאָר אַ אידעאַלע בעשעפעניש פון אַ היים-אויפגעברויזטער מענליכער פאַנטאַזיע; דער דיכטער וויל נישט שילדערן דער פרוי, נאָר איהר קאָמפּלימענטען מאַכען; ווען ער רעדט וועגען פרויען איז ער שוין נישט קיין אָביעקטיווער בעאָבאַכטער, נאָר אַ אינסטינקטיווער ליעבעס-זוכער. דאָס פיהרט איבער זיינע בעאָבאַכטונגען, און מ'קען זאָגען, אַז אין דער פּאָעזיע פון אַלע צייטען און פעלקער איז די פרוי געשילדערט נישט, ווי זי איז אין דער ווירקליכקייט, נאָר ווי זי שטעלט זיך פאָר אין דער פאַנטאַזיע פון אַ פערליעבטען טרוימער. דאָס איז אַ נאַטירליכער רעזולטאַט דערפון, וואָס די גאַנצע פּאָעזיע ליעגט פון אָנהויב-אָן ביי מענער אין די הענד. ווען די פרויען וואָלטען ערפונדען די ליריק און דעם עפּאָס, וואָלט די שילדערונג פון דער פרוי אין דער ליטעראַטור געווים געווען אָביעקטיווער און דעריבער אויך גלייכגילטיגער. היינט, ווען דאָס שרייבען ראָמאַנען איז, ווייניגסטענס אין געוויסע לענדער, געוואָרען כמעט אויסשליסליך אַ ווייבערשע האַנד-אַרבייט, חזר'ט די פרוי-פערפאַסערין אויך איבער די געוועהנליכע, פון דעם מאַנספערזאָן ערפונדענע שילדערונג פון דער פרוי איינפאַך דערפאַר, וואָס זי איז נישט פעהיג איבערצוּוואַקסען די אָנגענומענע אַנשויאונגען און אייגענאַרטיג צו דענקען. „די פרוי איז אונערגרינדליך און פערשיעדענאַרטיג, ווי די וואַליע פון ים", לעהרנט איין טיעפזיניגער פילאָזאָף; „ווער קען זיך עם ריהמען, אַז ער קען דער פרוי?" שרייט אויס אַ בעגייסטערטער ליריק, בעלעקענדיג זיך פון זיינע אַנגענעמע פאָרשטעלונגען; „יעדער פרוי איז אַ סוד און אַ רעטעניש, און קיין

איינע פון די ספינקסען איז נישט ענהליך צו דער אנדערער", פערזיכערט א ראמאניסט, און וועלענדיג בעסער אילוסטרירען דעם געדאנק פלאנטערט ער אן א גאנצע רייהע מעשיות, וואס זענען נישט־געשטויגען־נישט געפלויגען. דאס זענען אבער אלץ נישט מעהר, ווי פוסטע פראזען, פון וועלכע די קלוגע פרויען לאכען אממעהרסטען און פון וועלכע עס האבען פערגניגען נאר די „נארישע געננז", אננעהמענדיג דאס פאר א פערזענליכען קאמפלימענט. די פרויען זענען א סך ווייניגער פערשידענארטיג פון די מענער, און ווער עס קען איינער פון זיי, קען כמעט אלע. זייערע געדאנקען, זייערע געפיהלען, זייערע געזיכטער אפילו זענען כמעט ביי אלע די זעלביגע; גרעטכען, טאליע און אפעליע זענען אזוי ענהליך איינער צו דער אנדערער, אז מ'וואלט זיי געקענט אננעהמען פאר שוועסטער מיט עטוואס נישט קיין גלייכע טעמפעראמענטען, און עטוואס נישט קיין גלייכער ערציהונג. דערמיט ערקלערט זיך אויך דאס, וואס די פרויען שפרינגען אזוי שנעל ארויף אויף דעם געזעלשאפטליכען לייטער און שטענדיג געפינען זיי זיך אויף זייער ארט. פון א שטאלקנעכט, וואס ווערט דורך דער ליעבע פון א קייזערין „הערצאג פון קורלאנד", פיהלט מען דאס גאנצע לעבען זיינס דעם ריח פון שטאל, און דער טאכטער פון א פויער, וואס ווערט די גליקליכע בעהערשערין פון א קייזערליכע הארץ, וועט מען אין עטליכע מאנאטען און אפשר אין עטליכע וואכען ארום נישט קענען אונטערשיידען פון די דאמען, וואס זענען געבוירען און ערצויגען געווארען אין א קעניגליכען שלאס. קוים האט זיך די פרוי נאר צוגעפאסט צו די פארמען פון איהר נייען הויכען ראנג, — און ביי איהר בעזונדער נייגונג צו אלעם אויסערליכעם און קליינליכעם קומט איהר אן די דאזיגע צופאסונג גאנץ לייכט — אזוי איז זי שוין פאלשטענדיג דערוואקסען ביז דעם ראנג; צווישען דער פרינצעסין און דער וועשין איז נישט מעהר ווי א גאנץ קליינער אויסערליכער אונטערשייד פערהאן און דער עצם פון זיי ביידען איז די ווירקליכקייט, ד. ה. די נישט זעלבסטשטענדיגע איבערהזר׳ונג פון דער געשלעכטס־פיזיאנאמיע. מישלע פעראייניגט זיין גאנצע פילאזאפיע פון דער פרוי אין איין ווארט; ער זאגט: „די פרוי איז א פערזענליכקייט". דאס איז איינער פון די גרעסטע טעותים, וואס מ'קען געפינען ביי דעם דאזיגען פייערדיגען, מיט א רייכער פאנטאזיע בעגאבטען, נאר איבערפלעכליכען

שריפטשטעלער. דער אמת איז ריכטיג פערקעהרט: „די פרוי איז נישט קיין פערזענליכקייט, נאר א געשלעכט”.

אמת, ס'זענען פערהאן אריגינעלע פרויען אויך. זאל איך אבער פועל'ן ביי זיך, ליעבער לעזער, דיר אנ'עצה צו געבען? אט האסטו זי: היט דיך פון די אריגינעלע פרויען. דאס וואס א פרוי איז ווייט פון דעם אלגעמיינעם פרויען-טיפ, איז אין אכציג פעלען פון הונדערט א קראנקהייט. די אייגענארטיגע פרוי אונטערשיידעט זיך פון דער געוועהנליכער, ווי א שווינדזיכטיגער פון א געזונדטען. און אין די איבעריגע צוואנציג פעלען, ביי וועלכע איך קען זיך נישט בענוצען מיט דעם אויסדריק קראנקהייט, איז די אייגענארטיגקייט א גייסטיגע פערבייטונג פון די געשלעכטער. וואס מ'דארף פערשטעהן אונטער דעם אויסדריק איז, גלויב איך, אלעמען בעוואוסט. אין אזעלכע פעלען האבען מיר פאר זיך דעם קערפער פון א פרוי, מיט דעם האראקטער, מיט די אנשויאונגען און נייגונגען פון א מאנספערזאן, אדער פערקעהרט. די מיינונג פון פאלק איז גאנץ שארף און ריכטיג, ווען זי רופט אן אזא מין פרויענצימער „א מאנספערזאן אין א קלייד”. אין דעם אויסדריק ליעגט די ערקלערונג פון דער ערשיינונג. ווי נאר א פרוי טרעט ארויס פון דער געוועהנליכער גלייכפארמיגקייט, פערליערט זי גלייך דעם עיקר פון איהרע פסיכאלאגישע געשלעכטס-אייגענשאפטען. אלס פאקט, אויף צו דערוויזען די ריכטיגקייט פון דער מיינונג, קען איך בריינגען דאס, וואס אריגינעלע פרויען מאכען געוועהנליך א איינדריק נאר אויף שוואכע, אבגעריבענע מענליכע פערזענליכקייטען, דאן ווען מענליכע אינדיווידואומען מיט א שארף געצייכענטער גייסטיגער פיזיאגנאמיע האבען מעהר נייגונג צו געוועהנליכע פרויען. די ערשיינונג איז אזוי בעקאנט, אז ס'איז איבריג אויסצורעכענען די נעמען געטהע, היינע, קארלייל, בייראן; וויקטאר הוגא און אנדערע, וועלכע האבען געליעבט איינפאכע פרויען. דאס הייסט אלזא, אז דער מאנספערזאן, אין וועלכען די לעבענסקראפט איז נישט גענוג אויף צו קענען בעשאפען נייע פארמען, שטרעבט זיך צו פערייניגען מיט אזא פרוי, וואס בעזיצט מעהר לעבענסקראפט פון איהם, אום אזויערנאך צו בעפריעדיגען דעם גרונד-טריעב פון זיין ארגאניזם, צו בילדען אייגענארטיגע פארמען און זיי צו ענטוויקלען; דער מאנספערזאן אבער, וועלכער איז פון דער נאטור בעסער פערזארגט, נויטיגט זיך נישט אין דעם; פאר איהם איז גענוג זיין אייגענע אריגינאליטעט.

מיט דעם טיפישען כאראקטער פון דער פרוי איז פערבונדען אויך די באנאליטעט פון איהרע נייגונגען. אמת; יעדער אונגעוועהנליכער מאנספערזאן,— סיי ווען די אונגעוועהנליכקייט איז א קערפערליכע און סיי ווען זי איז א גייסטיגע— ווי יעדער אונגעוועהנליכע ערשיינונג, רעגט אויף דער פרוי'ס פאנטאזיע און האט פאר איהר א שטארקע צוציהונגסקראפט. וואס בעווייזט דאס אונז אבער? דאס ווייזט אונז נאר דאס, אז יעדע נייע ערשיינונג ווירקט שטארק אויף דער פרוי, אזוי ווי עס ווירקט אויך אויף אלע העכערע בעלי-חיים. די ערשטע אינערליכע נייגונג פון דער פרוי איז אבער שטענדיג צו דעם געוועהנליכען, אלטעגליכען מאנספערזאן, צו דעם מאנספערזאן, וואס צייכענט זיך נישט אויס נישט מיט קיין איבריגע חכמה און נישט מיט קיין איבריגע טפשות, צו דעם מאנספערזאן, וואס קען מאכען קאמפלימענטען לויט די גוטע מוסטערן פון דער אנשטענדיגער געזעלשאפט, וואס קען רעדען פון דעם וועטער און התפעלות האפען פון די און די פאלקסשולען איינגעפיהרטע אידעאלען, וואס איז סאלידאר מיט דעם גייסט פון דער צייט און איז איינשטימיג מיט די מיינונגען און איבערצייגונגען פון דעם גרעסטען טייל אנשטענדיגע בעלי-בתים, און דערצו איז די פארב און די פארם פון זיין האלזטוך נאך דער לעצטער מאדע,— אזא מין מייסטערווערק פון וועלכען ס'איז שאבלאן-מאלענדען ראפאעל, וועט ניין-און-ניינציג פרויען פון הונדערט דעם קאפ פערדרעהען און געגען איהם וועט נישט בייַשטעהן קיין איין עקזעמפלאר און העכערער מענשענבילדונג, וואס איז געצייכענט געווארען פון א פרייער האנד.

אין הונדערטער יאהרען ווערט א מאל א פרוי געבוירען, וואס איז בעגאבט מיט א געפיהל פון ליבע צו כבוד, מיט א געפיהל פון עהרגייציגקייט. איך בעט דעם לעזער, ער זאל נישט פערבייטען דעם דאזיגען הויכען געפיהל מיט דער געמיינער גאוה, וואס גיט זיך גאנץ אפט אויס פאר דעם ערשטען. פרויען, וואס הערשען מיט דער הילף פון זייערע אינטריגעס, קאמעדיאנטקעס, ליאלקעס, קאקעטקעס, סאלאן-דאמען, וואס ווילען גלענצען, און נאך אזעלכע, בילדען זיך אפילו גאנץ אפט איין, אז זיי זענען עהרגייציג; זיי הויבען דאס אבער גארנישט אן צו זיין. זיי דארפען נישט מעהר, ווי דעם אונמיטעלבארען איינדריק פון זייער פערזענליכקייט; זיי ווילען בעפריעדיגען זייער ניעדעריגער אייגענליבע, דערמיט, וואס אלע

װעלען זײ אַנערקענען פֿאַר שײן, פֿאַר געשמאַקפֿאָל געקלײדעט, פֿאַר קלוג; זײ װילען, אַז אַ סך פֿרויען זאָלען זײ מקנא זײן, אַז אַ סך מענער זאָלען ליגען בײַ זײערע פֿיס, אַז אין גאַס זאָל מען זיך אָבשטעלען קוקען אויף זײ, און אין טעאַטער זאָל מען כּסדר האַלטען אָנגעשטעלט געגען זײ דעם בינאָקעל. זײ דאַרפֿען נאָר די אויסערליכע, נאַרעשע ערשײַנונגען, װאָס געהען צוזאַמען מיט דער אָרטיגער בערימטקײַט. עהרגײַציגקײַט איז אָבער גאָר אַן אַנדער זאַך; דאָס איז אַ געװאַלטיגע שטרעבונג צו פֿערקערפּערן דעם אײגענעם איך אין װעלכען ס'איז װערק, אין װעלכער ס'איז שעפּפֿונג, װאָס זאָל פֿערזיכערן דעם שעפּפֿער אַ עקסיסטענץ, אַ סך אַ לענגערע און אַ װײַטערע פֿון זײַן קערפּערליכען לעבען; דאָס איז אַ לײַדענשאַפֿטליכער קאַמפּף געגען דעם אַלגעמײנעם געזעץ פֿון דער פֿערגענגליכקײַט, אַ הויכער פֿערלאַנג צו דערהאַלטען און אָבצוהיטען דעם אײגענעם איך, װעלכען מ'רעכענט פֿאַר אַ פֿולבערעכטיגען, שטאַרקען און נױטיגען װעזען, אין זײַן בעזונדער פֿאָרם און דער נאַטור אַלײן זאָגאַר צװינגען אידם צו שיצען. דאָס, װאָס מ'רופֿט אָן עהרגײַציגקײַט, שטאַמט פֿון דעם ערשטען לעבענסגעזעץ און זי טאַקע איז דער שאַרפֿסטער אויסדריק פֿון דעם געזעץ. דאָס לעבענסגעזעץ שטרעבט נישט נאָר צו זעלבסטשטענדיגע אָרגאַנישע אויסבילדונגען, װעלכע זאָלען נישט עהנליך זײַן צו קײן אַנדערע, נאָר פּראָבירט אויך דערהאַלטען די דאָזיגע אויסבילדונגען, פֿערזיכערען זײ אַ לאַנגע עקסיסטענץ און, אויב דאָס איז מעגליך, ענטװיקלען פֿון זײ אַ נײַעם אַרט. די עהרגײַציגקײַט איז געגרינדעט אויף דעם בעזיצען אַ סך לעבענסקראַפֿט, און דאָס טרעפֿט זעלטען בײַ פֿרויען. זײ הלום'ען דעריבער, אמת, װעגען נצחונות, קײנמאָל אָבער נישט װעגען דער אַזױ־גערופֿענער אונשטערבליכקײַט. דער פֿרוי אינטערעסירט נאָר די געזעלשאַפֿט, װעלכע קען איהר גלײַך מיט היץ אויסשרײַען: „מאַדאַם, איך ליעב אײַך!“: יענע נאָך נישט געבוירענע דורות פֿון דער װײַטער צוקונפֿט, װאָס זײערע קאָמפּלימענטען און בוקעטען קענען שוין צו איהר נישט קומען, האָבען פֿאַר איהר קאָקעטעריע קײן שום אינטערעסע נישט; איהר פֿעהלט אינגאַנצען יענער נאַטירליכער פֿערלאַנג זיך אָבצוזונדערן פֿון דעם אַלגעמײנעם געשלעכטס־טיפּ און צו גרינדען אַ נײַעם אַרט, פֿאַר װעלכען זי זאָל דינען אַלס מוסטערבילד.

דערמיט, װאָס דאָס ירושה־געזעץ האָט אין דעם פֿרויען־

אָרגאַניזם אַ גרעסערע שליטה, ווי דאָס לעבענסגעזעץ, ערקלערן זיך אויך די איבריגע אייגענטימליכקייטען פון דעם פרויען־האַראַקטער. זי איז כמעט שטענדיג אַ שונא פון פראָגרעס און די פעסטסטע שטיצע פון דער רעאַקציע אין יעדער פאָרם און אויף יעדען געביט. זי האַלט זיך ליידענשאַפטליך ביי אַלעס אַלטעס און טראַדיציאָנעלעס און קוקט אויף יעדע נייעס, — אויף וויפיעל עס האַנדעלט זיך נישט וועגען דער מאָדע, פון וועלכער זי ערוואַרטעט די פערגרעסערונג פון איהר קערפערליכער שענקייט — ווי אויף אַ פערזענליכער בעליידיגונג. שקלאַפיש נאָכטועגדיג דאָס אַליץ, וואָס איז געטהון געוואָרען פאַר איהר, פערוואַנדעלט זי אין איהר געדאַנקען־וועלט רעליגיאָן אין אַבערגלויבען, קלוגע איינריכטונגען אין אויסערליכע פאָרמען, געדאַנקען־רייכע האַנדלונגען אין פוסטע צערעמאָניעס, און די זיטען פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען, וועלכע האָבען זיך אויסגעבילדעט מיט דעם צוועק, בעקוועמער צו מאַכען די מענשליכע בעציהונגען צווישען זיך, — אין אַ טיראַנישער און נאַרעשער עטיקעטע. זי איז שטענדיג (אויסער די זעלטענע אויסנאַהמען, וועלכע איך האָב שוין דערמאָהנט) אַ גייסטיגער אויטאָמאַט, וואָס דאַרף זיך בעוועגען, אַזוי ווי מ׳האָט איהם אָנגעשטעלט, און וועלכער קען אַליין נישט ענדערן דעם מעכאַניזם פון זיין גאַנג.

איצט, נאָכדעם ווי איך האָב ערקלערט מיין ביאָלאָגישע בעגרינדונג פון דער באַנאַליטעט, פערשטעהט זיך שוין מיין מיינונג וועגען די גרענעצען פון דער אָריגינאַליטעט — פון זיך אַליין. סוביעקטיוו זענען איהרע רעכטע אונבעגרענעצט, אָביעקטיוו האָבען זיי אָבער יאָ אַ גרענעץ. ווען איך בין אַליין, קען איך מיר זיין אָריגינעל; ווען אָבער איך געה צו צום המון, איז מיין ערשטע בירגערליכע פליכט צו זיין געוועהנליך. אַזעלכע געדאַנקען און האַנדלונגען, וואָס זענען נוגע אויסשליסליך נאָר זיך אַליין, זענען ביי יעדערן פריי פון יעדער געוועהנליכער אפוטרופסות; יענע האַנדלונגען אָבער, וועלכע ריהרען אָן דעם לעבענסקרייז פון אַנדערע, דאַרפען שוין אויף זיך טראָגען די הערשאַפט פון די אַלגעמיינע, געזעלשאַפטליכע רעגעלן. אַ דאַנק דער קראַפט פון דעם ערשטען לעבענסגעזעץ בין איך טאַקע אַ אונאַבהענגיגעס, זעלבסטשטענדיגעס וועזען, ווי אַ בעזונדער אַרט פאַר זיך, וואָס איז גאָרנישט ענליך צו קיין אַנדער וועזען און וואָס ענטוויקעלט זיך נאָר לויט זיינע אייגענע אָרגאַנישע געזעצען; צו־

ליעב דער קראַפט אָבער פון דעם ירושה־געזעץ בין איך אין אַ געוויסער הינזיכט צוזאַמענגעבונדען מיט'ן אַלגעמיינעם געשלעכטס־טיפּ, מיט די וועזענס, וואָס אַ דאַנק דער זעלביגער אָבשטאַמונג זענען זיי ענליך צו מיר, און דער טייל פון מיין פערזענליכקייט געפינט זיך שוין אויסער די ספערען פון מיין פרייער זעלבסט־בעשטימונג. דאָ קומט פאָר מיט יעדען פון אונז דאָס זעלבע, וואָס מיט דעם סיאַמער צווילינג. טראַכטען קען זיך יעדער קאָפּ פאַר זיך, מונטער אָדער טרויעריג, קלוג אָדער נאַרעש; געהן אָבער אָדער זיצען מוזען ביידע נפשות צוזאַמען. די דאָזיגע לאַגע לאָזט זיך אָנווענדען אויך אין דער בעציהונג צו נאָך ערשיינונגען. זי פערטיידיגט דעם געדאַנק פון אַלגעמיינעם וואָהלערגעהן, זי שטיצט די הערשאַפט פון דער מעהרהייט אין געזעלשאַפטליכע און אין רעגיערונגס־אַנגעלעגענהייטען. מיין גייסטיגער האָריזאָנט געהער צו מיר אַליין; דאָרט דאַרף איך נישט פערטראָגען קיין זאַך, וואָס שטערט מיך אָדער וואָס געפעלט מיר נישט, און איך קען מיר מיט דעם שפּיץ פון מיין שוך רוהיג אַוועקוואַרפען דעם שטריימעל, וואָס זיינע עקען שטופּען זיך מיר אין די אויגען, ווי אַ בעוואַקסענער באַרג. אויסער די גרענעצען פון מיין האָריזאָנט; די גאַס אָבער, די שטאָדט, דאָס לאַנד געהערען אונז אַלעמען צוזאַמען; דאָ ביזטו, — מיין ברודער, געעהרטער פיליסטער; דאָ דאַרף איך דיר אין די אויגען קוקען און זעהן, וואָס דו פערלאַנגסט; דאָ טאָר איך קיין זאַך נישט טהון אַזעלכעס, וואָס דיר געפעלט נישט און אויב איך וויל, אַז דו זאָלסט מיר אַ טובה טהון, צווינגט מיר מיין פערשאָלטענע פליכט צו זאָגען דאָס דיר אין אַזאַ שפּראַך, וואָס דו פערשטעהסט זי, און דיר עס צו בעווייזען מיט אַזעלכע מופתים, וואָס קענען דיך איבערצייגען.

דעריבער קען נישט זיין קיין אָריגינעלער פּאָליטיקער, געזעצגעבער אָדער מלוכה־מענש. וואָס מעהר באַנאַל יעדער פון זיי איז, אַלץ בעסער איז עס פאַר איהם, אַלץ בעסער פאַר זיין פאָלק. דער, וואָס זיין אויפגאַבע איז צו שאַפען אינסטיטוציעס פאַר דעם גרויסען המון, מוז זיך רעכנען מיט דער מעהרהייט און נישט מיט די איינצעלנע. דער מיליטערישער שניידער נעהט די שינעל'ן פאַר'ן גאַנצען פאָלק לויט אַ אַלגעמיינער מאָס, נישט לויט דער מאָס פון זיינעם אַ בעקאַנטען שען־געוואַקסענעם סאָלדאַט און וואָס עס קומט אַרויס דערפון, וואָס דער פוקס פערבעט צו זיך דעם באָציאָן (שטאָרך) און

איז איהם מכבד מיט גוטע זאכען אין זיינע פאמיליען-געפעס, מעג יעדערער איבערלייענען אין די קינדערשע פאבעל-ביכלעך. דאס נאטירליכע שפיעל פון די קרעפטען שטערט אליין אויך יעדע אריגינאליטעט בנוגע צו די אינטערעסען פון דער מענשהייט אדער פון פאלק. מ'דארף נישט זיין בעזונדער טיעפזיניג, און נישט קיין בעזונדערער שארפער בעאבאכטער, אום צו בעמערקען, אז יעדע גרויסע פערזאמלונג איז מיטעלמעסיג. פראבירט צוזאמענקלייבען פיער-הונדערט געטה'עס, קאנט'ס, העלמהאלצ'ס, שעקספיר'ס, ניוטאנ'ס א. וו. און גיט זיי אויף צו בעהאנדלען און צו בעשטימען געוויסע קאנקרעטע פראגען. ס'קען זיין, אז זייערע רעדעס וועלען זיין שענער און בעסער פון די רעדעס, וואס ווערען געהאלטען אויף א פערזאמלונג פון געוועהנליכע מענשען; זייערע החלטות אבער וועלען זיין אקוראט די זעלביגע, ווי פון יענער פערזאמלונג. פארוואס? ווייל יעדער איינציגער פון זיי בעזיצט אויסער די פערזענליכע אייגענשאפטען, וואס מאכען איהם פאר א אויסגעצייכענטער אינדיווידואליטעט, אויך געירשה'נטע געשלעכטס-אייגענשאפטען, וועלכע זענען איינע און די זעלבע נישט נאר ביי די אלע מיטגליעדער פון דער פערזאמלונג, נאר אויך ביי די אלע פשוט'ע פערבייגעהער פון גאס. מ'קען דאס אזוי אויסדריקען: אלע נארמאלע מענשען בעזיצען געמיינזאם א זאך פון גלייכען ווערט, וואס מיר וועלען אנרופען א, און די אויסגעצייכענטע פערזענליכקייטען האבען דערצו נאך עפעס, אזוינס, וואס איז ביי יעדען פערשיעדען און וואס מיר וועלען אנרופען אויך פערשיעדען, למשל ב ג ד און אזוי ווייטער. אויב אלזא עס קלייבען זיך צוזאמען פיער הונדערט מענשען, וועלכע זענען אפילו אלע גאונים, בעקומען מיר אויך פיערהונדערט „א"-ען, געגען איין ב, איין ג, איין ד און אזוי כסדר; עס קומט דעריבער אויס, אז די פיערהונדערט „א"-ס זענען שטענדיג מנצח די איינצעלנע ב'ען, ג'ען, ד'ען, ה'ען און אזוי ווייטער, ד. ה. אז דער אלגעמיין-מענשליכער עלעמענט פערטרייבט דעם אינדיווידועלען, און די ווארעמע היטעל פון דעם נאכט-וועכטער פערשטעלט דעם עהרען-הוט פון אוניווערזיטעט. דאס פערשיעדענארטיגע לאזט זיך נישט צוזאמענרעכנען, און מ'קען זיך גיכער פארשטעלען א פארטיי פון איבערפלעכליכע קעפ, ווי א פארטיי פון געניעס. איבער דעם געשמאק פון זייערע קרויט, איז די בעשליסונג מיט דער הילף פון דער מעהרהייט שטי-

מען גאַנץ לאָגיש, די דאָזיגע אָבשטימונג האָט אָבער קיין ווערט נישט דאָרט, וואו עס האַנדעלט זיך וועגען פערשידענע וועלטאַנשויאונגען. ווען מ'וואָלט אַיינגעאָרדענט אַזאַ מין אָבשטימונג איבער אַזעלכע פראַגען, וואָלט פאַר יעדער וועלט-אַנשויאונג אָבגעגעבען געוואָרען איין שטימע— די שטימע פון איהר בעשעפער.

אין דער ווירקליכקייט איז אַלזאָ דער פיליסטער דער בעל-הבית פון לאַנד, און דער אַיינגעשטעקטער אָריגינאַל מוז אויך מיט-טאַנצען צום טאַקט, ווען מ'שפּילט די אַלגעמיינע האָפּקע. נישט די גייסטיגע אַרבייט פון אַ דושאָן סטואַרט מילל אָדער פון אַ הערבערט ספּענסער בעשאַפט דעם אינהאַלט פון אַלע געזעלשאַפטליכע אַנשטאַלטען און פון דער גאַנצער פּאָליטיק, נאָר דער סטערעאָטיפּירטער געדאַנק פון וועלכען ס'איז קרעמער, וואָס קריכט קוים דורך זיין צייטונג מיט דער הילף פון דעם ווייז-פינגער. דער אייגענאַרטיגסטער געניע פערליערט זיין פיזיאָנאָמיע און ווערט פערזונקען אין דער מאַסע, וואָס לויפט צום וואַהל-קעסטעל אין די וואַהל-טעג.

צי דאַרף דען אָבער דער געניע זיך אָבזאָגען דעריבער פון צו פערשפּרייטען זיינע נייע געדאַנקען, וואָס זענען נישט עהנליך צו די אַלע ביז-אַהער-בעקאַנטע, צי דאַרף ער זיך אָבזאָגען דעריבער פון דער שטרעבונג זיי צו פערווירקליכען און פון דער אַרבייט זיי פערשטענדליך צו מאַכען פאַר'ן המון? אין קיין פאַל נישט. 'נישט נאָר ער דאַרף דאָס נישט,— ער קען דאָס גאָרנישט טהון. וואָרום מיר האָבען דאָך שוין געזעהען, אַז יעדע אָריגינעלע פערזענליכקייט בעזיצט פון דער נאַטור אַ אונבעצווינגליכע שטרעבונג זיך צוצובינדען צו דער מאַסע און איהר צו ענדערן לויט זיין פאָרם. און אויב דער געניע מוז זיך יאָ פון עפּעס אָבזאָגען, איז עס נאָר דערפון, צו פּראָפּאַגאַנדירען זיינע אַנשויאונגען אין דער פאָרם פון בעפעהלען און נישט וואַרטען, ביז די מאַסען-אַרמעע וועט איהם פאָלגען, ווי אַ גוט דיסציפּלינירטער פאָלק. ער דאַרף פּרעדיגען, און נישט קאָמאַנדעווען. צווישען די ביידע אויסדריקען איז אַ געוואַלטיגער זונטערשיעד פערהאַן,— דער אונטערשיעד צווישען דעם מיסיאָנער און דעם אָפיציער. איך האָב אויבען געזאָגט, אַז דער פיליסטער איז דאָס פעלד פון דעם געניע. דער משל געפעלט מיר אַזוי, אַז איך קעהר מיך אום צו איהם נאָכאַמאָל. דעם אָריגינעלען דענקער קומט אויס זיך צו פערנעהמען מיט אַ שווערער בעל-הבית'שקייט, אַזוי

ווי דעם קינדער-ערציהער— מיט א אידעאלער גאָרטען-קונסט. דער לעצטער זעצט נאָר צו צו די יונגינקע פלאנצונגען פערטיגע צווייגעלעך, וואָס זענען אויסגעוואקסען אויף אנדערע אידעלע, אלטע בוימער. און דער ערשטער דארף מיט'ן האנד פונאנדערשיטען די זאָמען און דורכהאקערנדיג מיט'ן שוויים דעם באָדען, מוז ער נאָך געדולדיג ווארטען, ביז עס ווייזען זיך די ערשטע אויסגעוואקסנע קע[illegible]לעך. דאָ איז אלץ א פראגע פון צייט. דער געוועהנליכער מענש וויל איבערנעהמען זיינע געדאנקען בירושה, און נישט אליין אויסארבייטען זיי. אויב מ'וויל אלזאָ וועלכען ס'איז געדאנק מאכען פאר דער אלגעמיינער ירושה פון דעם קומענדיגען דור, דארף מען איהם אריינברענגען אין דעם איצטיגען. די פאָרשטעלונגען און אידעענפערבינדונגען, וואָס האָבען זיך שוין געפונען אין דער קאָפּ פון זיידען און עלטער-זיידען און האָבען זיך אָפּט איבערגע'חזר'ט אין דעם פערלויף פון א סך הדורות, — די געדאנקען און פאָרשטעלונגען ווערען דער גרונדטייל פון אָרגאניזם און זיי אליין אָרגאניזירען זיך. פערנעהמען זיך מיט זיי איז פאר'ן אָרגאניזם נישט שווערער, ווי עסען, געהן, שלאָפען, ד. ה. ווי אויספיהרען וועלכע ס'איז אלגעמיינע אָרגאניש-געוואָרענע פונקציע. דאגעגען אָבער נייע פאָרשטעלונגען און אידעען-פערבינדונגען, וואָס ערשיינען דאָס ערשטע מאָל פאר'ן אינדיווידואום, שטערען די גאנצע ארבייט פון דער דענק-מאשין, רופען ארויס די נויטווענדיגקייט פון נייע איינריכטונגען, בכדי זיי זאָלען זיך קאָנען אָננעהמען און פאָדערן א שטארקע אויפמערקזאמקייט צוזאמען מיט דער אריינמישונג פון דעם ווילען מיט'ן בעוואוסטזיין. עס איז ריכטיג, ווי ביי דער מעכאנישער וועבעריי. אזוי לאנג, ווי עס וועבט זיך דער אלטער מוסטער, אויף וועלכען די מאשין איז אָנגעשטעלט און דער ארבייטער איינגעאיבט, געהט אלץ גלאט, ווי אין שלאָף; דער ארבייטער קאָן זיך אוועק'חלומ'ען אין די וויטעסטע וועלטען און דאָס געוועבעכץ וואקסט א ארשין נאָך א ארשין. נעהמט מען אָבער אריין אין דער מאשין א נייעם מוסטער, אזוי מוז מען שוין דעם וועבשטוהל פונ'ם ניי אָנשטעלען, די קייט ארומקניפען — דער אויפזעהער מוז שוין אליין אויך א האנד צולעגען, דער ארבייטער מוז זיך בעקוועם מאכען אויף זיין בענקעל, גרייט צו פלייסיגער ארבייט, קורץ: דאָס געוועבעכץ מאכט זיך שוין נישט מעהר אליין, נאָר וויל דורכאויס מ'זאָל צולעגען צו איהר האנד און קאָפּ. פשוט'ע

מענשען טויגען נאָר צו אָרגאַנישער גייסטיגער אַרבייט און זענען נישט פעהיג צו קיין אַנדערער. זיי זענען נישט שטאַרק און נישט געשיקט גענוג, איינצוריכטען זייער וועבשטוהל פאַר אַ נייעם מוסטער. דערפאַר איז די אויפגאַבע פון די העכערע נאַטורען נישט נאָר נייע מוסטערען צו ערפינדען, נאָר אויך אַזוי איבערצושטעלען די וועבשטוהלען אין דער גרויסער פאַבריק, וועלכער מ'רופט מענשהייט, אַז זיי זאָלען קאָנען וועבען דעם נייעם מוסטער, ווי זיי האָבען פריהער געוועבט דעם אַלטען. די מאַסע לאָזט נישט צו צו זיך קיין נייע געדאַנקען, נישט ווייל זי וויל זיך מיט זיי נישט פערנעהמען, נאָר ווייל זי קאָן דאָס נישט טהון. דאָס פאָדערט אָנשטרענגונג, יעדע אָנשטרענגונג איז שמערצליך און שמערצען וויל קיינער נישט צולאָזען צו זיך.

דאָס אַלץ איז אין פלוג דאַגעגען דעם פאַקט, וועלכער איז אַלעמען גוט בעקאַנט, אַז דער המון האָט, פערקעהרט גאָר, ליעב נייעס און יעדע נייע זאַך האָט ביי איהם אַ ערפאָלג. ס'איז אָבער גענוג נאָר עטוואָס טיעפער די זאַך צו פערשטעהן, אום צו זעהן, אַז די סתירה האָט קיין גרונד נישט.

צו עמפפינדונג און צו בעוואוסטזיין קומען צו נאָר די ענדערונגען אין אונזער נערווען-סיסטעם. ווען אין דעם לעצטען ריהרט זיך קיין זאַך נישט, דערגעהט אונזער דענקענדער און פיהלענדער איך אויך גאָר-נישט. דאָס מיטטיילונגען-ביוראָ אין אונזער אָרגאַניזם איז נישט איינגעריכטעט לויט יענעם מוסטער, לויט וועלכען אינ'ם מיטעלפונקט פון אונזער איך וואָלט זיך דאַרפען געפינען אַ וואַכעדיגער איבעראויפזעהער, וואָס זאָל אַלע מינוט אַרויסשיקען שלוחים אין די פאָדערשטע צימערן און אין קאָרידאָר אַ פרעגטהון, צי עס איז נישט פאָרגעקומען עפּעס נייעס; אונזער איבעראויפזעהער זיצט זיך גאָר אומבעוועגליך ביי זיין טיש טיעף-אינוועניג, אין קאַבינעט, וואו עס לויפען זיך צוזאַמען אַלע מעלדונגען פון אויסענוועניג. קומען קיין מיטטיילונגען איינגאַנצען נישט אָן, האַלט ער זיך רוהיג, דרימעלט זאָגאָר צו אַ ביסעל און ווייזט נישט אַרויס קיין שפור פון לעבען. ווען אָבער פון אויסענוועניג קומט אָן די ידיעה: „מ'קלאַפּט אין דעם רעכטען טויער!" אָדער: „אינ'ם פענסטער פון ערשטען שטאָק האָט מען אַ שטיין געוואָרפען!" אָדער: „דער וואַכט-פּאָסטען אינ'ם פאָדהויף נעהמט איבער אַ טראַנספּאָרט

שפּײַז״, — האַפּט זיך דער איבער אױפֿזעהער גלײַך אויף און גיעט אויגענבליקליך וועניגסטענס די בעשטימונג, אַז די ידיעה איז ערהאַלטען געוואָרען, אָדער ער ענטפֿערט מיט אַ בעפֿעהל וועגען דעם, וואָס האָט געזאָלט פֿאָרקומען צוליעב דער מיטגעטיילטער געשעהעניש. ווען עס וואָלט מעגליך זײַן, אַז די וועלט זאָל פּלוצלונג פֿערגליווערט אָדער אונבעוועגליך ווערען, וואָלטען אונזערע נערווען בלײַבען אין דעם צושטאַנד, אין וועלכען זיי האָבען זיך געפֿונען; קיין זאַך וואָלט נישט געווירקט אויף זיי, קיין זאַך וואָלט זיי נישט אויפֿגערעגט, קיין זאַך וואָלט נישט אַרויסגערופֿען אין זיי אַזאַ ענדערונג, וואָס וואָלט געקאָנט צוקומען ביז'ן בעוואוסטזײַן. אונזערע אויגען וואָלטען נישט זעהען, אונזערע אויערען וואָלטען נישט הערען. די פֿײַנסטע וואָלטען צושטעלט געווען בײַ דער אויסערליכער גרענעץ פֿון אונזער פֿערזענליכקײַט, זיי וואָלטען אָבער נישט האָבען אויף וואָס אַכטונג צו געבען און וואָס אונז מיטצוטיילען. מיר וואָלטען אויפֿהערען טראַכטען, און אונזער בעוואוסטזײַן וואָלט זײַן ווי פֿערזונקען אין אַ טרוימלאָזען שלאָף. עמפּפֿינדען הייסט אַלזאָ אויפֿנעהמען די ענדערונגען, וואָס קומען פֿאָר אין איין ווינקעל פֿון אונזער נערווענסיסטעם דורך דעם, וואָס איין בעשטעהענדער צושטאַנד געהט איבער אין אַנ'אַנדערען. די כמעט אונמעסטבאַרע קורצע צײַט צווישען דער ענדע פֿון איין צושטאַנד און דעם אָנהויב פֿון אַנדערן איז אייגענטליך דער גאַנצער אינהאַלט פֿון אונזער עמפּפֿינדונגס-וועלט. דערפֿון איז צו דרינגען, אַז דער מענש מוז פֿריהער האָבען אַ געוויסע אָנרעגונג, אַ געוויסען אימפּולס, אום צו קאָנען דענקען, אום בעוואוסטזיניג צו עמפּפֿינדען זײַן איך. די אָנרעגונג אָבער קומט נאָר דורך דער ווירקונג פֿון ענדערונגען, ד. ה. פֿון עפּעס אַ נײַעם. און אַזוי ווי דאָס בעוואוסטזײַן פֿון דעם אייגענעם איך איז די נויטווענדיגע בעדינגונג פֿון אַלע אַנגענעמע עמפּפֿינדונגען, אַזוי ווי דאָס דאָזיגע בעוואוסטזײַן איז זאָגאַר פֿאַר זיך אַליין אַ אַנגענעמע עמפּפֿינדונג, און אפשר די אַנגענעמסטע און שטאַרקסטע פֿון אַלע, ווערט יעדע נײַעס, יעדע ענדערונג, וואָס ווירקט אויף די נערווען און ווערט אַזוירנאָך דער קוואַל פֿון דעם זעלבסט-בעוואוסטזײַן, אויפֿגענומען מיט פֿערגניגען און מיט אַ געוויסער ערוואַרטונג. כדי אָבער די ענדערונג זאָל מאַכען אַ גוטען אײַנדריק, איז גאָר נישט נויטיג, זי זאָל קומען דוקא פּלוצלונג און זאָל דוקא שטאַרק זײַן.

דאָס נייע, וואָס ווירקט אויף די נערוועז און רעגט זיי אויף, דאַרף זיך אונטערשיידען פון דאָס אַלטע נאָר עטוואָס, נאָר מיט איין גראַד, מיט דער שאַטירונג. דאָס נייע מוז זיין דער שכן פון דאָס אַלטע און קומען אַלס פאָרטזעצונג פון איהם. מ'קען דאָס אילוסטרירען מיט אַ בעקאַנטען בייִשפּיעל: אַ נייער פאַסאָן פון אַ פראַק וועט גאַנץ לייכט אַריין אין דער מאָדע, ווען ער וועט נישט ענדערן די גרונד־ליניען פון דעם לייכטזיניגען און צוזאַמען דערמיט זעהר בכבודיגען בגד און וועט אָבטרעטען פון דעם אָנגענומענעם פאַסאָן נאָר אין די נישטוויכטיגע איינצעלהייטען, ד. ה. ווען ביי איהם וועלען זיין קורצערע אָדער מעהר־קיילעכדיגע פאָלעס, שמעלערע אָדער ברייטערע ברוסט־לאַצען און די לאַצען — גלאַטע אָדער אַרומגענעהטע מיט זיידענס. דאַגעגען אָבער וואָלט גאַנץ שווער אָנקומען וועלכען ס'איז שטאַרק־גייסטיגען און פון־יעדען־פאָראורטייל־פרייען שניידער אַריינצובריינגען אין דער מאָדע אַ פּאַראַד־אַנצוג, וואָס וואָלט אין גאַנצען גאָר נישט עהנליך זיין צו דעם ביזהעריגען פאַסאָן און אויסזעהען, ווי אַ רוימישע טאָגאַ אָדער ווי עפּעס אַזוינס, וואָס איז נאָך מעהר אונבעקאַנט. דאָס נייע, וואָס איז דורך־און־דורך אַנדערש פון דאָס אַלטע, רופט אַרויס אַזעלכע אונאַנגענעמע געפיהלען, וואָס קאָנען צושטייגען ביז אַ שטאַרקען עקעל, ביז אַ שרעק. לאָמבראָזאָ, דער גרויסער איטאַליענישער פּסיכאָלאָג, האָט געפונען פאַר דאָס גייסטיגען צושטאַנד אַ געלונגענעם וואָרט: ער רופט אָן דעם דאָזיגען עקעל, דעם דאָזיגען שרעק „מיזאָנעאיזמוס“, ד. ה. אַ שנאה צו אַלעם נייעם, און ער געפינט די שנאה ביי אונגעבילדעטע מענשען, ביי קינדער און זאָגאַר ביי חיות. זיך אומקעהרענדיג צוריק צו מיין פריהערדיגען וועב־שטוהל קומט עס אַזוי אויס: אַזוי לאַנג ווי דער מוסטער בלייבט דער אייגענער קאָן מען אומבייטען אַ פאָדים אויף אַן אַנדערען און דאָס רופט נישט אַרויס קיינע בעזונדערע שוועריגקייטען נישט פאַר דער מאַשין, נישט פאַר'ן אַרבייטער. עס פאָדערט זיך נישט דערביי נישט די איבערשטעלונג פון דעם וועבשטוהל און נישט קיין איבריגע אויפמערקזאַמקייט פונ'ם אַרבייטער. דאַן אָבער, ווען מ'בייט דעם מוסטער איבער, קומען צו די נאָר־וואָס געשילדערטע שוועריגקייטען. אויף אַזאַ אופן ערקלערט זיך גאַנץ לייכט, אַז די מאַסע האָט טאַקע ליעב נייעס און יעדע נייעס געפעלט איהר; דאָס אָבער, וואָס איז ווירקליך ניי, דאָס, וואָס איז דורך

און דורך אנדערש פון אידרע געוועהנליכע בעגריפען און פארשטעלונגען, שטויסט זי אב פון זיך מיט א אמת'ער צוקאכטקייט און גאנץ אפט אויך מיט א פערצווייפעלטער אנשטרענגונג.

איך בין זעהער געניגט צו גלויבען, אז די ווילדע שבטים קאנען דעריבער נישט אויסהאלטען דער איינברעכענדער ציוויליזאציע, ווייל די געוואלטיגע ענדערונג פון אלע בעציהונגען ארום זיי — פאדערט פון זייער גייסט צופיעל נייע פארשטעלונגען און אינדיווידועלע אנשטרענגונגען. דער איינצעלנער ווילדער דארף אליין, אהן דער הילף פון די געירשה'נטע דענקענס-פראצעסען, אויפנעמען, איבעראַרבייטען און פערבינדען די נייע בעגריפען, אויסבילדען פון זיי געדאנקען און פארשטעלונגען און זיך אברופען אויף זיי מיט אזעלכע אינדיווידועלע החלטות און מעשים, וואס זענען אינגאנצען פרעמד זיין ארגאניזם און וועלכע זענען גארנישט צוגעפאסט צו זיין מארך און צו זיינע נערווען. דאס איז אזא מין ארבייט, פון וועלכער דער קולטור-מענש קאן זיך גאר קיין פארשטעלונג נישט מאכען. ווארום אפילו דעם אריגינעלסטען קולטור-מענש, דעם אייגענארטיגסטען אפילו פון אלע זיינע חברים, קומט אויך פערהעלטנישמעסיג זעהר זעלטען פאר אויפצונעהמען אינגאנצען נייע געדאנקען און צו בעשאפען אינגאנצען נייע קאמבינאציעס פון אנשויאונגען און החלטות, און דעם ווילדען קומט אויס אויסצוהיבען די דאזיגע העכסטע טעטיגקייט פון דעם מענשליכען ארגאניזם פלוצלונג און גלייך אין א גרויסער מאס. ס'איז דעריבער קיין וואונדער נישט, וואס זי שוואכט איהם גלייך אב, און וואס ער פאלט א דערשטיקטער אונטער איהר משא. ווען עס וואלט זיין במציאות אזא מין ציוויליזאציע, וואס וואלט זיין אזוי ווייט פון אונזערער, ווי אונזערע איז ווייט פון דער ציוויליזאציע, וואס הערשט ביי די נייגווינעאישע פאפואסען, און ווען זי וואלט זיך אריינרייסען צו אונז אהן א שום פארבערייטונג, — וואלטען די גרעסטע פילאזאפען און דיפלאמאטען פון דער ווייסער מענשהייט אין אונזער צייט פערשוואונדען ווערען דורך איהר, אזוי ווי עס פערשווינדען איצט די ווילדע דורך אונזער ציוויליזאציע.

פון דעם אלעמען קאן שוין דער לעזער זעהן, אז מיין מיינונג וועגען דער בעציהונג צווישען דעם געניע און דעם פיליסטער, איז ריכטיג דער היפוך פון קארלייל'ס מיינונג וועגען דעם. ער זעהט דעם געניע שטעהענדיג פאר'ן המון אין דער געשטאלט פון וועלכען

ס'איז קאפיטאן קוק, למשל, וועלכער קומט צו צו א אינזעל פון מענשענפרעסער, און אנוועזענדיג אויף זיינע גוטע הארמאטען און ביקסען, פאדערט ער פון זיי, זיי זאלען איהם אונטערטעניג ווערען, זיי זאלען אנערקענען זיין גרויסקייט און בעוואונדערען זיין העכערע קונסט און זיין רייכערע וויסעשאפט. איך קוק נישט אויף דעם לעבענסגאנג פון די אויסערוועהלטע מענשען, ווי אויף א ענטדעקונגסרייזע אין דעם ים־הדרומי און ווי אויף דעם איינעהמען א מחנה נאקעטע מענשענפרעסער. נאך מיין מיינונג האט דער געניע קיין רעכט נישט צו פאדערן פון דער טיפישער מאסע, וועלכע האט גע'ירשה'נט איהרע געדאנקען פארטיגערהייד, די זעלביגע איינגנארטיגע, אונאבהענגיגע אריגענעלע גייסטעסטעטיגקייט, וועלכע קומט איהם, דעם נישט טיפישען אינדיווידואום, גאנץ לייכט אן, ווייל ער האט אין זיך א סך לעבענסקראפט. אויב די איינזאמע גרויסקייט בעפריעדיגט נישט זיין שטרעבונג צו ווירקען אויף אנדערע, אויב זיין לעבענסקראפט טרייבט איהם אזוי געוואלטיג צו פערזיכערן זיין פארם א לאנגדויערענדע עקסיסטענץ און איהר דורכאויס איבערצוגעבען אנדערע ארגאניזמען, — דארף ער דינגען פאר זיין אריגינאליטעט יענער געזעלשאפטס־דאמע, וועלכער מ'רופט סבלנות. ער דארף דעם הויפען פון זיינע נייע געדאנקען אריינברענגען אין המון ביסלעכווייז, ווי מ'לעהרנט א פרעמדע שפראך אדער א קונסטפאלע קערפערליכע איבונג: מיט דער הילף פון ביישפיעלען, סיסטעמאטישע איינשטעלונגען און אפטע איבער'חזר'ונגען. קורץ: דא האנדעלט זיך וועגען דעם, איינצושפאנען דעם המון אין דעם יאך פון א נייער געוואהנהייט, וועלכען ער קאן טראגען אויף זיך אויך אזוי רוהיג און געלאסען, אויך אזוי האלבשלאפענדיג, נישט־טראכטענדיג און אויטאמאטיש, ווי ער האט געטראגען דעם אלטען, און דאס שליעסט אויס אינגאנצען די מעגליכקייט פון בענוצען זיך דערביי מיט שטארקע, פלוצלינגע ווירקונגען.

דער לעזער זעהט, אז איך רעד דא כסדר וועגען אלטע געדאנקען און נייע, און דערמאהן נישט קיין איין ווארט וועגען דעם, וועלכע פון זיי ס'זענען בעסערע און וועלכע — ערגערע, וועלכע העכערע און וועלכע נידעריגערע, קורץ: אז איך מייד אויס אזעלכע בייווערטער, וואס ענטהאלטען אין זיך הסכמה אדער ליעבע צו איין מיינונג, און עקעל אדער שנאה צו דער אנדערער. די גאנצע שטילע

אָדער שרייענדיגע מלחמה פון דער אָריגענעלער מינדערהייט געגען דער טיפישער מעהרהייט בעשטעהט פאַקטיש נאָר אין דעם, דעם פלאַץ פון די אַלטע, גע'ירשה'נטע בעגריפען אויסצופילען מיט נייע; די דאָזיגע נייע בעגריפען מוזען נישט זיין הורכאוים בעסער פון די אַלטע; זייער וויכטיגסטער סימן איז נאָר דאָס, וואָס זיי זענען נייע, וואָס זיי זענען נישט ענליך צו די פריהערדיגע. דער מאַסע האַלט מען געוועהנליך פאַר נאַרעש. דאָס איז אַנ'עילה. איהם בעטראַכטענדיג אַן און פאַר זיך, איז דער מאַסען-מענש גאָרנישט נאַרעש, ער איז נאָר נישט אַזוי, קלוג, ווי די קליגסטע אינדיווידואומען פון דעם דור. ער שטעלט איינפאַך פאַר מיט זיך די ענטוויקלונג-שטופע אויף וועלכער עס זענען נעכטען געשטאַנען די בעסטע און גרעסטע. די היינטיגע בעסטע זענען שוין, געוועהנליך, אַ סך ווייטער, מאָרגען אָבער וועט זיי די מאַסע דעריאָגען, און אום צו האָבען דאָס רעכט זיך צו קרימען אויף איהר און זיך צו קלאָגען אויף איהר אָבגעשטאַנענקייט, וועט דער מאָרגענדיגער געניע דאַרפען זיין אויף אַזוי פיעל העכער פון דעם היינטיגען, אויף וויפיעל דער איז העכער פון דעם היינטיגען המון. אָריגינאַליטעט און מיטעלמעסיגקייט זענען אַלזאָ נישט קיין אַבסאָלוטע, נאָר רעלאַטיווע בעגריפען. דער אויסנאַהם דער פרט שטרעבט צו ווערען אַ כלל און די אָריגינאַליטעט — צו ווערען אַ טיפּ. די מעכטיגע נאַטורען האָבען דעם ווערט פון פריי-ערפונדענע מוסטערען, וואָס אַלע מאַכען זיי גלייך נאָך. די הויט-פאָרם, וואָס איז נעכטען אויסגעקלערט געוואָרען פון אַ דרייסטען, ערפינדערישען טאַלאַנט און אַרויסגערופען אַ שטאַרקע אויפמערקזאַמקייט אינ'ם פּאַרק פון דער הויפּשטאָדט, וועט מאָרגען שיינען אויף די קעפּ פון אַלע קליינשטעדטילדיגע דיענסטמעדלעך און קיינער וועט זיך שוין נישט אומקוקען אויף איהר. מיט וואָס ערקלערט זיך עס? איז דען די פאָרם אַנ'אַנדערע געוואָרען? ניין. זי האָט מעהר נישט, ווי אויפגעהערט זעלטען צו זיין. באַנאַליטעט איז אָבגעטראָגענע אָריגינאַליטעט און אָריגינאַליטעט — די ערשטע פאָרשטעלונג, — די Première, ווי די פראַנצויזען זאָגען, פון דער באַנאַליטעט. מיר הויבען היינט מיט די אַקסלען, ווען מיר פאַקען וועלכען ס'איז לירישען דיכטער דערביי, ווי ער פערגלייכט די אויגען פון זיין געליעבטער מיט די שטערען פון הימעל און געפינט נישט קיין מעהר אָריגינעלע פערגלייכונג. און דאָך, — וואָס'רע מיעסען איינדריק האָט עס די

זעלביגע פערגלייכונג געמוזט מאַכען אויף די לעזער אָדער אויף די הערער פון די אַלטע, שוין־לאַנג־פערגאַנגענע צייטען, ווען עס האָט אידר דאָס ערשטע מאָל אויסגעפונען דער פּאָעטישער געניע! היינט איז זי באַנאַל געוואָרען. פאַרוואָס? ווייל זי איז אויסגעצייכענט. און דערצו טאַקע האָב איך געוואָלט צוקומען: די היינטיגע באַנאַליטעט איז נישט נאָר סתם די אָריגינאַליטעט פון נעכטען, זי איז זאָגאַר דער תמצית, דאָס בעסטע, ווערטפולסטע און וויכטיגסטע פון דער אָריגינאַליטעט, דער טייל אידרער, וואָס האָט פערדיענט אַ לאַנג לעבען, ווייל ער איז געוועזען נישט נייַ אַליין, נאָר נייַ, אמת און גוט. דרך־ארץ פאַר דער באַנאַליטעט! זי איז די זאַמלונג פון דאָס בעסטע, וואָס דער מענשליכער גייסט האָט בעשאַפען ביז היינטיגען טאָג.

דאָס, וואָס מ'רופט עפענטליכע מיינונג, ד. ה. די אַנשויאונג פון דער מאַסע, קאָן נישט דיענען אַלס מאַסשטאַב פאַר די אויסגעוועהלטע, גרויסע גייסטער. אויף אַזוי פיעל אָבער, אויף וויפיעל די דאָזיגע אַנשויאונג שטעלט פאָר מיט זיך די פרוכט פון דער גאַנצער ביזהעריגער מענשליכער ענטוויקלונג, דאַרף זי אינטערעסירען אפילו די גרעסטע פערזענליכקייטען. דאָס נאַרעשע געשריי פון אַ פאָלקס־פערזאַמלונג האָט אין זיך די שטימען פון די גרעסטע דענקער, וועלכע רעדען אַרויס פון זייערע אָפּט טויזענדיעהריגע קברים דורך דעם היזעריג־פערשכור'טען האַלז פון וועלכען ס'איז שוסטער אָדער בעל־עגלה; און ווער עס נעהמט זיך די מיה, פונאַנדערצוטיילען דעם דאָזיגען ווילדען ליאַרם אויף זיינע איינצעלנע עלעמענטען, קאָן יעדען נאַרעש־קלינגענדען שלאַגוואָרט, יעדער פוסטע פראַזע צו פיהרען אין דער פערגאַנגענהייט ביז אַ כבוד'יגער קוועלע. די אָבגעדראָשענע באַנאַלע שטעלען אין דער רעדע פון דעם היינטיגען פיליסטער זענען אַמאָל, אין זייער צייט, געווען איבעראַשענדע, גלענצענדע איינפאַלען און יעדע אינסטינקטיווע נייגונג אָדער אָבנייגונג, יעדעם פאָראורטייל, יעדע אונבעוואוסטזיניגע האַנדלונג פון אַ היינטיגען פיליסטער איז געווען אַמאָל ביי וועלכען ס'איז אויסנאַהמס־מענשען די פרוכט פון זיין ערנסטער, שווערער גייסטעס־אַרבייט. די מעהרהייט שטעלט פאָר מיט זיך אין דער אונטערשטער שורה דער פערגאַנגענהייט און די מינדערהייט קאָן בעדייטען די צוקונפט, אויב איהר אָריגינאַליטעט וועט זיך דערהאַלטען. אַריסטי, דער פאָטער פון די

מעהרסטע ויסענשאפטסצווייגען אין אונזער צייט, וואלט היינט אין קיין פאל נישט אויסגעהאלטען דעם עקזאמען פון א גאנצען גימנאזיום־קורס, אט האטש צוליעב דער גריכישער שפראך אליין, וועלכער ער האט נישט געהאט די מעגליכקייט אויסצולערנען אזוי גרינדליך, ווי א היינטיגער פילאלאג; הארוויי'ס טעאריע וועגען דער בלוט־צירקולאציע,, וואס איז אויפגענומען געווארען אין זיין צייט, ווי א אונגעהערטע חציפות און ווי אנ'אפיקורס'ישער ארויסטריט געגען אלע אנערקענטע הנחות, ווערט היינט געלערנט אין די פאלקס־שולען אהן א שום חדוש און דער געניע, וואס האלט זיך היינט אבגעזונדערט פון דער מאסע און איז שטאלץ דערמיט, וואס צווישען איהם מיט איהר איז קיין שום געמיינזאמעס נישט פערהאן, וואס ער טראכט און פיהלט אנדערש, ווי זי און וואס זי פערשטעהט איהם גארנישט, דער זעלביגער געניע, ווען ער וואלט געקאנט אויפשטעהן פון קבר אין טויזענד יאהר ארום, וואלט אפשר ערשטוינט געווארען, הערענדיג, ווי קליינינקע יונגעלעך זאגען איבער זיינע אריגינעלע און איבערראשענדע געדאנקען מיט דער זעלביגער געלויפיגקייט און זעלבסט־פערשטענדליכקייט, מיט וועלכער זיי פלוידערען און שטיפען צווישען זיך.

ביי אזעלכע אומשטענדען קאן איך נאר איין זאך נישט בעגרייפען: פארוואס די קאנסערוואטיווען און רעאקציאנערען, די פערטיידיגער פון דאס אלטע און בעקעמפפער פון יעדע נייע רעפארם, פארוואס זיי זענען שונאים פון דער דעמאקראטיע. ווען זיי וואלטען האבען א שטיקעל חוש פאר זייערעווירקליכע אינטערעסען, וואלטען זיי אלע זיין פערברענטע דעמאקראטען, וואלטען זיי געראטען דעם קייזער ער זאל איינפיהרען אין רוסלאנד אלגעמיינעם וואהל־רעכט און די בעשלוסען פון פאלקס־פערזאמלונגען וואלטען זיי שטעלען א סך העכער ווי די בעשלוסען פון א מיניסטארען־ראט. די מאסע איז שטענדיג קאנסערוואטיוו, ווייל זי לאזט זיך דיקטירען פון די געירשה'נטע געשלעכטס־נייגונגען, און נישט פון די נייע אינדיווידועלע דענקענס־פראצעסען. זי קאן דעריבער זיך א עצה געבען נאר מיט די געירשה'נטע פערהעלטניסע, און נישט מיט די נייע. זי קאן זיך לאזען פיהרען פון וועלכען ס'איז מעכטיגען איינציגען ווילען, וועלכער קאן איהר ארויסרייסען פון איהר אויסגעטרעטענעם וועג, אליין אבער, אוים איינענער איניציאטיווע, אוים דעם איינענעם

דראַנג צו אַ פרייער בעוועגונג, וועט זי קיינמאָל נישט אָוועקלאָזען די וועגען, וועלכע זיינען שוין אויסגעטרעטען פון די פריהערדיגע דורות. רעוואָלוציעס און איבערקעהרענישען זענען שטענדיג די אַרבייט פון דער מינדערהייט, וואָס זייער אָריגינאַליטעט קאָן נישט אויסקומען מיט די איבערגענומענע בעדינגונגען, וועלכע זענען נישט צוגעפּאַסט צו איהר און נישט אויף איהר אויסגערעכענט. די מעהרהייט לאָזט אַ לאַנגע צייט נישט צו דערצו, אַז די עקזיסטירענדע בעדינגונגען זאָל'ען אַנערקענט ווערען פאַר אָבגעלעבטע און איבריגע; סיידען נאָר, ווען זי איז אין דעם פערלויף פון אַ סך דורות צוגעגרייט געוואָרען דערצו. די איינציגע אמת'ע נאָוואַטאָר'ס, פון וועלכע די היסטאָריע ווייס, זענען געווען די אויפגעקלערטע דעספּאָטען, וועגען וועלכע עס חלומ'ען די קאָנסערוואַטיווע היסטאָריקער. דאַגעגען האָבען זיך אַ סך רעוואָלוציעס, וואָס האָבען געשטאַמט פון די מאַסען, גלייך אומגעקעהרט צו דער באַנאַליטעט. אויף דער הילע פון אַ רעאַקציאָנערען היסטאָרישען ווערק וואָלט מען געדאַרפט אַרויסווייזען נישט די פּאָרטרעטען פון פרידריך דעם גרויסען אָדער יאָסיף דעם 2־טען, נאָר דאָס בילד פון איינעם פון די 1848־ער דעמאָקראַטען מיט דעם האַראַקטעריסטישען הוט פון יענער עפּאָכע, און ווען די רעאַקציאָנערען וואָלטען עהרליך און אויפריכטיג זיין, וואָלטען זיי מוזען מודה זיין, אַז די באַרריקאַדע איז אַ שטיצע פאַר דעם מלוכה־און געזעלשאַפטס־בנין.

איבריגענס, אויב איך האָב דאָ דערמאָהנט דאָס וואָרט באַנאַליטעט אין'ם צוזאַמענהאַנג מיט פּאָליטיק, האָט עס געהאַט אין מיין מויל די בעדייטונג פון אַ אַכטונגס־אויסדריק. דער צוועק פון דער פּאָליטיק איז צו שאַפען, פאַר די גרויסע מאַסען וואָס מעהר גינסטיגע, וואָס מעהר לייכטע בעדינגונגען צו'ם עקסיסטירען; זי מוז זיך דעריבער רעכנען מיט די בעדערפנישען פון דעם גרויסען המון. די מאַסע דענקט און פיהלט אויטאָמאַטיש, ד. ה. לויט אַ געירשה'נטען נוסח און לויט אָרגאַניזירטע געוואָהנהייטען, זי האָט דעריבער דאָס פולע רעכט צו פאָדערען, מ'זאָל איהר נישט צווינגען צו לייסטען אַזאַ נייע אינדיווידועלע גייסטעס־אַרבייט, וואָס איז כמעט שטענדיג איבער איהרע כחות. אונטער דעם וואָרט פּאָליטיק דאַרף מען אַלזאָ פערשטעהן די הערשאַפט פון דער מעהרהייט, באַנאַליטעט, טראַדיציע. (דער ביז־געשטימטער מענש, וואָס די ווערטער קלינגען איהם צופיעל

אונפארטייאיש, קאן פון מיינעטוועגען שטעלען אויף זייער פלאץ די טיראניע פון דער מיטעלמעסיגקייט און שלעפעניש) דער מעכטיגער אינדיווידואליטעט מיט איהר אייגענארטיגער ענטוויקלונג איז אמת, נישט אנגענעהם זיך צו צופאסען צו די סטערעאטיפישע בעדינגונגען, וועלכע זענען ריכטיג גוט פאר דער טיפישער מאסע. איהר איז טאקע פינסטער און ביטער. זי האט אבער פון דעסטוועגען פארט קיין רעכט נישט, ארייצוטופען די גרויסע פיס פון דעם אלטעגליכען מענשען אין איהרע עלעגאנטע שיכלעך. יעדע אנשטאלט, וואס געפעלט דער מעהרהייט, איז גוט; ס'פערשטעהט זיך: זי איז גוט נישט אן און פאר זיך, נאר אין דער בעציהונג צו די בעדינגונגען, אין וועלכע זי געפינט זיך. דאס קאן נישט זיין אנדערש. לאמיר אננעהמען, אז די מאסע גרייזט, אז זי פערלאנגט — און א דאיק דעם פערלאנג ווערען בעשאפען — אזעלכע געזעצען, וועלכע זענען געגען דעם גלייכען מענשליכען שכל. וואס אמשנעלסטען ערפילט איהר פערלאנג און פיהרט איין די דאזיגע נארישע געזעצען! די מאסע וועט זיך גלייך איבערצייגען, אז די געזעצען האבען איהר א רעה געטהון, דאן וועלען קומען קליגערע און ווייטער-בליקענדע גייסטער און איהר ערקלערען די סבה דערפון און איהר מעגט זיכער זיין, אז זי אליין וועט גלייך פאדערן, מ'זאל די געזעצען ענדערען און איבערמאכען. אויב ווייטער עס וועט זיך ארויסשטעלען, אז די מאסע פיהלט זיך גאנץ גוט מיט די דאזיגע נארעשע געזעצען און אז זיי האבען איהר ווירקליך א טובה געטהון, — האט זי דאך ווידער דאס פולע רעכט אנצוווייזען דער פאליציי אויף די דאזיגע הכמים, וועלכע זוכען איהר איבער געוואלט צו איבערצייגען, אז דאס איז נישט קלוג פון איהר זייט, ווי אויף מאיעסטעטס-בעליידיגער און מורדים. אויב דער המון איז נארעש, דארף מען קודם-כל איהם לאזען נאריש זיין. פון דעם קליגערען איז עס גאנץ שען און אידעל, ווען ער וויל זיך אונטערנעהמען שווער צו ארבייטען אום דעם המון אויפצוהויבען ביסלעכוויז, אום איהם קליגער צו מאכען; דערווייל אבער נויטיגט זיך די מאסע אין אזעלכע אנשטאלטען און געזעצען, וואס זענען אויסגערעכענט פאר בהמות, און נישט פאר קיין היטרע בערזען-ספעקולאנטען. דער מינדערהייט קלוגע, וועלכע עס קומט אויס צו לעבען אונטער דער הערשאפט פון די געזעצען און אנשטאלטען, קאן איך נאר מיין הערצליכסטען מיטלייד

אויסדריקען. מיר וועלען זיך נאר פארשטעלען אויף איין מינוט א זא שטאדט, וואס איז בעפעלקערט פון כסדר בלינדע. טעארעטיש קען דאך דאס מעגליך זיין. פלוצלונג וועט זיך אהין אריינהאפען א זעהעדיגער און פארערען, מ'זאל דארט איינפיהרען אין די גאסען גאז-בעלייכטונג. זיין פארערונג פאר זיך איז געוויס א גאנץ שענע; ער האט די מעגליכקייט אהן א שום אנשטרענגונג צו ברענגען די איבערצייגענדסטע פאקטען און ראיות, אויף צו דערוויזען די נויטיגקייט פון גאז-לאמטערנעס און מיט דער אנציהענדסטער בערעדזאמקייט צו שילדערן די שענקייט פון א העל-בעלויכטענער נאכט. און דאך וועט די בלינדע בעפעלקערונג איינשטימיג אבווארפען דעם דעם פראיעקט, און איך וואלט וועלען זעהן דעם חכם, וועלכער וואלט זיי געגעבען אונרעכט און דעם פערטיידיגער פון דעם פראיעקט — גערעכט! אבדערא דארף האבען א געזעצגעבענדע פערזאמלונג פון אבדעריטען און פאר די געסט פון די פלאטאנישע סימפאזיען איז דארט קיין ארט נישט פערהאן. בלייבען זיי דאך וואוינען אין שטאדט און ווילען פון דארטען נישט אוועק, קאנען זיי זיך יעדענפאלס אונגעשטערט א קלוב גרינדען און צווישען זיך אבלאכען פון זייערע מיט-בירגער.

איך גלויב, אז דער פיליסטער קאן גאנץ צופריעדען בלייבען מיט דעם פלאץ, וואס איך גיעב איהם אב אין דער וועלט. איך אנערקען איהם פאר א מאנומענטאלע ערשיינונג, ד. ה. פאר א א דענקמאל פון דער פערגאנגענהייט, וועלכע דערהאלט זיך אפט, געוועהנליך, גאנץ שלעכט: מיט א צוקריפעלטע נאז, מיט משונה'דיגע אויסבעסערונגען און צוקלעפעכצען: פון וועלכען ס'איז שטאדטישען מוליער. זיין פיזיאנאמיע איז די כראמאליטאגראפיע פון א בילד, וואס האט א הויכען קינסטלערישען ווערט. ער איז דער יורש פון דעם געניע, וואס לאזט איהם כסדר איבער זיינע קאסטבארע אוצרות. גייסטיג זעה איך שטענדיג איבער זיין פערשמאלצענער נאכט-יארמולקע דעם גרינעם טורבאן, פון וועלכען ס'איז אמאליגען נביא. געוועהנליך, וועט איהם דער געניע נישט אריינלאזען אין זיין אינערליכער וועלט — זי געהערט נאר איהם אליין און אין דער בעציהונג צו איהר עקסיסטירט נישט קיין מעהרהייט. ווי ער טראכט און פיהלט, דאס איז זיין זאך. ווי נאר אבער ער טרעט אריבער די גרענעצען פון זיין אינערליכער וועלט, ווי נאר ער הערט זיך

אויף צו בענוגנען דערמיט, בלויז מיט זיין בייׁשפיעל צו ווירקען און בלויז פאר זיך אליין צו ארבייטען, — דארף ער אראבנעהמען פון זיך זיין אריגינעלען קאסטיום און אנטהון די אוניפארם פון דער באנאליטעט. דא איז ער נישט מעהר, ווי נאך איין עהרען-פיליסטער צווישען די פיליסטער'שע מאסען. אין ענגלאנד איז איינגעפיהרט, אז יעדער פרינץ אדער לארד, וועלכער וויל שפיעלען א שטיקעל ראליע אין דער שטאדטפערוואלטונג, מוז זיין צוגעשריבען צו וועלכען ס'איז פאך. ער מוז לויט דעם נאמען זיינעם ווערען א שניידער, א שוסטער, אדער וואס ס'איז עהנליכעס. דאס איז איננאנצען, וואס איך מיין.

ערפאלג.

וואס איז דער לעצטער צוועק פון די שולען, פון אלע למודים און פון דער ערציהונג? אויף דער פראגע איז נאר איין ענטפער פערהאן: דער לעצטער צוועק פון דעם אלעמען איז דאס לעבען צו פערטיעפען, צו בערייכערן און צו פערשענערען און אזויערנאך עס אנגענעהמער צו מאכען; אנדערש געזאגט, הייסט עס: אויפצוהויבען די לאגע פון דעם איינצעלנעם מענשען און פון דעם כלל. די פעדאגאגען, וועלכע שרייבען צו דער שול אנדערע אויפגאבען, שטעלען זיך איינפאך אב אין מיטען וועג און דערגעהען נישט ביז דעם ענדליכען ציעל. מ'זאגט, למשל, אז די אויפגאבע פון דער שול איז אויסצובילדען דעם האראקטער. וואס בלייבט פון דער פראזע, ווען מ'צוגליעדערט איהר עטוואס? מען בילדעט דאך נישט אויס דעם האראקטער צוליעב זיין אייגענער שענקייט אדער צוליעב דעם, ער זאל קאנען בעפריעדיגען די אויגען פון וועלכען ס'איז מבין, אזוי ווי ווען מ'גיעסט אויס בראנז-פיגורען; מ'האט דאך דערביי עפעס נוצען אין זינען! א אויסגעבילדעטער האראקטער, דאס הייסט: בעשטימטע שטרעבונגען, שטייפקייט אין די האנדלונגען, פעסטקייט אין די איבערצייגונגען, זיכערקייט אין די נייגונגען און פורכטלאזיגקייט אין די נויטיגע פיינדשאפטען, — איז א גאנץ גוטעס געוועהר אינ'ם קאמפף אום דאס זיין. אזא שטארקער גייסט מאכט לייכטער דעם נצחון איבער די שונאים און געגנער, און אויב עס איז שוין יא

נגזר געוואָרען מן השמים, אַז דאָס שלעכטע זאָל מנצח זיין דאָס גוטע, האָט אויך דער שטאַרקער כאַראַקטער די מעגליכקייט צופּריעדען צו בלייבען מיט זיך און צו שטאָלצירען גראַדע מיט די אייגענשאַפטען, וועלכע זענען געווען די סבה פון זיין מפלה.

אַנדערע ווידער זאָגען, אַז די אויפגאַבע פון דער שול איז צו בילדען דעם גייסט, צו שטאַרקען דעם ווילען, צו ענטוויקלען דעם געפיהל פון אַלץ, וואָס איז שען און גוט. צו וואָס אָבער נוצט דאָס אַלץ? דעם גייסט בילדעט מען צוליעב דעם, ער זאָל פערשטעהן די ערשיינונגען פון דער נאַטור און פון דער געזעלשאַפט; ער זאָל קאָנען געניעסען דעם פערגניגען פון בעגרייפען, וועניגסטענס ביז אַ געוויסער גרענעץ, דעם עצם און די סבה פון אַ סך זאַכען; ער זאָל פערשטעהן אויסצומיידען אַ געפאַהר און אויסצונוצען אַ געלעגענהייט. דעם ווילען שטאַרקט מען צוליעב דעם, ער זאָל בעזייטיגען פון דעם אינדיווידואום אַלעס שעדליכעס. דעם געפיהל פון אַלץ, וואָס איז שען און גוט, ענטוויקעלט מען דערפאַר, כדי דאָס בעוואוסטזיין זאָל קאָנען האָבען וואָס מעהר אַנגענעהמע איינדריקע. און דער לעצטער צוועק פון די אַלע זאַכען, איז — דעם אינדיווידואום דאָס לעבען אַנגענעהם צו מאַכען.

ערפילט די שול מיט איהרע איצטיגע אָרדנונגען און אַרבייטסמעטאָדען די דאָזיגע אויפגאַבע? איך לייקען אין דעם. כמעט אַלע מענשען שטרעבען נאָר צו איין איינציגען ציעל — צו דעם אויסערליכען ערפאָלג אין לעבען. אָהן ערפאָלג האָט דאָס לעבען פאַר זיי קיין אַנגענעהמליכקייט נישט אין זיך. אויב עמיצער וועט זיי זאָגען, אַז ער וויל זיי דאָס לעבען אַנגענעהמער מאַכען, וועלען זיי פערשטעהן אונטער די ווערטער נאָר דאָס, אַז מ'וויל זיי לייכטער מאַכען און פערזיכערען דעם אויסערליכען ערפאָלג אין לעבען, און קוים וועט די האָפנונג זייערע נישט פערווירקליכט ווערען, וועלען זיי זיך רעכנען פאַר אָבגענאַרטע. אַזוי, אורטיילען אונ אַזוי טראַכטען ניין-הונדערט-ניין-און-ניינציג מענשען פון טויזענד. און עס קאָן זיין, אַז אין דער ווירקליכקייט איז די צאָהל פון יענע מענשען, וועלכע פאָדערן פון לעבען נישט קיין ערפאָלג, נאָר עפּעס אַנאַנדער זאַך, נאָך קלענער פון דער צאָהל, וואָס איך האָב דאָ משער געווען. די שול אָבער פאָרבערייטעט צו וואָס איהר ווילט, נאָר נישט צו דעם אויסערליכען ערפאָלג, נאָר נישט צו דעם, וואָס דיענט

אלס קוועלע פון גליק און צופרידענהייט פאר דער אונגעהויערער מערהייט. די אידעאלען פון דער שול זענען נישט נאר אינגאנצען פערשידען פון די לעבענס-אידעאלען, נאר זאגאר דאגעגען זיי. דער גאנצער לעהר- און ערציהונגס-פלאן איז ווי ס'זעהט אויס בעשאפען געווארען מיט דער ספעציעלער כונה צו ערציהען אזעלכע מענשען, וואס דער ערשטער הו-הא פון דעם ווירקליכען לעבען זאל ארויסרופען אין זיי א שנאה צו דער וועלט און צו דער מענשהייט, וואס זאלען מיט א געפיהל פון פעראכטונג צו דעם קאמפף איבער די געזעלשאפטליכע און מלוכה'דיגע פעטע ביסענ'ס אנטלויפען פון דארטען און זיך בעהאלטען אין דער פרידליכער און צניעות'דיגער זעלבסטבעטראכטונג, אין דער פאנטאסטישער וועלט פון העכערע טרוימבילדער, קורץ: אזעלכע, וואס זאלען אהן א שום קאמפף אבטרעטען אנדערע, געמיינערע פון זיי, זייער פלאץ אויף דעם באל פון לעבען. דאס איז דער עיקר. עס זעהט אויס ריכטיג, ווי אלע שולען וואלטען זיין די ערפינדונג פון היטרע מענשען, וועלכע ווילען זיך און זייער גלייכען פערזארגען מיט די בעסטע ביסענס און זיי פערדארבען פאראויס דעם אפעטיט פון די יונגע, געזונדטע מאגענס, דער הונגער, פון וועלכע עס קאן זיין געפעהרליך פאר זיי אין דער צוקונפט; ווי אלע לעהרער וואלטען זעהען אין זייערע תלמידים אונטערוואקסענדע קאנקורענטען און זיי ווענדען אן אלע מעגליכקייטען זיי פאראויס אונשעדליך צו מאכען, זיי אבצושניידען די נעגעל, זיי טעמפ צו מאכען די ציינער און ארויפצוזעצען בלויע ברילען אויף זייערע דורכדרינגענד-שארפע אויגען. די שול פארבערייטעט אזוי פיעל איהרע תלמידים צו דעם קאמפף אום דאס זיין, וויפיעל עס פארבערייטעט סאלדאטען צום קריעג יענער רעגלאמענט, וואס לערנט זיי און זאגט זיי אן, אז דאס געוועהר דארף מען נישט מיטנעהמען מיט זיך, אז אויף די קוילען פון שונא דארף מען נישט ענטפערן מיט קיין קוילען, אז מ'דארף אבטרעטען דעם געגנער די בעסטע פאזיציעס און אז אין אלגעמיין איז מעהר עהרע דערשלאגען צו ווערען, ווי צו זיגען. א סך מענשען וועלען אזא מין רעגלאמענט געפינען פאר נארעש; דער שונא אבער וועט געווים פון איהם צופרידען זיין.

דעם ערפאלג, וועגען וועלכען איך רעד דא, קען מען האראקטעריזירען מיט עטליכע ווערטער. האבען ערפאלג — הייסט זיין גע-

אַכטעט פון דער מעהרהייט. צו דעם ציעל קען מען, געוועהנליך, צוקומען דורך אַ סך וועגען. די אַכטונג פון דער מעהרהייט קען מען זיך ערווערבען, ווען מ'האָט אַ סך געלד אָדער ווען מ'מאַכט זיך פאַר אַ גביר; ווען מ'קען אײַנפאַסען דעם אייגענעם נאָמען, ווי אַ טײַערען שטיין, אין אַ ראַהם פון פערשידענע טיטולען; ווען מ'קען בעפוצען די ברוסט מיט לענטעס און אָרדענס; ווען מ'בעזיצט מאַכט און אײַנפלוס; ווען מ'קען זיך קונה־שם זיין אין שטאָדט אָדער אין לאַנד פאַר אַ גרויסען, פאַר אַ קלוגען, פאַר אַ געלעדרנטען און פאַר אַ ערליכען מענשען. די פרוכט פון דער אַכטונג איז אויך נישט בײַ אַלעמען גלײַך: אַמאָל איז זי אַ מאַטעריעלע, אַמאָל אַ גײַסטיגע און אַמאָל אויסגעמישט פון ביידע צוזאַמען, מיט דער איבערגעוויכט פון דעם אָדער יענעם עלעמענט. די מאַסע האָט אַ גוטע געוואָהנהייט,— אַ געוואָהנהייט אויסצודריקען איהרע אַכטונג אין דער פאָרם פון מזומ'ענע געלד. דער געאַכטעטער דאָקטאָר האָט אַ סך פאַציענטען און בעקומט גרויסע דאָנאָראַרען. דער געאַכטעטער שריפטשטעלער פערקויפט זײַנע ווערק אין אַ מאַסע אויפלאַגען. ווען מ'האָט ערפאָלג, קען מען אַלזאָ אַמעהרסטענטייל אַ סך געלד פערדינען און זיך פערשאַפען די אַלע פערגניגענס, וועלכע מ'קען נאָר בעקומען פאַר געלד אין אונזער השכ׳דיגער וועלטעל. איינער טראַכט דערבײַ וועגען טריפלעך און געבראָטענע טויבען, אַ צווייטער וועגען ווײַן און ליקער, אַ דריטער וועגען שענע טענצערינ'ס, וועלכער ס'איז משונה'דיגער נפש אפשר זאָגאַר וועגען שטיצען אָרעמע און עלענדע. נאָר ווער איז דאָס אימשטאַנד אויסצורעכנען כסדר אַלע אינדיווידועלע נייגונגען! די נישט־מאַטעריעלע פערדינסטען פון ערפאָלג טראָגען אַ גאַנץ אַנדער האַראַקטער, און נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס לויט דעם פאָלקסטימליכען שפריכטוואָרט, קען מען קיין ברויט פון אַזעלכע פערדינסטען נישט עסען, האָבען זיי דאָך אַ הויכען ווערט אין די אויגען פון דער מעהרהייט מענשען. דאָס איז אַ מערקווירדיגער געגענזאַץ אין דער מענשליכער נאַטור. דער בשמים־קרעמער שעצט די דאָזיגע פערדינסטען בײַ אַנדערע אַזוי ווייניג, אַז עס וועט אויף זײַער רעכנונג קיין טוטעלע געמאָהלענעם פעפער, אפילו נישט קיין ריינעם, נאָר צוגעמישטען מיט אַליווען־קערנער— נישט באָרגען; און ער אַליין ברענגט פאַר זיי די גרעסטע קרבנות,— קרבנות פון צייט, פון געדולד, פון הייסען

שטרעבען, זאגאר פון געלד, פון דעם געבענשטען, טייערען געלד.
און בעשטעהן בעשטעהן די דאזיגע נישט-מאטעריעלע פערדיענסטען
אין דעם, וואס אין גאס בעגריסט מען דיך, וואס אין די צייטונגען
דערמאהנט מען אפט דיין נאמען און אמאל זעצט מען נאך צו צו
איהם געוויסע הניפה'דיגע עפיטעטען. זיי נעהמען אויך אן פער
שידענע פארמען, אבהענגיג פון די פערשידענע געזעלשאפטס
שיכטען און ספערען: א איינלאדונג אויף א הוים-באל, ארויסשטע
לונג פון דער פאטאגראפיע אין די שויפענסטער; פליכטמעסיגע וויזי
טען פון אויסלענדישע רייזענדע; אכטונגס-אויסדריקען פון פער
טרויענספולע אונבעקאנטע; א עהרענבירגער-דיפלאם; טיעפער דרך-
ארץ פון די קעלנער אין דעם ערשטקלאסיגען רעסטאראן; אויפפא
דערונגען אנאנטייל צו נעהמען אין דעם אויפשטעלען א דענקמאל
וועלכען ס'איז בערידמטען זייפען-זיעדער; הניפה'דיגע איינלאדונגען
צו מיטאג אדער צו אבענדברויט אין רייכע, פיינע הייזער — דאס זענען
עטליכע ביישפיעלען פון די נישט-מאטעריעלע, אבער אינעריליך
זעהר הייס פערלאנגטע פערדיענסטען, וועלכע שטעלען פאר מיט זיך
די פראצענטען פון דעם קאפיטאל, וואס הייסט ערפאלג. נישט על-פי
טעות האב איך דא אריינגערעכענט די איינלאדונגען צו מיטאגען און
אבענדברויטען אין דעם רייסטער פון די נישט-מאטעריעלע פער
דיענסטען. ווארום דא שפיעלען דאך די הויפטראליע נישט די גוטע
מאכלים, וואס ווערן דערלאנגט ביים עסען, נאר דער בעוויזענער כבוד.
די מאכלים זענען דא נאר דער מאטעריעלער אויסדריק פון דעם כבוד
און אויסער דעם קומט אוים צו בעצאהלען פאר זיי מיט טייערע יום-
טוב-מתנות; דער כבוד אליין אבער איז ריינער ריוח און נאך גע
מיינע נאטורען שעצען איהם ניעדעריגער, ווי דעם מעניו.

איצט אקארשט וועלן מיר זעהן, צי די שול גיט ווירקליך
דער יוגענד די כלי-זין, וואס זענען נויטיג אום זיך צו קענען אויס
קעמפפען דעם דאזיגען ערפאלג אין לעבען, און צי זי לעהרנט איהר
אוים האטש נאר די עלעמענטארע כללים פון דער קונסט, ווי אזוי זיך
צו ערווערבען די אויסגערעכענטע מאטעריעלע און גייסטיגע בע
פריעדיגונגען. צו דער פאלקסשול קען מען קיין גרויסע פרעטענזיעס
נישט האבען. אין דער עלטער, אין וועלכער די קינדער בעזוכען
זי, קען מען נאך מיט זיי וועגען קיין ערנסטע זאכען נישט רעדען,
וויל די מיטלען, מיט דעה הילף פון וועלכע דער מענש ארבייט זיך

אוים אַ וועג אין לעבען, פאָדערן שוין אַ געוויסע פערשטאַנדס־ענטוויקלונג און אַ געוויסע צייטיגקייט. די פאָלקס־שול לערנט די קינדער לעזען, שרייבען און רעכענען און די אַלע זאַכען, בעזונדער דאָס לעצטע, קענען נאָר נוצען ברענגען. קענען רעכנען איז בעזונדער נוצבאַר, ווען עס קומט אוים צו געבען, און עטוואָס ווייניגער נוצבאַר, ווען מ'דאַרף נעהמען. קענען שרייבען און לעזען קומט אויך אַממעהרסטענטייל צונוץ, אויב מ'פערשטעהט זיך איינצוהאַלטען און דאָס נישט שלעכט אויסנוצען. מיט דער אוניווערזיטעט קען מען אויך ווי ס'איז דורכקומען, ווייל די קאָרפּאָראַציעס און פעראיינען שטעלען פאָר מיט זיך אַ גוטע געלעגענהייט אויסצוגעפינען און צו ענטוויקלען עטליכע וויכטיגע טאַלענטען, ווי למשל, דעם טאַלאַנט צוצוציהען צו זיך די אויפמערקזאַמקייט פון גלייכע און העכערע פערזאָנען מיט דער הילף פון שרייענדיגע דרשות און געשעפטליכקייט; צו דערגעהן די הערשענדע שטרעמונגען און זיך מיטצולאָזען מיט זיי; צו הנפה'נען איינפלוסרייכע מענשען; אַ אויפמערקזאַמע בעאָבאַכטונג פון די בעציהונגען, וואָס הערשען צווישען די אַסיסטענטען, דאָצענטען און פראָפעסאָרען, קען אויך געבען דעם בעגאַבטען מענשען אַזעלכע ידיעות, וואָס האָבען אַ גרויסען ווערט פאַר'ן לעבען. צום בעדויערן, איז די אויפמערקזאַמקייט פון די העכערע שולען נישט געווענדעט אינגאַנצען אויף די קאָרפּאָראַציעס און זיי בעגרענעצען זיך נישט דערמיט, צו ווירקען ערציהעריש מיט דעם ביישפּיל פון די אַקאַדעמישע קאַריערעס. זיי בעלעסטיגען דער יוגענד אויך מיט לעקציעס און פאָרלעזונגען, מיט אודיטאָריום'ס און לאַבאָראַטאָריום'ס און איך צווייפעל שטאַרק אין דעם, צי די אַלע זאַכען ברענגען וועלכע ס'איז ממשות'דיגע נוצען דער צוקונפט פון די סטודענטען. די גימנאַזיום'ס אָבער זענען אינגאַנצען קיין אויסגעבלאָזענע איי נישט ווערט. זיי ברענגען אין קיין בעציהונג קיינע נוצען נישט די זיי אַנפערטרויטע צוקינפטיגע בירגער. אדרבא, זיי מאַכען זיי נאָך ווייניגער געשיקט פאַר דעם קאַמפּף אום ערפאָלג, און דער, וואָס לערנט אין זיי, פערברענגט אין גאָרנישט זיינע טייערסטע יוגענד־יאָהרען. עס פרעגט זיך, וועלכע נוצען ברענגט דער יוגענד דאָס לעזען האָמער'ן און האָראַצ'ן? צי מאַכט דאָס איהר שפּעטער לייכטער צו פערשטעהן דער בולוואַר־ליטעראַטור? אָדער וועלכע נוצען וועט זי האָבען שפּעטער דערפון, וואָס זי איז בעגייסטערט געוואָרען פון געטה'עס

„איפיגעניע“? וועט דאָס דען איהר געבען דערנאָך די מעגליכקייט לומדיש צו פלוידערן וועגען „קאַוואַלעריאַ רוסטיקאַנאַ“? מ׳זוכט איינצופלאַנצען אין איהר, אַלס דעם לעצטען אויסצוג פון דער געשיכטע, דעם כלל: „שטאַרבען פאַר׳ן פאָטערלאַנד!“ צי קען דען אַזאַ קלינגענדע פראַזע דיענען אַלס צופיהר פאַר ערגעבענהייטסאַדרעסע אויף דעם נאָמען פון פרעמיער-מיניסטער? קורץ: אין דער שול לעהרנט די יוגענד נישט, וואָס זי וועט שפעטער דאַרפען און קיין זאַך וועט זי נישט דאַרפען דערפון, וואָס זי לעהרנט דאָרט יאָ.

אין אונזער בילדונגסלעבען בעמערקט זיך אַ לעדיגער פלאַץ, וואָס קען ווירקליך לענגער נישט בלייבען אונאויסגעפילט. איך טרוים וועגען אַ שול, וואָס זאָל אָפען פאַרבערייטען נאָר צו דעם שפעטערדיגען ערפאָלג אין לעבען, נישט פערמאַסקירענדיג זיך מיט איך-ווייס-אַליין-נישט-וועלכע, כלומר׳שט-הויכע אידעאַלען. געוועהנליך זענען ביי היינטיגער צייט פערהאַן מענשען, וועלכע האָבען עררייכט ערפאָלג אין לעבען, האָטש זיי האָבען זיך נישט געבילדעט אין אַזאַ שול. דערמיט אָבער איז נאָך נישט דערוויזען, אַז מיין געדאַנק איז נישט ריכטיג. אָט האָבען זיך דאָך אין די פינסטערע באַרבאַרישע צייטען און אין די לענדער, אין וועלכע עס זענען קיין שולען אינגאַנצען נישט געווען, אויך אַרויסגעהאַפט איינצעלנע געלעהרטע, וואָס האָבען זיך ערוואָרבען זייער וויסען און בילדונג אויסשליסליך נאָר מיט דער אייגענער התמדה, אָהן קיינע מעטאָדעס און אָהן קיינעמס הילף. ווי שווער אָבער קומט עס אָן אַזאַ מין לעהרנען! וויפיעל צייט פערליערט מען דערביי אָהן שום נוצען און אָהן דער מינדעסטער נויטווענדיגקייט! וויפיעל טעותים הזר׳ט מען זיך עס איין! ווי איינזייטיג און נישט פאָלקאָמען איז עס דער רעזולטאַט פון אַזאַ לעהרנען אפילו שוין ביי די גינסטיגסטע בעדינגונגען! די מענשען, וועלכע האָבען עררייכט ערפאָלג אויף אַנ׳אויטאָדידאַקטישען אופן, וועלען, עררייכענדיג דעם ציעל און אומקוקענדיג זיך צוריק אויף דער אָבגעגאַנגענעם וועג, מיט אַ ביטערניש אין האַרצען זעהן, וויפיעל אָנגעלעגטע וועג, וויפיעל צודרעהטע זאַמד-און בלאָטע-ערטער עס וואָלט זיי געקענט איינשפאָרען אַ געניטער וועג-ווייזער אָדער ווענִיגסטענס אַזאַ, וואָס איז פיעל-וועניג בעקאַנט מיט דער געגענד.

איין זאַך ערקלער איך פאָראויס: קיין אַבטיילונגען פאַר מעדלעך וועלן אין מיין ערפאָלגס-שולע נישט זיין. די פרוי געפינט זיך אין אַזאַ

גליקליכער לאַגע, אַז זי דאַרף קיין ערציהונג נישט האָבען, אום זיך די ווישענשאַפט צו ערווערבען. זי איז פון דער נאַטור בעגאַבט מיט די אַלע קענטעניסען, וועלכע זענען איהר נויטיג אויף צו ערגרייכען ערפּאָלג אין לעבען, און די קליינע הכמות, וואָס פעהלען אין דער היינזיכט, לערנט זי זיך אַליין אוים שפּעטער אין אַ גאַנץ קורצער צייט. אין דער היינטיגער וועלטאָרדנונג שטרעבען די מעהרסטע טייל פרויען נאָר צו איין פאָרם פון ערפּאָלג: זיי ווילען געפעלען ווערן די מענער. אום דעם ציעל צו ערגרייכען דאַרפען זיי נאָר שען זיין אָדער זיך מאַכען אויפפאַלענד און עפעקטיש. מענשען מיט משונה׳דיגע געדאַנק צו עפענען פאַר מעדלעך העכערע לעהראַנשטאַלטען. דאָרט לערנט מען די אָרעמע נפשות צייכנען, פויקען אויפ׳ן פּאָרטעפּיאַן, „שפּרעכען” מיט אַ לעכערליכען אַקצענט עטליכע פרעמדע לשונות און פערפלאָנטערן די היסטאָרישע דאַטומס, ד. ה. אַלזאָ גראַדע דאָס, וואָס מאַכט זיי שפּעטער פאַר אַ געגענשטאַנד פון שרעק און פּחד אין די אויגען פון די מענער. דער פּלאַן פון די דאָזיגע שולען האָט געקענט איינפאַלען נאָר וועלכע ס׳איז פערביטערטע אַלטע מעדלעך אָדער ווענען ס׳איז פון די התונה־קאַליקעס, וועלכער האָט זיך געוואָלט נוקם זיין פאַר די קלעפּ, וואָס ער האָט געקריגען פון זיין ווייב. אין דעם פּלאַן ווייזט זיך אַרויס, ווי ווייט די בעשעפער פון זיי האָבען נישט אָנגעהויבען צו פערשטעהן די לעבענסציעלען פון דער פרוי. די מזרח־פעלקער מיט זייער פאַרצייטיגער הכמה בעציהען זיך צו דער פראַגע אַ סך פּראַקטישער. ביי זיי לערנען נישט די מעדלעך קיין שום אַנדער זאַך אויסער זינגען, טאַנצען שפּיעלען אויף אַ פייפעל, מעשה׳לעך דערצעהלען, פאַרבען זיך די נעגעל און די האָר, קורץ: דאָס אַלץ, וואָס מאַכט זיי אַנציהענד אין די אויגען פון די מענער; וואָס גיט זיי די מעגליכקייט אַרויסצו־ווייזען זייערע אַלע רייצען און הנ׳ען אין אַ גינסטיגער בעלייכטונג; וואָס ענטציקט זייערע מענליכע לעבענסבעגלייטער און בינדט איהם פעסט צו צו זיי. אונזערע אָרעמע מעדלעך אין מערב־אייראָפּאַ זענען איינפאַך פערשקלאַפט ביי דעם הערשענדען ערציהונגס־סיס־טעם, וואָס לאָזט זיי נישט פאָלגען זייערע אייגענע נייגונגען, — יענע נייגונגען, וועלכע וואָלטען זיי אַ סך ווייטער געפיהרט ווי די אַלע ליצעה׳ן פון גימנאַזיום אין ברילען אָדער אָהן ברילען. נאָר דאַן ערשט, ווען זיי פּטר׳ן שוין אַריבער די אַלע שוועריגקייטען און

מאַטערנישען פון דער שול, קענען זיי זיך פריי איבערגעבען זייערע אייגענע אינערליכע נייגונגען און זיי צוועקמעסיג ענטוויקלען. דאַן ערווערבען זיי זיך אַליין די קונסט פון פוצען און פודערן זיך; דאַן פערשטעהען זיי אַליין צו טראָגען שרייענדיגע קליידער; אַזוי צו זיצען, צו געהן און צו שטעהן, אַז אַלץ, וואָס איז מעהר אויפרייצענד אין דער פאָרם פון זייערע קליידער, זאָל זיך בעזונדער שטאַרק וואַרפען אין די אויגען; דאַן לערנען זיי זיך אַליין אוים צו שפּיעלען מיט'ן פעכער, צו וואַרפען אויגלעך, זיך שען צו פערקרימען, זיך ליעבליך צו בעוועגען און דער שטימע צוצוגעבען די בעצויבערטע בייגונגען פון קינדערשער אונשולד, יוגענדליכער שטיפעריי און פּיקאַנטער נאַאיוויטעט. בעוואָפענט מיט די מיטלען זענען זיי זיכער, אַז אומעטום, וואוהין זיי וועלן ערשיינען, וועלן זיי אַרומזאַמלען אַרום זיך אַ גאַנצע מחנה פערעהרער, קאַוואַלערען, טענצער; וועלן זיי זיך אויסגעפינען אַ מאַן, און בכלל דאָס אַלץ, וואָס מאַכט דאָס לעבען אַנגענעהם און שען. די פרויען וועלן, געוועהנליך, זיך קרימען אויף זיי און אויף אַ געוויסער צאָהל העכערע, מעהר אַנשטענדיגע מענער וועלן זיי, אמת, ווירקען מעהר אָבשטויסענד, ווי אַנציהענד, די דאָזיגע מענער וועלן גאָר אייננעפינען, אַז פעטקייט, מעהלשטויב, פאַרבענפלעקען און אַלערהאַנד שמירעכצען פאַסען זיך אַזוי צו אַ ווייבערשען געזיכט, ווי צו אַ סאַמעטענעם קלייד; אַז הויבען מיט די פּלייצעס און זאַטעל-טורנירען גיבען דער פרוי אַ האָרבאַטען, אַ שווינדזיכטיגען אָדער גאָר אַ האָטענטאָטישען אויסזעהען און אַז דאָס וועלן דורכאויס געפעלן ווערן און די קאָקעטעריע קענען אפילו דעם שענסטען ווייזען אויך אונערטרעגליך מאַכען. וואָס געהען עס אָבער דער פרוי אָן אָט די אַלע מיינונגען? ביי די פאָרשטעהער פון איהר געשלעכט האַרט איהר אינגאַנצען נישט, אַז זי וועט נישט מוצא־חן זיין; מיט דער סימפּאַטיע קען זי סיי־ווי־סיי גאָרנישט מאַכען. און וואָס עס געהער צו די מענליכע קריטיקער, בלייבט זי ביז דער העכסטער שטופע גלייכגילטיג, ווען וועלכער ס'איז בטלן אָדער קאַבינעט־מענש ווענדעט זיך אָב פון איהר מיט פעראַכטונג, אַזוי לאַנג ווי די יונגע העררען פון קלוב אָדער פון טעאַטער האַלטען פעראינטערעסירט אָנגעשטעלט געגען איהר דעם מאָנאָקל. זי קען בכלל נישט צופאַסען איהרע מאַניערען און האַלטונגען צו דעם אמת'ן געשמאַק פון וועלכען ס'איז העכערן גייסט. ער איז

אַ אויסנאַהם. אַ סך פרויען לעבען און שטאַרבען, ניִשט אָנגעקוקענדיג אִיהם אפילו איין מאָל אין די אויגען. דער שלאָפענדער שענהייט איז גוט נאָר אין דער קינדערשער מעשהלע: דאָרט קומט דער ריטער און בעפרייט איהר. אין דעם ווירקליכען לעבען אָבער קען מען אויף דעם העלד ניִשט רעכנען, און ווער עס בעהאַלט זיך אונטער׳ן פלויט, האָט טאַקע אַלע שאַנסען — פערגעסען צו ווערן. די פרוי ווייזט אַלזאָ אַרויס אַ סך פערשטאַנד, ווען זי זוכט געפעלען צו ווערן דער מעהרהייט און ניִשט דעם אויסנאַהם.

אויב אָבער די פרוי אין אַלגעמיין קען זיך בעגעהן אויף אָהן די טעאָרעטישע אויסבילדונגען צום ערפאָלג, שטעהט עס מיט די מענער ניִשט אַזוי גוט. אום זיך אויסצואַרבייטען אַ שטיקעל וועג אין לעבען, מוז דער מאַנספערזאָן געפעלן ווערען זיינע אייגענע געשלעכטס-ברידער און דאָס איז ניִשט אַזוי איינפאַך, ווי מאַכען אַ גוטען איינדריק אויף אַ מענשען פון אַנאַנדער געשלעכט. אמת, אויף געוויסע געביטען האָט דער מאַנספערזאָן אויך די זעלביגע פריווילעגיעס וואָס די פרוי; ער קען מיט זיין אייגענער מערוזענ-ליכקייט ווירקען און דאַרף געפעלן ווערען נאָר פרויען; אַזעלכע פריווילעגיעס בעזיצען צום ביישפיעל ערשטע ליבהאָבער, טענאָרען און פערקויפער אין בלומען-מאַגאַזינען. פאַר די מענשען פון דעם קלאַס איז די ערפאָלגס-שול איבריג, און קיים האָט זיי נאָר די נאַטור מוטערליך בעהאַנדעלט, קענען זיי שנעל און לייכט זיך דערשלאָגען אין דער הויך אָהן אַ שום טעאָריע. די בעסטע שול-לעהרע קען, צום בעדויערן, ניִשט געבען קיין שען-געקרייזעלטע וואָנסען און קיים וועט דער האָרקרויזלער ניִשט געפינען קיין סך האָר אויפ׳ן קאָפּ, וועט ער, מיט זיין קינסטליכער פריזור, אויך גאָרניִשט אויפטאָן. דער אין בלוט און פלייש פערקערפערטער אַפּאָלאָ פון בעלוועדערע אָדער דער שענגעוואַקסענער אָפיציער פון דער בערלינער שלאָסבריק דאַרף קיין סך ניִשט זאָרגען וועגען זיין ערפאָלג אין לעבען. אַזאַ מין שענער בחור וועט שוין אין ערגעץ ניִשט פערלוירען געהן. קוים איז ער אַ שליח, וועט ער גאַנץ שנעל אַריינקומען אין די פאָדערשטע צימערן; קוים איז ער אַ קעלנער וועט ער דעם רעסטאָראַן און ענדליך זיך אויך רייך מאַכען; אַזאַ מין ליעבלינג פון פרויען וואָלט זיך נאָר שאָדען ברענגען, ווען ער וואָלט זיך אָנשטרענגען צו ערווערבען אויסער זיינע קערפערליכע מעלות, אויך גייסטיגע. עס וואָלט אַ

שאָד זיין, ווען ער וואָלט זיך מיט׳ן לעזען אַ סך איבערפֿיהרען דעם גלאַנץ פֿון זיינע שעגע אויגען. מיט בילדונג און וויץ וואָלט ער אַ שרעק אַרויפֿוואַרפֿען אויף די איינפֿאַכע מעדלעך און זיי געשטערט פֿון אויסצודריקען פֿריי זייערע געפֿיהלען. זיי שען, ווי אַ גריכישער גאָט און נאַרעש ווי אַ פֿיש,— און דו האָסט מהמד׳ם גן־עדן אויף דר׳ערד מיט אַלע זיינע הורים (שענע מעדלעך) און אַלץ, וואָס דאָרט איז נאָך פֿערהאַן, לויט דעם גלויבען פֿון זיינע אַנהענגער. אַזעלכע בעגאַבטע אינדיווידואומען דאַרפֿען אויך קיין ערפֿאָלגסשול נישט האָבען, אַזוי ווי עס דאַרף זי נישט דער געניע.

דער געניע אָבער איז אַ זעלטענע אויסנאַהמע און די מענשליכע איינריכטונגען זענען אויסגערעכענט אויף דעם דורכשניטס־מענשען. בעטהאָווען וואָלט אָהן אַ קאָנסערוואַטאָריום אויך ווערן דאָס, וואָס ער איז געוואָרען; געוועהנליכע הוני׳שע קינדער מוזען אָבער לאַנג זיצען איבער דעם קאָנטראַפּונקט, אום צו בעקומען ווען ס׳איז די שטעלע פֿון אַ קאַפּעלמייסטער מיט אַ רעכט אויף פּענסיע. מיר וועלן אַלזאָ לאָזען אָן אַ זייט שטעהן די אַלע אויסנאַהמס־ערשיינונגען: די אַפּאָלאָ׳ס, די הויכע אַריסטאָקראַטען מיט זייערע יעהרליכע הכנסות, די מיליאָנערישע קינדער און אַזוי ווייטער. זיי דאַרפֿען דעם ערפֿאָלג נישט נאָכלויפֿען, דער ערפֿאָלג לויפֿט זיי נאָך. מיין ערפֿאָלגסשולע איז בעשטימט בלויז פֿאַר דער עלענדער מאַסע, וועלכע איז געבוירען געוואָרען אָהן רענטעס און טיטולען און הלומ׳ט פֿון דעסטוועגען פֿאָרט וועגען הויכע שטייערונגען און אָרדענס לענטעס מיט די מיטעלמעסיגע ווידער וואָלטען געווים מיט אַ סך מעהר שאַנסען אָנגעהויבען דעם קאַמפֿ אום דאָס זיין, ווען זיי וואָלטען פֿריהער סיסטעמאַטיש פֿאָרבערייטעט געווען, זיך צו קענען אַ עצה געבען מיט די שוועריגקייטען פֿון לעבען.

ווען די דאָזיגע פֿאָלקס־שולע וואָלט ווירקליך עקסיסטירט, וואָלט דער דירעקטאָר איהרער קודם־כל זיך געמוזט ווענדען צו יעדער פֿאָטער, וואָס וואָלט מרוצה ווערען איהם אָנצופֿערטרויען זיין אינגעל, מיט אַזאַ מין אָפֿענהערציגער רעדע: מיין ליעבער פֿריינד! גיט זיך פֿריהער אָב אַ קלאָרען רעכנונג פֿון דעם: וואָסווילט איהר אייגענטליך. אויב אייער זוהן שטעהט פֿאָר צו פֿערברענגען דאָס לעבען אין אַ וועלט פֿון אידעאַלען, וואו דאָס גוטע ווערט בעקרוינט מיט לאָרבער־קראַנצען; וואו דאָס בעשיידענע, וואָס

בעהאַלט זיך אין אַ פֿינסטערן ווינקעל, ווערט אויפֿגעזוכט און בעי־ לויהנט; וואו מ׳ווייס נישט פֿון קיין נאַרעשקייט, פֿון קיין גאוה און פֿון קיין שלעכטסיגקייט; וואו דאָס גוטע, שענע און עדעלע הערשט מיט דער פֿולער מאַכט, אָדער אויב איהר גלויבט, אַז אייער זוהן וועט שטענדיג שעצען זיין זעלבסטאַכטונג העכער ווי דעם בייפֿאַל פֿון דער מאַסע; אַז ער וועט זיך רעכנען נאָר מיט זיין אייגענעם געוויסען, און נישט מיט דער מיינונג פֿון המון; אַז ער וועט זיך בעפֿריעדיגען מיט דער דורכפֿיהרונג פֿון זיינע אויפֿגאַבען און דערמיט, וואָס זיין אינערליכע שטימע וועט איהם ריהמען און לויבען דערפֿאַר,— דאַן האָט ער אין מיין שול נישט וואָס צו טאָן. דאַן וועט איהר בעסער טאָן, אויב איהר וועט איהם שיקען אין וועלכער ס׳איז אַנדער שול און לאָזען איהם ערציהען לויט דעם אַלטען דרך. דאַן זאָל ער לערנען די ווערק פֿון אַלטע און נייע דיכטער, אַמוזירען זיך מיט דער וויסענשאַפֿט און שווערען ביי די הייליגע ווערטער פֿון רבין. אויב אָבער איהר ווילט, אַז אייער זוהן זאָל ווערן אַ מענש, וועלכען אַלע בעגריסען אין גאַס, וועל־ כער פֿאָהרט אין אַ סאַלאָן־וואַגאָן און שטייגט אַראָב אין אַ האָטעל פֿון ערשטען ראַנג; אויב איהר ווילט, אַז ער זאָל בעזיצען געלד און מאַכט און קענען פֿעראַכטען די הונגעריגע שנאָרער׳ס,— גיט איהם איבער צו מיר. איך גאַראַנטיר אייך נישט דערפֿאַר, אַז ער וועט אַמאָל זיך אַריינהאַפּען אין דעם לעבענסקרייז פֿון די גרויסע מענשען; דערפֿאַר אָבער גאַראַנטיר איך אייך, אַז זיין נאָמען וועט פֿערנעהמען אַ אָנגעזעהענעם פּלאַץ אין אַדרעס־קאַלענדאַר״.

די ערפֿאָלגסשול מוז נאַטירליך אויך האָבען פֿערשיעדענע אָבטיילונגען, העכערע און ניעדעריגערע, אַזוי, ווי די שול פֿון די אַבסטראַקטע וויסענשאַפֿטען. אַזוי גוט, ווי נישט יעדער גימנאַזיסט שטרעבט אָנצוקומען אין אַ אוניווערזיטעט און צו ווערן אַ פּראָפֿעסאָר, אַזוי וויל אויך נישט יעדער עהרגייציגער ווערן גלייך אַ מיניסטער אָדער אַ מיליאָנער. אַ סך בענוגנען זיך מיט בעשיידענע ציעלען און נויטיגען זיך דעריבער נאָר אין אַ עלעמענטאַרישער בילדונג. עס וואָלט דעריבער זיין גאַנץ צוועקמעסיג און גלייך איינצוטיילען די ערפֿאָלגסשול אין אַ ניעדריגער, מיטעלער און הויכער. די ניעד־ ריגע שול וואָלט זיין בעשטימט פֿאַר יענע, וואָס ווילען זיך אי־ בערגעבען די געוועהנליכע בעשעפֿטיגונגען: די האַנדאַרבייט, דעם

מסחר און אַזוי ווייטער. מיט זיי וואָלט מען דאַרפֿען אַיינהורן נאָר איין־איינציגען כלל, וואָס די הכמה פֿון המון האָט איהם שוין לאַנג אַנערקענט, דעם כלל, לויט וועלכען „ערליכקייט איז די בעסטע פּאָליטיק און דער אמת איז דער בעסטער ליגען". דאָס קלינג אפילו צו וועניג מאַקיאַוועליסטיש, מ׳קען אָבער דאָ גאָרנישט מאַכען: ביי די נידריגע בעשעפטיגונגען קען מען שטייגען און וואַקסען נאָר מיט דער הילף פֿון ערליכקייט און פּינקטליכקייט. דער שוסטער, וועלכער נעהט אויף אַ פּאָר גוטע קאַמאַשען און בעט פֿאַר זיי נישט טייער און דער קרעמער, וואָס גיט נישט קיין זאַמד אָנשטאָט צוקער, — וועלען זיך אויסטרעטען זייער בעשיידענעם וועג אין לעבען און וועלן זיין גליקליך, אויב זיי וועלן נאָר נישט פֿער־רייסען די נעזער און זיך בענוגנען מיט דער צופֿרידענהייט פֿון זייערע קונדען און מיט אַ זאַטען מיטאָג טעגליך. די זעלביגע הכמה פֿון המון זאָגט אפילו, אַז רעקלאַמען און געשרייען געהערן אויך צום געשעפֿט, ווען מ׳בעטראַכט אָבער די זאַך גרינדליכער, זעהט מען, אַז די מיינונג איז נישט קיין ריכטיגע. צו איינפֿאַך זענען די בעציהונגען צווישען דעם בעל־מלאכה און דעם קויפֿער, אום שאַרלאַטאַניזם זאָל דאָ קענען גילטען. די גרעסטע נאַראָנים אפילו האָפֿען דאָ אויך גלייך דעם ליגען, די בעריהמערייען און לאָזען זיך שוין מעהר נישט נאַרען. אויף די געביטען איז דער ערפֿאָלג ווירק־ליך אַ בעלוינונג פֿאַר טיכטיגקייט און רעעלקייט, ווייל יעדערער קען דאָ זיין אַ מבין, ווייל יעדערער פֿערשטעהט זיך אויף דעם. צי דער פּראַק איז ברייט אָדער ענג, זעהט יעדערער; ווען דאָס בעטעל וויל זיך נישט האַלטען, בעמערקט עס אפילו דער גרעסטער שוטה און די צומישונג פֿון ציקאָריע צום קאַווע רופֿט נישט אַרויס קיין פּראָטעסט, נאָר אין געוויסע שיכטען פֿון דער זאַקסישער בעפֿעלקערונג.

אַנדערש איז די זאַך ביי העכערע פּרנסות. ווער עס קלייבט זיך ז״י אויס מוז שוין לענגער און פֿלייסיגער פֿאָרבערייטעט ווערן צום ערפֿאָלג, און די פֿאָרבערייטונג וואָלט איהם געקענט געבען די מיטעלע און העכערע שול. דאָ דאַרף מען אַיינהורן מיט׳ן שילער עטליכע אַזעלכע פּרינציפּען, וואָס זענען פֿאָלשטענדיג דער היפּך פֿון יענע, וועלכע עס פֿלאַנצט אין איהם איין די געוועהנליכע ערצי־הונגס־מעטאָדע. אויף די פֿאָלקס־שפּריכווערטער דאַרף מען אויס־

מערקוואם אכטונג געבען, וואָרום זיי ענטהאַלטען אין זיך אָפט אַ סך קערנער פון אמת. אָט איז, צום ביישפּיעל, אַ קלוגער דאַטש נישט קיין גראַמאַטיקאַלישער פערז: „בעשיידענהייט איז אַ ציער (ציערונג), דאָך קומט מען ווייטער אָהן איהר". דאָס איז אַ גאָלדענע לעהרע, וואָס קען גאָרנישט גענוג געלויבט ווערן. אין דער אמת'ן: ס'איז נישטאָ קיין גרעסערע און מעהר געפעהרליכע שטערונג פאַר ערפאָלג אין לעבען, ווי בעשיידענהייט. דו מעגסט האָבען די גרעסטע פערדינענסטען, דו מעגסט זיין ביז דער העכסטער שטופע טאַלאַנטפאָל, דו מעגסט אויפטאָן די גרעסטע, די שווערסטע זאַכען, — קוים ביזטו אָבער בעשיידען, קוים האַלסטו דיך שטענדיג אָן אַ זייט, וועסטו קיינמאָל נישט בעלוידהנט ווערן פאַר דיין אַרבייט. יאָ, ס'קען זיין, אַז ווען ס'איז ווערט מען אויף דיין קבר אַ דענקמאָל אַוועקשטעלען. — זיכער איז דאָס אויך נישט! — ביי דיין לעבען אָבער, וועסטו נישט אָנזעהן נישט קיין געלד און נישט קיין כבוד. זיין בעשיידען הייסט: שטעהן ביים טהיר און אָבטרעטען אַנדערע די בעסטע פּלעצער; נישט וואַגען זיך אַוועקצוזעצען ביים טיש דאָן, ווען אַנדערע האָבען זיך שוין לאַנג אָנגעגעסען; וואַרטען, ביז מ'וועט בעטען נעהמען דעם ביסען, אָנשטאָט איהם פאָראויס צו בעטען, אָנשטאָט איהם צו פאָדערן, אָנשטאָט איהם מיט געוואַלט אַרויסצורייסען. דער, וואָס שטעלט זיך אַוועק אין אַזאַ מין נאַרעשער לאַגע, האָט נישט מעהר צו ערוואַרטען ווי דאָס, אַז מ'וועט איהם לאָזען שטעהן ביים טהיר, אַז ביים טיש וועט פאַר איהם גאָרנישט איבערבלייבען און אַז קיינער וועט איהם נישט בעטען, ער זאָל עפּעס נעהמען. „דו זאָלסט שטענדיג אויסמיידען צו רעדען וועגען זיך; דאָס איז נישט טאַקטיש". וואָסראַ טפשות! ריכטיג פערקעהרט: רעדע שטענדיג אויסשליעסליך, סיסטעמאַטיש נאָר וועגען דיך אַליין. זאָל עס דיך גאָרנישט אָנדויבען אַהרען, וואָס יענעם ווילט עס נישט קודם-כל ווילט עס דיך אַליין; צווייטענס ווייטער, לאָזטו דערווייל נישט רעדען וועגען אַנאַנדערן און אפשר טאַקע וועגען דיין קאָנקורענט; און דריטענס — עפּעס, וואָס ס'איז פון דיינע ווערטער וועט שטענדיג בלייבען אפילו אין דעם לעכערדיגסטען זכרון. געוועהנליך, דאַרפסטו אַליין דעם שכל האָבען און פערשטעהן, אַז רעדען וועגען זיך דאַרפסטו נאָר גוטס. אין דער הינזיכט לאָז נישט צו צו זיך קיינע בעגרענעצונגען און בעשרענקונגען; לויב, ריהם

און הויב דיך, זיי רעדעוודיג, בעגייסטערט, אונערשעפליך. גיב דיך אליין די שענסטע טיטולען, הויב אויף ביז אין זיבעטען הימעל דאס, וואס דו טהוסט אדער וואס דו האסט געטהון, בעלייכט עס פון אלע זייטען, לעג צו דערצו די בעסטע מעלות, ערקלער עס פאר דער וויכטיגסטער געשעהעניש פון דעם יאהרהונדערט, פערזיכער, אז די גאנצע וועלט בעוואונדערט עס, חזר איבער אלע מינוט די גוטע מיינונגען וועגען דעם, וואס דו האסט געהערט אדער וועלכע דו קענסט זיך פריי אליין אויסטראכטען. דו וועסט זעהן, ווי ווייט דו וועסט קומען א דאנק דעם סיסטעם. די חכמים וועלן לאכען פון דיר אדער זיי וועלען צושפרונגען ווערען פון כעס, וואס גערט עס דיך אן? די קלוגע שטעלען פאר מיט זיך א פערשווינדענדע מינדערהייט און נישט זיי ביילען פונאנדער די פערגניגענס פון לעבען. דיינע קאנקורענטען וועלן אויך שיטען אויף דיך פעך און שוועבעל. נאך בעסער! דו וועסט זיי פאראויסזעהן און ערקלערן, אז די קנאה רעדט ארויס פון זיי און דאס וועט זיין א פרישער בעווייז אויף דיין גרויסקייט. די גרויסע מעהרהייט, אט היקא יענע מאסע, וועלכע בעשאפט דעם ערפאלג, וועט דיר גלויבען, וועט איבער'חזר'ן דיינע אייגענע ווערטער וועגען דיר אליין און וועט דיר אברוימען דעם פלאץ, וועלכען דו האסט דיר אנגעמערקט. פאר דעם רעזולטאט זענען דיר ערוב די פהדנות און די גייסטיגע פוילקייט פון דער מאסע. צוליעב איהר פהדנות וועט זי נישט פועל'ן ביי זיך דיר אבצושלאגען, דיך, ווי מ'זאגט, אויף דיין פלאץ אוועקצושטעלען. מ'וועט דאס אנגעהמען פאר אריגינאליטעט און מ'וועט איהר בעמערקען פערבייגעהענדיג, אבשטעלען זיך לאנג אויף איהר וועט מען אבער נישט. ווען מ'וועט דיך ערגעץ־וואו איינלאדען, וועט די בעל־הבית'טע זאגען: דאס איז א מענש מיט אויסערגעוועהנליכע פאדערונגען. אט וויפיעל דו זאלסט ניט אנווענדען, וועט ער אלץ זאגען, אז מ'האט איהם שלעכט אויפגענומען, אז מ'האט זיך צו־וועניג ארומגעקוקט אויף איהם. וואס קען מען טאן? איך מוז איהם זעצען נעבען זיך, ווארום קוים נישט איז ער אימשטאנד אוועקצוגעהן פון מיטען א בעליידיגטער". אויב עס געפינט זיך דערביי א בעשיידענער מענש, וועלכער האט ווירקליך דאס רעכט אויף דעם פלאץ, וועט מען איהם זאגען גאנץ רוהיג: „נישט אמת, איהר וועט דאך נישט זיין אין כעס, וואס האב איך איהם אוועקגעגעבען דעם אויבען־אן? איהר זייט דאך העכער פון אזעלכע קליינ-

ליכקייטען?"— און אַזויערנאָך וועסטו זיך ערוועקען דעם ערשטען פלאַץ, וועסטו צוגעוועהנען מענשען איהם דיר אָבצוזומען, און נאָך אַ קורצע צייט וועט שוין קיינעם גאָר אין מה נישט אַריינפאַלען, אַז עס קען אַנדערש זיין. די גייסטיגע פוילקייט פון דער מעהרהייט איז די צווייטע גאַראַנטיע פאַר דעם ערפאָלג פון דיין בערידהמעריי. גאַנץ ווענינ מענשען זענען אימשטאַנד אָדער געוואָהנט אַרויסצוציהען אַ בעשלוס פון דעם רויהען פאַקטען־מאַטעריאַל, ד. ה. אויפצונעהמען איינדריקע, די ערפאַהרונגען גענוי צו בעטראַכטען, זיי צו פערגלייכען, צו ערקלערן, גייסטיג איבערצואַרבייטען און צוצוקומען צו אַ בעשטימטער אייגענער מיינונג; אַלע אָבער דאַגעגען קענען נאָכזאָגען און איבער'חזר'ן דאָס, וואָס אַנדערע האָבען שוין געזאָגט. די מאַסע נעהמט דעריבער צו פאַרטיגע מיינונגען פון אַנדערע מיט צופריעדענהייט און איבערציינונג. עס מאַכט נישט אויס, וואָס די מיינונגען זענען דורך און דורך פאַלש, וואָס זיי זענען דער היפוך ריכטיג פון די פאַקטען. אום דאָס צו בעמערקען, וואָלט די מאַסע געדאַרפט אַליין קאָנטראָלירען די פאַקטען און לאָגיש זיי פונאַנדערנעהמען און אָבשאַצען, און דאָס איז זי אינגאַנצען נישט בכח. דאָ נישט לאַנג האָב איך איבערגעלעבט אַ מערקווירדיגען ביישפיעל דערפון. אַלס דאָקטאָר איז מיר אויסגעקומען פאָרצושרייבען אַ קליין קינד, מעד צום טרינקען, און איך האָב געהייסען מ'זאָל דאָס איהם געבען פון צייט צו צייט אין אַ קאַווע־לעפעלע. אַ האַלבע שעה נאָך מיין וויזיט ביי דעם קליינעם פאַציענט, פאַלט אַריין די מוטער, ווי אַ באָמבע ביי מיר אין צימער און שרייט אויס אָהן אַ אָטעם נאָך אין טהיר שטעהענדיג: „אוי, הער דאָקטאָר, דאָס קינד שטאַרבט! ווי דאָס האָט נאָר עטליכע טראָפען פון דעם העלישען מעדיצין פאַר די ליפען גענומען, איז עס אינגאַנצען שוואַרץ געוואָרען, האָט אָנגעהויבען שרעקליך צו הוסטען און איז שיער נישט דערשטיקט געוואָרען. אַי וואָס'רע רפואה האָט איהר דעם אונגליקליכען קינד געגעבען?" איך האָב גלייך פערשטאַנען, אַז דעם קינד איז אַריין אַ טראָפען האָניג „אין לינקען קעהל" ווי מ'רופט עס, און עס האָט זיך פערהוסט. דאָך האָב איך איהר געענטפערט מיט אַ אומעטיגער מינע: „יאָ, יאָ, מיך וואונדערט עס נישט. ווען עס קומט אויס אָנצווענדען אַזאַ שאַרפען מיטעל, ווי מעד, טרעפען זיך גאַנץ אָפט אַזעלכע ווירקונגען". די פרוי האָט פערבראָכען די הענד און ווידער אָנגעהויבען:

— ווי קען מען עס אבער אזא שארפען מיטעל —

— איהר ווייסט, פון וואס מעה בעשטעהט? — האק איך זי איבער אינמיטען.

— ניין.

עס איז א געמישעכץ פון האניג מיט וואסער.

איהר געזיכט האט אויסגעדריקט שרעק און ליידען, פונקט ווי ווען איך וואלט זאגען: „פון שוועבעלזויערע און מישיאק".

— איהר פערשטעהט, — רעד איך צו איהר ווייטער — ווען מ'גיט איין אזעלכע געוואלטטעטיגע שטאפען, ווי וואסער און האניג —

— דאס איז אמת — האט זי אבגעזיפצט און אויף איהר געזיכט האט זיך צוזאמען מיט שמערצען אבגעשפיעגעלט אויך ביטערע פארוויפע.

אזוי ווי די מוטער, נעהמט אויך די מאסע אן אלץ, וואס מ'זאגט איהר אין דעם בוכשטעבליכען זין און הזר'ט עס געטריי איבער, נישט אונטערשיידענדיג דאס אמת'ע פון דאס פאלשע, דאס ערנסטע פון דאס לצנות'דיגע. גאנצע פעלקער האבען דאס צו פערדאנקען זייער בערירהמטקייט און זייער ראנג אין דער וועלט. אין דער אמת'ן בעזיצען זיי די ערגסטע און גידריגסטע אייגענשאפטען, וואס קענען נאר געבען, און דאך, האלטען זיי אין איין פערזיכערן, אז זייערע אייגענשאפטען זענען די שענסטע און די בעסטע. זיי זענען דורכגעדרונגען מיט קנאה און זאגען, אז זיי זענען גרויסמוטיג; זיי זענען עגאאיסטיש און שטעלען זיך ארויס פאר די גוטהערציגסטע; זיי קענען נישט אנקוקען און פעראכטען אלע אנדערע פעלקער און אין דער זעלביגער צייט ריהמען זיי זיך מיט זייער אלוועלט-ליכער, ברידערליכער ליעבע צו דער מענשהייט; זיי שטעלען זיך דאגעגען יעדען פראגרעס און שרייען כסדר, אז זיי זענען דאס וויעגעלע פון אלע נייע געדאנקען; זיי זענען אבגעשטאנען אין אלע געביטען פון דענקען, און שרייען, אז זיי שטעהען אן דער שפיץ פון אלע קולטורעלע בעוועגונגען; אין דערווירקליכקייט פערשקלאפען זיי און דערשטיקען די שוואכערע פעלקער, נעהמען אוועק ביי זיי די פרייהייט. ברעכען די אבמאכונגען און טוען, וואס זיי ווילען און פונדעסטוועגען הערען זיי נישט אויף צו דרשה'נען וועגען די שענע פרינציפען פון פרייהייט און יושר. און די וועלט זוכט נישט זיך גוט

צוצוקוקען צו די פאַקטען אַליין; זי הערט נאָר די ווערטער און רעדט זיי נאָך. זי בעמערקט נישט די סתירות צווישען די ווערטער און די מעשים און איז איבערצייגט, אַז די פעלקער זענען טאַקע אַזוי, ווי זיי שטעלען זיך אַרויס.

אַלזאָ, בהור'ל-לעבען, וואַרף אַוועק די עניוות, אויב דו ווילסט שפּיעלען עפּעס אַ שטיקעל ראָליע אין דער וועלט. ערנידריג זיך אַליין און — אַנדערע וועלן דיך ערנידריגען. לאָז אַנ'אַנדערן אַרויסגעהן פריהער און דער צושויער וועט מיינען, אַז איהם קומט עס, אַז ער האָט עס פערדיענט. מאַך דיך אַליין פאַר אַ גאָרנישט, דיין אַרבייט פאַר נישט וויכטיג, דיינע פערדיענסטען פאַר איבערטריבען, — און דיינע העדער וועלן די דאָזיגע מיינונגען וועגען דיר גלייך צוטראָגען אין אַלע ווינקעלעך, נישט אָנווייזענדיג פון וועמען זיי האָבען עס גענומען. איך זאָג נישט, פערשטעהסט זיך, אַז בעשיידענהייט טויג קיינמאָל נישט. ס'זענען פערהאַן אַזעלכע מאָמענטען, ווען זי איז נישט נאָר נישט-שעדליך, נאָר קען נאָך ברענגען זאָגאַר נוצען. דאָס קומט פאַר דאַמאָלס, ווען דער ציעל איז שוין אינגאַנצען ערדרייכט. אויב דו האָסט ערדרייכט אַ אַנערקענטע, אונצווייפעלבאַרע הויכע לאַגע, אויב דיין ראַנג איז אַזוי פעסט געזיכערט, אַז קיינער צווייפעלט שוין נישט מעהר אין דיין רעכט אויף איהם, — מעגסטו דיך מאַכען פאַר אַנ'עניו. בלייב דאַן כסדר ביים טהיר שטעהן, — מ'וועט דיך שוין מיט טריאומף אויפ'ן ביהנע אַרויספיהרען. טרייסעל דיך פריי אָב פון קאָמפּלימענטען, — מ'וועט זיי שוין אָנהויבען פונ'ם ניי נאָך מיט מעהר היץ, מיט מעהר בעגייסטערונג. רעד פריי און אונבעזאָרגט וועגען דיין נישט-וויכטיגקייט — דיינע אָרדענס און דיין געשטיקטער פראַק וועלן דיר שוין גענוג דייטליך און קלאָר אָבלייקענען. דו וועסט דיך דערמיט נישט שאַדען און וועסט נאָך האָבען דעם ריוח, וואָס אַלע וועלן זיין געריהרט און ענטציקט פון דיין עניוות.

דו פערשטעהסט שוין איצט, אַז אַרויסשטעלען זיך איז אַ סך וויכטיגער, ווי זיין. טרינק ווין, זויפיעל דיין האַרץ גלוסט דיר, נאָר אַנדערע הייס טרינקען וואַסער. דאָס איז נישט אויסגעשלאָסען אפילו אויך אין דעם פאַל, ווען דיין נאָז ברענט ווי אַ פאַנטאַסטישעס פייער, און דו פאַלסט פון די פיס. און אויב דיינע ליפּען וועלן ציטערן פון דעם נאָר וואָס אויסגעטרונקענעם ריינעם ספּירט דאַן אפילו

װען דו װעסט דעקלאַמירען פינדאַר׳ס הימנע לכבוד דאָס װאַסער, — שרעק דיך נישט: דײַנע הערער װעלן דאָס אָננעהמען פאַר טיעפע התלהבות און װעלן פאַר דיר נאָך דאָפעל דרך־ארץ האָבען.

דער אַנדערער גרונד־פרינציפּ איז: זײַ נישט קײן בעל־טובה, האָב נישט ליעב קײן טובות צו טאָן. דערמיט װעסטו גאָרנישט מאַכען. דײַנע קאָנקורענטען װעלן דיך פעראַכטען, דײַנע שונאים װעלן לאַכען פון דיר און דײַנע גוטע פרײַנד װעלן דיך געפינען פאַר נישט אינטערעסאַנט, פאַר לאַנגװײַליג. קײנער װעט זיך אויף דיר נישט אום־קוקען, װײַל מ׳װעט זאָגען: „אַ, דער ד. ער איז אַזאַ גוטער: קוים טרעט מען איהם אָן אויפ׳ן פוס, ענטשולדיגט ער זיך מיט אַ שמײכעל“. קורצזיכטיגע, נאַרעשע עצה־געבער׳ס װעלן דיר אפשר אײַנרעדען, אַז די בעסטע פאָליטיק איז רעדען גוט װעגען אַלעמען, װײַל דערמיט ענטװאָפענט מען די שטאַרקסטע געגענער. דו בילד זיך דאָס נישט אײַן. עס איז ריכטיג פערקעהרט. אויב מענשען װעלן זיך נישט מורא האָבען דערפאַר, טאָמער װעסטו אין זײ צוריק־שיעסען, װעלן זײ אין דיר שיעסען אָהן אַ אויפהער. דו מוזט זײַן שלעכט, װי אַ מכשפה און אַ גיפטיגע צונג האָבען, װי אַ שלאַנג. דײַן װאָרט דאַרף שװעבעל־זױערע זײַן און מאוסע לעכער אויסברענען אין אַלץ, צו װאָס עס ריהרט זיך צו. זאָל יעדער נאָמען, װאָס איז אַראָב פון דײַנע ליפען אויסזעהן אַזױ, װי ער װאָלט אַ װאָך צײַט אין אַ קרוג מיט װיטריאָל געלעגען. זאָל מען פאַר דיר מורא האָבען, און שרעק דיך נישט דערפאַר, װאָס מ׳װעט דיך דאַן פײַנד האָבען. װי דיר איז שוין פריהער ערקלערט געװאָרען, װעלן די טרוסען, די פחדנים, װאָס שטעלען פאַר מיט זיך די גרויסע מעהרהײַט, זיך בעגעהן מיט דיר, װי די װילדע פעלקער מיט פײַנד־ליכע, בעזע געטער: זײ װעלן דיר חנפה׳נען און ברענגען קרבנות, אום דיך אין אַ גוטער שטימונג צו דערהאַלטען. עס קען, איבריגענס, זײַן, אַז אַנדערע װעלן דיר אָבצאָהלען מיט דער זעלביגער מטבע; דו בערעכען אָבער, װי אַנגענעהם עס װעט דיר זײַן צו ענטפערן, הויבענדיג מיט די פלײצעס, אויף די בעמערקונגען פון דעם מענשען, װעלכען דו האָסט פערשװאַרצט: „דער עלענדער יונג װיל זיך איצט נוקם זײַן אָן מיר. איהר װײסט דאָך, װאָס איך האָב שטענדיג געטראַכט און גערעדט װעגען איהם!“ יעדע נישט־מיטפיה־לענדע מײנונג װעגען דיר װעט פערליערען איהר װערט אין די אויגען

פון דער מאסע, אויב דו ביזט געווען: אויף אזוי פיעל קלוג, אז דו האסט זיך פאראויס שלעכט אבגערופען וועגען דעם ארויסזאגער פון דער מיינונג, ווארום דו האסט דאך די פולע מעגליכקייט צו זאגען, אז די דאזיגע שלעכטע מיינונג, איז נאר א רעזולטאט פון זיין וועלן זיך נוקם זיין אן דיר.

עס איז זעהר פאפולער דער פאראורטייל, — וואס שטאמט, ווי ס'ווייזט אויס, פון נישט פראקטישע אידעאליסטען — לויט וועלכען יעדער מענש דארף זעהן ארויסרופען אכטונג צו זיך, און א גוטע מיינונג וועגען זיך ביי זיינס גלייכען, ביי זיינע חברים. היט דיך, פון צו גלויבען אין דער ריכטיגקייט פון דעם כלל. דיינע חברים זענען — דיינע קאנקורענטען. די גרעסטע מעהרהייט פון זיי שטרעבט אויך, אזוי ווי דו, צו ערפאלג און נאר צו ערפאלג, און דער פלאץ וואס דו פערנעהמסט, וועט קלענער מאכען דעם פלאץ, וואס איז פאר זיי געבליבען. ערווארט נישט פון זיי נישט קיין יושר און נישט קיין טובות. דיינע פעהלערן וועלן זיי איבערטרייבען און צוטראגען אין אלע ווינקעלעך, דיינע מעלות אבער וועלן זיי קליגעריש פערשווייגען. דו דארפסט דיך נאר קימערן וועגען צוויי קאטעגאריען מענשען: וועגען דער מאסע, וועלכע שטעהט נידריגער פון דיר, און וועגען יענע איינצעלנע איינפלוסרייכע פערזאנען, אין וועמענס הענד עס געפינען זיך טיטולען, גוטע שטעלעס, קורץ: דיין שטייגען און וואקסען. דו דארפסט דיך צופאסען צו דעם געזעץ פון דער דאפעלער אפטיק און אויסלעהרנען זיך אזוי האלטען, אז קוקענדיג אויף דיר פון אונטען ארויף זאלסטו אויסזעהן זעהר גרויס, און פון אויבען אראב — זעהר קליין. דאס איז נישט גאנץ לייכט, נאך א לאנגער איינאיבונג אבער און ביי א געוויסען אנגעבוירענעם טאלאנט קען מען דאס זיך איינארבייטען. די מאסע דארף גלויבען, אז דו ביזט א געניע פון אויסערגעוועהנליכער ארט, דיינע בעפעהלער, דאגעגען, און די העכערע גייסטליכע פון דיין פראפעסיע דארפען דיך האלטען פאר א פלייסיגער, ארבייטס־וויליגער מיטעלמעסיגקייט, וואס שווערט ביי די הייליגע ווערטער פון רבי'ן, פערשפרייט פלייסיג זיין בערימטקייט און איז בערייט צו שטארבען גיכער, ווי צו פערדונקעלען די דאזיגע בערימטקייט מיט קריטיק אדער מיט אייגענע פערדינסטען. אויב דו קענסט זיך האלטען אזוי, אז די מענשען, וועלכע שטעהען העכער און נידריגער פון דיר, זאלען דיר שטענדיג

זעהען אין דעם ריכטיגען פּאָקוס, דאַרפסטו דיך גאָרנישט אָנהויבען רעכנען מיט דער מיינונג פון דיינע חברים. דו וועסט געהן פאָרווערטס, און דאָס איז פאַר דיר דאָס וויכטיגסטע. און ווי נאָר דו לאָזט דיינע חברים הינטער דיך, ווי נאָר דו וועסט זיך געפינען אין אַזאַ לאַגע, וואָס וועט דיך געבען די מעגליכקייט זיי אַ טובה אָדער אַ רעה צו טאָן, וועסטו האָבען דעם פערגניגען צו זעהן, ווי שנעל און פאָל'שטענדיג עס וועלן פערוואַנדעלט ווערן די אַלע שלעכטע רכילות'ן וועגען דיר אין בעגייסטערטע שבחים און לויבליעדער, די קאַלטע צוריקגעהאַלטענקייט אין הייסער פריינדשאַפט און די גרינגשעצונג אין אַ דרך־ארץ'דיגער בעוואונדערונג.

ס'פערשטעהט זיך, אַז צוליעב די פילאָזאָפישע פּרינציפּען, ביי וועלכע דו מוזט זיך האַלטען, טאָרסטו נישט פערנאַכלעסיגען די אויסערליכקייט. גאָר זעהר אַ רייכער מענש, אין די מיליאָנען פון וועלכען קיינער קען שוין נישט צווייפלען, האָט דאָס רעכט צו פיהרען אַ בעשיידענע בעל־הבתי'שקייט. אַזעלכע אָבער נויטיגען זיך אינגאַנצען נישט אין אונזער ערפאָלגס־שול. וואָס אָרעמער דו ביזט, אַלץ נויטיגער איז פאַר דיר רייך אויסצוזעהן. קלייד דיך רייך, וואָהן שעהן, לעב אַזוי, ווי ווען דו וואָלסט האָבען ערגעץ אַ רייכע ירושה אָבצונעהמען. אַי וואָס — דאָס קאָסט געלד? געוויס קאָסט, און טאַקע אַ סך. אויב אָבער מ'האָט נישט? מאַכט מען אָן חובות. חובות? יאָ, מיין טייערינקער, חובות. גאַנץ ווייניג זענען פערהאַן אַזעלכע לייטער'ס, אויף וועלכע מ'קען אַזוי שנעל און זיכער צוקומען צו די העכסטע ציעלען, ווי גראַדע אָט די — חובות. ס'איז איינפאַך „געוואַלד"! צו שרייען, ווען מ'זעהט ווי די פערדאַנטען האָבען זיי בענבל'ט און בעשמוצט. מ'איז געגען זיי, געגען די חובות — אַ שווערע עולה בעגאַנגען. דעם גאונישען היינע קען מען מוחל זיין זיין חוצפה און זיין אויסגעלאַסענקייט, קיינמאָל אָבער נישט זיין פערז: „מענש, בעצאָהל דיינע חובות!" וואָסר'ע לייכטזיניגקייט, וואָסר'ע אונדיטליכקייט! אויב דו וועסט פאָלגען די עצה, ביזטו אַ פערפאַלענער. בערעכען נאָר איין זאַך: ווער וועט זיך אויף דיר אומקוקען, אויב דו וועסט זיך האַלטען ביי דעם קליינליכען, ענגהערציגען יושר און בעצאָהלען פאַר אַלץ, וואָס דיר וועט אויסקומען צו נעהמען, לאָזענדיג זיך אין דיין וועג? קיינער וועט אפילו אַ קוק ניט טאָן אויף דיר. געה דיר אין דיין צוריסענעם ראָק, לעב אונטער אַ דאַך, עס טרו־

קענעם ברויט און מאך נישט קיין הוצאות; דו וועסט זעהן, וואס דערפון וועט ארויסקומען. די הינד וועלן אויף דיר בילען, די פאלי־צייליט וועלן דיך מיט א פערבארגענעם השד בעטראכטען און אנשטענדיגע מענשען וועלן פערשליסען פאר דיר די טהיר מיט א דאפעלען שלאס. דער קרעמער אליין אפילו, וואס דו קויפסט ביי איהם, וועט אויך פערלירען צו דיר דעם מינדעסטען אינטע־רעס, פון דער מינוט, וואס דו וועסט אנהויבען איהם צאהלען מיט מזומנים פאר זיין סחורה. פאל אנידער פאר זיין טהיר און ער וועט נאר וועגען דעם טראכטען, ווי אוועקצונעהמען די שטערונג פון זיין שוועל. און פערקעהרט: נעהם אלץ אויף בארג, נאר ארויס עפעס, וואו דו קענסט נאר,— און דיין לאגע וועט זיך ענדערן, ווי מיט דער הילף פון א צויבער־שטעקען. ערשטענס, זענען פאר דיר אפען די אלע פערגניגענס, פון וועלכע דער גארעשער קבצן מוז זיך אבזאגען; צווייטענס, וועט דיין פערזאן אומעטום ארויסרופען גינסטיגע מיינונגען וועגען דיר; און דריטענס— וועסטו דיך ערווערבען א גאנצע סוויטע פון פלייסיגע, פאנאטישע מיט־ארבייטער פאר דיין ערפאלג, ווארום יעדער קרעדיטאר איז א פריינד, א בעל־טובה, א בעשיצער. ער לאזט אויף דיך קיין שפרינקעלע נישט פאלען און וועט געהן פאר דיך אין פייער און אין וואסער. קיין טאטע וועט זיך אזוי נישט הלאפאטשען וועגען דיך, ווי דיין קרע־דיטאר. וואס מעהר דו ביזט איהם שולדיג, אלץ מעהר איז ער פעראינטערעסירט אין דעם, דו זאלסט דיך ארויפקריגען. ער וועט דיר נאכגעהן און זעהן, אז קיין האר זאל פון דיין קאפ נישט פא־לען, ווארום דיין לעבען איז זיין געלד. ער ציטערט, ווען דיר שטעהט פאר א געפאהר, ווארום דיין אונטערגאנג איז דער קבר פון זיינע פאדערונגען. האב א סך קרעדיטארס, טייערער, און דיין גורל איז פאראויס געזיכערט. זיי וועלן דיר שוין איינשאפען א רייכע ווייב, א הויכע שטעלע און א גוטען נאמען. די בעסטע פינאנציעלע אפע־ראציע איז די, ווען יענעמס געלד ווערט פערוואנדעלט אין א ארנא־מענט אויף דעם בילד פון אונזער עקזיסטענץ.

דאס אונגעפעהר וואלטען זיין די לייטענדע פרינציפען, אויף דעם יסוד פון וועלכע עס וואלטען אויסגעבילדעט געווארען די שילער פון דער ערפאלגסשול. די עלטערע תלמידים וואלט מען געקענט ענטדעקען אויך די גרונד־אנשויאונג, אויף וועלכער ס'איז געבויט

די גאַנצע וויסענשאַפט פון דער ערפאָלגס-ערציהונג. זי לאָזט זיך גאַנץ קורץ אויספאַסען; צו אַ וועג אין לעבען קען מען זיך דער-שלאָגען דורך צוויי מיטלען: אָדער דורך אייגענע מעלות אָדער יענעמס חסרונות. דאָס ערשטע מיטעל איז אַ סך שווערער און וועניגער-זיכער, וואָרום ערשטענס, מוז מען דאָך צו איהם מעלות האָבען, און דאָס איז אַזאַ זאַך, וואָס נישט יעדערער האָט עס, און צווייטענס, איז עס פערבונדען מיט דער בעדינגונג, אַז די מעלות זאָלען צו דער צייט בעמערקט און ריכטיג אָבגעשאַצט ווערען, וואָס עס טרעפט, ווי די ערפאַהרונג ווייזט, זעהר זעלטען. דאַגעגען אָבער די ספעקולאַציע אויף יענעמס חסרונות גיט זיך כמעט שטענדיג איין. דער רבי וואָלט דעריבער מיט פולער רעכט געקענט זאָגען דעם תלמיד: מאַטער דיך נישט צופיעל אויפצוטהון עפּעס גרויסעס, עפּעס אַזעלכעס, וואָס זאָל שוין רעדען פאַר דיך; די שטימע פון אַזאַ אויפטועכץ איז זעהר שוואַך און דאָס געשריי פון דער אייפער-זיכטיגער מיטעלמעסיגקייט פערטויבט איהר; זי רעדט אויף אַזאַ שפּראַך, וואָס די אונוויסענדע מאַסע פערשטעהט זי נישט; נאָר די בכבוד'יגע און איידעלע מענשען וועלן בעמערקען און אָבשאַצען דיינע פערדיענסטען, ס'איז אָבער אַ גרויסער ספק, צי זיי אפילו וועלן אויך עפּעס טאָן פאַר דיר, אויב דו וועסט זיי נישט קריכען אין די אויגען. אָנשטאָט אַלזאָ צו פערליערען דיין צייט אויף עהרליכער און ערנסטער שאַפונג, בענוץ איהר בעסער אויף דעם, צו דערגעהן גרינדליך די פעהלערן פון דער מאַסע און פון זיי נוצען צו ציהען. די מאַסע האָט נישט קיין אייגענע מיינונג — שטופּ איהר אַריין דיינע; די מאַסע איז קליין, זי איז נישט אימשטאַנד צו דענקען — היט דיך אַלזאָ פון טיעף זיין און פון אויפגעבען איהר שווערע גייסטיגע אַרבייט; די מאַסע האָט טעמפּע געפיהלען — טרעט דעריבער אַרויס פאַר איהר מיט אַזאַ ליאַרם, אַז די פערשטאָפּטסטע אויערן זאָלען דיך הערען און די בלינדסטע אויגען זאָלען דיך זעהען; די מאַסע פערשטעהט נישט קיין המצאה און נעהמט אָן יעדע זאַך בוכ-שטעבליך — רעד אַלזאָ אויס, גלייך און אין אַ צוגענגליכער פאָרם, אַלדאָס ביז וועגען דיינע קאָנקורענטען און אַלדאָס גוטס וועגען זיך; די מאַסע האָט אַ קורצען זכרון — נוץ אַלזאָ אויס אָהן אַ שום מורא יעדען וועג, וואָס קען דיך פיהרען צום ציעל; וועסטו נאָר האָבען דעם ציעל ערגרייכט, וועט קיינער זיך נישט דערמאָהנען, ווי אַזוי

די ביזט צו איהם צוגעקומען. מיט די פּרינציפּען וועסטו זיין רייך אונ גרויס און וואויל וועט דיר זיין אויף דער ערד.

נאָר ווען איין שילער, וועלכען איך וואָלט ענטדעקען דעם סוד פון ערפאָלג, וואָלט איינפאַלען מיך צו פרעגען: „אויב איהר ווייסט אַזוי גוט, ווי מ׳דאַרף דאָס אַלץ מאַכען; האָט איהר דאָך מסתמא אויך זיך בענוצט מיט די כללים? — וואָלט איך מיך געפונען אין אַ גרויסער פערלעגענהייט. איך וואָלט איהם בלויז נאָר דאָס געקענט ענטפערן: איך האָב געזעהן, ווי אַנדערע האָבען זיך דערשלאָגען צו ערפאָלג, און דאָס איז שוין גענוג פאַר מיר. ווען מ׳שטעהט אין קיך און מ׳זעהט, ווי דאָס פלייש ווערט געמאַכט און געקאָכט, פערליערט מען דעם אַפּעטיט צו איהם. אַנדערע אָבער קען מען איהם נאָך פונדעסטוועגען רעקאָמענדירען*).

---

*) מיט דעם אַרטיקעל מיינעם איז פאָרגעקומען אַ אונגלויבליכער פאַקט: אַ כך קריטיקער האָבען איהם בוכשטעבליך פערשטאַנען און פשוט געגלויבט, אַז איך האָב דאָ אין איהם אויסגעדריקט מיין מיינונג וועגען דער ערציהונגס-פראַגע! אַ שאָד, וואָס איך האָב נישט די פאָטאָגראַפיעס זייערע — איך וואָלט זיי געוון אַריינגענומען אין דעם בוך, אום צו געבען דעם לעזער די מעגליכקייט זיך צו בעקאָנען מיט די געוויכטסציגע פון די דאָזיגע חכמים.

גענייז אוי טאלאנט.

I.

איידער איך טרעט צו צו די בעטראכטונגען, וועלכע ס'איז געווידמעט דער קאפּיטעל, מוז איך ווי ווייט מעגליך גענויער בעגרענצען יענע בעגריפען, ארום וועלכע די בעטראכטונגען וועלען זיך דרעהען. וואס איז אזוינס טאלאנט? וואס איז אזוינס געניע? אלס תשובה אויף דער שאלה דיענט געוועהנליך דער אנגעהויפטער מיש־מאש, אין וועלכען די הויפטווערטער דריקען אויס בעוואונדערונג, און די ביי־ווערטער — לויב. דערמיט אבער קענען מיר זיך נישט בענוגענען. מיר דארפען נישט קיין קאמפּלימענטען, נאר א ניכטערע ערקלערונג. איך גלויב, אז מיר וועלען זיין זעהר נאהענט צום אמת, אויב מיר וועלען זאגען: א טאלאנט איז א וועזען, וואס איבט אויס אלגעמיינע אדער אפטע טעטיגקייטען בעסער, ווי די מעהרהייט פון יענע וועזענס, וועלכע זוכען אויך זיך איינצושאפען די דאזיגע פעהיגקייט. דער געניע אבער איז א מענש, וועלכער ערפינדעט נייע טעטיגקייטען, אזעלכע, וואס זענען נאך פאר איהם קיינמאל נישט אויסגעאיבט געווארען, אדער ער איבט אויס אלטע געוואהנהייטען לויט א פאלשטענדיג־אריגינעלער, ריין־פערזענליכער

מעטאדע. איך האב דא אומישנע דעפינירט דעם טאלאנט אלס ווע-
זען און דעם געניע אלס מענשען. דאס טאלאנט איז, נאך מיין
מיינונג, אין קיין פאל נישט בעגרענצט נאר אויף דער מענשהייט
אליין, און עס איז אהן א שום ספק פארהאן אויך אין דער וועלט
פון די בעלי־חיים. דער הונד, וועלכען מ׳קען אויסלערנען ווייזען
מעהר פערוויקעלטע קונצשטיקער, ווי אנדערע הינד, איז א טאלאנט.
דאס זעלבע קען מען זאגען אויך וועגען דעם סאלאוויי, אדער וועגען
דעם קאנאריק, וואס זינגט בעסער פון זיינע ארט=חברים; און אפשר אויך
וועגען דעם העכט, וואס יאגט נאך מיט מעהר ערפאלג, אדער
וועגען דעם גליה=ווארם, וואס לייכט העלער פון די אנדערע. די גע-
ניאליטעט, דאגעגען, איז א אויסשליסליך מענשליכע אייגענשאפט,
וואס ווייזט זיך ארויס ביי א איינצעלנעם וועזען. זי בעשטעהט אין
דעם, וואס א אינדיווידואום טרעט אויס, ווי מ׳זאגט, אזעלכע וועגען,
איבער וועלכע קיינער פאר איהם איז נישט געגאנגען. ביי איינ-
צעלנע בעלי=חיים בעמערקען מיר נישט אזעלכעס: דאס קענען בע-
ווייזען נאר גאנצע ארטען (מינים) זייערע. זיי קענען אלזא בעגאבט
זיין מיט געניאליטעט נאר געמיינזאם, צוזאמען; שפורען פון גע-
ניאליטעט געפינען זיך אין אלע לעבעדיגע וועזענס, צוזאמען גע-
נומען. דאס ווייזט דער ענטוויקלונגס=פראצעס פון דעם איינצעלליגען
בעל=חי, ביז דעם מענשען. מיר קענען אלזא זאגען, אז די אר-
גאנישע וועלט בכלל איז א געניע. עוואלוציע און געניאליטעט
זענען סינאנימען, און די טעאריע וועגען דער אבשטאמונג פון די
ארטען איז נישט קיין אנדער זאך, ווי דאס אנערקענען און אויס-
שרייען די הערשאפט פון דער געניאליטעט אין דער ארגאנישער
וועלט. אמת, א געוויסע פרייהייט אין דעם ענטוויקלען זיך, א גע-
וויסען דראנג דערצו, זיך אבצוזונדערן פון דעם אלגעמיינעם שטאם-
טיפ, עקזיסטירט ביי איינצעלנע בעלי=חיים אויך, ווארום די ענדע-
רונגען, וועלכע מיר בעמערקען אין דעם בוי און וועזען פון די
ארטען, נאך דעם פערלויף פון א לאנגער צייט, האבען דאך געמוזט
פארקומען ווען ס׳איז אין איינצעלנע אינדיווידועןן. ביי דעם איינ-
צעלנעם בעל=חי איז אבער דאס אבטרעטען פונים אלטען און שטרע-
בען צום נייעם אזוי קליין און נישט=וויכטיג, אז מיר מוזען עס
אינגאנצען פערביייגעהן, ווייל מיר זענען נישט אימשטאנד דאס צו
האפען. א ביהן, וואס וואלט אנשטאט א זעקס-, אויפבויען א פיער-

אָדער אַכט-עקיגע האָניג-צעללע; אַ שוואַלב, וואָס וואָלט פאַר איהר נעסט אַ נייע פאָרם אויסגעפינען; אַ אָקס, וואָס וואָלט מרוצה געוואָרען בעסער אומצוקומען, איידער זיך צו לאָזען איינשפּאַנען אין אַ יאָך — וואָלט זיין אַ גאָניע. אַזעלכע ביישפּיעלען אָבער האָט נאָך די וועלט נישט געזעהען, אין דער צייט, וואָס צווישען מענשען האָט זי שוין אַ סך מאָל געזעהן אַזעלכע, וועלכע זענען אָבגעטרעטען אינגאַנצען פון די געירשה'נטע טעטיגקייטען. דער חלוק צווישען דעם טאַלאַנט און דעם גאָניע איז אַלזאָ נישט אין דער אויסערליכער מאָס און פאָרם, נישט אין דער כמות, נאָר אין דעם אינערליכען עצם, אין דער איכות. איך האָב נישט פערזעהן דערביי, אַז אין דער אונטערשטער שורה איז יעדער אינערליכער אונטערשיעד, ווען מען בעטראַכט איהם גרינדליכער און טיעפער, פערבונדען מיט אַ חילוק אויך אין דער אויסערליכער מאָס און פאָרם. מיר וועלען דאָס אילוסטרירען מיט איין ביישפּיעל: אום צו ווערען אַ פּראָפעסאָר פון היסטאָריע, מוז מען האָבען אַ געוויסע מאָס זכרון, ווילענסקראַפט און דענקענס-פעהיגקייט. די איינגעשאַפטען, צוזאַמען גענומען, גיעבען ערשט אַ ערפאָלגרייכע מיטעלמעסיגקייט און אין בעסטען פאַל — אַ טאַלאַנט. אויב אָבער זיי ווייזען זיך אַרויס מיט אַ אונגעוועהנליכער קראַפט, קען שוין דער בעזיצער זייערער ווערען אַ גרויסער רעגיערונגס-מענש, אַ הערשער איבער מענשען. ער גיט אפשר אויך דער וועלט-געשיכטע אַ נייע ריכטונג און מ'מוז איהם אַנערקענען פאַר אַ גאָניע. אמת, דער אונטערשיעד איז דאָ געגרינדעט נאָר אויף דער פערשיעדענער גרויסקייט פון איינע און די זעלביגע איינגעשאַפטען, ער איז אָבער אויך אַזוי פיעל וויכטיג, אַז די ביידע ערשיינונגען, וואָס שיידען זיך אונטער איינע פון דער אַנדערער נאָר אין דער כמות, זעהען אויס, ווי זיי וואָלטען זיין פערשיעדען אין דעם אינערליכען עצם זייערן און נישט האָבען קיין שום ענליכקייט צווישען זיך. דער אונטערשיעד צווישען דעם מאָנבלאַן און דעם קליינעם זאַמד-קערנדעל איז דאָך אויך נאָר אין דער כמות. וואָרום אינערליך זענען זיי דאָך איינס און דאָס זעלבע. דעם זאַמד-קערענדעל פעהלט נאָר אונגעהויער גרויס צו ווערען, אום אויך צו זיין אַ מאָנבלאַן; און זאָל מען דעם מאָנבלאַן איינציהען ביז דער סאַמע קלענסטער גרויס, וועט ער אויך ווערען אַ זאַמד-קערענדעל. פונדעסטוועגען געפינען מיר פאָרט, אַז ס'איז גענוג דער אונטערשיעד אין דער

גרויס, צו מאכען פון צוויי וועזענס, וואס זענען לויט זייער עצם ביידע גלייך, אזעלכע צוויי גרונד-פערשידענע ערשיינונגען, ווי דאס זענען דער מאנבלאן און דאס זאמד-קערענדעל.

II.

אין דעם קאפיטעל וועגען דער מעהרהייט און די מינדערהייט האב איך שוין געזוכט צו דערוויזען, אז נישט יעדער ארגאניזם בעזיצט די פעהיגקייט צו רעאגירען אויף די איינדריקע, וואס קומען פון אויסענווייניג, מיט אייגענע, נייע, נישט קיין געירשה'נטע ווירקונגען פון דעם נערווען-און-מוסקול-סיסטעם, ד. ה. מיט אייגענע געדאנקען און האנדלונגען. דאס קען נאר דער ארגאניזם, וואס איז בעזונדער פאלקאם געבויט, וואס איז בעזונדער רייך אין לעבענסקראפט. דער געניע, וואס זיין גרונד-אייגענשאפט איז די פעהיגקייט איבערצוואר-ביימען מיט א אייגענער, אריגינעלער מעטאדע די איינדריקע פון דער אויסערליכער וועלט, מוז אלזא בעזיצען די העכסטע אָרגאנישע ענטוויקלונג. דאס קלאוויאטור פון זיין גייסט בעזיצט אויך איין אקטאווע מעהר, ווי די קלאוויאטורען פון אנדערע גייסטער, און די דאזיגע גרויסע מתנה פון דער נאטור קען מען זיך נישט איינשאפען, נישט מיט קיין התמדה און נישט מיט קיין איינאיבען זיך. געטהע זאגט זיך גאנץ לייכט און מיט דער אונשולדיגסטער מינע, וואס קען נאר געבען: „טהוט זיך נאר גוט אריין אינ'ם פולע מענשליכע לעבען!" די פראזע קלינגט נאאיוו, אין דער ווירקליכקייט אבער איז דאס די גרויסקייט פון א הויכען זעלבסטבעוואוסטזיין. „טוט זיך נאר גוט אריין אין דאס פולע מענשליכע לעבען..." אין דער אמת'ן! דער רעצעפט איז א זיכערער, אום איהם איינצונעהמען מוז מען אבער א געניע זיין. דער געוועהנליכער און אפילו בעגאבטער מענש ווייס גארנישט, ווי זיך צו נעהמען פאר אזא מלאכה און אויב ער פראבירט יא דאס טאן, טרעט ער גלייך אב צוריק מיט לעדיגע הענד. עס קומט אלזא אויס, אז דער דורכשניטליכער מענש, און צו דער קאטעגאריע רעכען איך צו אויך דעם טאלאנט, זעהט גארנישט די וועלט, נאר דעם שפיעגעל

איהרען אין די אויגען פון דעם געניע. ער זעהט „דאס פולע מענש־ליכע לעבען" נישט אין זיין לעבעדיגער ווירקליכקייט, נישט אין רעליעף, נאר דעם שאטען זיינעם אויפ'ן וואנד, — דעם שאטען, וואס פאלט פון דעם געניע'ס צויבער־לאמטערנע. ער קען זיך מאטערן אנצוהאפען דעם דאזיגען בליציגען און בעוועגליכען שאטען, אין די הענד ביי איהם וועט אבער גארנישט בלייבען. די ערשיינונגען פון דער וועלט שטעלען פאר מיט זיך א רויהען מאטעריאל, פון וועלכען דער געוועהנליכער מענש קען גארנישט אויסארבייטען, פון וועלכען נאר דער געניע אליין איז אימשטאנד צו בעשאפען עפעס אזוינס, וואס דער ערשטער קען עס שוין אויך פערשטעהן. דער מיטעלמעסיגער מענש זעהט פאר זיך זאכען און ערשיינונגען צוווארפען אין פערשידענע גרופען, ווייל דער געניע האט די גרופען איינגעשטעלט; די וועלט און דאס לעבען שטעלען זיך איהם פאר אין דער פארם פון בולט'ע בילדער, ווייל דער געניע האט זיי פעראייניגט און איינגעפאסט אין בעשטימטע ראהמען. ער פיהלט, דענקט און האנדעלט, ווי דער געניע האט געפיהלט, געדענקט און געהאנדעלט דאס ערשטע מאל פאר איהם. די ערשיינונגען, וועלכע דער געניע האט נישט אויסגעארבייט ארגאניש, געהט ער פערביי גארנישט בעמערקענדיג זיי, גארנישט פיהלענדיג און גארנישט טראכטענדיג וועגען זיי.

אילוסטרירען די ערשיינונג קען איך נאר מיט א ביישפיעל פון דער ארגאנישער וועלט. די שטאפען, אין וועלכע עס נויטיגט זיך יעדעס לעבעדיגע וועזען, ווי למשל קויהלען־און שטיקשטאף, זענען פאראן אויף דער ערד אומעטום אין אונגעהויערע מאסען, די בעלי־חיים אבער קענען מיט זיי גארנישט מאכען: אין דער פארם, אין וועלכער די נאטור דערלאנגט זיי די דאזיגע מאסען, זענען זיי נישט אימשטאנד עס צו פערדייען. דארט וואו די אטמאספערע איז אנגעזאפט מיט קויהלענזויערע, דארט, וואו דער באדען איז פול מיט אזאט־זויערע זאלצען — קענען זיך קיינע בעלי־חיים נישט דערהאלטען.

איבערקאכען אין זיך די דאזיגע רויהע שטאפען און פערוואנדלען זיי אין שפייז קענען נאר די פלאנצונגען און פון זיי אויך נאר יענע, וואס האבען אין זיך כלאראפיל. די קויהלען־און שטיק־שטאפען קענען ערשט דאמאלס נוצען אלס שפייז פאר די בעלי־חיים, ווען זיי זענען איבערגעקאכט און איבערגעארבייט געווארען אין די ארגא־

ניזמען פון די פלאַנצונגען. דאָס זעלבע קומט פאָר אויך מיט די געניעס און געוועהנליכע מענשען, צורעכענענדיג צו זיי אויך דעם טאַלאַנט. דער געוועהנליכער מענש קען די נאַטור נישט פערדייהען, נישט אַסימילירען, נישט פערוואַנדלען אין גרונד-טיילען פון דעם אייגענעם בעוואוסטזיין. ער זעהט די ערשיינונגען, ער מאַכט זיך אָבער פון זיי קיין בילד נישט; ער הערט, ער פערשטעהט אָבער נישט און בעגרייפט נישט. דער געניע, דאַגעגען, האָט אין זיך עטוואָס בעזונדערס, עטוואָס אַזוינס, וואָס איז ענהליך צו כלאָראָפיל, אַ דאַנק וואָס ער איז אימשטאַנד זיך בעשאַפען פון די ערשיינונגען פאַרטיגע פאָרשטעלונגען, וועלכע עס קען שוין דערנאָך אויפנעהמען אין זיין בעוואוסטזיין אויך דער געוועהנליכער מענש. דאַרווין גיט אונז אין דעם ערשטען קאַפיטעל פון זיין ווערק „אַ רייזע פון אַ נאַטור-פאָרשער אַרום דער וועלט" — אַ איבערראַשענדעס בילד פונ'ם לעבען אויף דעם אינגאַנצען נאַקעטען סט. פאול-פעלזען אין מיטען אַטלאַנטישען ים. דאָרט לעבען צוויי סאָרטען פויגעל: דער „נאַר" און דער וואַסער-שוואַלב אונטער דעם נאָמען ווייסע קאָפּ. אויף די פויגעלי ווידער לעבען אַלס פאַראַזיטען פערשידענע פליעגען און מילבען און האָטש דאַרווין זאָגט עס נישט, קען מען דאָך זיכער אָננעהמען, אז אַרום די דאָזיגע פויגעל, ד. ה. אַרום די העכערע בעלי-חיים, ווימעלט זיך אַ גאַנצע וועלט פון קליינינקע מיקראָסקאָפּישע ברואים'לעך, פון אינפוזיאָרען, מיקראָבען און באַקטעריען. ס'איז אַלזאָ גענוג געווען, איין פויגעל נאַר זאָל זיך בעזעצען אויף דעם פעלזען, אום דער דאָזיגער נאַקעטער מדבר זאָל פערוואַנדעלט ווערן אין אַ נאַהרונגסאָרט פאַר אַ גאַנצער רייהע ברואים'לעך, וועלכע וואָלטען אָהן איהם נישט געקענט אויסלעבען דאָ אפילו איין טאָג. דאָס זעלבע קומט פאָר אויך מיט דער ענטשטעהונג פון אַ ליטעראַטור ביי וועלכען ס'איז פאָלק. דער געניע מיט די נאָר איהם אַליין אייגענטימליכע פערדייהונגס-אָרגאַנען בעשאַפט פון די פערשידענע איינדריקע קינסטלערישע ווערק, וועלכע זענען צוגענגליך פאַר דעם מענשליכען גייסט. גלייך נאָכדעם בילדעט זיך אוים אַ גאַנצע מהנה פאַראַזיטען. קודם-כל ווייזען זיך נאָכאַהמער'ס און זיי אַרבייטען איבער די דאָזיגע קונסט-ווערק מעהר אָדער וועניגער געלונגען. דאָס זענען די פליעגען, וואָס שפּייזען זיך מיט'ן בלוט פון דער וואַסער-שוואַלב. דאַן קומען אויף קריטישע און עסטעטישע שולען; זיי האָבען שוין קיין עסק נישט מיט דער נאַ-

קעטער נאַטור און אינטערעסירען זיך נאָר מיט די רעזולטאַטען פון דער נאַטור-פערדייהונג אין די מאָגענס פון דעם געניע און זיינע נאָכאַהמער. דאָס זענען די שפינען, וואָס געהען נאָך די פליעגען, און די מיסט-שרצים, וואָס נעהרען זיך מיט די פאַרעשטאָפען. אַם ענדע ערשיינען די היסטאָריקער פון דער ליטעראַטור, וועלכע דערצעהלען מיט אַ וויכטיגער מינע, ווי אַזוי דאָס אַלץ איז צוגעגאַנגען. פאַר זיי געפינען איך נישט איצט גראַדע דעם צוגעפּאַסטען ביישפּיעל-ווערזען אויף דעם מט. פאַול-פּעלוזען, ווייל איך האָב נישט דאָס רעכט זיי צו פערגלייכען מיט די דאָרטיגע מיקראָבען און באַקטעריען. און אַזוי האָבען מיר שוין אַ גרויסע נאַציאָנאַלע ליטעראַטור, מיט בעלעטריסטישע ווערק פון צווייטען ראַנג, מיט עסטעטישע סיסטעמען, מיט גייסט-רייכע קריטישע ווערק, מיט ליטעראַטור-געשיכטע און מאָנאָגראַפיעס איבער איינצעלנע עפּאָכעס אין איהר, מיט געלעהרנטע פּירושים צו די אַלע ווערק און מיט אַ גאַנצער מהנה פּראָפעסאָרען, וועלכע לעבען נאָר דערמיט, וואָס זיי לייענען יאָהראַיין יאָהראויס לעקציעס וועגען דער ליטעראַטור. און די דאָזיגע אַלע ביכער מיט אַלע זייערע לעבעדיגע הוספות אין דער געשטאַלט פון פּראָפעסאָרען און געלעהרנטע ציהען זייער אָנהויב און דאָס רעכט אויף צום עקסיסטירען פון יענעם קונסט-ווערק, וואָס עס האָט געשאַפען אַמאָל אַ נאַאיווער געניע, וועלכער איז נישט געווען קיין געלעהרטער, נישט קיין פּראָפעסאָר און האָט אַרויסגעבראַכט זיינע ווערק, אַזוי ווי דער עפּעלבוים גיט אַרויס עפּעל, נאָר דערפאַר, וואָס דאָס איז געלעגען אין זיין נאַטור. און די אַלע אַנדערע מענשעלעך, וועלכע זענען געקומען נאָך איהם, וואָלטען נישט געקענט אפילו קיין הע פון מויל אַרויס-ברענגען, ווען מ'וואָלט זיי צוזאַמענשטעלען מיט דער נאַקעטער נאַטור; זיי וואָלטען אפילו גאָרנישט אָנהויבען צו ערשיינען, אַזוי ווי די אַלע קליינינקע ברואים'לעך וואָלטען נישט ערשיינען אויף דעם סט. פאַול-פּעלוזען אָהן די פויגעל, וועלכע האָבען זיי געגעבען די מעגליכקייט צו עקסיסטירען.

די געניאַליטעט איז אַלזאָ דער רעזולטאַט פון אַ געבוירענער העכערער אָרגאַנישער ענטוויקלונג, און דאָס טאַלאַנט — פון דער דורך התמדה און איינאיבונג עררייכטער אויסבילדונג פון די נאַטירליכע פעהיגקייטען, וועלכע עס בעזיצען די מעהרסטע טייל געזונדטע און נאָרמאַלע אינדיווידואומען פון דעם שטאַם. נאָר אויב איך זאָג, אַז

די געניאַליטעט האָט אונטער זיך אַ פיזיאָלאָגישען, סטרוקטורעלען באָדען, האָט מען דאָך דאָס רעכט מיך צו פרעגען, וועלכעס איז עס דאָס געוועבעכץ אין דעם מענשליכען אָרגאַניזם, וואָס זיין רייכערע ענטוויקלונג באַשאַפט די אָריגינאַליטעט. די פראַגע זעהט אויס זעהר שאַרף, דאָך אָבער וואָלט מען אויף איהר גאַנץ לייכט געקענט ענטפערן, ווען געניע און טאַלאַנט וואָלטען זיין איינפאַכע ערשיינונגען. דאַן וואָלט מען געקענט מיט אַ גאַנץ פשוט'ער מעטאָדע לעזען די פערוויקעלטע פראַגע. מ'וואָלט זאָגען: דער טאַלאַנט באַזיצט אַ איבערראַשענד-גרויסען זכרון, דער געניע באַזיצט אַ אונגעוועהנליך-שטאַרקען ווילען און ביי ביידע פעלען מסתמא זענען באַזונדער אויסגעבילדעט די מאַרך-צענטערן, פון וועלכע ס'איז אָבהענגיג דער זכרון אָדער דער ווילען. ביי היינטיגען טאָג ווייס מען נאָך נישט, וועלכע עס זענען די דאָזיגע צענטערן; מיט דער צייט אָבער וועט מען זיי געפינען און אויף דעם שפור פון עטליכע פון זיי איז מען שוין געפאַלען. דאָס צוגליעדערן און ערקלערן די גייסטיגע אויסנאַהמסערשיינונגען וואָלט אויף אַזאַ אופן זיין נאָר אַ קינדערשפיעל. צום באַדויערן אָבער איז די זאַך נישט אַזוי איינפאַך, ווי מ'גלויבט. געניע און טאַלענט זענען ביז דער העכסטער שטופע צוזאַמענגעזעצטע ערשיינונגען; נאָר זעלטען-ווען לאָזען זיי זיך ערקלערן מיט דער איבערגעוויכט פון איין גייסטיגער גרונד-פעהיגקייט, האָטש ביי די מעהרסטע טיילען איז טאַקע יאָ פערהאַן אַזאַ איבערגעוויכט פון וועלכער ס'איז פעהיגקייט און זי קען זאָגאַר קאָנסטאַטירט ווערן דורך אַ גענויער אונטערזוכונג. כמעט שטענדיג באַטייליגען זיך אין דער צוזאַמענגענומענער ערשיינונג פון דעם געניע אָדער פון דעם טאַלאַנט עטליכע פעהיגקייטען, האָטש נישט אין קיין גלייכער מאָס, און זייערע פערשיעדענע צוזאַמענזעצונגען גיעבען אַזעלכע פערשיעדענאַרטיגע רעזולטאַטען, אַז גאַנץ אָפט איז בכלל שווער דורכצוקריכען דורך זיי און צוצוקומען ביז זייערע אָרגאַנישע סבות. די גאַנצע קונסט פון פסיכאָלאָגיש אַנאַליזירען דעם געניע אָדער דעם טאַלענט באַשטעהט דעריבער נאָר אין דעם, אַלץ, וואָס עס זעהט אויס ווי אַ איינהייטליך-גאַנצע זאַך, פונאַנדערצוגליעדערן אויף די עלעמענטאַרסטע טיילען זיינע און אויסצוגעפינען דעם מקור פון די דאָזיגע טיילען אין אָרגאַניזם.

III.

יעדער געבילדעטער מענש ווייס היינט, אַז אונזער צענטראַלער נערווען-סיסטעם ד. ה. דער גרויסער, דער קליינער און דער פערלענגערטער מאַרך, דער הוט השדרה, די עמפפינדונגס- און בעוועגונגס-נערווען, שטעלען נישט פאָר מיט זיך קיין איינהייטליכען אָרגאַן מיט איינפאַכע פונקציעס ווי, למשל, דאָס האַרץ אָדער ניערען, נאָר אַ צוזאַמענזעצונג פון אַ סך אָרגאַנען, וואָס האָטש זיי זענען פערוואַנדט צווישען זיך לויט זייער האַראַקטער, האָבען זיי דאָך אויסצואיבען פערשיעדענע פונקציעס. דאָ קומט פאָר דאָס זעלביגע, וואָס מיט דעם פערדייאונגס-סיסטעם. דאָס גאַנצע אינגעווייד, פון דעם אויפנעהמענדען ביז דעם אַרויסוואַרפענדען הלל, מיט די אַלע מכשירים און צוזעצונגען, בילדעט איין אַפּאַראַט, די בעזונדערע טיילען פון וועלכען עס אַרבייטען צוזאַמען פאַר איין ציעל: טויגליך צומאַכען די אַריינגעפיהרטע שפּייז-שטאָפען מיט דער הילף פון כעמישע און מעכאַנישע פערענדערונגען צו דער ערהאַלטונג און אויפבויאונג פון דעם אָרגאַניזם. ווי פערשיעדען אָבער זענען עס די בעזונדערע גרונד-טיילען פון דעם גרויסען אַפּאַראַט! די שפּייעכץ-מאַנדלען פון מויל האָבען קיין שום שייכות נישט מיט די מאָגען-מאַנדלען און מיט'ן לעבער; דער בוי פון מאָגען איז גאָרנישט ענליך צו דעם בוי פון די איידעלע קישקעס; די פּליעסיגקייטס-מאַנדלען פון מאָגען, וואָס העלפען פערדייהען דעם עסען זענען אין יעדער הינזיכט אַנדערש פון די שטאָפען אין די קישקעס, וועלכע רייניגען דעם קערפּער פון די פּסולת. דאָ ווערט אויסגעאַרבייט אַזאַ זאַפט, וואָס פערוואַנדעלט דעם קראָכמאַל אין צוקער, און דאָרט אַזאַ, וואָס מאַכט צוגעהן דאָס אונצוגעהבאַרע איי-ווייס. איין געוועבעכץ פערנעהמט זיך בלויז מיט דעם איבערפיהרען די שפּייז-מאַסען, און דאָס אַנדערע, פערקעהרט, האָט די אויפגאַבע צו פערשטעלען דאָס ערשטע דעם וועג און איהם לאָזען שטעהן אויף איין אָרט; און נאָך אַ דריטע געוועבעכץ איז פערהאַן, וואָס די איינציגע אַרבייט זיינע איז — אויסזייגען אַ געוויסען זאַפט. אויף דעם זעלביגען אופן פיהרט אויך אויס דער צענטראַלער נערווען-סיטעם זיין גרויסע, קאָמפּליצירטע אויפגאַבע: ער דיענט אַלס פערמיטלער צווישען דעם איך און דעם נישט-איך, אָדער, זיך אויסדריקענדיג נישט אַזוי פילאָזאָפיש, צווישען דער אויסערליכער

וועלט און דעם אינדיווידואום, ער פערוואנדעלט איינדריקע אין בעוואוסטזיניגע פארשטעלונגען און העלפט דעם בעוואוסטזיין רעאגירען און אברופען זיך אויף די איינדריקע פון דער אויסערליכער וועלט; די ארבייט אבער צופאלט אויף א אונגעהויערער צאהל פערשיעדענע, איינצעלנע פראצעסען, וועלכע ווערן אויסגעאיבט דורך פערשיעדענע טיילען פון מוח אדער פון הוט השדרה. איך וועל עס ערקלערן מיט א ביישפיעל. מיר וועלן נעהמען, למשל, דאס זעהען. דעם נישט-געלעהרענטען מענשען זעהט אויס גאנץ פשוט די ארבייט פון נעהמען א צייטונג און איבערלייענען וואס אין איהר שטעהט. אז א בלינדער קען עס נישט טאן, וועט ער אויך גלייך פערשטעהן. דאגעגען אבער וואלט ער אפשר נבהל ומשתומם ווערען, ווען מ'וואלט איהם זאגען, אז זעהענדיגע אויגען זענען אליין נאך נישט גענוג אויף דורכצופיהרען אינגאנצען דעם פראצעס פון לעזען; אז דערצו איז נאך אויסער דעם נויטיג די מיטווירקונג פון א גאנצער רייהע אנדערע ארגאנען, וועלכע געפינען זיך אין מארך, און אז ס'איז אינגאנצען אונמעגליך צו לעזען דאן, ווען איין-איינציגער נאר פון די ארגאנען פונקציאנירט נישט, ווי געהעריג איז. דער אויג-אפעל שטעלט פאר מיט זיך א מין קאמערא אבסקורא, א מין דונקעלעס צימער, אויף דער הינטער-וואנד פון וועלכען עס פאלט א פערקלענערטעס שארפעס בילד פון דער אויסערליכער וועלט. דעם דאזיגען הינטערגרונד בילדעט א נעץ פון זעה-נערווען, דורך וועלכע דער עמפפאנגענער איינדריק, ד. ה., די געשטאלט, וואס האט זיך אבגעשפיגעלט אויף דער הינטערוואנד, ווערט אריינגעפיהרט אין מארך. אויפגענומען ווערט דער איינדריק, ווי מ'קען משער זיין, אין יענעם טייל פון מארך, וואס ליעגט הינטער דעם אזוי גערופענעם אינערליכען קאפסול. די בעגרייפונג און אויסטייטשונג פון דעם איינדריק קומט שוין פאר אין אנ'אנדער ארט, וואס לויט די פארשונגען פון קוסמויל, וועסטפאהל און אנדערע קען מען זיכער אננעהמען, אז דאס געפינט זיך אין דעם לינקען אונטערשטען זייטענטייל פון מארך. דאס אויג שפיגעלט אלזא אב אין זיך די אויסערליכע וועלט; דאס אבגעשפיגעלטע בילד ווערט דורך דעם זעה-נערוו אריינגעפיהרט אין דעם אינערליכען קאפסול; דער אינערליכער קאפסול פערוואנדעלט דאס שפיגעלבילד אין א געפיהלטען איינדריק, און דער איינדריק גיט זיך איבער ווייטער אין דער גרויער מאטעריע פון מארך, וואו ער ווערט שוין איבערגעארבייט אין א

בעוואוסטזיניגער פאָרשטעלונג. אויב דאָס אויג איז נישט פעהיג צום אַרבייטען, שפּיעגעלט זיך אָב די אויסערליכע וועלט נישט אין דעם ריכטיגען פּונקט, און דער צוזאַמענהאַנג צווישען דעם איך און דעם נישט־איך דורך דער פערמיטלונג פון זעהען רייסט זיך איבער אינגאַנצען. אויב ס'איז קראַנק דער זעה־נערוו, איז הגם די וועלט שפּיעגעלט זיך אָב אין דעם ריכטיגען פּונקט, קומט אָבער די אָבשפּיעגלונג דאָך נישט צו בּיז'ן אָרט, וואו זי ווערט פערהאַנדעלט אין אַ עמפּפינדונג איז דער הינטערשטער טייל פון דעם אינערליכען קאַפּסול נישט אין אָרדנונג, קומט צו דאָס אָבגעשפּיגעלטע בילד בּיז'ן מאַרך, עס איז אָבער דאָרט, זיך אַזוי אויסדריקענדיג, קיינער נישט פערהאַן, ווער עס זאָל עס אויפנעהמען; עס קומט אַרויס דערפון דאָס זעלבע, ווי ווען עס וואָלטען זיין טעלעגראַפישע דראָטען, נאָר אויפ'ן טעלעגראַפען־סטאַנציע וואָלט קיין אויפנאַהמנס־אַפּאַראַט נישט זיין. דאָס בילד ווערט דאַמאָלס נישט געפיהלט. און איז ענדליך קאַליע די גרויע מאַטעריע אין דעם אונטערשטען לינקען טייל פון מאַרך. איז האָטש דאָס בילד ווערט אויפגענומען, בלייבט עס אונפערשטענדליך, אונבּעגרייפליך. דער מענש זעהט, אָבער ער פערשטעהט נישט, וואָס ער זעהט. עס קומט אויס אַזוי ווי ווען די דעפּעשע וואָלט ערהאַלטען געוואָרען אין טעלעגראַפען־ביוראָ, נאָר זי קען נישט צוגעשטעלט ווערען דעם אַדרעסאַט. אַזוי איז יעדע איינציגע גייסטיגע טעטיגקייט, יעדער ווילענס־אַקט, יעדעס געפיהל, יעדע פאָרשטעלונג, ווי איינפאַך און איינהייטליך זיי זאָלען נישט אויסזעהן, זענען אין דער ווירקליכקייט בּיז דער העכסטער שטופע צוזאַמענגעזעצט, בּיז דער העכסטער שטופע קאָמפּליצירט; אין זייער אויסבילדונג בעטייליגען זיך אַ סך אין־עצם־פערשיעדענע טיילען, ד. ה. אָרגאַנען פון דעם צענטראַלען נערווען־סיסטעם.

די דאָזיגע איינצעלנע אָרגאַנען, וואָס געפינען זיך אין דעם הויט־השדרה און אין מוח ווערען אָנגערופען צענטערן און טיילען זיך אויף נידעריגע און העכערע. זייער פּלאַץ אויף דעם שטופען־לייטער פון דער וויכטיגקייט בעשטימט זיך נאַטירליך מיט דער פונקציע, וואָס זיי האָבען צו בעזאָרגען. ביי דער אָבשאַצונג אָבער פון די פונקציעס האָט מען זיך גערעכענט נישט מיט זייער וויכטיגקייט פאַר דער ערהאַלטונג פון לעבען, נאָר מיט זייער גרעסערער אָדער קלענערער בעטייליגונג אינ'ם אויסאַרבייטען די ספּעציפיש־מענש־

ליכע אינדיווידואליטעט. ס'זענען פערהאן אזעלכע פעהיגקייטען, וואס נאר דער מענש אליין בעזיצט זיי; דאס אבסטראקטע דענקען, למשל, אדער די שפראך; אזעלכע, וואס ער בעזיצט זיי געמיינזאם מיט די בעלי־חיים, ווי צום ביישפיעל, דער זכרון אדער דער ווילען; און אזעלכע ענדליך, וואס זענען איינע און די זעלבע ביי אלע לעבעדיגע וועזענס, די ערנעהרונג, למשל, אדער די ווייטערדיגע ענטוויקלונג פון דעם געשלעכט. (דא דארף מען בעמערקען, אז אפילו די בעזונדער מענשליכע פעהיגקייטען, ווי דאס אבסטראקטע דענקען און די שפראך, זענען אויך אויסשליסליך מענשליך נישט אין דעם זין, אז ביי דעם מענשען טרעטען זיי ארוים גלייך פאלשטענדיג ענטוויקעלט, דאן ווען ביי די בעלי־חיים, וואס שטעהען נידעריגער פון איהם, איז אפילו קיין שפור פון זיי נישט פערהאן. אין די פארשונגען פון דעם ענגלישען זאאלאג־פסיכאלאג ראמאנס איז דייטליך צו זעהן, אז דאס מענשליכע גייסטיגע לעבען איז נאר א העכערע ענטוויקלונג פון דעם גייסטיגען לעבען פון די בעלי־חיים, און אז די נאטור ווייס דא, ווי אומעטום, אויך נישט פון קיין שפרינגען און פון קיין פלוצלונגע איבעררייסונגען אין דעם ענטוויקלונגס־פאדים.) די וויכטיגקייט פון א פונקציע, און פאלגליך אויך פון דעם צענטער איהרען, געפינט זיך אלזא אין א פערקעהרטער בעציהונג צו איהר פערברייטונג אין דער ארגאנישער וועלט און צו איהר וויכטיגקייט פאר דער ערהאלטונג פון לעבען. אהן די גראבע און איידעלע ערנעהרונגס־פראצעסען, ד. ה. אהן פערדייהונג, אטעמונג און בלוט־אומלויף, וואלט דער ארגאניזם נישט געקאנט לעבען אפילו איין סעקונדע. און דאך רעכענען זיך די פערדייהונגס־צענטערן, וואס געפינען זיך אין די גאנגליען פון דעם אזוי גערופענעם סימפאטישען סיסטעם, און די צענטערן, וואס האבען צו פערזארגען די ברוסט־מוסקעלן און די טעטיגקייט פון הארצען, פאר די סאמע נידריגסטע; די בעוועגונג פון די גליעדער און די רעגעלמעסיגע קאמבינאציען פון דער בעוועגונג, וואס גיעבען די מעגליכקייט צו געהן, אנצונעהמען עפעס א. א. וו. זענען, געוועהנליך, אויך זעהר וויכטיג פאר'ן אינדיווידואום, מ'קאן דאך אבער אהן זיי אויך לעבען; און דאך רעכנען זיך די צענטערן פון דער מוסקול־בעוועגונג און זייער רעגעלמעסיגער צוזאמענהאנג, פאר א סך וויכטיגער. זכרון, אורטייל און ענדליך איינבילדונגסקראפט זענען בכלל פאר'ן ארגאניזם נישט קיין לעבענס־

נויטווענדיגקייט, נאָר אַ אַנגענעהמער לוקסוס; דאָס אינדיווידואום וואָלט אָהן זיי אויך געקאָנט אָבלעבען יאָהרען און צעהנדליגער יאָהרען; זייערע צענטערן אָבער, וועלכע זענען לאָקאַליזירט אין דער גרויער מאַטעריע פון דעם גרויסען מאַרך, רעכנען זיך פאַר די גרעסטע.

די דאָזיגע ראַנג־אָרדנונג איז נישט קיין צופעליגע, נאָר אַ בעגרינדעטע און אַ ריכטיגע. וואָס אַלגעמיינער און נויטווענדיגער די פונקציע איז, אַלץ איינפאַכער און גרעבער איז דאָס ווערקצייג צו איהר; וואָס אָריגינעלער און דיפערענצירטער די פונקציע איז, אַלץ פיינער, פערוויקעלטער און איידעלער מוז אויך זיין דאָס ווערקצייג. דער אַקעראייזען איז אַ גרעסערע נויטווענדיגקייט און ווערט בענוצט פון אַ סך אַ גרעסערע צאָהל מענשען, ווי דאָס טאַשען־זייגעריל, און דאָס טאַשען־זייגעריל ווידער איז נויטווענדיגער און מעהר פערברייטעט פון אַ אינסטרומענט אויף צו פערגלייכען פינקטליך די גאַנגבאַרע מאָס מיט דעם ריכטיגען פאַריזער מוסטער־מעטער. דער אַקער־אייזען איז אָבער אַ סך גרעבער און איינפאַכער פון דעם טאַשען־זייגעריל, און דאָס טאַשען־זייגעריל איז ווידער גרעבער און איינפאַכער פון דעם אינסטרומענט אויף אויסצומעסטען גענוי דעם מעטער. צוברעכען דעם אַקער־אייזען איז נישט לייכט; מיט'ן טאַשען־זייגעריל דאַרף מען זיך שוין בעגעהן פאָרזיכטיגער, האָטש עס קאָן נאָך בייזשטעהן פון דעסטוועגען אַ געוויסען קלאַפ; און דער אינסטרומענט אויסצומעסטען דעם מעטער ווערט קאַליע ביי דעם מינדעסטען טרייסעל פון דער פאָדלאָגע דורך דעם, וואָס אַ עקיפאַזש איז דורכגעפאָהרען פון דער ווייטענס. דאָס זעלבע קומט פאָר אויך מיט די צענטערן פון דעם נערווען־סיסטעם. וואָס איינעגאַרטיגער, אויסשליסליכער און אָבגעזונדערטער ס'איז די אַרבייט פון דעם צענטער, אַלץ איידעלער, פערוויקעלטער און לייכטער איז ער. די פערדייהונג איז פערהעלטניסמעסיג אַ גראָבע טעטיגקייט. שטרענג רעדענדיג, וואָלט זי זיך זאָגאַר איינגאַנצען געקאָנט בעגעהן אָהן אַ בעזונדערע אָרגאַן, אַזוי ווי מ'וואָלט געקאָנט, למשל, אויך אָהן אַ אַקער־אייזען דורכגראָבען די ערד מיט אַ שטעקען, מיט אַ שטיין אָדער גאָר מיט'ן האַנד, נאָר נישט אַזוי לייכט און בעקוועם. יעדעס הייפעל איינפאַכע פראָטאָפלאַזמאַ בעזיצט די פעהיגקייט זיך אַליין צו ערנעהרען אין דעם ברייטסטען זין, מיט דער הילף פון אויפנעהמען אין זיך פעסטע,

פליסיגע און גאַז־אַרטיגע שטאָפען, ד. ה. עס בעזיצט די פעהיגקײַט צו אָטעמען און צו פערדײַהען. אויב מיר מוזען האָבען צו דער זעלביגער פונקציע אַזעלכע העכסט־פערוויקעלטע אינסטרומענטען, ווי בלוטאומלויף, אָטעמונגס־ און פערדײַהונגס־סיסטעמען, איז עס דערפאַר, וואָס אונזער אָרגאַניזם קומט אויס מעהר פערוויקעלטע לײַסטונגען צו בעזאָרגען, ווי דעם הײַפעל פראָטאָפלאַזמא, און דעריבער בענוצט ער זיך מיט דער בעוואוסטער אַרבײַטס־אײַנטײַלונג, אָט ווי אַ מיניסטער, למשל, האָט קײן צײַט נישט זיך אַלײן אַ מיטאָג אָבצוקאָכען אָדער אַ מאַנטעל אויפצונעהען, דאַן ווען אַ נעאַפּאָליטאַנישער לאַצאַראָני (גאַסען־יונג) דאַגעגען קאָן עס גאַנץ גוט און לײַכט בעהויפטען. אין אונזער צוזאַמענגעזעצטען אָרגאַניזם, אין וועלכען די אַרבײַטס־אײַנטײַלונג ווערט ברײַט און ווײַט אויסגענוצט, איז די ערנעהרונג אַ נידעריגע און אײַנפאַכע אַרבײַט, און די צענטערן, וואָס בעזאָרגען עס, זענען אַזוי גראָב, אַז זײ קאָנען לענגער פון אַלע בײַשטעהן געגען די צושטערענדע ווירקונגען, און זײ שטאַרבען ווירקליך אַם לעצטען. די בעוועגונגס־צענטערן זענען אויך געגוג נידריג, און דעריבער אויך גענוג שטאַרק אַ ווידערשטאַנד צו שטעלען. פון די דאָזיגע צענטערן, וואָס געפינען זיך אין הוט־השדרה, פאָדערט זיך גאַנץ ווייניג. ווען די עמפפינדונגס־נערוועןן ברענגען זײ די מיטטײַלונג, אַז אויף וועלכען ס׳איז טײל פון קערפער ווירקט עפעס אַ זײַטיגע קראַפט, מעג עס זײַן אין דער פאָרם פון אַ אײַנפאַכער בעריהרונג אָדער פון אַ וועהטאָג, דאַרפען זײ אַרויסרופען די צוזאַמענציהונג פון אַ בעשטימטער גרופע מוסקעלן און אַזויערנאָך דורכפיהרען אַ צוועקמעסיגע בעוועגונג, וועלכע ערווײַטערט פונ׳ם קערפער דעם אײַנפלוס פון דער פרעמדער קראַפט. דאָס רופט זיך אַ רעפלעקטיווע בעוועגונג. זי קומט פאָר אָהן אַ בעפעהל, זאָגאַר אָהן דער אַנערקענונג פונ׳ם בעוואוסטזײַן און זי קאָן אויסגעאיבט ווערען אפילו דורך אַ זשאַבע מיט אַנ׳אַרויסגעשניטענעם מאַרך פון קאָפּ. די בעוועגונגס־צענטערן זענען זעהר בעגרענעצט, נישט וועלענדיג זאָגען נאַרעש. זײ זענען נישט אימשטאַנד צו בעגרײַפען די סבה, וואָס האָט אַרויסגערופען די צו־זײ־צוגעקומענע עמפפינדונגען. אויף אויסערליכע אויפרײַצונגען קאָנען זײ זיך אָברופען נאָר מיט די אײַנפאַכסטע מיטלען. ווען דער קערפער קאָן זיך אונטערגעבען וועלכער ס׳איז פרעמדער קראַפט אָהן אַ שום געפאַהר פאַר זיך,

מוז איינער פון די העכערע צענטערן זיי בעפעהלען צו בלייבען רוהיג. אויב־ווידער פערקעהרט דאס איינפאכע אוועקרוקען זיך איז וועניג, אויב ס'איז נויטיג פאר'ן קערפער צו לויפען אדער צו שפרינגען, אום זיך צו בעפרייען פון דעם אויסערליכען איינפלוס, מוז דער העכערער צענטער ווייטער בעפעהלען זיי צו ברענגען אין בעוועגונג די נויטיגע מוסקעל־גרופען, וואס זייער צוזאמענציהונג בילדעט דאס לויפען אדער דאס שפרינגען. די מארך־צענטערן ענדליך, וועלכע ארבייטען אום דעם ווילען און דעם בעוואוסטזיין מיט אלע זיינע איינהאלטען, זענען די העכסטע, ווייל זייער טעטיגקייט איז די פערשיעדענארטיגסטע און פערוויקעלטסטע; די דאזיגע טעטיגקייט איז א אויסשליסליך־מענשליכע, און פאדערט פאר איהר ריכטיגער ארט איבונג אזא פינקטליכע געמיינזאמע ווירקונג פון אזוי פיעל גרונד־טיילען זיינע, אז די סאמע קלענסטע איינפלוסען קאנען צושטערן דעם עמפפינדונגס־אפאראט, אזוי גוט, ווי די סאמע קלענסטע מיטווירקונגען קאנען איהם טעטיג מאכען. וואס העכער דער צענטער איז, אלץ שפעטער ענטוויקעלט ער זיך, אלץ שפעטער ווערט ער צייטיג און אלץ גיכער ווערט ער קאליע. די ראנג־ארדנונג פון די צענטערן איז אויף אזא אופן נישט קיין צופעליגע; זי איז געבויט נישט אויף די מיינונגען פון איינצעלנע אינדיווידואליטעטען וועגען דער גרעסערער אדער קלענערער וויכטיגקייט פון זייערע פונקציעס, נאר אויף די געזעצען פון דער נאטור אליין. קוים וואלט זיך געפונען וואו ס'איז א קענער אין הלכות אכילה, וועלכען עס וואלט איינפאלען צו זאגען: „יעדערער האט זיך זיין מיינונג; איך זאג, אז דער פערדייהונגס־צענטער איז העכער פון דעם זכרון־ און דעם אורטייל־צענטר", וואלט מען איהם געקאנט ענטפערען אויף דעם, אז זיינע אינדיווידועלע נייגונגען ברענגען איהם צו א טעות, אז דער פערדייהונגס־צענטער קאן נישט זיין העכער, ווייל ער געפינט זיך אויך ביי אלע בעלי־חיים, ווייל ער ווייזט זיך ארויס גלייך אין דער ערשטער מינוט פון דעם אינדיווידועלען לעבען, ציהט זיך ביז דער סאמע ענדע פון ארגאניזם און ליעפערט שטענדיג די זעלביגע, קיינמאל נישט אינדיווידועל מאדיפיצירטע, ארבייט, דאן ווען די צענטערן פון זכרון און פון דענקען טרעטען ארויס נאר ביי די העכסטע בעלי־חיים, ווייזען זיך אין דעם אינדיווידועלען לעבען ערשט נאך א געוויסען ענטוויקלונגס־פראצעס, ווערען געוועהנליך טעמפ און קאליע פריהער נאך,

איידער דער ארגאניזם שטארבט אב אינגאנצען, און פראדוצירען, אזא ארבייט, וואס קאן צוגעפאסט ווערען צו יעדע ענדערונג פון די אויסערליכע בעדינגונגען.

IV.

די נייע, דארוויניסטישע ביאלאגיע קוקט אויף דעם מענשען, זאגאר ווי אויף א קאלאניע פון איינפאכע לעבעדיגע וועזענס מיט א בריימער ארבייטס-איינטיילונג, צוליעב וועלכער יעדער איינציגער מיטגליעד פון דער קאלאניע מוז זיך ענדערן. גאר אין אנהויב איז יעדע צעללע, פון וועלכער מיר בעשטעהן, געוועזן א ארגאניזם פאר זיך, וועלכער האט געקאנט אליץ, וואס א ארגאניזם דארף קאנען, אום צו קאנען עקסיסטירען. די צעללע האט זיך אלוא געקאנט ערנעהרען אויף דער איינפאכסטער ארט, מעהרען זיך און זיך בעוועגען מיט דער הילף פון איינציהען איהר פראטאפלאזמא. ווען אבער אונצעהליגע מיליאנען אזעלכע צעללען נעהמען זיך צוזאמען אויסצובילדען דעם ארגאניזם פון א בעל-הי אדער פון א מענשען, טיילען זיי איין צווישען זיך די פערשידענע פונקציעס, אזוי אז יעדע איינע קאן נאר איין בעשטימטע ארבייט בעזארגען, געוועהנט זיך אב פון די איבריגע ארבייטען און וואלט געדארפט אונטערגעהן אינגאנצען, ווען די אנדערע צעללען וואלטען נישט געטהון פאר איהר דאס, וואס זי אליין קאן נישט טהון. דאס רויטע בלוט-קוגעלע קאן אויפנעהמען אין זיך זויער-שטאף און עס פונאנדערטראגען אין אלע געוועבען, דאס זעלבע קוגעלע אבער קאן שוין נישט בעוועגען און מעהרען זיך. די מוסקעל-פעדים קאנען זיך בעוועגען און ברענגען אין בעוועגונג די איבריגע אויסבילדונגען פון קערפער, זיי קאנען אבער נישט אריינגעהמען אין זיך פון אויסענווייניג נישט קיין איבערגעארבייטע שפייז-שטאפען, זיי קאנען זיך נישט פערמעהרען א. א. וו.

נישט קוקענדיג אויף דער אור-ערשטער גלייכהייט, וואס האט געהערשט צווישען אלע גרונדטיילען, אדער, ווי איך האב מיך פריהער

אויסגעדריקט, צווישען אלע מיטגליעדער פון דער קאלאניע, האט זיך אין איהר אויסגעארבייט זעהר א שטרענגער ראנגס-סיסטעם. דער ארגאניזם איז א צוזאמענגעזעצטע געזעלשאפט מיט פראלעטאריער, בורזשואען און הערשענדע קלאסען. ער האט אין זיך אזעלכע עלעמענטען, וואס שטעלען מיט זיך פאר פערשידענע ענטוויקלונגס-שטופען אין דעם לעבען פון דער טיער-וועלט. די בלוט-קוגעלעך און די לימפאטישע צעללען שטעהען נישט העכער פון באקטעריען, מיט וועלכע זיי קומט אויס גאנץ אפט מלחמה צו האלטען, און אמאל זאגאר אויך בעזיעגט צו ווערען, האטש אממעהרסטענטייל ווייזען זיך ארויס די בלוט-קוגעלעך אלס שטארקער. דער הויט-השדרה שטעהט נישט העכער פון דעם זעלביגען ביי א זשאבע; די עמפפינדונגס-צענטערן נישט העכער פון די זעלביגע צענטערן ביי א מענשען פון דער ניעדעריגסטער ראסע, און נאר די העכערע צענטערן פון דענקען און אורטיילען שטעלען דעם ארגאניזם העכער פון אלע אנדערע לעבעדיגע וועזענס און מאכען איהם נישט פאר קיין אלגעמיינעם וועזען, נישט פאר סתם א מענשען, נאר פאר איין בעשטימטען מענשען, פאר א אינדיווידואום, וואס צייכענט זיך אויס פון די איבריגע און קאן זיך אויפהויבען אסך העכער פון אלע אנדערע, ווען די דאזיגע צענטערן זענען בעזונדער רייך אנטוויקעלט.

דער ראנג-סיסטעם אין דעם מענשליכען ארגאניזם שליסט פון דעסטוועגען נישט אויס א געוויסע זעלבסטשטענדיגקייט ביי די איינצעלנע קלאסען. מיקאן זאגען, אז צווישען זיי הערשט א שטענדיגער קאמפף פון די דעמאקראטישע און אריסטאקראטישע יסודות. די ניעדעריגע צענטערן גיעבען זיך נישט גערן אונטער די העכערע פון זיי, און די העכערע שטרעבען פלייסיג, אראבצווארפען פון זיך די טיראניע פון די ניעדעריגע. די מארך-צענטערן קאנען נישט שטערען דעם ערנעהרונגס-צענטער אויסצופילען זיין ארבייט, זיי קאנען איהם נישט נויטען, ער זאל אויספיהרען די ארבייט שנעלער אדער לאנגזאמער; די פונקציעס פון די בלוט-קוגעלעך, לימפאטישע מאנדלען א. א. וו. זענען אינגאנצען נישט אונטערגעווארפען דער ווירקונג פון בעוואוסטזיין און פונ'ם ווילען; די מארך-צענטערן קאנען נאר אינדירעקט צו בעווייזען, אז זיי זענען פארט שטארקער; זיי קאנען אוועקנעהמען ביי די ניעדריגערע צענטערן יענע בעדינגונגען, וועלכע זענען אונבעדינגט נויטיג פאר זייער טע-

טיגקייט; זיי קאנען, צום ביישפיעל, שטערען דעם פראצעס פון אריינפיהרען שפייז אין מאגען, אדער לופט אין די לונגען און אויף אזא אופן מאכען אונמעגליך די ארבייט פון די פערדייהונגס־דרוזען און די בלוט־קוגעלעך. די נידריגע צענטערן ווידער, פון זייער זייט, האלטען די העכערע אין א שטרענגער אבהענגיגקייט, ווייל די לעצטע קאנען דאס בעסטע זייערע נאר דאן פראדוצירען, ווען די ערשטע ערפילען רעגעלמעסיג און פינקטליך זייערע פפליכטען.

דעמאקראטישע טענדענצען הערשען נישט נאר אין די נידריגע קלאסען פון דער קאלאניע, וועלכע שטעלט פאר דעם ארגאניזם; די גאנצע מלוכה־ארדנונג אידרע טראגט אויף זיך א דעמאקראטישען אדער וועניגסטענס, א מאנארכיסטישען כאראקטער. מיר האבען נישט קיין איינציגען צענטר, וועלכער זאל פול־בערעכטיגט, ווי א זעלבסט־הערשער רעגירען מיט די אלע איבריגע צענטערן פון ארגאניזם; אין דער ווירקליכקייט זענען פערהאן עטליכע אזעלכע, זיי זענען פאל־שטענדיג גלייך און פערטרעטען די זעלביגע לאגע אין דער ארגאנישער קאלאניע. דריי וועניגסטענס פון די צענטערן קאנען פרעטענדירען אויף דער ראליע פון א טריאומוויראט, וועלכער פיהלט אוים אין ארגאניזם די פליכטען פון א רעגירונג: דאס זענען די צענטערן פון בעוואוסטזיין, פון זכרון און פון ווילען (אייגענטליך איז עס פון מיין זייט נאר א השערה, אז די דריי טעטיגקייטען האבען בעשטימטע צענטערן; דאס איז נאך ביז אהער נישט דערוויזען געווארען און נאך א טיעפערער אונטערזוכונג וועט זיך אפשר גאר ארויסווייזען, אז בעוואוסטזיין, זכרון און ווילען זענען נישט קיין איינפאכע, נאר צוזאמענגעזעצטע ערשיינונגען און אז מ'קאן זיי צופיהרען ביז די לעצטע גרונדטיילען פון קערפער.) זיי ווירקען איינער אויפ'ן אנדערן, איינער פון אנדערן זענען זיי אבער נישט אבהעניג. בכדי זייער טעטיגקייט זאל זיין נוצ־באר פאר'ן ארגאניזם, וואלט צווישען זיי געדארפט זיין אחדות; די דאזיגע אחדות ווערט אבער צושטערט ביי צופעלען פון מארך־קראנקהייטען און אפילו ביי שיינבארער פאלשטענדיגער געזונדהייט. אמאל פערליערט מען דעם זכרון, בלייבענדיג ביים בעוואוסטזיין, און דאס זעלבע קאן מען, בלייבענדיג ביים בעוואוסטזיין, פערליערען דעם ווילען. פון דער צווייטער זייט קאנען אמאל בלייבען דער ווילען מיט'ן זכרון דאן, ווען עס פעהלט דאס בעוואוסטזיין, ווי צום ביישפיעל, ביי לונאטיזם און עטליכע פארמען פון היפנאטיזם.

און דאַמאָלס זאָגאַר, ווען אַלע דריי צענטערן אַרבייטען נאָרמאַל, געהט זיך אויך יעדערער פון זיי מיט זיין וועג; דערביי קאָנען זיי געהן אַלע מיט דער זעלביגער שנעלקייט, וואָס, איבריגענס, עס טרעפט ניט שטענדיג. מיר ווייסען, אַז דער זכרון איז אינגאַנצען אונאָבהענגיג פון דעם ווילען. ער רופט אַרויס אין אונזער בעוואוסטזיין אַזעלכע פאָרשטעלונגען, וועלכע מיר האָבען גאָרניט געזוכט און גאָרניט פערלאַנגט, און, פערקעהרט, אַמאָל זאָגט ער זיך אָב פון אַרויסרופען פאָרשטעלונגען, וועלכע מיר מאַטערן זיך צו דער־מאָהנען מיט דער גרעסטער אָנשטרענגונג. אַזוי אויך איז דער ווילען אונאָבהענגיג פונ'ם בעוואוסטזיין מיט אַלע זיינע אינהאַלטען. מיר קאָנען זיך איבערציינגען וויפיעל מיר ווילען מיט דער גאַנצער קראַפט פון אונזער פערשטאַנד צו טהון אַ בעשטימטע זאַך און דאָך — עס ניט טהון. דאָס בעוואוסטזיין איז טאַקע פאָלשטענדיג איבערציינגט, דער ווילען אָבער קוקט ניט אויף דעם. אַמאָל־ווידער דערווייזען מיר זיך מיט די איבערציינגענדסטע אַרגומענטען, אַז מיר דאַרפען זיך אָבהאַלטען פון אַ בעשטימטען אַקט. דער ווילען הערט, לאָזט אונז זיך אויסרעדען ביז'ן סוף און גאָר אַם ענדע טהוט ער דאָס, וואָס דאָס בעוואוסטזיין האָט ניט געהייסען טהון. די העכסטע צענטערן זענען אויף אַזאַ אופן אינגאַנצען ניט אָבהענגיג איינער פון אַנדערן; אַמאָל פערטראָגען זיי זיך, אַמאָל רייסען זיי זיך אַרום און דעם גאַנצען לעבען אייגענטליך האַלטען זיי מלחמה צווישען זיך פאַר אַ גרעסערען איינפלוס אין אָרגאַניזם.

V.

פריהער, אינ'ם קאַפּיטעל וועגען דער מעהרהייט און דער מינדערהייט האָבען מיר שוין געזעהן, אַז נאָר ביי זעהר אַ רייכער און פאָלשטענדיגער ענטוויקלונג זענען די העכסטע צענטערן אים־שטאַנד, נייע קאָמבינאַציעס צו בעשאַפען, ד. ה. זיך אָבצורופען אויף די אויסערליכע איינדריקע מיט אַזעלכע געדאַנקען און האַנדלונ־גען, וועלכע זענען נאָך ביז דאַמאָלס גאָרניט אויסגעאיבט געוואָ־

רען און פאר וועלכע ס׳איז גאר קיין מוסטער נישט פערהאן. ביי א וועניגער פאלשטענדיגער ענטוויקלונג ארבייטען די צענטערן אין די געוועהנליכע, גע׳ירשה׳נטע פארמען, ד. ה. אזוי, ווי זיי האבען געארבייט פריהער ביי די זעלביגע פעלען און ווי עס האבען געארבייט זייערע עלטערען פאר זיי. יעדע אפט־איבערגע׳חזר׳טע טעטיגקייט, ווערט ארגאניזירט; דאס הייסט: די פערהעלטניסע, אין וועלכע עס דארפען זיך געפינען די נערוועך־צעללען און נערווען־פעדים, אום ארויסצוברענגען די טעטיגקייט, בלייבען דויערהאפט שטעהן, פעסט און פערגליווערט, און די טעטיגקייט איבט זיך אויטאמאטיש.

נישט קוקענדיג אויף דעם, וואס הערבערט ספענסער טרעט אזוי שארף ארויס געגען דעם בענוצען זיך מיט ביישפיעלען ביים ערקלערען פסיכאלאגישע פראצעסען, בלייבט עס דאך א וואויל מיטעל, אויף צו בעלייכטען די דאזיגע שווערע פראגען און זיי פערשטענדליך צו מאכען. איך ברענג דא דעריבער, גארנישט צווייפלענדיג, א פשוטען און דעריבער אויך פערשטענדליכען מיטעל, אויף צו ערקלערען, וואס אזוינס מ׳דארף פערשטעהן אונטער די ווערטער נישט ארגאניזירטע און ארגאניזירטע מארך־טעטיגקייט. די ארגאניזירטע טעטיגקייט פערהאלט זיך צו דער נישט ארגאניזירטער, ווי דאס שפיעלען פון א שפיעל־קעסטעל צו דעם שפיעלען פון אנ׳ארטיסט. דאס שטיק, פאר וועלכען דאס שפיעל־קעסטעל איז אויסגעארבייט, שפיעלט עס ריכטיג אויס, אויב מ׳האט עס נאר ריכטיג אנגעצויגען; קיין אנדער פיעסע אבער קאן שוין דאס קעסטעל, נאטירליך, נישט אויסשפיעלען. דער ארטיסט דאגעגען שפיעלט יעדע פיעסע לויט די נאטען, און ביי העכערע שטופע פון טאלאנט וועט ער אויך נייע פיעסען ערפינדען און נישט בלויז ארויסשפיעלען פון פרעמדע נאטען. ביי דעם מיטעלמעסיגען מענשען זענען די מארך־צענטערן עהנליך צום מעכאנישען שפיעל־קעסטעל: זיי שפיעלען נאר די פיעסען, וועלכע מ׳האט אין זיי אריינגעטהון, וועלכע האבען זיך ארגאניזירט אין זיי. ווער־זשע איז עס געוועזען דער מעכאניק, וועלכער האט צוגעפאסט זייער אינסטרומענט צו בעשטימטע פיעסען? דאס איז געוועזען די רייהע זיידעס און עלטער זיידעס, וועלכע האבען א לאנגע צייט און כסדר געשפיעלט די זעלביגע פיעסע, אזוי, אז דער אינסטרומענט, וואס איז גאר אין אנהויב געבראכט געווארען אין בעוועגונג

דורך אַ פרייער שפּיעלענדער האַנד, איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ שפּיעל-קעסטעל, אין אַ אויטאָמאַט. ביי די אויסנאַמס-מענשען דאַגעגען זענען די געשלעכטסצענטערן ענהליך צו אַנ'אַרטיסט: זייער רעפּערטואַר בעשטעהט נישט פון עטליכע כסדר איבערגע'חזר'טע פּיעסען; ער בייט זיך יעדעס מאָל און איז נישט בעגרענעצט אין צאָהל; די דאָזיגע אויסנאַהמען קענען אויסשפּיעלען אַזעלכע שטיקער, וואָס פאַר זיי האָט עס קיינער נישט געהערט. עס בלייבט איצט די לעצטע פראַגע: פאַרוואָס אָרגאַניזירט זיך די אָפּט-איבערגע'חזר'טע טעטיגקייט? אָדער, זיך אומקעהרענדיג צו אונזער משל, פאַרוואָס עפּעס שפּיעלט זיך סוף-כל-סוף אויטאָמאַטיש די פּיעסע, וועלכער איז אַ סך מאָל געשפּיעלט געוואָרען? מיין ענטפער אויף דער פראַגע וועט זיין נאָר אַ השערה,— אַ השערה, וועלכע שטימט פון דעסטוועגען מיט אַלץ, וואָס מיר ווייסען וועגען די געזעצען פון דער נאַטור; דאָס ערקלערט זיך מיט דער ווירקונג פון דעם אַלגעמיינעם געזעץ, לויט וועלכען אין דער נאַטור טוט זיך אַלץ עקאָנאָמיש, אויסברענגענדיג וואָס ווייניגער כחות. ווען דער ווילען אָדער דאָס בעאוסטזיין בעשאַפען נייע קאָמבינאַציעס, איז עס פערבונדען מיט אַ גרויסער פערשווענדונג פון נערווענקראַפט. אַזאַ אַרבייט פאָדערט אַ קאָמאַנדאַ און אַ השגחה. די דאָזיגע קראַפטפערשווענדונג ווערט איינגעשפּאָרט, ווען עס גיט זיך איין אַזעלכע טעטיגקייטען, וואָס קומען פאָר אָפט, אויסצואיבען מעכאַניש. אום דעם דאָזיגען מעכאַניזם אין בעוועגונג צו ברענגען, איז גענוג נאָר איין אימפּולס, וועלכען עס קען געבען אַ געוועהנליכע עמפּפינדונג, אַ ווילענסבעפעהל אָדער דאָס בעוואוסטזיין, און דאַן טוט זיך די אַרבייט פון אָנהויב ביז'ן סוף, אָהן אַ אָנגעשטרענגטער אויפמערקזאַמקייט, אָהן דער אַריינמישונג פונ'ם בעוואוסטזיין און נישט פאָדערנדיג פון איהם קיין בעזונדערע בעפעהלען. די דאָזיגע נייגונג פון דער נאַטור, צו שפּאָרען אַרבייט און קראַפט מיט דער הילף פון פערוואַנדלען וואָס מעהר פרייע טעטיגקייטען אין אויטאָמאַטישע איז אַזוי שטאַרק, אַז זי שטרעבט שטענדיג זיך אַרויסצווייזען נישט נאָר אין דעם געשלעכט, נאָר אויך אין אינדיווידואום. אום וועלכע ס'איז פונקציע זאָל אָרגאַניזירט ווערן אין די צענטערן, וואָס דאַרפען איהר אויסאיבען, איז נישט נויטיג עס זאָל אַריבערגעהן אַ גאַנצע רייהע דורות. דאָס געשעהט אין אַ גאַנץ קורצע צייט, אָפט קירצער נאָך, ווי אַ איינציגעס מענשען-לעבען. ביי די שטאַרקסטע

אפילו, ד. ה., לויט מײַנע פריהערדיגע ערקלערונגען, בײַ די אָריגינעלסטע אָרגאַניזמען ווערט אויך זייער אָריגינאַליטעט אויטאָמאַטיש, און אויב זיי בלײַבען דאָך אָריגינעל אין דער בעציהונג צו אַנדערע אָרגאַניזמען, הערען זיי עס אָבער אויף צו זײַן אין דער בעציהונג צו זיך. זיי ווערען אויך ענהליך צו דעם שפּיעל-קעסטעל, מיט דעם אונטערשיעד נאָר, וואָס זיי שפּיעלען מעכאַניש זייערע אייגענע ווערק. אויף אַזאַ אופן ערקלערט זיך דאָס, וואָס אפילו דער אָריגינעלסטער געניע ווערט אויך אַ שקלאַף פון דער געוואָהנהײַט, און יענער שוסטער, וועלכער האָט בעמערקט, בעקוקענדיג אַ קינסטלערישעס בילד, אַז אום צו מאַכען אַזאַ בילד, מוז מען שוין גוט אײַנגעאיבט זײַן אין דער מלאכה, — איז גאָרנישט אַזוי אונגערעכט געווען.

די אויטאָמאַטישע פונקציעס פון די העכסטע צענטערן קומען צו צו אונז נישט אין דער פאָרם פון געדאַנקען, נאָר אין דער פון אָנרעגונגען צום בעוואוסטזײַן. נאָר יענע טעטיגקייטען, וועלכע געהען דורך פון אָנהויב ביז'ן סוף אין אונזער בעוואוסטזײַן, ד. ה. זיי הויבען זיך אָן מיט אײַנדריקע, ווערען פערוואַנדעלט אין עמפּפינדונגען, בעקומען אַ ערקלערונג אויף זייער סבה, ווערען אַרײַנגעפיהרט אין זכרון און צוגעבראַכט ביז אַ אורטייל, ביז אַ מיינונג, די אויספיהרונג פון וועלכער עס ווערט איבערגעגעבען דעם ווילען, — נאָר אַ ׳כע טעטיגקייטען ווערען אויפגענומען פון אונזער איך אין דער פאָרם פון קלאָרע, בעשטימטע געדאַנקען. יענע טעטיגקייט אָבער, וועלכע איבט זיך אויס אָהן דער דירעקטער אַרײַנמישונג פונ'ם בעוואוסטזײַן און וועלכע בעשטעהט, אַלזאָ, נאָר אין דעם, וואָס וועלכער ס'איז צענטער רופט זיך אָב מעכאַניש אויף דער אויסערליכער אויפרייצונג מיט אַ גאַנצען ציקל אָרגאַניזירטע ווירקונגען, ענהליך דערצו, ווי דאָס שפּיעל-קעסטעל שפּיעלט אויס זײַן פּיעסע, — די טעטיגקייט ווערט אויפגענומען אין דער פאָרם פון נישט-קלאָרע, פערפלאָנטערטע זעעלענבעוועגונגען, אָדער אין דער פאָרם פון אָנרעגונגען. מ'דאַרף גענוי געדענקען דעם אונטערשיעד, וואָרום ער שטעלט פאָר די הקדמה צו דאָס אַלץ, וואָס איך וועל זאָגען אין דעם קאַפּיטעל. מיר דאַרפען נישט פערגעסען, אַז דאָס, וואָס מיר רופען אָן בעוואוסטזײַן, נעמט נישט אַרום דעם גאַנצען אָרגאַניזם, נאָר איין-איינציגען אָרגאַן זײַנעם און גראַדע איינעם פון זײַנע מאַרך-צענטערן; קורץ: אַז דאָס איז נישט קיין בעוואוסטזײַן אין אַלגעמיין, נאָר איין בעשטימטעס בע-

וואוסטזיין. יעדער צענטער האָט זיך זיין אייגענעם בעוואוסטזיין, פון
וועלכען דער העכסטער צענטער, יענער, וועלכער שטעלט פאָר דעם
יסוד פון אונזער דענקענדען איך, פון אונזער גייסטיגער פערזענ=
ליכקייט, האָט נאָר אַ שוואַכע אַהנונג, און אפשר דאָס אויך נישט.
אונזער איך, ד. ה. אונזער העכסטער מאַרך=צענטער ווייס גאָרנישט
אָדער ווייס יאָ עטוואָס זעהר אונבעשטימטעס פון די פּראָצעסען,
וואָס קומען פאָר אין די צענטערן פון הוט השדרה, אָדער פון די סימ=
פּאַטישע סיסטעמען. און דאָך איז אונצווייפעלבאַר, אַז די צענטערן
האָבען אויך זייער בעוואוסטזיין, האָטש אַ ענגען און אַ אונטער=
טעניגען; אַז זיי ווייסען יעדענפאַלס, מיט וועלכער טעטיגקייט און מיט
וועלכע בעפעהלען צו די זיי אונטערטעניגע געוועבען זיי דאַרפען
זיך אָבּרופען אויף די אויסערליכע אויפרעגונגען. דעם בעוואוסט=
זיין דאַרפען מיר זיך פאָרשטעלען אַלס אַ אינוועניגסטע אויג, וואָס
גיט אַכטונג אויף דער טעטיגקייט פון די צענטערן מיט אַ בעזונדער
סאָרט מיקראָסקאָפּ. דאָס זעה=רוים פון דעם מיקראָסקאָפּ איז פער=
העלטניסמעסיג נישט גרויס; דאָס, וואָס עס ליעגט אויסער איהם, זעהט
דער מיקראָסקאָפּ געוועהנליך נישט, אַזוי גוט ווי ער זעהט נישט אויך
דעם אָנהויב און דעם סוף פון די בילדער, וואָס געהען דורך דעם דאָ=
זיגען ענגען רוים. דאָס בעוואוסטזיין נעהמט אויף אין זיך די לעצטע
רעזולטאַטען פון דער טעטיגקייט, וואָס עס איבען אויס אַנדערע
צענטערן, עס נעהמט אָבער נישט אויף אין זיך דעם אָנהויב זייערן
און זייער ענטוויקלונג. ווען דער זכרון רופט אַרויס וועלכע ס'איז
פאָרשטעלונג אין דער טעטיגקייטס=פעלד פון דעם בעוואוסטזיין,
זעהט עס זי; פון וואַנען אָבער די פאָרשטעלונג האָט זיך גענומען און
וואו זי איז אַהינגעקומען, ווייס דאָס בעוואוסטזיין נישט. דאָס בע=
וואוסטזיין זעהט דעם רעזולטאַט פון דער טעטיגקייט, וואָס עס איבט
אויס דער ווילענס=צענטער, ד. ה. וועלכע ס'איז צוועקמעסיגע, פער=
וויקעלטע מוסקעל=בעוועגונג אָדער אַ גאַנצע רייהע אַזעלכע בעווע=
גונגען. ווי אַזוי אָבער עס בילדעט זיך אויס דער נערווען=שטראָם, ווי
אַזוי עס בילדעט זיך אויס די קראַפט, וועלכע ברענגט צו דער
איינציהונג פון די מוסקעלן מיט דער הילף פון די נערווען=ליניעס, —
דאָס ווייס נישט דאָס בעוואוסטזיין. דאָס בעוואוסטזיין דערשפירט אויף
גאַנץ פערשידענע אופנים זיין אייגענע טעטיגקייט און די טעטיגקייט
פון אַנדערע צענטערן, אויף וויפיעל זי ווייזט זיך אין דעם ענגען

רוים פון זיין זעהען. די אייגענע ווירקונגען, וועלכע עס הויבט אליין אן און ענדיגט אליין, אלע טיילען פון וועלכע עס ארבייט אליין אויס, לאזען נישט איבער אין איהם קיין אונזיכערקייט, קיין אונצופריעדענקייט. דאס זענען, ווי ס'איז שוין אויבען געזאגט, קלארע געדאנקען; די נישט איינגאנצען אויפגענומענע ווירקונגען פון אנדערע צענטערן, אויף וועלכע דאס בעוואוסטזיין האט נישט קיין גלייכען איינפלוס, די איינצעלנע טיילען פון וועלכען עס אונטערשיידעט נישט אזוי גענוי, דער אנהויב און דער סוף פון וועלכע עס גליטשען זיך ארויס פון אונטער זיין זעה-רוים, — רופען אין איהם, אינ'ם בעוואוסטזיין, ארויס א געוויסען געפיהל פון אונצופריעדענהייט, א מין אנשטרענגונג, וואס איז ענליך צו דער אנשטרענגונג פון בליק, צו דעם געפיהל, וואס עס לעבען איבער די אויגען, ווען זיי ווילען גוט בעטראכטען עפעס א וויטען, קליינעם און שוואך-בעלויכטענעם געגענשטאנד. דאס איז די אנ'ערקענונג פון די אייגענע גרענעצען, דאס בעוואוסטזיין פון דער אייגענער שוואכקייט און אונפאלקאמענהייט, די נייגעריגקייט, די אונרוהיגקייט און דאס שטרעבען מעהר צו וויסען; אט די עמפפינדונג איז עס יענע עמאציע, וועלכע קומט צו צו אונז אין דער געשטאלט פון א שטרעבונג אדער א נייגונג, פון א אונבעשטימטער אויפרעגונג און א נישט-קלארען ווילען. די שארפע אבער און קלארע געדאנקען-ארבייט, די טעטיגקייט פון דעם העכסטען צענטר פון אונזער בעוואוסטזיין, וועלכער איך וועל אנרופען קורץ די דענקענדע טעטיגקייט אלס דעם היפוך פון עמאציע, — די טעטיגקייט ווערט אויסגעאיבט פון די פאלקאמענע, בעגאבטע אינדיווידוען, וועלכע בעזיצען די פעהיגקייט צו ערפינדען נייע קאמבינאציעס. די מאסע, וואס איהרע צענטערן ארבייטען אויטאמאטיש, ד. ה. זיי ענטהאלטען אין זיך נאר ארגאניזירטע קאמבינאציעס, — בלייבט נאר ביי דער עמאציע, די מעהרהייט מענשען האבען נישט אין דעם פערלויף פון א גאנצען לעבען קיין איין קלארען, פאלשטענדיג בעלויכטענעם געדאנק אים בעוואוסטזיין; צו זייער בעוואוסטזיין קומען צו נאר האלב-דונקעלע, פערנעבעלטע בילדער; זיי זענען נישט אימשטאנד אין יעדען אנגעגעבענעם מאמענט דייטליך אויסצודריקען, וואס עס קומט פאר ביי זיי אין דער נשמה; און פראבירען זיי עס יא טהון, קומט ארויס דערפון א אונבעשטימטע פלידעריי און אלגעמיינע ווערטער, וואס זאגען גארנישט און דריקען גארנישט אויס. זיי לעבען אויס-

שליסליך נאר מיט עמאציעס. די עמאציע איז אלזא א געדרשה'נטע טעטיגקייט, און די קאגיטאציע (דענקענס-ארבייט) — א ערוואָרבענע. די עמאציע איז א געשלעכטסטעטיגקייט און די קאגיטאציע — די טעטיגקייט פון איינצעלנעם וועזען.

VI.

די עמאציע, נישט קוקענדיג אויף איהר פערנעבעלטקייט, נישט קוקענדיג אויף דעם, וואס זי בעאונרוהיגט דעם בעוואוסטזיין און לאזט איהם אונבעפרידיגט, — איז דאך אנגענעהמער פון דער קאגיטאציע און דאס ערקלערט זיך מיט דריי טעמים. ערשטענס איז זי לייכטער, דאס הייסט, זי פאדערט נישט קיין שטארקע פערשווענדונג פון נערווען-קראפט, ווייל ארבייטען מיט די מארך-צענטערן אויטאמאטיש איז בעקוועמער, ווי ארבייטען מיט זיי פריי און בעוואוסטזיניג און בעקוועמליכקייט איז שטענדיג אנגענעהם, אזוי גוט ווי אנשטרענגונג רופט ארויס א געפיהל פון שמערץ און שווערקייט. צווייטענס, דאט אין זיך גראדע אט די אונפעהיגקייט פונ'ם בעוואוסטזיין קלאר צו זעהען די עמאציעס, ד. ה. די פראצעסען, וואס קומען פאר אין די אויטאמאטיש ארבייטענדע צענטערן, צוזאמען מיט עלעמענטען פון אונרוהיגקייט אויך דעם עלעמענט פון רייץ און אויפרעגונג; דאס בעוואוסטזיין זוכט צו טרעפען דאס, וואס עס ווייס נישט, עס זוכט זיך פארצושטעלען דאס, וואס עס קאן נישט זעהן; די דאזיגע טעטיגקייט פון דעם בעוואוסטזיין איז נישט קיין אנדער זאך, ווי די פאנטאזיע, וועלכע ווערט אנגערעגט פון דער עמאציע; די פאנטאזיע ווידער איז דאך ווי בעוואוסט, אנ'אנגענעהמע מארך-טעטיגקייט. דריטענס, — דער ארגומענט איז פערדאן אויך ביי דארווינ'ען — ווערן די סאמע וויכטיגסטע פראצעסען פון ארגאניזם אויך אממערסטען אויסגעאיבט, דעריבער זענען די פונקציעס, וועלכע זענען אויטאמאטיש געווארען צוליעב דעם, וואס זיי ווערען אזוי אפט אויסגעאיבט, — אויך די סאמע וויכטיגסטע פאר דער ערהאלטונג פון דעם אינדיווידואום און דעם געשלעכט, און אזוי ווי

די פונקציעס קומען צו צוים בעוואוסטזיין אין דער פאָרם פון עמאָציעס, פיהלט זיי דער אָרגאַניזם טיעפער און שטאַרקער. ביי דער קאָגניטאַציע איז די זאַך ריכטיג פערקעהרט און דאָס ערקלערט זיך אויך מיט די זעלביגע דריי אַרגומענטען. זי קאָן נישט זיין אַנגענעהם, ערשטענס, דערפאַר, וואָס זי איז צו שווער און קאָמפּליצירט פאַר אַ געוועהנליכען מענשען; צווייטענס, דערפאַר, וואָס זי רופט נישט אַרויס יענעם אַנגענעהמען שפּיעלען זיך פון'ם בעוואוסטזיין, וועלכען מ'רופט פאַנטאַזיע; און דריטענס דערפאַר, וואָס זי זעהט אויס דעם אָרגאַניזם אין פלוג נישט אַזוי וויכטיג און נישט אַזוי נויטווענדיג, ווייל עס ווייס שוין פון ערפאַהרונג, אַז ער איז זיך ביז איצט בעגאַנגען אָהן איהר אויך. איהר וויכטיגקייט ווייזט זיך אַרויס ערשט דאַן, ווען דער מענש, איבערציינענדיג זיך אין איהר נוצבאַרקייט, הויבט אָן איהר אָפט איבערצו'חזר'ן; אין אַזאַ פאַל אָבער ווערט זי גאַנץ שנעל אָרגאַניזירט און פערוואַנדעלט זיך פון אַ דענקענדער טעטיגקייט אין אַ עמאָציאָנעלער. אַ סך דונקעלע ערשיינונגען לאָזען זיך אויפקלערען מיט דער השערה. דער ראָמאַנטיזם, וועלכער שטעלט העכער דאָס אַלטע פון'ם נייע; וועלכער געפינט דעם מיטעלאַלטער פּאָעטישער פון אונזער צייט; וועלכער חלומ'ט וועגען איינגעפאַלענע חורבות און רופט אָן מאוס אַ צוועקמעסיגען, גוט אויפגעשטעלטען בנין, — דער דאָזיגער ראָמאַנטיזם נעהמט זיך דערפון, וואָס די אַלטע, געירשה'נטע פאָרשטעלונגען וועקען אויף די אויטאָמאַטישע טעטיגקייט פון די צענטערן און פיהלען זיך אין דער פאָרם פון עמאָציעס, דאַן ווען די נייע, נאָך נישט אָרגאַניזירטע פאָרשטעלונגען זענען פערבונדען מיט דער אָנשטרענגונג פון דעם בעוואוסטזיין און רופען פאָלגליך אַרויס אַ דענקענדע טעטיגקייט.

דער אַלטער פּאָסט־וואָגען האָט אַרויסגערופען ביי יענעם דור, וואָס האָט זיך בענוצט מיט איהם, אַ עמאָציע, און די אייזענבאַהן — אַ דענקענדע טעטיגקייט, אַ קאָגניטאַציע; דעריבער האָבען די מענשען פון יענער צייט, ווען עס איז פאָרגעקומען די דאָזיגע אונגעהויערע איבערקעהרעניש אין דעם פערקעהרס־וועזען, געפונען דעם פּאָסטוואָגען פאַר פּאָעטיש, און די אייזענבאַהן פאַר פּראָזאַאיש און ניט אַנגענעהם. די גאַנצע פּאָעזיע און איהר ווירקונג איז געבויט אויף אָט דעם גרינדליכען אונטערשייד צווישען עמאָציע און קאָגניטאַציע. דעם גאַנצען אינהאַלט פון דער פּאָעזיע שטעלען פאָר מיט זיך די

געוועהנליכע מענשליכע בעציהונגען, אומשטענדען און ליידענשאפטען, ד. ה. די געירשה'נטע, אויטאמאטישע, ארגאניזירטע טעטיגקייט; די פאעזיע קומט, הייסט עס, פון עמאציע און רופט ארויס עמאציע. אין דעם אויסוואהל זאגאר פון איהרע אויסדריקע לאזט זי זיך אויך דיקטירען פון די אלטע פארשטעלונגען נישט צופעליג, נאר געצוואונגענערהייד, ווייל די אלטע געירשה'נטע פארשטעלונגען קומען אריין אינ'ם בעוואוסטזיין צוזאמען מיט דער פארם, אין וועלכער זיי זענען צוגעקומען צו אונז פון אונזערע זיידעס. די היינטיגע פאעזיע רעדט נאך דעריבער אליין וועגען גייסטער, וועגען עלפען און געטער; דעריבער שילדערט זי אין מענשליכע געשטאלטען די נאטור און די גייסטיגע בעוועגונגען; דעריבער בעוואפענט זי איהרע העלדען מיט פייל און בויגען, און נישט מיט קיין מויזער-ביקסען; דעריבער צווינגט זי איהרע רייזענדער צו פאהרען אויף א גוטען פערד, און נישט אין קיין שלאפוואגאן; דעריבער האלט זי זיך ביי דער וועלט-אנשויאונג, וואס האט גוהערשט נאך אין דעם קינדערישען פעריאד פון אונזער ציוויליזאציע. די נייע פארמען און פארשטעלונגען טויגען נישט פאר איהר. מיט אונזער היינטיגער וועלט-אנשויאונג קאן זי זיך קיין עצה נישט געבען. דאס איז צו-ניי פאר איהר; דאס האט נאך נישט בעוויזען זיך צו ארגאנירען, אויטאמאטיש צו ווערען; קורץ: דאס איז נאך נישט געווארען עמאציאנעלל. דעריבער האבען קיין ערפאלג נישט געהאט די אלע פראבעס, וואס זענען געמאכט געווארען מיט דעם צוועק, צו געבען דער פאעזיע א מאדערנעם אינהאלט. קוים געפינען זיך יא אזעלכע גראמען-מאכער'ס, וועלכע ווילען בעשאפען דער אזוי גערופענער געדאנקען-פאעזיע און אריינברענגען דעם וויסענשאפטליכען עלעמענט אין זייערע פערזען, — בעווייזט עס נאר דאס, אז זיי האבען נישט דעם מינדעסטען בעגריף וועגען דעם, וואס דאס איז אזוינס דער מהות פון פאעזיע. די פאעזיע איז עמאציע, און וועלען איהר פערוואנדלען אין קאגיטאציע איז דאס זעלבע, ווי וועלען פערוואנדלען א חלום אין ווירקליכקייט און אזוי, אז ער זאל דאך נישט אויפהערען א חלום צו זיין. דער איבערגאנג אבער פון דער דענקענדער צו דער עמאציאנעלער טעטיגקייט וועט אונבעדינגט פארקומען. דאס איז נאר א פראגע פון צייט. וואס היינט איז ניי, וועט אין טויזענד יאהר ארום אלט זיין. וואס היינט איז אינדיווידועל, וועט דאמאלס געהערען צו'ם

געשלעכט, וועט דאַמאָלס געזשירשה׳נט און אָרגאַניזירט זײַן. דאַמאָלס וועט אַ וואָקאַבולאַר אויך אויסזעהן אַזוי פּאָעטיש, ווי איצט הורבות פון אַ שלאָס; קרופּ׳ס אַנ׳האַרמאַט, ווי היינט אַ ריזע־שפּיז; אַ רמז אויף אַ עלעקטראָדינאַמישער מאַשין אָדער באַציל וועט דאַמאָלס האָבען אין זיך אויך אַזוי פיעל פּאָעזיע, וויפיעל היינט די מליצות וועגען פליעגלען פון געזאַנג, טרעלען פונ׳ם נאַכטיגאַל א. א. וו. מ׳דאַרף נישט פערגעסען, אַז די אַלע אַלטע פּאָעטישע כלי־זיין זענען אויך אַמאָל אַזוי ניי, ד. ה. קאָנגיטאַציאָנעל געוועזען, ווי היינט די אַייזענבאַהנען, די אַרטילעריע, די נאַטור־וויסענשאַפט; דאַמאָלס האָט מען מסתמא די ריטער־כלי־זיין און דעם שלאָס אויפ׳ן באַרג אויך אַזוי פאַר פּראָזאַאיש געפונען, ווי היינט אַ מיליטערישען מאַנטעל און אַ קאַזאַרמע און נאָר דאָס, וואָס איז דאַמאָלס אַלט געוועזען, האָט מען געפונען פאַר פּאָעטיש. דאָס איז נישט בלויז אַ השערה — די דאָזיגע בעהויפּטונג קאָן בעשטעטיגט ווערען מיט אַ סך פאַקטען. כמעט ביי אַלע אַלטע פעלקער זענען די רעליגיעזע און מיסטישע, ד. ה. אַלזאָ די עמאָציאָנעלע פאָרשטעלונגען, געוועזען פערבונדען מיט שטיינערנע כלים אין יענער עפּאָכע, ווען זיי האָבען זיך שוין עטליכע דורות געהאַט בענוצט מיט בראָנזענע. די שטיינערנע כלים האָבען פאָרגעשטעלט מיט זיך פאַר די ווילדע פון דעם בראָנז־און נאָך פריהער חוגען־אַייזען־פעריאָד דאָס זעלבע, וואָס עס שטעלען פאָר מיט זיך פאַר די טרוימערישע נאַטורען פון אונזער צייט — די סמאַטעס פון מיטעל־אַלטער.

עס זענען פערהאַן געשלעכטער, דורות, פעלקער און עפּאָכען, אין וועלכע די אויטאָמאַטישע טעטיגקייט שטייגט אַריבער די פרייע קאָמבינירענדע טעטיגקייט פון די העכסטע צענטערן; אין וועלכע די עמאָציע שטייגט אַריבער די קאָגניטאַציע. די פרוי, וועמענס העכסטע צענטערן ס׳זענען קיינמאָל נישט צוגעקומען צו יענער פאָלקאָמענער ענטוויקלונג, צו וועלכער זיי קומען אַמאָל יאָ צו ביי אַ מאַנספּערזאָן, איז מעהר עמאָציאָנעל, ווי דער מאַנספּערזאָן. דאָס קינד, וועמענס צענטערן עס זענען נאָך נישט פאָלשטענדיג ענטוויקעלט; דער אַלטער מאַן, ביי וועלכען די מאַרך־צענטערן זענען צופאַלען, האָבען כמעט נאָר עמאָציעס, און נישט קיין קאָגניטאַציעס. אין דער צייט, ווען מ׳איז קראַנק אָדער גלייך נאָך דעם, ווי מ׳איז אויפגעשטאַנען פון אַ קראַנקהייט, ד. ה. דאַמאָלס, ווען דער אָרגאַניזם, אַלזאָ אויך דאָס גאַנצע

צענטראַלע נערוועןסיסטעם, איז נאָך אָבגעשוואַכט, ברענגט דער זעלביגער אַרוים נאָר עמאָציעס. מאַרך-קראַנקהייטען לאָזען זיך בעמערקען קודם-כּל אין דער לייכטקייט, מיט וועלכער די פּערזאָן, וואָס ליידעט פון זיי, געהט איבער פון איין שטימונג אין דער אַנדערער. פון וויינען צום לאַכען, ד. ה. זי ווערט אונטערגעוואָרפען פערשידענע עמאָציעס. די הינעזער און די נייצייטיגע ראָמאַנישע פעלקער זענען עמאָציאָנעל; זיי לאָזען זיך בעהערשען פון האַלב-בעוואוסטע שטימונגען, ד. ה. פון דער אויטאָמאַטישער געירשה'נטער טעטיגקייט פון זייערע צענטערן; צווישען זיי מאַכען זיך גאַנץ ווייניג אויסערגעוועהנליכע פּערזענליכקייטען, אין וועלכע די העכערע צענטערן זענען אויך גענוג שטאַרק, אום אָבצושטעלען די אויטאָמאַטישע טעטיגקייט און נייע קאָמבינאַציעס צו בעשאַפען, ד. ה. צו דענקען אָריגינעל, צו זיין קאָגניטאַציאָנעל. דאָס מיטעל-אַלטער איז געווען אַ גאַנץ לאַנגע עפּאָכע, וואָס האָט געטראָגען אַ ריין עמאָציאָנעלען כאַראַקטער. די פּערזענליכקייט איז אינגאַנצען פערשלונגען געוואָרען אין דער פאַמיליע, אין דער קאָרפּאָראַציע, אינ'ם שטאַנד. אין דעם פערלויף פון אַ גאַנצען האַלבען יאָהרטויזענד איז נישט געווען קיין איין איינציגער מאַרך-צענטער, וועלכער זאָל זיין פעהיג צו אַ קאָגניטאַציאָנעלער טעטיגקייט. דעריבער איז די גאַנצע עפּאָכע געווען אַ סענטימענטאַלע, אַ רעליגיעזע און אַ מיסטישע, — אַלץ בייווערטער, וועלכע בעצייכענען נישט קיין אַנדער זאַך, ווי יענע אונקלאָרהייט, מיט וועלכער, ווי מיר האָבען שוין אויבען געזעהן, די אויטאָמאַטישע טעטיגקייט פון די צענטערן קומט צו צום בעוואוסטזיין פון די אינדיווידוום.

די ערקלערונגען, וואָס איך דאָ געגעבען ביז אַהער, האָבען זיך אַביסעל פערצויגען; פאַר דעם לעזער אָבער, וועלכער איז נישט קיין ספּעציאַליסט אין פּסיכאָלאָגישע פראַגען, זענען זיי נויטווענדיג. איצט נאָר וועט דער לעזער פערשטעהן, וואָס איך האָב געהאַט אין זינען, ווען איך האָב געזאָגט, אַז געניע און טאַלאַנט זענען אָבהענגיג פון דער ענטוויקלונג-שטופע פון געוויסע צענטערן. אין וועלכען טייל פון מאַרך מ'דאַרף זוכען יענע צענטערן, די בעזונדערע ענטוויקלונג פון וועלכע עס דריקט זיך אויס אין אַ בעזונדער טאַלאַנט, — קאָנען מיר נאָך אַממעהרסטען טייל נישט וויסען. מ'דאַרף אָבער נישט רעכענען פאַר אונמעגליך, און פערקעהרט, מ'קאָן אָננעהמען פאַר

זיכער, אַז די פערייניגטע אָנשטרענגונגען פון דער קלינישער מעדיצין, דער פּאַטאָלאָגישער אַנאַטאָמיע און דער עקספּערימענטאַלער פּאַטאָלאָגיע, און אפשר אויך די נישט לאַנג אָנגעהויבענע סיסטעמאַטישע מאַרך-אויספאָרשונגען פון די גרויסע מענשען וועלען ברענגען דערצו, אַז מ'וועט ענדליך דערגעהן דעם פלאַץ פון די איינצעלנע צענטערן.

יענע, ביי וועלכע דער בעגריף פון גייסטיגער טעטיגקייט איז פערבונדען מיט דעם בעגריף פון נשמה, וועלען געפינען די ערקלערונג וועגען אַזאַ ערשיינונג ווי געניע און טאַלאַנט פאַר אַ קינדערשפּיעל, אָדער אינגאַנצען פאַר אַ אונמעגליכע זאַך. זיי קאָנען זיך עס נישט ערקלערען דערמיט, למשל, אַז ראובן האָט אין זיך מעהר נשמה פון שמעונ'ען, וואָרום דאָרט וואו ס'איז קיין שטאָף נישט פערהאַן, איז נישטאָ אויך קיין אויסשפּרייטונג און קיין אינטענסיוויטעט און פאָלגליך אויך קאָן דערביי קיין רעד נישט זיין וועגען גרעסער און קלענער, נאָר וועגען איינהייט. זיי קאָנען נישט זאָגען אויך דאָס, אַז די נשמות שיידען זיך אונטער איינע פון דער אַנדערער אין זייער אינערליכען וועזען, וואָרום אַן'אונטערשיעד אין דעם אינערליכען וועזען ביי נישט-מאַטעריעלע זאַכען איז אויך אַזוי נישט דענקבאַר פאַר דעם מענשליכען פערשטאַנד, ווי אַן'אינערליכער אונטערשיעד אין דער מאַטעריע, וועלכער מיר שטעלען זיך פאָר אַלס איינאַרטיג, אונפערענדערליך און שטענדיג גלייך צו זיך אַליין. זיי בלייבט אַלזאָ נאָר די איינציגע ערקלערונג, אַז גאָט'ס גנאָד האָט געשענקט דער נשמה אַ רייכערע טעטיגקייט, ווי דער אַנדערער; דאָס איז דאָך אָבער נישט קיין ערקלערונג. אדרבא, יענער, וועלכער נעהמט אָן צוזאַמען מיט דער הייניטיגער וויסענשאַפט, אַז די גייסטיגע טעטיגקייט איז אַ פונקציע פון אַ בעשטימטען אָרגאַן, פון די מאַרך-צענטערן, וועט גלייך פערשטעהן, אַז דער בעסער-ענטוויקעלטער אָרגאַן אַרבייט בעסער, ווי דער וועניגער ענטוויקעלטער. ס'פערשטעהט זיך, אַז דערמיט האָבען מיר נאָך נישט ערקלערט, פאַרוואָס איז ביי איין אינדיווידואום דער אָדער יענער צענטער מעהר ענטוויקעלט, ווי ביי דעם אַנדערן. מיט דעם דאָזיגען צודרינגליכען „פאַרוואָס?" וואָס זוכט צו דערגעהן די סאַמע לעצטע סבה פון די ערשיינונגען, וויל די פינקטליכע וויסענשאַפט בכלל קיין געשעפטען נישט האָבען.

VII.

בײַ דעם טאַלאַנט דאַרפֿען מיר זיך נישט לאַנג אָבשטעלען. עס האָט נישט קײן אַנאַטאָמישען באָדען, און איז נישט געבױט אױף דער בעזונדער ענטװיקלונג פֿון װעלכען ס'איז צענטר. דער טאַלאַנט אונטערשײדעט זיך נישט, נישט אין דעם אינערלײַען װעזען נישט אין דער אױסערליכער מאָס פֿון די מענשען, װאָס בעזיצען קײן טאַלאַנט נישט. איך בין בערײַט זאָגאַר זיך נאָך שאַרפֿער אױסצודריקען און צו זאָגען, אַז בכלל זענען אינגאַנצען קײן טאַלענטען נישט פֿערהאַן. װעניגסטענס דאַרף מען אונטער דעם װאָרט קײן ספּעציפֿישעס נישט פֿערשטעהן. דאָ איז פֿערהאַן נאָר התמדה און אַ געלעגענהײַט, אײנפֿאַך אַ געלעגענהײַט זיך אײַנצואיבען און צו ענטװיקלען. יעדער געװעהנליכער מענש, װאָס לײַדט נישט פֿון קײן חראָנישער קראַנקהײַט און איז בכלל נישט שװאַכער ענטװיקעלט פֿון דעם געװעהנליכען, מיטעלמעסיגען מענשען, האָט אין זיך אַליץ, װאָס איז נױטיג דערצו, אום „טאַלאַנטפֿאָל" אױסצואיבען יעדע טעטיגקײַט. ער דאַרף נאָר דערצו אינגאַנצען אָדער װעניגסטענס טײלװײַז זיך איבערגעבען דער טעטיגקײַט. פֿון יעדען געזונדטען מיטעלמעסיגען קינד קאָן מען מאַכען אַליץ, װאָס מ'װיל, װען מ'פֿאָרבערײַטעט איהם דערצו פֿערשטענדיג, גענוג לאַנג און גענוג שטרענג. מיט דער הילף פֿון אַ רעגעלמעסיגער ענטװיקלונג, װאָלט גאָרנישט שװער אָנקומען צו בעשאַפֿען אַ גאַנצע אַרמעע קינסטלער, שריפֿשטעלער, רעדנער און געלעהרנטע פֿון מענשען, װעלכע װאָלטען געקומען געװאָרען אָהן אַ שום אױסװאַהל, צופֿעליג אָדער לױט אַ גורל, אָט װי מ'נעהמט רעקרוטען צום מיליטער, און יעדען אײנציגען פֿון דער אַרמעע װאָלט אױסגעקומען צו אַנ'ערקענען פֿאַר אַ טאַלאַנט. אױף דער שװײַגענדיגער השערה איז טאַקע געבױט אונזער גאַנצער ערציהונגס-סיסטעם. די שול נעהמט זיך פֿאַר אַ יסוד דעם שטאַנדפּונקט, אַז אַלע שילער זענען גלײַך בעגאַבט און קאָנען ערלײַכען אײנע און די זעלבע בילדונגס-ציעלען; דעריבער האָט זי פֿאַר אַלע אײן און די זעלבע מעטאָדע, אײנע און די זעלבע אױפֿגאַבען, אײן און דעם זעלבען לעהרמאַטעריאַל. אױב עס מאַכען זיך דאָך גוטע און שלעכטע תלמידים, איז עס אָבהענגיג (אױסשליסענדיג געװעהנליך, די נישט פֿאָלקאָם-ענט-

היִקעלטע, די קראַנקע און פאָלגליך אויך די נישט-טיפּישע תּלמידים) נאָר פון גרעסערער אָדער קלענערער התמדה און פון דער גרעסערער אָדער קלענערער מעגליכקייט זיך איבערצוגעבן די שול-למודים. געוועהנליך, ווען די דאָזיגע אָרמע קינסטלער, רעדנער, געלעהרנטע, פּאָעטען א. א. וו. קיין נייעס נישט אויפטהון; זיי וועלען קיינמאָל נישט ברייטער מאַכען די גרענעצען פון זייער ספּעציאַליטעט; דאָס אָבער, וואָס איז שוין געטהון און געזאָגט געוואָרען פאַר זיי, וועלען זיי איבער׳חזר׳ן זעהר געשיקט, זעהר לייכט און זעהר שען און דעם מענשען, וועלכער קאָן דאָס רופט מען דאָך אָן טאַלאַנט. אַלס בייִשפּיעל וואָלט מען געקאָנט ברענגען אַ סך מענשען, וועלכע זענען ווירקליך אַנערקענט געוואָרען פאַר טאַלאַנטען איינציייטיג אין די סאַמע פערשיעדענסטע און ווייטע איינע פון די אַנדערע געביטען. איך וועל דאָ אָנרופען נאָר דעם נאָמען אורבינאָ באַלדי, וועלכער איז געוועזען אַ קלאַסישער פילאָלאָג, אַ קינסטלער, אַ מאַטעמאַטיק, אַ דאָקטאָר און אַ דיכטער; האָט אויסגעלערנט זעכצעהן שפּראַכען, האָט געלייענט מעדיצינישע לעקציעס אין דעם פּאַדואַנער אוניווערזיטעט, און אין די דאָזיגע אַלע פאַכען האָט ער בעדייטענדעס אויפגעטהון. אין די פריהערדיגע דורות זענען אַזעלכע אוניווערזעלע טאַלאַנטען בכלל נישט געוועזען קיין זעלטענהייט און ביי היינטיגער צייט וואָלט מען זיי אויך געקאָנט ערציהען מאַסענווייז, ווען דער וויסענשאַפטס-שטאָף וואָלט זיך נישט אַזוי אונגעהויער פערמעהרט. איצט דאַרף מען האָבען אַ סך מעהר צייט, אום זיך אויסצולעהרנען איבער׳חזר׳ן דאָס, וואָס איז ביז אַהער געשאַפען געוואָרען. דאָס איז נאָר אַ פראַגע פון צייט, און נישט פון אָנגעבוירענער פעהיגקייט. ווען מענשען האָלטען לעבען צו צוויי הונדערט יאָהר, וואָלט נאָך איצט אויך, ווי אין דער רענעסאַנס-עפּאָכע, איין און דער זעלביגער מענש געקאָנט גרינגליך אויסלערנען אַ גאַנצע רייהע פערשיעדענע ספּעציאַליטעטען, און אין זיי ערגייכען אַזעלכע געוואַלטיגע רעזולטאַטען, אַז מ׳וואָלט איהם געמוזט אַנערקענען פאַר אַ טאַלאַנט אין יעדערען פון זיי.

וואָס אָבער וועל איך זאָגען וועגען די אַזוי גערופענע אָנגעבוירענע נייגונגען צו בעשטימטע ספּעציאַליטעטען? איין קינד וויל יונגערהייד זיין אַ סאָלדאַט, אַ צווייטעס — אַ מוזיקאַנט, אַ דריטעס — אַ נאַטורפאָרשער אָדער אַ מעכאַניק. דאָס ווייזט דאָך דייטליך, אַז אי-

אונז איז פערהאַן עטוואָס אַזוינס, וואָס איז נישט פערהאַן ביי אַנדערע קינדער אָדער, ווענינסטענס, וואָס אַנדערע האָבען עס ווייניגער. אמת, אַזוי זאָגען אַלע. איך גלויב אָבער, אַז אָט די אַלע צופאַלען פון דער צווייפעלהאַפטער נייגונג, וואָס מ'בעמערקט ביי געוויסע קינדער צו וועלכער ס'איז בעשעפטיגונג, ערקלערען זיך גאַנץ איינפאַך מיט קיין נישט ריכטיגער בעאָבאַכטונג. אַממעהרסטען טייל פלאַנצט זיך איין אין קינד אַ נייגונג צו וועלכען עס איז געביט, אַלס רעזולטאַט פון אַזעלכע ריין אויסערליכע אומשטענדען, ווי דער ביישפּיעל פון די אַרומיגע, די שמועסען פון דערוואַקסענע, ביכער, וואָס זענען צופעליג אַריינגעפאַלען אין האַנד, אָדער פּיעסען, וועלכע זיי האָבען צופעליג געזעהען. און ביי דער פאָלשטענדיגער גלייכגילטיגקייט צו יעדער נייגונג, איז גענוג די סאַמע מינדעסטע אָנרעגונג, אום אָבצוהאַלטען די אויפמערקזאַמקייט אויף איינער פון זיי מעהר ווי אויף די אַנדערע. און ביי יענע איינצעלנע פעלען, וועלכע לאָזען זיך נישט ערקלערען אויף אַזאַ אַרט, איז די אַזוי-גערופענע אָנגעבוירענע נייגונג צו וועלכען ס'איז געביט נישט קיין אַנדער זאַך, ווי אַ אָנגעבוירענע אָבנייגונג צו אַלע אַנדערע געביטען, וואָס איז געגרינדעט אויף דעם בעוואוסטזיין פון דער אונפעהיגקייט אויסצואיבען געוויסע טעטיגקייטען, און דאָס ווידער ערקלערט זיך דערמיט, וואָס איינצעלנע צענטערן אין דעם נערווען-סיסטעם זענען נישט גענוג ענטוויקעלט. דאָ אָבער געהען מיר שוין אַריין אין דעם געביט פון אַ קראַנקהאַפטער ערשיינונג: מיר האָבען פאַר זיך אַ אינדיווידואום, וואָס איז אין וועלכער ס'איז הינזיכט נישט דערוואַקסען ביז דעם נאָרמאַלען מענשליכען טיפּ; און מיין השערה, אַז טאַלאַנט איז נישט מעהר ווי אַ ענטוויקלונגס-שטופע, וואָס ווערט ערדייכט מיט דער הילף פון פלייסיגער אַרבייט, רעדט נאָר וועגען נאָרמאַלע אינדיווידואומען, וועלכע זענען פאָלשטענדיג און רעגעלמעסיג ענטוויקעלט. ס'איז גענוג נאָר זיך גוט צו צוקוקען, אום צו פערשטעהן, אַז דער בחור, וואָס האָט אַוועקגעוואָרפען דעם לערנען אָדער דעם קאַנטאָר-טיש, אום צו ווערען אַ קינסטלער אָדער אַ סאָלדאַט, האָט עס געטהון נישט דערפאַר, וואָס איהם האָט אַזוי שטאַרק געצויגען צו קונסט אָדער צו מיליטער-דיענסט, ווי ער וועט זיך דערנאָך אַליין איינרעדען, נאָר אויס שרעק פאַר די מאַטעמאַטישע לעקציעס אָדער פאַר די שטרענגע אָרדנונגען פונ'ם קאַנטאָר און צוליעב דער

דונקעלער פאָרשטעלונג, אַז די אַנדערע קאַריערעס זענען לייכטער און אַנגענעמער פון די, וואָס ער האָט זיך אָנגעהויבן אויסגעקליבען. דער דאָזיגער סוביעקט, וואָס בייט אַלע מאָל זיין פּראָפעסיע, שטעהט מיט קיין זאַך נישט העכער פון אַנדערע; פערקעהרט נאָך, ער איז ווענינגער בעגאַבט פון אַנדערע, וואָרום איהם פעהלט די פעהיגקייט איבערצוטראָגען די שוועריגקייטען פון דעם סיסטעמאַטישען לערנען אָדער פון דער האַנדעלס-דיסציפּלין.

נאָך דעם, וואָס מיר האָבען שוין דאָ געזאָגט, פאַלט שוין ממילא אָב די פראַגע וועגען דעם, צי מ'קאָן ירשה'נען אַ טאַלאַנט. אַזוי ווי איך גלויב נישט אין קיין טאַלאַנט, ווי אין עפּעס אַזוינס, וואָס איז אָנגעבוירען דעם אָרגאַניזם, קאָן איך שוין נישט גלויבען אויך אין זיין ירושה-קראַפט. אין דער בעציהונג קאָן מיר נישט פערפיהרען נישט דאָס, וואָס מ'נעהמט אָן פאַר ערפאַהרונג, און אויך נישט דאָס אַזוי בעריהמטע בוך פון דעם בעריהמטען גאַלטאָן, וואָס טראָגט אויף זיך אַ מאָדנעם נישט קיין ריכטיגען נאָמען: „די ירושה-קראַפט פונ'ם טאַלאַנט". דער פאַקט, וואָס מ'בעמערקט אין איין פאַמיליע אַ גאַנצע רייהע די אַזוי גערופענע טאַלאַנטען און אין איין און דער זעלביגער ספערע, בעווייזט נאָך גאָרנישט. וואָס קאָן זיין נאַטירליכער און איינפאַכער דערפון, אַז דער ביישפּיעל פון טאַטען אָדער זיידען פיהרט אָן די געדאַנקען פון קינד אין אַ בעשטימטער ריכטונג? דער זוהן פון אַ דאָקטאָר איז פון קינדווייז אָן אַרומגערינגעלט מיט פאָרשטעלונגען, וואָס טראָגען אַ מעדיצינישען אָדער נאַטורוויסענשאַפטליכען האַראַקטער; אויב ער איז נאָר נישט קיין אידיאָט, מוז ער זיך פערנעהמען מיט די פאָרשטעלונגען, זיי וועלען איהם אָנרעגען דערצו, ער זאָל זיך אויסקלייבען די בעשעפטיגונג פון זיין פאָטער אָדער קרוב, און אויב ער איז אַ נאָרמאַלער מענש, וועט ער ערגרייכען אין איהר וויכטיגע רעזולטאַטען און, פאָלגליך, זיין אַ טאַלאַנט. הייסט עס דען, אַז ער האָט גע'ירשה'נט דעם טאַלאַנט פון פאָטער? ניין. זיין פעהיגקייט אויסצולערנען די פערשיעדענע מענשליכע בעשעפטיגונגען איז געוועזען געווענדעט נאָר אויף דעם, אויסצולערנען די בעשעפטיגונג פון פאָטער. ווען דער בגורל וואָלט זיין אַ זוהן פון אַ גענעראַל, וואָלט ער געוואָרען אַ מיליטערישער טאַלאַנט, ווען ער וואָלט זיין אַ זוהן פון אַ קינסטלער, וואָלט ער ווערען אַ טאַלאַנטפאָלער קינסטלער; אין די אַלע פעלען

וואלט פון איהם ארויסגעוואקסען א גאלדענע מיטעלמעסיגקייט, וועלטען ווען אבער עטוואס מעהר. די ערשיינונג פון עטליכע איינע און די זעלביגע טאלאנטען אין איין פאמיליע איז נאך גארנישט קיין בעווייז אויף דעם, אז דער טאלאנט איז א געירשה'נטער; אדרבא, עס ווייזט, אז יעדעס נארמאל־ענטוויקעלטעס קינד קאן אין יעדער פראפעסיע, אין דער ריכטונג פון וועלכער עס פיהרען איהם אן די טראדיציעס פון דער פאמיליע, עררייכען א געוויסע שטופע פון טאלאנט, נאר א דאנק דעם איינפלוס פון א ביישפיעל, נישט נויטיגענדיג זיך דערצו אין קיינע ארגאנישע פארלאגען. ס'איז דא איין וויסענשאפטליכע פראבע, מיט דער הילף פון וועלכער די דאזיגע פראגע וואלט געקאנט פאלשטענדיג געלעזט ווערען, נאר, אויף וויפיעל מיר איז בעוואוסט, איז אט די פראבע נאך נישט געמאכט געווארען. זי וואלט בעשטאנען אין דעם, וואס א אין־גאס־געפונענעס, און אים שוץ־הויז אויפגעהאדעוועטעס קינד, וואס וואלט ערצויגען ווערען אין א זא שול, וועלכע וואלט איהם נישט טרייבען צו קיין שום פראפעסיע, וואלט פלוצלונג ארויסווייזען א פעסטע נייגונג צו וועלכער ס'איז בעשעפטיגונג, און וואלט צוקומען אין איהר צו א בעדייטענדען, האטש אויך נישט קיין אונגעוועהנליכען, ערפאלג. און פלוצלונג וואלט זיך שפעטער ענטדעקט די אבשטאמונג פון דעם קינד און עס וואלט זיך ארויסווייזען, אז ער קומט ארויס פון א פאמיליע, וועלכע האט שוין געהאט א סך טאלאנטפאלע פערטרעטער אין דער פראפעסיע. די דאזיגע פראבע וואלט געדארפט איבערגע'חזר'ט ווערען עטליכע מאל, אום אויסצושליסען די מעגליכקייט פון א צופאל. נאר דאן ערשט וואלט דערוויזען געווארען, אז א טאלאנט געהט איבער בירושה. איך זאג אבער נאכאמאל, אז אזא מין פראבע איז נאך פארלויפיג נישט אונטערגענומען געווארען, און איך צווייפעל שטארק אין דעם, צי מ'וועט עס ווען ס'איז אונטערנעהמען.

VIII.

גאנץ אנדערש איז אבער די זאך ביים געניע. געניאליטעט איז נישט אזוינס, וואס מ'ערווערבט זיך מיט דער הילף פון פלייסיגער

אנשטרענגונג. דאס איז נישט קיין נארמאלער טיפ, וואס האט זיך גוט ענטוויקעלט א דאנק פערשידענע גינסטיגע בעדינגונגען. דער געניע איז אן׳אונגעוועהנליכע ערשיינונג, וואס איז וויט אבגעווייכט פון דעם נארמאלען טיפ. דאס איז א ערשיינונג, וואס איז געבויט אויף דער בעזונדער ענטוויקלונג פון וועלכען ס׳איז געוואקסען-צענטער, גאנץ אפט פון עטליכע און ענדליך אויך פון אלע. דער געניע איבט דעריבער אויס די אלע פונקציעס, וועלכע לאזען זיך פיהרען פון זיינע אונגעוועהנליך-ענטוויקעלטע צענטערן, מיט א אונגעוועהנליכער פאלקאמענהייט, — א סך פאלקאמענער, ווי עס איבט זיי אויס א מענש פון דעם געוועהנליכען טיפ, אפילו אויך אין דעם פאל, ווען ער האט ענטוויקעלט — מיט דער הילף פון א שטארקער איינאיבונג — די צענטערן, וועלכע זענען נויטיג דערצו, און האט זיי צוגעבראכט ביז יענע סאמע העכסטע גרענעצען, וועלכע זענען גאר פאר איהם נישט צוגענגליך. פון דעם ריין-פיזיאלאגישען שטאנד-פונקט וואלט מען געדארפט רעדען וועגען געניאליטעט יעדעס מאל, ווען עס קאנסטאטירט זיך א אונגעוועהנליכע ענטוויקלונג פון וועלכען ס׳איז צענטר, — אן׳ענטוויקלונג, וועלכע געהט איבער די נארמאלע גרענעצען. א אונגעוועהנליך-געזונדטער מענש, וועלכער וואלט געקאנט שטעהן אהן אנ׳אויפהער און טהון די סאמע שווערסטע ארבייט, אויסהאלטען די שווערסטע היץ און דעם ברענענדסטען פראסט, נישט דערשלאפען, נישט דערעסען און זיך שלעכט קליידען, און ביי דעם אלעמען בלייבען פאלקאם געזונד, וואלט פערדיענט דעם טיטול געניע פון לעבענס-קראפט, וויל זיינע נידריגע צענטערן, יענע, אונטער וועלכע עס זענען אונטערגעווארפען די סאמע נידריגסטע פונקציעס פון ארגאניזם, די אינערליכע, מעכאנישע און כעמישע פראצעסען פון דער לעבעדיגער צעללע, — זענען ביי איהם ענטוויקעלט ביז אן׳אונגעוועהנליכער שטופע פון פאלקאמענהייט. מילא פון קראטאן איז אין דעם זין געוועזען א מוסקעל-געניע. דאס מוסקעל-געוועב איז ביי איהם ענטוויקעלט געוועזען שטארקער, ווי ביי אלע אנדערע, פון וועלכע די היסטאריע וויים צו דערצעהלען. ער האט געקאנט דעריבער אזעלכע זאכען בעווייזען, וואס קיינער פאר איהם האט עס נישט בעוויזען, וואס געוועהנליכע מענשען האבען אויף זיי געקוקט, ווי אויף אונמעגליכקייטען און וועלכע זענען טאקע פאר זיי אונמעגליך געווען. מיט די הענד האט ער בוימער צובראכען. דאס איז געוועזען אזא מעטארע

פון שפּאַלטען קלעצער, וואָס קיינעם פאַר איהם האָט עס גאָר אין קאָפּ נישט געקאָנט איינפאַלען, אַזוי, אַז ער האָט עס פון קיינעם נישט געקאָנט איבערנעהמען, נישט קוקענדיג אויף די שווערסטע אָנשטרענגונגען. העכסטענס האָט מען זיך געקאָנט האָבען בענוצט מיט דער מעטאָדע ביים שפּאַלטען דינע און שוואַכע קלעצלעך. עס זענען געוויס געוועזען מוסקעל־טאַלאַנטען, וועלכע האָבען זיך אויסגעלערנט מאַכען מיט יונגע בוימלעך דאָס זעלבע, וואָס דער מוסקעל־געניע האָט דער ערשטער, אָהן אַ שום פאָרבערייטונג און אָהן אַ שום ביישפּיעל, געטהון מיט אַלטע געזונדטע בוימער. מיר קאָנען זיך פאָרשטעלען אַ מענשען, וועלכער האָט אַזאַ פאָלשטענדיגען געהער (חוש השמיעה), אַז דורכגעהענדיג אין גאַס, איז ער אימשטאַנד דייטליך צו הערען, וואָס מ'רעדט און וואָס מ'סוד'עט זיך זאָגאַר אין די הייזער, און איהם וואָלט מען געדאַרפט אַנערקענען פאַר אַ געניע פון הערען. ער וואָלט געקאָנט אָהן אַ שום מיה און אָהן וועלכער ס'איז זייטיגער הילף דערוויסען זיך אַזעלכע זאַכען און אַריינדרינגען אין אַזעלכע סודות, וועלכע אַ נאָרמאַלער מענש וואָלט אין קיין פאַל נישט געקאָנט דערגעהן.

און פון דעסטוועגען רופען מיר דאָך נישט אָן אַזעלכע מענשען מיט דעם טיטול געניע, ווייל זיי שטעלען נישט פאָר מיט זיך קיין אויסשליסליך־מענשליכע אייגענשאַפט. די נידריגע צענטערן פון די לעבענס־פונקציעס זענען פאַראַן אין יעדען לעבעדיגען וועזען. אויב מיר וועלען אָנרופען דעם אויבען־בעשריבענעם געזונדטען מענשען מיט דעם טיטול געניע פון לעבענס־קראַפט, וואָלטען מיר מיט דעם זעלביגען טיטול דאַרפען קרוינען אויך דער זשאַבע, וואָס לעבט אין שטיין איינגעגראָבען, אַ סך יאָהרהונדערטער, אָדער דער קאַץ, וואָס לעבט זעקס וואָכען אָהן עסען אין אַ קוימען אונטער דעם אַש פון אַ שרפה. מילא פון קראָטאָן קאָן, לויט דער ענטוויקלונג פון זיינע מוסקעלען. אַוועקגעשטעלט ווערען אין איין רייהע מיט אַ בעזונדער שטאַרקען עלעפאַנט אָדער אפילו נאָר מיט אַ אויסנאַהם־פלוי, וואָס קאָן שפּרינגען העכער פון זיינע געשלעכט'ס־חברים; און דער געהער־געניע שטעהט נישט העכער פון יענע בעלי־חיים, ביי וועלכע געוויסע חושים עררייכען אַ אונגעוועהנליכע פאָלקאָמענהייט, ווי צום ביישפּיעל, דער חוש הראיה (זעהן) ביי געוויסע ביטאָגעדיגע רויבפויגעל און דער חוש הריח (דערשמעקען) ביי הינט. געוויסע

בעלי חיים בעזיצען אזעלכע פעהיגקייטען, וועלכע זאגען עדות אויף דער מציאות פון אזא צענטר, וואס ביי דעם מענשען איז ער גארנישט פערהאן. א געוויסער ווארם גיט ארויס פון זיך עלעקטרישע שטראמען; די פאסט-טויב פליהט דורך לענדער גאנצע און געפינט דעם וועג צו איהר טויבענשלאג; געוויסע פלייש-פרעסענדע קראטען זעגען אזוי קלאר אין דער אנאטאמיע פון די גליעדער-בעלי-חיים, אז מיט איין אונפעהלבארען שטאך, לעכערען זיי דורך די נערווען-גאנגליען פון אלע זייערע קערפער-רונגען, אויסער די גאנגליען פון קאפ; א דאנק דעם ווערט דער קרבן זייערער אינגאנצען פאראליזירט און שטארבט נישט, נאר דינט לעבעדיגערהייד אלס שפייז פאר די קראטען, נישט ברענגענדיג זיי קיין שום שאדען מיט זיינע בעוועגונגען אין זייער ענגען נעסט. דער מענש בעזיצט נישט די דאזיגע אלע פעהיגקייטען. און עס איז א גרויסער ספק, צי ער וועט זיי זיך אביסעל ערווערבען פשוט דערפאר, וואס ער דארף זיי נישט. אנשטאט די דאזיגע אלע פעהיגקייטען בעזיצט ער דעם שכל — די העכסטע און אלץ ארומנעהמענדע פעהיגקייט. ער ארבייט זיך אויס שטארקערע עלעקטרישע באטארעען פון יענע, וואס עס גיט ארויס פון זיך דער ווארם; מיט דער הילף פון קאמפאס און לאנדקארטען געפינט ער זיך אויך זיין וועג, נישט שווערער פון דער פאסט-טויב. אין אנאטאמיע האט ער זיך אויך ערווארבען נאך טיעפערע קענטנישען פון די פלייש-פרעסענדע קראטען. טעארעטיש אבער איז זעהר מעגליך אנצונעהמען די ערשיינונג פון אזא פענאמען אין דער פערזאן פון א מענשען, וועלכער בעזיצט אן עלעקטרישען ארגאן, אן אריענטירונגס-ארגאן, יענעם ארגאן, וועלכער דינט דעם קראט אלס לעהר-בוך פון אנאטאמיע און פיזיאלאגיע, אדער, ענדליך, אזא ארגאן, וועלכער וואלט איהם געבען די מעגליכקייט אויפצונעהמען די בעוועגונגען, וועלכע קומען פאר אין פרעמדע מארך-צענטערן, אט אלץ איינס ווי מיר נעהמען אויף מיט אונזערע אויגען און אויערן פערשיעדענע אנדערע בעוועגונגען. אזא מענש וואלט אימשטאנד זיין אויפצוטהון אזעלכע זאכען, וועלכע עס וואלט אונמעגליך זיין נישט אנצוערקענען פאר צויבער-שטיק. אלע, אויסער געצעהלטע זעהר געבילדעטע מענשען, וואלטען איהם געהאלטען פאר א כשוף-מאכער. קיינער אבער וואלט איהם נישט אנערקענט פאר קיין געניע.

מיט דעם טיטול דארפען מיר אנרופען נאר יענע וועזענס,

ביי וועלכע ס'איז אונגעוועהנליך שטאַרק ענטוויקעלט נישט וועלכער ס'איז צענטר, וואָס איז פערהאַן ביי אַנדערע בעלי־חיים אויך און אויך נישט, פערקעהרט, קיין איבערמענשליכער צענטר, נאָר איינער פון די אויסשליסליך־מענשליכע צענטערן, איינער פון יענע, וועלכע עם בעזיצט פאָלשטענדיג נאָר דער מענש אַליין.

די דאָזיגע בעגרענעצונג פון דעם בעגריף געניע שליעסט אוים די מעגליכקייט פאַלש זיך צו בענוצען מיט דעם וואָרט, — אַ פאַקט, וועלכען מ'קאָן בעמערקען ביי יענע אפילו, וועלכע רעכענען גוט איבער יעדעס וואָרט, וואָס זיי לאָזען אַרוים פון מויל. איך בעדויער זעהר, וואָס מיר וועט דאָ אויסקומען צו דערמאָהנען נעמען פון געוויסע פערזאָנען; איך גלויב אָבער, אַז דאָס איז אונבעדינגט נויטיג אויף צו ערקלערען מיין געדאַנק.

געוועהנליך רופט מען אָן מיט דעם טיטול גאָניע אַזעלכע מענשען ווי ליסט, מאַקאַרט און דאַוויסאָן. דאָס איז אויך אַזוי נישט ריכטיג, ווי ווען מ'וואָלט אָנרופען געניע דעם אויבענדערמאָנטען מענשען מיט דעם אונגעוועהנליך שטאַרק ענטוויקעלטען מוסקעל־סיסטעם. אום צו דערווייזען דאָס, דאַרף מען נאָר איבעראַנאַליזירען און פונאַנדערגליעדערען די כלומר'שט אַזעלכע קאָמפּליצירטע ערשיינונגען, ווי ס'זענען דאָס שפּיעלען אויף אַ קלאַוויר, דאָס מאָלען און דאָס שפּיעלען פון אַנאַרטיסט אויפ'ן סצענע.

IX.

מיר וועלען אָנהויבען פונ'ם קלאַוויר־שפּיעלען. דאָס שפּיעלען ווערט אַרויסגעבראַכט מיט דער הילף פון פינגער־, האַנד־ און אָרעם־בעוועגונגען (די נישט־וויכטיגע פוס־בעוועגונגען לאָזען מיר דורך), און פון יענע אימפּולסען, וועלכע מאַכען די דאָזיגע בעוועגונגען מעהר אָדער ווייניגער שטאַרק, שנעל אָדער לאַנגזאַם, ריטמיש אָדער נישט־ריכטיג. דאָ ווירקען אַלזאָ כסדר די פאָלגענדע קרעפטען: אַ צענטר, וואָס שיקט אַרוים אונגעוועהנליך שנעל זיך־ענדערנדע בעוועגונגס־אימפּולסען פון פערשיעדענער שטאַרקייט און פערשיע-

דענע ארטען; נערוען, וועלכע זענען גענוג עמפפינדליך, אום אי־בערצוגעבען די דאזיגע אימפולסען מיט דער העכסטער שנעלקייט און פינקטליכקייט, אזוי אז זיי זאלען נישט ליידען פון קיין שום ענדערונג נישט אין דער ארבייט און נישט אין האראקטער; און ענדליך די מוסקעלן פון די אויבערשטע אויסוועניגסטע גלידער, וועלכע ברענגען ארויס אזעלכע פינקטליכע צוזאמענציהונגען, אז די בעוועגונגען בלייבען שטענדיג פאלקאם איינשטימיג מיט די אימפולסען. מיר ווייסען, אז די ציעלמעסיגע קאמבינאציעס פון די מוסקעל־בעוועגונגען האבען בעשטימטע צענטערן, און מיר קאנען אננעהמען, אז די מוזיקאלישע אימפולסען ענטשטעהען אין אזא יעמפפינדונגס־צענטר, וואס זיין אויטאמאטישע טעטיגקייט ווערט ארויסגערופען נישט נאר דורך איינדריקע פון דעם געהער (חוש השמיעה), נאר אויך דורך איינדריקע פון אנדערע חושים און מארך־צענטערן, אויב די דאזיגע לעצטע פעראייניגען זיך אלע מאל מיט די געהער־איינדריקע. אזעלכע נישט־אקוסטישע, נאר מיט זיי געוועהנליך צוזאמענגעזעצטע איינדריקע, זענען קודם כל די גע־שלעכטליכע. ס'איז ביז דער העכסטער שטופע זיכער, אז דער פרימיטיווער מענש, אזוי ווי היינט א גאנצע רייהע בעלי־חיים, — האט בעגלייט זיינע לעבענס־געפיהלען מיט טענער (ריטמישע גע־שרייען, געזאנג), און צוליעב דעם איז אין אונזערע מארך־צענטערן איבערגעבליבען אן ארגאנישע פערבינדונג צווישען דער טעטיגקייט פון דעם געשלעכטס־צענטר און דעם חוש השמיעה. ווי נאר איין צענטר קומט אריין אין א אויפגערייצטען צושטאנד, הויבט גלייך אן וויר־קען אויך דער אנדערער צענטר. ליעבעס־עמפפינדונגען רופען אלזא ארויס מוזיקאלישע אימפולסען און די טעטיגקייט פון דעם צענטר, וואס פערוואלטעט מיט די מוזיקאלישע אימפולסען, רופט ארויס די טעטיגקייט פון דעם ליעבעס־צענטר. דאס אבער איז נאך נישט די איינציגע אסאציאציע (פערבינדונג) פון דער ארט. יעדער איינ־דריק פון דער אויסערליכער וועלט האט אין זיך אויפרעגונגען נישט נאר פאר איין חוש, נאר פאר אלע. לאמיר נעהמען, צום ביישפיעל, אזא ערשיינונג, ווי א זוניגער פריהמארגען אים פריהלינג. דער וויכטיגסטער חוש אויף וועלכען די ערשיינונג ווירקט, איז, געוועהנליך, דאס זעהען, דער חוש הראיה, ווייל דער עיקר עלעמענט זיינער הערט ווערען די זונען־ליכטיגקייט און די פארבען־שענקייט

אין דער נאַטור. צוזאַמען דערמיט וועט אָבער דער חוש הריח אויך אָבנעהמען זיין חלק: דעם ריח פון די גראָזען און בלומען, דעם ריח פון דער וואַסער-פּאַרע און פון אָזאָן; דער חוש המשוש (אָנטאַפּען) נעהמט אויך אַנאַנטייל אין דער ערשיינונג: די איינדריקע פון דער קעלט און די פייכטקייט; און דער חוש השמיעה (געהער) נעהמט אַריין אין זיך די שטימען פון פערשיעדענע בעלי-חיים און פייגעל, דעם רויש פון די בלעטער א. א. וו.

יעדע בעזונדערע, קאָמפּליצירטע ערשיינונג האָט אין זיך די איינדריקע פון עטליכע אָדער פון אַלע חושים; די דאָזיגע פערשיעדענע איינדריקען, פון וועלכע אַנדערע זענען שטאַרקער און אַנדערע שוואַכער, האַלטען זיך אין זכרון אין דער געשטאַלט פון אַנאַלגעמיינעם בילד, און דערנאָך איז שוין גענוג אין אויסערליכער איינדריק אויף איינעם פון די חושים אַרויסצורופען אויך אין די אַנדערע חושים און מאַרך-צענטערן די איינדריקע, וואָס זענען פערבונדען מיט איהם. אַזוי, למשל, רופט אַרויס דער בעזונדער ריח פון אַ זוניגען פריהלינגס-פריהמאָרגען אין דאָרף אָדער אין וואַלד פאָרשטעלונגען פון אַ פאָלשטענדיגען זומער-פריהמאָרגען, ד. ה. די אַלע איבריגע איינדריקע פון די חושים, פון וועלכע די ערשיינונג איז צוזאַמענגעשטעלט: די פריהמאָרגענדיגע פרישקייט, דאָס קרעהען פון האָן, דאָס הינטישע בילען א. א. וו.

מ׳זעהט אַלזאָ, אַז די שוואַכסטע אויפרעגונג פון וועלכען ס׳איז חוש קאָן ברענגען צו דער אויפרעגונג אויך פון אַלע אַנדערע חושים, און אַרויסרופען די טעטיגקייט פון דעם מוזיקאַלישען צענטר; די דאָזיגע טעטיגקייט וועט זיין נישט קיין גלייכע, אָבהענגיג דערפון, וואָס׳רע כאַראַקטער עס טראָגט אויף זיך דער ערהאַלטענער איינדריק. דער צוזאַמענהאַנג צווישען דער טעטיגקייט פון פערשיעדענע צענטערן קומט פאַר אינגאַנצען אויסער דעם בעוואוסטזיין, אינגאַנצען אויטאָמאַטיש. דאָס בעוואוסטזיין קאָן זאָגאַר נישט שטענדיג אונטערשיידען, וועלכען איינדריק עס האָט אַרויסגערופען די טעטיגקייט פון אַנדערע צענטערן, ווייל עס איז נישט געוואָהנט צו אַנאַליזירען די ערשיינונגען און פעסטצושטעלען, וועלכען אַנטייל יעדער חוש האָט גענומען אין זיי; עס רעכענט פאַר דעם עיקר איינעם, דעם סאַמע שטאַרקסטען איינדריק און הויבט זיך אינגאַנצען נישט אָן צו רעכענען מיט די איבריגע, מיט די שוואַכערע און אונטערטעניגע.

אום נישט צו ווייט אבצוטרעטען פון מיין געגענשטאנד, וועל איך דא ברענגען נאר איין ביישפיעל. אין דער צוזאמענשטעלונג פון אזא ערשיינונג, ווי א עהל-בילד, קומט אריין דער איינדריק פון דעם עהל-פארב-ריח. דער דאזיגער איינדריק אבער איז אזוי שוואך און נישט וויכטיג, אינים פערגלייך מיט די איינדריקע פון דעם חוש הראיה, אז מיר בעמערקען איהם כמעט גארנישט און פערגעסען גאר אינגאנצען, אז אין דער אויסבילדונג פון דער ערשיינונג, וואס רופט זיך „עהלבילד״, האט גענומען אנאנטייל דער חוש הריח, און פון דעסטוועגען איז פארט גענוג, דער צענטר פון חוש הריח זאל קריגען אזא איינדריק, ווי דער ריח פון עהלפארבען, אום ער זאל ארויסרופען די טעטיגקייט פון די אנדערע צענטערן, וועלכע האבען געוועהנליך פונקציאנירט צוזאמען מיט דעם צענטר יעדעס מאל, ווען ס'האט זיך אויסגעבילדעט די פארשטעלונג וועגען דאס עהלבילד. אין אונזער בעוואוסטזיין וועט זיך אזויערנאך פלוצלונג בעווייזען די פארשטעלונג פון דעם בילד, און מיר וועלען נישט אימשטאנד זיין זיך צו ערקלערען פון וואנען האט זיך עס דאס בילד פלוצלונג גענומען צו אונז אין זכרון. דאס איז איינער פון די יסודות, אויף וועלכע ס'איז געבויט די אזוי גערופענע אידעענפערבינדונג; דערמיט ערקלערען זיך די שטימונגען, וועלכע בעהערשען אונז פלוצלונג אהן א שום סבה; דאס זעלבע, קאן זיין, קומט פאר אויך מיט דער מעהרסטער טייל הלומות, אין וועלכע די צענטערן פון די חושים, ביי א שוואכער אדער אינגאנצען איבערגעריסענער טעטיגקייט פון דעם בעוואוסטזיין-צענטר, בעשאפען זיך אויטאמאטיש פארשטעלונגען פון די נישט אויסערליכע איינדריקען.

אום צו זיין א גוטער פיאניסט מוז אלזא די פערזאן בעפריעדיגען די פאלגענדע פאדערונגען: זי מוז בעזיצען זעהר א פליהענדען ד. ה. ארבייטספעהיגען נערווען-סיסטעם; איהר מוזיקאלישער צענטר דארף זיך לאזען לייכט אויפרייצען אונטער דעם איינפלוס פון די אויסערליכע איינדריקע, וועלכע ווירקען אויפ'ן געהער און, לויט דעם אויבענערקלערטען מעכאניזם, אויך אויף די אנדערע חושים; איהר בעוועגונגס-צענטר דארף זיך אויסצייכענען מיט א בעזונדער פאלקאמענהייט, אום ער זאל קאנען קאמבינירען די סאמע איידעלסטע, די סאמע פינקטליכסטע און קאמפליצירטעסטע בעוועגונגען מיט די הענד-מוסקעלען, אומבייטענדיג זיי שנעל איינע נאך דער אנדערער.

די מעלות פון דעם פיאניסט בעשטימען זיך מיט דער איבער־געוויכט פון דעם אדער יענעם צענטער. אויב ביי איהם איז בעזונדער שטארק ענטוויקעלט דער בעוועגונגס־צענטר, וועט ער בעזיצען א גלענצענדע טעכניק, און וועט בייקומען אלע שוועריגקייטען, זיין שפיעלען אבער וועט מאכען דעם איינדריק פון א קאלטער קינסטלעריי אהן א ברעקעל נשמה. אויב ביי איהם איז, פערקעהרט, צוזאמען מיט דעם בעוועגונגס־צענטער ענטוויקעלט אויך דער צענטער פון געהער, וועט דאס שפיעלען זיין נישט נאר גלענצענד אין גר טעכניק, נאר אין איהם וועלען זיך אבשפיעגלען אויך פערשיעדענארטיגע, זיך שנעל ענדערנדע עמפפינדונגס־אימפולסען ד. ה. עס וועט זיין לעבעדיג און פול מיט געפיהל. א אונגעוועהנליך־הויך ענטוויקעל־טער צענטער פון די געהער־עמפפינדונגען, וועט אימשטאנד זיין אויסצוארבייטען שטארקערע, מעכטיגערע אימפולסען און זיי צו קאמבינירען אויף א גאנץ אנדער אופן; דאס איז בעטהאוועניס גרויסקייט. אויך אזא ענטוויקעלטער צענטער פון די געהער־עמפפינ־דונגען, צו וועלכען עס קומט נאך צו א גוט ענטוויקעלטער בעווע־גונגס־צענטער, בעשאפט דעם אינדיווידואום, וועלכער וועט זיין אי א קאמפאזיטארישער געניע, אי א אויסערגעוועהנליכער פיאניסט, ווי, צום ביישפיעל, מאצארט. אויב דער ערשטער צענטער איז נאך אלץ אזוי אונגעוועהנליך־הויך ענטוויקעלט, נאר דער אנדערער איז פון דעסטוועגען פארט העכער פון איהם, וועט אויסוואקסען פון איהם אזא קאמפאזיטאר, די ווערק פון וועלכען עס וועלען ערשט דאמאלס מאכען א פולען רושם אויפ'ן הערער, ווען זיי וועלען געשפיעלט ווערען פון איהם אליין, אדער ריכטיג אזוי ווי ער האט זיי אליין אויסגעפיהרט, ד. ה. זיך שטרענג האלטענדיג ביי דער אריגינאליטעט פון זיין בעוועגונגס־צענטר; אזא קאמפאזיטאר איז געווען שאפען, למשל. און ענדליך: אנ'אונגעוועהנליך ענטוויקעלטער בעוועגונגס־צענטער אים צוזאמענהאנג מיט א געהער־צענטר, וואס איז נאר עטוואס מעהר ענטוויקעלט פון דעם ביי א געוועהנליכען מענשען, גיט א וואונדערבארען פיאניסט און אנ'אויסגעצייכענטען מוזיקאלישען שפיע־לער, נאר זעהר א מיטעלמעסיגען קאמפאזיטאר, אט אזא ווי ליסט, למשל, וועלכען מ'רופט נישט ריכטיג אן מיט דעם טיטול געניע.

ווי ס'איז שוין אויבען ערקלערט געווארען, איז אט די גע־ניאליטעט געגרינדעט אויף דער אונגעוועהנליכער ענטוויקלונג פון

דעם בעוועגונגס-צענטער, ד. ה. אַלזאָ, אַז מ'נעהמט איהם אָן פאַר אַ בעוועגונגס-געניע. דער דאָזיגער צענטער אָבער געהער צו דעם רייסטע פון די ניעדריגע, נישט אויסשליעסליך-מענשליכע, און זיין העכערע ענטוויקלונג גיט נאָך נישט קיין רעכט אויף דעם טיטול געניע, ווייל מיט דעם טיטול בעצייכענט מען געוועהנליך די פאָלקאָמענהייט נאָר אין דעם געביט פון די אויסשליסליך מענשליכע צענטערן.

אַנ'אונגעוועהנליכען בעוועגונגס-צענטער געפינט מען ביי בעלי-חיים אויך; אַזוי, למשל, ווייזט די מאַלפּע אַזעלכע קונצשטיק אין שפּרינגען און קריכען, וועלכע נאָר געצעהלטע מענשען קאָנען נאָכמאַכען. ביי'ם מענשען אַליין אַפּילו איז אויך די אונגעוועהנליכע ענטוויקלונג פון די פערהעלטניסמעסיג ניעדריגע פעהיגקייט פערבונדען מיט אַ פאָלשטענדיגען בעוועגונגס-צענטער. מ'מוז, צום ביישפּיעל, בעזיצען אַ הויך-ענטוויקעלטען בעוועגונגס-צענטער אין די אונטערשטע אויסערליכע גליעדער, אום אַנ'אויסגעצייכענטער אייזלויפער (גליטשער) צו זיין. די זעלביגע פאָלקאָמענהייט, פערבונדען מיט אַ גוט ענטוויקעלטען צענטער פון די געהער-עמפּפינדונגען גיט אַרויס אַנ'אונגעוועהנליכען טענצער, און אויב די דערמאָהנטע פאָלקאָמענהייט וועט זיין פערבונדען נישט מיט דער גוטער ענטוויקלונג פון דעם געהער-צענטער, נאָר מיט אַ שטאַרק ענטוויקעלטען ווילענס-צענטער, ד. ה. מיט דעם עיקר עלעמענט פון מוט און אונערשראָקענהייט, און דערצו וועט נאָך צוקומען אַ גוט אַרבייטענדער פערשטאַנדס-צענטער, וועט אַרויסוואַקסען פון דעם מענשען אַ אויסגעצייכענטער רייטער. די הויכע ענטוויקלונג פון דעם בעוועגונגס-צענטער אין די אויבערשטע אויסערליכע גליעדער, גיט אויסער די אויבענאויסגערעכענטע נאָך אַ גאַנצע רייהע פערשיעדענע פעהיגקייטען, אָנהויבענדיג פון יענע הויכע צענטערן, וועלכע זענען ענטוויקעלט צוזאַמען מיט איהם און קאָנען איבערגעבען אימפּולסען. די קאָמבינאַציע פון די בעוועגונגס-צענטערן מיט דעם צענטער פון געהער (חוש השמיעה) גיט, ווי מיר האָבען שוין געזעהן אַ פּיאַניסט; די קאָמבינאַציע פון די ווילענס-צענטערן מיט דעם פערשטאַנדס-צענטער גיט אַרויס אַ קינסטלערישען פעכטער. עס בעקומט זיך אויף אַזאַ אופן אַ האַראַקטעריסטישער פּאַראַלעל צווישען דעם טענצער און פּיאַניסט פון איין זייט, און דעם רייטער און פעכטער — פון דער אַנדערער. רעדען פון אַ „געניאַלען" קלאַוויר-שפּיעלער איז

אַלזאָ נישט מעהר ריכטיג, ווי געבען דעם טיטול געניע אַ טענצער, אַ רייטער אָדער אַ פעכטער.

די פראַגע, וועלכע איך האָב דאָ בעריהרט, איז אונגעהייער ברייט; אום איהר צו בעהאַנדלען אויספיהרליך און גרינדליך, וואָלט מען געדאַרפט נישט קיין קאַפּיטעל, נאָר בענדער גאַנצע. מ'וואָלט געקאָנט אַזוי אָהן אַ סוף קאָמבינירען פערשידענע צענטערן און זעהן, וועלכע אויסשליסליכע פעהיגקייטען עס וואָלטען ענטשטאַנען דערפון. מיר לאָזען דאָס אָבער איבער דעם לעזער, וועלכען די איבענגעבראַכטע ביישפּיעלען האָבען גענוג פעראינטערעסירט. איך וויל דאָ איבערפלעכליך, נישט אויסשעפענדיג איהר אינגאַנצען, אָנריהרען נאָר איין פראַגע נאָך. וואָס וואָלט ווערען פון אַ מענשען מיט אַזעלכע אָרגאַנישע אָנלאַגען, ווי ליסט, ווען ער וואָלט געבוירען ווערען פריהער, איידער ס'איז ערפונדען געוואָרען דער ראָיאַל און בכלל אַזאַ אינסטרומענט, פון וועלכען מען קאָן אַרויסברענגען טענער מיט דער הילף פון האַנד-בעוועגונגען? דאַן וואָלט שוין נישט ענטשטעהן אַזאַ האַראַקטעריסטישע קאָמבינאַציע פון ביידע צענטערן, פון וועלכע איינער איז ענטוויקעלט אויסער געוועהנליך, און דער אַנדערער גוט. יעדערער פון זיי וואָלט זיך געאַרבייט פאַר-זיך, און אָנשטאָט ליסט'ן וואָלט זיך בעקומען אַ מענש, וואָס צייכענט זיך אויס מיט אַ סך קינסטלערישעס אין פערשידענע האַנד-אַרבייטען, אין שטריקען און פלעכטען, למשל, — און אפשר אויך אַ אויסגעצייכענטער קונצען-מאַכער; דערביי וואָלט ער זיין בעגאַבט מיט מוזיקאַלישע נייגונגען, וועלכע וואָלטען זיך אויסדריקען אין ליעבע צו'ם זינגען אָדער אין דעם פּראָבירען אָפט זינגען און אונטערפייפען. די טעטיגקייט אפילו פון אַזאַ פאָרנעהמען צענטר, וואָס שפּיעלט אַ בעדייטענדע ראָליע אין דער ענטשטעהונג פון אַ קלאַוויר-שפּיעלער און די העכסטע ענטוויקלונג פון וועלכען עס גיט אַרויס אַנ'אמת'ען געניע, אַ בעטהאָווען, למשל, — בלייבט פון דעסטוועגען פאָרט נאָר אַ אויטאָמאַטישע, נאָר אַ ריינעמאָציאָנעלע, און שטעהט ניעדריגער פון יעדער דענקענדער (קאָגניטאַציאָנעלער) טעטיגקייט. די טעטיגקייט ווידער פון דעם נאָך מעהר ניעדריגען, פון דעם בעוועגונגס-צענטר, קאָן בכלל נישט אַנערקענט ווערען פאַר קיין גייסטיגער, אויסשליסליך-מענשליכער טעטיגקייט, נאָר פאַר אַזעלכער, וואָס איז אייגענטימליך אַ סך אָרגאַניזמען אויך

אויסער דעם מענשען, און ערדרייכט ביי זיי זאגאר א הויכע שטופע פון פאלקאמענהייט.

X.

איצט וועלען מיר צוטרעטען מיט דער זעלביגער צוגליעדערונגס-מעטאדע צו דער ערשיינונג פון א פארבען-קינסטלער, פון א מאקארט, למשל. א מאלערישעס קונסט-ווערק, א בילד, איז אויך זעהר א צוזאמענגעזעצטע זאך; זיינע איינפאכע עלעמענטען קאנען זיך אויף די פערשידענסטע אופנים בעטייליגען אין דער ענטשטעהונג פון דער גאנצער ערשיינונג. אין דער אויסארבייטונג פון בילד ווערען קודם כל גענומען אין בעטראכט די פארבען, נאכהער די פארם און ענדליך איהר גייסטיגער אינהאלט—דאס טהעמא אדער די אידעע. אונזער צענטר פון די ליכטיגקייטס-עמפפינדונגען איז אזוי בעשאפען, אז די איינדריקע פון געוויסע פארבען און זייער צוזאמענשטעלונג נעהמט ער אויף אלס אנגענעמע, און די איינדריקע פון אנדערע פארבען—אלס אונאנגענעהמע. אויף וועלכע יסודות די דאזיגע פערשידענהייט אין דער סוביעקטיווער עמפפינדונג איז געבויט, קאן איך גענוי נישט ערקלערען. העלמהאלץ און בריוקע האבען וועגען דער פראגע פערעפענטליכט רייכע פארשונגען און האבען געמאכט זעהר וואהרשיינליך די הנחה, אז די סוביעקטיווע ווירקונג פון דער טאן-און פארבען-צוזאמענשטעלונג איז געגרינדעט אויף די געגענזייטיגע בעציהונגען, אין וועלכע עס שטעהען צווישען זיך די צאהל, ווייטקייט און פארם פון די טרייסלונגען אדער וועלען-בעוועגונגען, וועלכע רופען, וואהרשיינליך, ארויס אין אונזערע הושים די ענדערונגען, וואס מיר עמפפינדען אלס פארבען אדער טענער.

לויט דער מיינונג פון די דאזיגע גרויסע פארשער קומט אלזא פאר ביי אנגענעהמע אדער אונאנגענעהמע טאן- און פארבען-איינדריקע אן'אונבעוואוסטזיניגע קאנסטאטירונג פון איינפאכע אדער צוזאמענגעזעצטע אריטמעטישע און געאמעטרישע בעציהונגען צווישען די בעוועגונגען פונ'ם עטער און דער מאטעריע. ווי דאס זאל נישט זיין, פאר אונז איז גענוג דער פון ערפאהרונג גענומענער פאקט, אז

ס׳זענען פערהאן אנגענעהמע און נישט קיין אנגענעהמע פארבען און פארבען־צוזאמענשטעלונגען. אנ׳אונגעוועהנליך ענטוויקעלטער חוש הראיה מאכט דעם מענשען פעהיג, ערשטענס, זעהר שטארק אויפצונעהמען די פארבען־עמפפינדונגען, ד. ה. בעזונדער שטארק צו פיהלען די אנגענעמליכקייט פון הארמאנישער פארבען־צוזאמענשטעלונג און די אבנייגונג צו נישט קיין הארמאנישער צוזאמענשטעלונג, און צווייטענס, צו געפינען אזעלכע פארבען און פארבען־צוזאמענשטעלונגען, וועלכע מאכען א בעזונדער אנגענעמען איינדריק. דער צענטר, וועלכער שפיעלט דא די הויפט־ראליע, געהער, ווי אלע צענטערן פון די אויסערליכע חושים, צו די נידריגע מארך־צענטערן. ער שטעלט נישט פאר מיט זיך קיין אויסשליסליך מענשליכע אייגענטום, נאר פערשפרייט זיך אויך אויף אלע בעלי־חיים, אויף די סאמע נידריגסטע זאגאר. מיר קאנען אננעהמען, אז איהם בעזיצען א מאסע פויגעל, פליעגען און זאגאר ווייכ־קערפערדיגע בעלי־חיים, ווארום אנדערש וואלט נישט זיין מיט וואס צו ערקלערען, פון וואנען עס נעהמען זיך צו זיי אזעלכע שענע פארבען.

פון דארווינ׳ען און זענען כמעט אלע איינשטימיג אין דעם, אז די שענע פארבען פון פערשיעדענע בעלי־חיים שטאמען פון דער געשלעכטליכער צופאסונג, ד. ה. דערפון, וואס די שען־געפארבטע ווזענס האבען געהאט מעהר ערפאלג ביי די אינדיווידואומען פון דעם צווייטען געשלעכט, אזוי אז עס וואלט שוין זיין אונמעגליך נישט אנצוערקענען ביי די ווזענס קיין עמפפינדליכקייט פאר דער ווירקונג פון שענע פארבען און פון א שענער פארבען־צוזאמענשטעלונג.

די עמפפינדליכקייט אין דער בעציהונג צו פארבען און די אנגענעמליכקייט, וואס דער מענש פיהלט, זעהענדיג שענע פארבען, שטעלען אלזא דעם מענשען אין איין רייהע מיט דעם קוקו אדער מיט דער וואסער־אנעמאנע. די ענטוויקלונג פון דעם ליכט־עמפפינדונגס־צענטר אליין פאר זיך איז אימשטאנד ארויסצוברענגען נאר די איינציגע פעהיגקייט: די פעהיגקייט אויסצוארבייטען שענע, אויבערפלעכליכע שטוב־פערציערונגען, ווי דעקען, טאפעטען א. א. ח. אין א שענער פארבען־צוזאמענשטעלונג. די אייגענטליכע בילדער, וועלכע ווערן געארבייט מיט דער הילף פון דעם צענטר, מאכען אויף אונז, אין בעסטען פאל, דעם איינדריק פון נישט־קשה׳דיגע אריענטאלישע דיוואנען. זיי שטעהען אבער נידריגער פון יענע בנוגע צו זייער קינסט־

לערישען ווערט, ווייל יענע זענען פאַלקאָמענער אין זייער אַרט.

דער צווייטער יסוד, וועלכער איז אונבעדינגט נויטיג פאַר אַ בילד, איז די פאָרם. דער קינסטלער שטרעבט אונז איבערצוגעבען מיט זיין בילד די אויסערליכע ערשיינונג פון די געגענשטאַנדען. די מיטלען מיט וועלכע די מאַלעריי בענוצט זיך, אום צו עררייכען דעם ציעל, זענען: די צייכנונג און די פאַרבען. (געוועהנליך, האַלט איך מיר דאָ ביי דעם אונטערשייד, נאָר צוליעב דער בעקוועמליכקייט; וואָרום אין גרונד גענומען איז דאָס, וואָס מיר רופען צייכנונג, אויך נישט מעהר, ווי אַ פאַרבען-ווירקונג; די צייכנונג גיט אונז איבער דעם געגענשטאַנד אויך נאָר אַ דאַנק דעם געגענזאַץ צווישען די שטופען פון דער ליכטשטאַרקייט אָדער פון די פאַרבען, אַמ מעהרסטען טייל צווישען שוואַרץ און ווייס). אין דער ווירקליכקייט זעהען מיר אַלע געגענשטאַנדען אין פערשיעדענער גרויס, פאָרם און בעלייכטונג, אָבהענגיג פון זייער לאַגע אים רוים, ד. ה. פון דעם, אויף וויפיעל זיי זענען אָבגערוקט פון אונז און איינער פון אַנדערן; פון דעם, וואָס'ער פלאַץ זיי פערנעהמען איבער אונז, אונטער אונז אָדער אָן אַ זייט פון אונז; איין און דער זעלביגער באַלל (קוגעל) זעהט אונז אויס גרויס, געפינענדיג זיך נאָהנט פון אונז, און קליין, ווען ער ליעגט אונז פון דערווייטען. היינט, ווען ער איז בעלויכטען ווי געהעריג איז, זעהען מיר אַ גאַנצע העלפט פון איהם; ביי אַנאַנדערע בעלייכטונג אָבער זעהען מיר נאָר אַ גרעסערע אָדער אַ קלענערע שטיקעל פון איהם; אַז דער באַלל איז קיילעכדיג דערוויסען מיר זיך נישט גלייך, נאָר דערפאַר, וואָס דער גרעסטער טייל פון איהם, וועלכער ליעגט נעהנטער צו אונז, איז אַנדערש בעלויכטען און אַנדערש בעפאַרבט פון די איבריגע טיילען. נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס די אָבבילדונג פון דעם באַלל, וועלכע מיר האָבען אויף דער נעצהויט פון אונזערע אויגען, איז אין יעדער לאַגע אַנדערש, שרייבען מיר עס פונדעסטוועגען פאָרט צו איין און דעם זעלביגען באַלל, אַלץ איינס, צי ער שטעלט זיך אונז פאָר גרויס פון-דער-נאָהנטען, צי קליין פון דער ווייטען; צי מיר זעהען אַ גאַנצע העלפט פון איהם, צי נאָר אַ שטיק; צי ער ווייזט זיך אונז אויס בעלויכטען פון פאָרנט, אינמיטען ליכטיגער און ביי די זייטען דונקעלער, צי בעלויכטען פון הינטען, אינמיטען דונקעלער און ביי די זייטען ליכטיגער. פונאַנדערנעהמען די בילדער, ד. ה. די

איינדריקע פון דער נעץ-הויט, האָבען מיר זיך אויסגעלעהרנט פון דער ערפאַהרונג, וואָס מיר האָבען בעקומען מיט דער הילף פון אונזערע אַנדערע חושים און דעם פערשטאַנד.

אין דער ווירקליכקייט זעהען מיר נאָר אויבערפלעכליכע בילדער, אויסגעשפרייט אויף איין גלייכען שטח, וואָס די טיילען זייערע זענען פערשידען איינער פון אַנדערן אין דער גרויס, אין די פאַרבען און אין דער ליכטיגקייטס-מאָס. נאָר פון דער ערפאַהרונג דערוויסען מיר זיך, אַז צוזאַמען מיט דעם דאָזיגען אונטערשיד אין דער גרויס, אין די פאַרבען און אין דער בעלייכטונג געהט מיט פאַראַלעל נאָך אַ אונטערשיד אין דער ווייטקייט; אַז די געגענשטאַנדען, וועלכע מיר זעהען ליעגענדיג אויף איין גלייכען שטח, ליעגען נאָר אין דער אמת'ן אויף פערשידענע אויבערפלעכען. אום זיך צו דערוויסען, אַז דאָס פלאַכע בילד מיט דער קיילעכדיגער פאָרם, וואָס איז בעליכטען אינמיטען אַנדערש, ווי ביי די זייטען, איז אַ באַלל, האָבען מיר געמוזט אַמאָל אַזאַ בילד אַרומטאַפּען און איצט זיך דערמאָהנען די בעוועגונגען, וואָס די האַנד האָט דאַן געמאַכט, אום אָנצוטאַפּען די אויבערשטע פלעכע פון דעם געגענשטאַנד. דאָס מוסקעל-געפיהל מוז קומען צו הילף אונזער חוש הראיה און אויספילען זיינע אָנווייזונגען. דאָס זעלבע אויך האָבען מיר, אום צו וויסען, אַז דאָס הויז, וועלכעס זעהט אונז אויס קליין און פערשוואומען, איז אין דער ווירקליכקייט גרויס, נאָר ווייט פון אונז, געמוזט דורכגעהן אַמאָל דעם וועג, וואָס פיהרט צו אַזאַ קליינעם און פערשוואומענעם אָביעקט, און איצט זיך דערמאָהנען, וועלכע בעוועגונגען אונזערע פיס האָבען דאַמאָלס געדאַרפט מאַכען, אום אַז דער קלייניקער און פערשוואומענער אָביעקט זאָל פערוואַנדעלט ווערען אין אַ גרויסען און שאַרף-בעגרענעצטען.

די מאַלעריי שטרעבט איבערצוגעבען די געגענשטאַנדען נישט אַזוי ווי זיי זענען אין דער ווירקליכקייט, נאָר אַזוי ווי זיי שפיעגלען זיך אָב אויף אונזער נעץ-הויט, ד. ה. אין דער גרויס און אין דער בעלייכטונג, אין וועלכער זיי שטעלען זיך אונז פאָר, און אויב דאָס אַלץ איז ריכטיג איבערגעגעבען, ערקלערן מיר זיך שוין, לויט דער אַלטער געוואָהנהייט, די דאָזיגע פלאַכע אָבבילדונגען, אַלץ איינס ווי מיר ערקלערן זיך געוועהנליך די פלאַכע אָבבילדונגען אויף אונזער נעץ-הויט, ד. ה. מיר זעהען אין אַ נישט שאַרף געצייכענטען

קליינעם פינטעל א גרויס הויז, און האטש דאס בילד געפינט זיך נאהנט פון אונז, זעהט אויס דאס הויז ווייט פון אונז, און נישט קוקענדיג אויף דעם, וואס דאס הויז ליעגט צוזאמען מיט נאך אנדערע געמאלטע געגענשטאנדען אויף דער זעלביגער ליינווענד־פלעכע, זעהט עס אויס א סך ווייטער פון אונז, ווי די בוימער און יענע אנדערע געגענשטאנדען, וואס געפינען זיך אינ'ם פאדער־גרונד.

די ערקלערונגס־ארבייט קומט פאר געוועהנליך נישט אין אויג, נאר אין די העכערע צענטערן, אין די צענטערן פון זכרון און פערשטאנד, וועלכע ווערן נאר אנגערעגט דורך די איינדריקע פון דעם חוש הראיה.

אום ארויסצורופען א בילד אין אונזער בעוואוסטזיין, מוז אלזא דער קינסטלער אויסארבייטען אייגענטליך נאר איין סימן, מעג עס זיין די צייכנונג פון א געגענשטאנד אדער די ליכט־איינדריקע פון איהם. די איבריגע סמנים גיט שוין צו דער זכרון אויטאמאטיש, ווייל ער איז געוואהנט צו זעהען זיי שטענדיג צוזאמען מיט דעם סמן. דעריבער דאכט זיך אונז אפט, אז מיר זעהען אויפ'ן בילד אזעלכע זאכען, וועלכע הויבען גאר נישט אן צו זיין אויפ'ן ליינווענד און וועלכע אונזער אויג האט דעריבער גארנישט געקענט אויפנעהמען. זיי גיעבען צו אונזערע מארך־צענטערן, זעלבסטשטענדיג ענטוויקלענדיג די רמזים, וועלכע דער מאלער האט יעדענפאלס אריינגעלעגט אין זיין בילד.

איך וועל דאס ערקלערן מיט איין איינציגען ביישפיעל. אונז דאכט זיך, אז מיר זעהען אויפ'ן בילד די איינצעלנע האר פון א בארד אדער די איינצעלנע בלעטער פון א בוים. דער מאלער אבער האט געמאלט נישט קיין האר און נישט קיין בלעטער, נאר א געוויסע ווירקונג פון ליכטיגקייט אויף א אונרעגעלמעסיגען ברוינעם אדער גרינעם שטח; נאר אזוי ווי מיר בעאבאכטען אפט די דאזיגע ליכט־ווירקונג אויף בערד און שפיצען פון בוימער און די ערפאהרונג האט אונז געוויזען, אז דערצו איז נויטווענדיג האר און בלעטער, זעצט זיי שוין אונזער זכרון צו אויך אויפ'ן בילד, האטש זיי זענען גאר דארט איינגאנצען נישט פערהאן; אונזערע מארך־צענטערן זעהען דארט אלזא עטוואס אזעלכעס, וואס אונזערע אויגען זעהען גארנישט.

די קונסט פון דעם מאָלער בעשטעהט אין דעם, אויסצוגעפינען די אייגענטימליכע סמנים פון די געגענשטאַנדען און זיי אויסצואַרבייטען אין דער פאָרם, אין וועלכער עס עמפּפינדעט זיי ווירקליך אונזער נעץ-הויט. ער קען איבערגעבען אַלע סמנים אָדער נאָר עטליכע פון זיי, יעדענפאַלס אָבער מוזען זיי זיין די וויכטיגסטע, די אייגענטימליכסטע. די איינפאַכע צייכנונג פון אַ געגענשטאַנד רופט אַרויס אין זכרון נאָר איין סמן זיינעם, זיינע גרענעצען, און פאָדערט דעריבער זעהר אַ בעדייטענדע הילף פון די מאַרך-צענטערן, אום אַרויסצוברענגען אַ גאַנצע פאָרשטעלונג וועגען דעם געגענשטאַנד. די פּערספּעקטיווישע צייכנונג (פון דער וייטען) פון אַ געגענשטאַנד גיט אונז שוין יאָ אַ פאָרשטעלונג פון זיינע פערהעלטניסע אים רוים, ווייל מיר געפינען אין איהם די כלומר׳שטע אונטערשיידען אין דער גרויס, וועלכע מיר בעמערקען אין דער ווירקליכקייט. די שאַטירטע צייכנונג גיט צו דעם געגענשטאַנד נאָך איין סמן, דעם אונטערשייד אין דער בעלייכטונג, וועלכע מאַכען אונז אין דער ווירקליכקייט לייכטער אָבצושאַצען די גרויס און די ווייטקייט פונ׳ם געגענשטאַנד, און ממילא אויך צו דערקענען זיין כאַראַקטער. די פאַרבען ענדליך גיבען אונז דעם לעצטען סמן, וועלכען עס קען בכלל אויפנעהמען דער חוש הראיה.

אַ ריכטיג געמאָלטעס בילד, וואָס גיט איבער פּינקטליך די צייכנונג, די פּערספּעקטיווע, די בעלייכטונג און די פאַרבען פון דעם געגענשטאַנד, מאַכט אויפ׳ן אויג פונקט דעם זעלבּיגען איינדריק, וואָס דער געגענשטאַנד אַליין, אַזוי אַז די הויכע צענטערן איז אַמאָל אונמעגליך אונטערצושיידען דעם איינדריק, וואָס עס מאַכען אויף די אויגען די געגענשטאַנדען אַליין, פון דעם, וועלכען עס מאַכט אויף זיי זייער בילד. די אַרבייט פונ׳ם קינסטלער בעשטעהט אין דער פּינקטליכער אַנאַליזע פון זיינע פאָרשטעלונגען, אין וועלכע ער דאַרף וויסען אָבצוזונדערן דעם אַנטייל פון די העכערע צענטערן פון דעם אַנטייל, וואָס עס האָט אין זיי גענומען דער חוש הראיה.

אום צו בלייבען ביי דעם פריהערדיגען ביישפּיעל הייסט עס אַזוי: ווען ער זעהט בלעטער פון אַ בוים, דאַרף ער אַנאַליזירען די פאָרשטעלונג און בעמערקען, אַז אין דער ווירקליכקייט זעהט ער דאָ נישט קיין בלעטער, נאָר דעם אייגענאַרטיג בעלויכטענעם, אונרעגעלמעסיגען גרינעם שטח, וועלכער ווערט פערוואַנדעלט אין

איינצעלנע בלעטער, נאר א האנק דעם זכרון זיינעם; ער דארף דעריבער מאלען נישט די בלעטער, וועלכע ער שטעלט זיך פאר, און וועלכע ער זעהט גארנישט אין דער ווירקליכקייט, נאר די אייגענארטיגע בעלייכטונג פון דעם גרינעם שטח, וועלכען זיין אויג האט ווירקליך אויפגענומען.

א אונוויסענדער מענש האט קיין שום השגה נישט דערפון, ווי פערשיעדען סאיז דאס, וואס אונזער אויג זעהט אין דער ווירקליכקייט, פון דעם, וואס מיר שטעלען זיך פאר, ווען מיר עמפפינדען א בעשטימטען איינדריק מיט דער הילף פון אונזער חוש הראיה. דער קינסטלער אבער מוז אינגאנצען זיך אבזאגען פון דער פארשטעלונג און זיך האלטען בלויז ביי דעם איינדריק, וואס האט אט די פארשטעלונג ארויסגערופען. די דאזיגע אנאליזע מאכט זיך אונבעוואוסטזיניג. זי איז פערבונדען מיט דער פעהיגקייט, אריינצוברענגען לעבען אין די מוסקעלן, וועלכע קומען אין בעוועגונג בשעת'ן צייכנען און מאלען, דורך די ליכט-עמפפינדונגס-צענטערן, אינגאנצען אהן דער אריינמישונג פון די העכערע צענטערן, די פון זכרון און פון פערשטאנד.

די האנד קאן אלזא צייכנען נאר דאס, וואס דער ליכט-עמפפינדונגס-צענטער האט זיי ווירקליך עמפפונדען, ד. ה. דאס, וואס מיר זעהען, און נישט יענע צוזעצונגען, וועלכע שטאמען פון די העכערע צענטערן. די דירעקטע פערבינדונג צווישען זעה- און בעוועגונגס-צענטערן, וועלכע איז דער ארגאנישער יסוד פון יעדען קינסטלערישען טאלאנט, שליעסט נישט אויס די בעטייליגונג פון די העכערע מארך-צענטערן. די העכערע צענטערן קלויבען אויס דאס, וואס איז נויטיג, פון דעם איינדריק, וואס דער געגענשטאנד מאכט אויף דעם זעה-צענטער; זיי לאזען אבער פון איהם נאר עטליכע, עלעמענטארע טיילען, וועלכע ווערן דערנאך אבגעמאלט מיט דער הילף פון די מוסקעל-בעוועגונגען, דאן ווען די נישט-וויכטיגע טיילען ווערן מעהר אדער וועניגער איגנארירט. אין א סך פעלען דרוקט דער קינסטלער ארויס אין אונז די פארשטעלונג פון א געוויסען געגענשטאנד מיט דער הילף פון איין סמן, איין שטריך, איין ליכט-ווירקונג און דאס הייבט אויף דעם קינסטלער'ס ארבייט ביז צו דער מדרגה פון א גייסטיגער טעטיגקייט און שטעלט איהר העכער פון א געוועהנליכער פאטאגראפיע.

נאך דעם אלעמען אבער שטעהט די דאזיגע טעטיגקייט פארט זעהר ניעדריג; זי שטעהט אין א גאנץ קליינער בעציהונג מיט די העכערע צענטערן און ווענדעט זיך נישט צו זיי. דער רעזולטאט איהרער איז א קונסט-ווערק, די איינציגע מעלה פון וועלכען ס'איז דער אמת; דאס איז אבער א אמת נישט קיין אינטערעסאנטער, אזא, וואס רעגט אין קיין הינזיכט נישט אויף אונזער גייסט. א אינדיווידואום, וואס בעזיצט די פעהיגקייט איבערצוגעבען זיינע זעה-עמפפינדונגען אין זייער ריינער געשטאלט, אהן דער אריינמישונג פון יענע ענדערונגען און צוזעצונגען, וואס שטאמען פון זכרון און פערשטאנד, וועט שען צייכנען מיט א בלייפעדער אדער, אויב ביי איהם איז ענטוויקעלט די פארבען-עמפפינדונג, מאלען מיט פארבען די טויטע נאטור. ער וועט זיין א קלאסישער קינסטלער אין דער שילדערונג פון אויסטערן און טריאומפירען מיט זיינע געמאלטע קופערנע קעסלען; ווייטער פון דעם אבער וועט ער נישט געהן.

XI.

איצט קומען מיר צו צו דעם דריטען עלעמענט, וועלכען מ'דארף נעהמען אין אכט ביים בעטראכטען א בילד, — צו זיין גייסטיגען אינהאלט, ד. ה. צו דעם סיזשעט אדער צו דער אידעע, וואס דאס בילד פערקערפערט. אט די זעלביגע פעהיגקייט צום אנאליזירען, וועלכע גיט דעם קינסטלער די מעגליכקייט צו בעמערקען דעם אונטערשיעד צווישען דער ווירקליכער אפטישער ערשיינונג פון דעם געגענשטאנד און זיין פסיכישען בילד, ארויסצוהאפען און איבערצוגעבען די גרונד-עלעמענטען פון יענער ערשיינונג, — די זעלביגע פעהיגקייט, ביי א נאך מעהר שטארקער ענטוויקלונג, ערלויבט איהם אויסצוהאלטען אין זכרון די ווירקליכע אפטישע ערשיינונגען אויך פון געשעהענישען און זיי איבערצוגעבען. אט אלץ איינס, ווי מיר זעהען נישט די קיילעכדיגקייט פון א באלל, אזוי זעהען מיר נישט קיין בעוועגונגען און קיין גייסטיגע שטימונגען. אין דעם ערשטען פאל זעהען מיר אין דער ווירקליכקייט נאר א הארק-

טערִיסטִיש בעלִיכטענעם פלאַכען קרײַז, און אינ׳ם צווײטען — אַ רײַהע בילדער, וואָס פאָלגען נאָך אײנס דאָס אַנדערע, אָדער אַ געווִיסע לאַגע פון די געזיכטס-מוסקעלן, פון די גליעדער און פון קערפּער.

די ערפאַהרונג אָבער האָט אונז אויסגעלערנט, אַז אַ פלאַכער קרײַז, ווען ער איז אין אַ געווִיסער אַרט בעלִיכטען, בעדײַטעט אַ באַלל (קוגעל), און אַזוי אויך ווײסען מיר פון ערפאַהרונג, אַז אַ רײַהע גלײַכע בילדער, וואָס ערשײַנען אײנס נאָך דאָס אַנדערע אויף אונזער נעצהויט און לאָזען זיך דײַטליך אונטערשײדען, נאָר אַ דאַנק די בעוועגונגען פון אונזערע אויגען און האַלזמוסקעלן, — אַז די בילדער זענען די בעוועגונגען פון געזעהענעם געגענשטאַנד, און גערונצעלטע ברעמען מיט פערמאַכטע פויסטען בײַ אַ מענשען זענען אַ אויסדריק פון צאָרן און כעס.

דער מאָלער האַפּט אַרוים יענעם אָפּטישען סמן, וועלכער דריקט אוים, צום בײַשפּיעל, כעס, פרײד, שמערץ אָדער פערגניגען און ריכטיג אָבבילדענדיג איהם, רופט ער אַרוים אין אונז די פאָרשטעלונג, אַז ער האָט אָבגעמאָלט די שטימונגען אַלײן, וועלכע קענען גאָר אין דער ווירקליכקײַט נישט געמאָלט ווערן.

פון דעם אַלעמען, וואָס מיר האָבען שוין דאָ געזאָגט, קען מען אַרויסדרינגען די גרענעצען פון דער מאָלערײַ-קונסט. די דאָזיגע קונסט איז קודם כל אַ היסטאָרישע, ד. ה. זי איז אימשטאַנד צו שילדערן נאָר יענע געשעהענישען, וועלכע מיר האָבען שוין געזעהען אַמאָל אין דער אָדער אין אַ ענליכער פאָרם, ד. ה. אַזעלכע, וועלכע בעזיצען די אונז-בעקאַנטע סמנים. אויב דער מאָלער וואָלט אונז אָבגעמאָלט אַזעלכע געשעהענישען, וועלכע זענען אונז פאָלשטענדיג פרעמד, וואָלטען מיר געהאַט פאַר זיך אַזאַ אָפּטישע ערשײַנונג, וועלכער מיר וואָלטען גאָרנישט אימשטאַנד זײַן זיך צו צו ערקלערן. אונזער נעצהויט וואָלט געקריגען אַזעלכע אײַנדריקע, צו וועלכע דער זכרון און דער פערשטאַנד וואָלטען גאָרנישט קענען געבען, און דאָס בילד וואָלט בלײַבען בלויז אַ עמפּפינדליכער אײַנדריק, וועלכער רופט נישט אַרוים קײן שום פאָרשטעלונג, — יענע פאָרשטעלונג, וועלכע דער קינסטלער איז נישט אימשטאַנד צו בעשאַפען מיט זײַן קונסט. ער קען זי נאָר אַרויסרופען אין אונז, און אונזער אײגענער גײַסט דאַרף זי אויסאַרבײטען אויף דעם יסוד פון די רמזים, וואָס דער קינסטלער האָט אָנגעגעבען אינ׳ם בילד.

און נאָך וואָס: די מאַלעריי־קונסט איז נישט אימשטאַנד איבערצוגעבען בעזונדערע גייסטיגע פּראָצעסען; זי איז נישט אימשטאַנד אויסצודריקען, למשל, אַזאַ מין געדאַנק: „איך בין נישט צופריעדען דערמיט, ווי איך האָב פערבראַכט די לעצטע צעהן יאָהר, און בעזונדער נישט צופריעדען בין איך פון דער פּראָפעסיע, וואָס איך האָב זיך אויסגעקליבען". זי קען נאָר דעם אַלגעמיינעם געפיהל אויסדריקען: „איך בין נישט צופריעדען". פאַרוואָס? ווייל די אונצופריעדענהייט אין אַלגעמיין האַראַקטעריזירט זיך מיט אויסערליכע סמנים, מיט אַ בעשטימטען געזיכטס־אויסדריק, מיט אַ בעשטימטער פּאָזע, דאַן ווען די אונצופריעדענהייט מיט דער פּראָפעסיע אָדער מיט אַ בעשטימטען פעריאָד פון לעבען צייכענט זיך נישט אויס מיט קיינע בעזונדערע, נאָר איהם אַליין אייגענטימליכע אָפּטישע סמנים.

מיט די דאָזיגע גרענעצען פון דער מאָלעריי איז פערבונדען אויך דאָס, וואָס די דאָזיגע קונסט איז אַ ריין עמאָציאָנעלע און קען קיינמאָל נישט זיין קיין קאָגניטאַציאָנעלע. עטוואָס אַזוינס וואָס איז אינגאַנצען ניי, וואָס איז ריין פערזענליך און נישט פערבונדען מיט קיין בעקאַנטע זאַך — איז פאַר איהר נישט צוגענגליך. די געניאַליטעט פונ'ם מאָלער דריקט זיך אַלזאָ אויס, ערשטענס, אין דעם, וואָס זי געפינט זאָגאַר אין די סאַמע פערוויקעלטסטע ערשיינונגען יענע אָפּטישע סמנים, וועלכע זענען אייגענטימליך נאָר זיי אַליין און נישט קיין אַנדערע און וועלכע פאָדערן זעהר אַ טיעפע און אַיידעלע אַנאַליזע; צווייטענס, אין דעם, וואָס זי איז אימשטאַנד מיט דער גרעסטער פּינקטליכקייט איבערצוגעבען די אַרויסגעהאַפּטע סמנים, און, דריטענס, אין דעם, וואָס זי קלייבט אויס פאַר דעם געגענשטאַנד פון איהר שילדערונג אַ וויכטיגע געשעהעניש.

דאָס בלויזע טאַלאַנט אָדער גאָר די טאַלאַנטלאָזיגקייט וועט זיך קיינמאָל נישט פערגלייכען מיט דער געניאַליטעט, ווענינסטענס אין די ערשטע צוויי פונקטען, ווייל זיי זענען נישט אימשטאַנד פונאַנדערצונעהמען די ערשיינונגען, אַרויסצוהאַפּען פון זיי די וויכטיגסטע אָפּטישע סמנים און זיי ווידער דערנאָך האַראַקטעריסטיש איבערצוגעבען; אַלץ, וואָס זיי קענען, איז נאָר דאָס: נאָכאַהמען די מאָלערישע ערשיינונגס־אַנאַליזע פון דער געניאַליטעט.

מיר זעהען אַלזאָ, אַז די מאָלערישע געניאַליטעט איז צוזאַמענ־

געזעצט פון די דאָזיגע איינפאַכע יסודות: אַ זין אָדער אַ חוש פאַר פאַרבען; די פעהיגקייט אָבצוטיילען אין אַ ערשיינונג דאָס, וואָס די אויגען זעהען ווירקליך, דערפון, וואָס עס גיט צו די גייסטיגע טעטיגקייט, און ענדליך די פעהיגקייט פונאַנדערצוגעהמען אַ קאָמפּליצירטע ערשיינונג און אַרויסצוכאַפּען פון איהר די נאָר איהר אַליין אייגענטימליכע זיכטבאַרע (אָפּטישע) סמנים, וועלכע גיבען די מעגליכקייט זיי גלייך און ריכטיג צו ערקלערן. די ביידע ערשטע פעהיגקייטען זענען נידריגע און אויטאָמאַטישע; דאָס בעזיצען זיי גיט קיין שום רעכט נישט אויף דעם טיטול „געניע". די דריטע דאַגעגען פאָדערט שוין דעם אַנטייל פון די הויכע צענטערן און מאַכט נויטווענדיג אַ נייע, זעלבסטשטענדיגע טעטיגקייט, — די טעטיגקייט פון אויסגעפינען די האַראַקטעריסטישע אָפּטישע סמנים, וועלכע זענען ביז אַהער פון קיינעם נישט בעמערקט געוואָרען. די אַלע דריי פעהיגקייטען זענען נישט שטענדיג פעראייניגט און ענטוויקעלט אין דער זעלביגער מאָס; און די פיזיאָנאָמיע פון דער קינסטלערישער געניאַליטעט איז אָבהענגיג דערפון, וועלכע פון די דריי פעהיגקייטען ס'איז מעהר און שטאַרקער ענטוויקעלט. אַנאַליטישע פעהיגקייט, גענויאיגקייט און פאַרבען-זין אין אַ כמעט גלייכער פאָלקאָמענהייט גיבען אַ ראַפאַעל; אַ דאַנק די דאָזיגע פעהיגקייטען שאַפט מען אַ סיקסטינישע מאַדאָננע, וועלכע גיט איבער די סאַמע וויכטיגסטע און אַממעהרסטען האַראַקטעריסטישע שטריכען פון יענער ערשיינונג, וועלכע רופט אַרויס אין'ם מאַנספערזאָן (אין דער פרוי ווייניג, און אין דעם האַלב-ענטוויקעלטען אינדיווידואום גאָרניט) די מעכטיגסטע עמאָציעס, די עמאָציעס פון פאָלקאָמענער שענקייט און ריינער ווייבליכקייט; וועלכע רעגט אויף זיינע געשלעכטס-צענטערן און בעפריעדיגט זיינע געירשה'נטע נייגונגען צו מיסטיציזם; דערצו נאָך מאַכען די צייכנונג און די פאַרבען דעם איינדריק פון אמת און איהר פאַרבענשטימונג, ד. ה. איהר פאַרבענצוזאַמענשטעלונג ווירקט זעהר אָנגענעהם אויף דעם חוש הראיה.

מורילל און וועלאַסקעץ בעזיצען אויך אַזוי פיעל אַנגענעהמעס אין זייער פאַרבענשטימונג און נאָך מעהר אָפּטישען אמת, און פונדעסטוועגען רופען זיי פאָרט נישט אַרויס אין אונז יענע עמאָציעס, ווייל דער אינהאַלט פון זייערע בעדייטענדסטע ווערק ווענדעט זיך נישט צו אַזעלכע צוויי מעכטיגע געפיהלען, ווי עס

זענען דער געשלעכטס-אינסטינקט און די נייגונג צו מיסטיציזם, נאָר צו איינעם פון די ביידע, אָדער צו דער איינפאַכער נייגעריגקייט, צו דעם מעהר אָדער ווייניגער איבערפלעכליכען אַנטייל אין וועלכער ס'איז מענשליכער געשעהעניש. (איך רעד נישט דאָ וועגען מורילאָ'ס מאַדאָנע'ס, ווייל איך רעכען זיי נישט פאַר זיינע בעסטע שעפפונגען, נאָר וועגען זיינע עפּישע בילדער אין דער קאַרידאַד.*) פאַרבענרייץ אין דער פעראייניגונג מיט ווייניגער אמת און דער פעהיגקייט אַרויסצורופען נישט קיין אַלגעמיין-מענשליכע, נאָר נאַציאָנאַלע עמאָציעס, גיעבען אַזאַ קינסטלער, ווי פּאַאָלאָ וועראָנעזע; אמת און אַ בעדייטענדער אינהאַלט אָהן אַ בעזונדער פאַרבענשענהייט גיעבען אַ קאָרנעליע אָדער אַ פייערבאַך. קוים פעהלט די העכסטע קינסטלערישע פעהיגקייט, ד. ה. די פעהיגקייט איבערצוגעבען די כאַראַקטעריסטישסטע, אינערליכסטע שטריכען פון בעדייטענדע ערשיינונגען און געשעהענישען, נאָר ס'איז פונדעסטוועגען פאָרט פערהאַן אָפּטישער אמת און אַ אויסערגעוועהנליכער פאַרבען-זין, קומט אַרויס אַ קינסטלער פון דעם סאָרט ווי מייסאָניע אָדער גאָנדעקוטער. זיי שאַפען עטוואָס אַזוינס, וואָס איז איבעראַשענדשען, זיי רופען אָבער קיינמאָל נישט אַרויס קיין טיעפע עמאָציעס; די דאָזיגע קינסטלער קען מען שוין נישט אָנרופען מיט דעם טיטול געניע. אַ שטאַרקע איבערגעוויכט פון דער פעהיגקייט ריכטיג צו זעהען און איבערצוגעבען געגענשטאַנדען, ביי אַ נישט-וויכטיגער אָדער אינגאַנצען פעהלענדער ענטוויקלונג פון דער העכערער אַנאַליזירונגס-פעהיגקייט און פון פאַרבען-רייץ, גיעט אַ קורבע, די בילדער פון וועלכען עס וואָלטען נישט פערדיענט קיין אויפמערקזאַמקייט נישט צוליעב זייערע פאַרבען און נישט צוליעב זייער אינהאַלט, ווען זיי וואָלטען נישט זיין אויף אַזוי פיעל אָפּטיש אמת, ווען זיי וואָלטען נישט אַרויסרופען אינם צושויער קיין פאָלקאָמענע איללוזיע.

דאָ קומען מיר שוין צו כמעט ביז דער פאָטאָגראַפיע, מיט דעם קליינעם אונטערשיעד נאָר, וואָס די פאָטאָגראַפיע גיט איבער אַלע אָפּטישע סמנים פונ'ם געגענשטאַנד — ביז זיין פאַרב —, ווערענד קורבע מיט זיינע העכערע צענטערן פערהאַלט דאָס בילד ביי זיין אונבעוואוסטזיניגען איבערגאַנג פון דער נעצהויט צו דער

*) אַ שפּיטאָל מיט אַ בילדער-גאַלעריע אין שפּאַניען.

צייכנענדער האַנד, פערניכטענדיג דערביי געוויסע ניט וויכטיגע שטריכען און איבערגעבענדיג נאָר די סאַמע האַראַקטעריסטישסטע סמנים. דער בלויזער פאַרבענזין אַליין, ענדליך, גיט אַ מאַקאַרט, וועלכער קען צוזאַמענשטעלען אַנגענעהמע פאַרבען איינע נעבען דער אַנדערער, אָט אַזוי ווי דער אויסטראַלישער קראַגען־פויגעל קען צוזאַמענלעגען זיינע פעדערן, וועלכער אָבער בעזיצט נישט די פעהיגקייט נישט אָפּטישריכטיג אַרויסצוהאַפּען און איבערצוגעבען געגענשטאַנדען און נישט אָבצומאָלען וויכטיגע געשעהענישען אָדער ערשיינונגען אין זייערע אייגענטימליכסטע שטריכען, אַזוי אַז זיי זאָלען אַרויסרופען די זעלביגע עמאָציעס, וועלכע עס רופט אַרויס די ערשיינונג אַליין אָדער דאָס געשעהעניש. אָנרופען אַזאַ קינסטלער ווי מאַקאַרט מיט דעם נאָמען געניע וואָלט מען געקענט נאָר אין דעם פאַל, ווען מיר וואָלטען בעשליסען ביי זיך אַזוי אָנצורופען אויך דעם אויסטראַלישען־קראַגען־פויגעל.

XII.

וועגען דעם אַרטיסט וועט אונז נישט אויסקומען קיין סך צו רעדען. זיין אייגענאַרטיגע פעהיגקייט איז געבויט אויף דער דורך בעזונדער פלייס און איינאיבונג עררייכטער ענטוויקלונג פון אַזעלכע אָרגאַנישע אייגענשאַפטען, וועלכע עס בעזיצען נישט נאָר אַלע מענשען, נאָר אויך די העכערע בעלי־חיים, — איך מיין די נאָכאַהמונגס־פעהיגקייט און די זיך ענדערנדע ווירקונג פון די פאָרשטעלונגען אויף די בעוועגונגען און פון די בעוועגונגען אויף די פאָרשטעלונגען. וועגען דער נאָכאַהמונגס־פעהיגקייט דאַרף איך גאָרנישט אָנהויבען צו רעדען. יעדערער ווייס, וואָס דאָס איז אַזוינס. וועגען דער געגענזייטיגער השפעה אָבער פון די פאָרשטעלונגען אויף די בעוועגונגען און פערקעהרט דאַרף מען יאָ רעדען עטליכע ווערטער. אַלע אויסערליכע איינדריקען, וועלכע ווערן איבערגעגעבען דורך די עמפּפינדונגס־נערווען אין חוט השדרה אָדער אין די מאַרך־צענטערן, רופען אַרויס אין זיי אַנ׳אַרבייט, וועלכע קומט צו צו דער עמפּפינדונג פון אונזערע חושים אין דער געשטאַלט פון בעוועג־

גונגס-אימפולסען. מיר דערמאָהנען דאָ פערבייגעלויפענדיג, אַז אין יענעם פאַל אפילו, ווען דער אויסערליכער אײנדריק רופט אַרויס, ווי ס'דאַכט זיך, נאָר אַ בעוואוסטזיניגע גײַסטיגע אַרבײט — אַ געדאַנק— אָדער אַ אונבעוואוסטזיניגע אויטאָמאַטישע אַרבײט פון די העכערע צענטערן — אַ עמאָציע —, און נישט קיין שום בעוועגונג, — בעקומט זיך פונדעסטוועגען אַליץ אַ שוואַכער בעוועגונגס-אימפולס, וועלכער קען אויפגענומען ווערען פון בעזונדער עמפפינדליכע סוביעקטען, אַט אַזעלכע, ווי ס'זענען, צום בײַשפיעל, די בעוואוסטע „געדאַנקען-לעזער".

אָט לאָמיר נעהמען עטליכע גראָבע, פשוט'ע און דעריבער אויך דײַטליכע בײַשפּיעלען. די עמפפינדונגס-נערווען פון אַ פינגער, בײַ אַ אונפאָרזיכטיגער צורירהרונג צו אַ הײַסען אויווען, גיעבען איבער דעם הויט השדרה און דעם מאַרך פון קאָפּ אַזאַ אײנדריק, וועלכער ווערט אויפגענומען אין די ניעדריגע צענטערן פון הויט השדרה אין דער געשטאַלט פון אַ געפאַהר בכלל, און אין די העכערע מאַרך-צענטערן אַלס אַ בעשטימטען וועהטאָג פון אָבבריהען זיך. דער צענטער פון הויט השדרה רופט זיך אָב אויף דעם מיט אַ בעוועגונגס-אימפולס צו די האַנד-מוסקעלן, וואָס עס רופט אַרויס דעם שנעלען טרײסלען זיך פון די הענד, און דער מאַרך-צענטער רעאַגירט אויף דעם מיט אַ בעוועגונגס-אימפולס צו די געזיכטס-אָטעם- און האַלז-מוסקעלן, וועלכער ברענגט אַרויס אַ שמערצליכע גרימאַסע אויפ'ן געזיכט און אַ געשריי. די עמפפינדונג אָדער די פאָרשטעלונג פון אַ בראַנד-וועהטאָג האָט אַלזאָ אַרויסגערופען בעשטימטע בעוועגונגס-אימפולסען. און פערקעהרט ווידער, אָט די זעלביגע בעוועגונגען, ד. ה. דאָס פלוצלונגע צאַפּלען זיך פון די הענד, די שמערצליכע גרימאַסע אויפ'ן געזיכט און דאָס געשריי, וואָס ווערט אַרויסגערופען דורך דער שטאַרקער צוזאַמענציהונג פון די צווישען-ריפּען-מוסקעלן, בײַ דער ענטשפּרעכענדער האַלטונג פון די האַלז-מוסקעלן,— די זעלביגע בעוועגונגען רופען אַרויס אין די הויכע מאַרך-צענטערן די עמפפינדונג אָדער די פאָרשטעלונג פון אַ פלוצלונגען וועהטאָג אין האַנד.

יעדער אײנציגער קען מאַכען די פאָלגענדע פּראָבע: זאָל ער פריהער גענוי בעשטימען, אין וועלכע אויסערליכע בעוועגונגען דריקט זיך אויס בײַ איהם דער גײַסטיגער צושטאַנד פון אַ טיעפען טרויער,

למשל; אין אראפבלאזן דעם קאפ, אין א געוויסער אינטאנאציע ביים רעדן, אין א בעשטימטער מינע אויפ'ן געזיכט, אין וויינען א. א. וו.; דערנאך זאל ער אט די אלע בעוועגונגען פינקטליך נאכמאכן, און צו זיין גרויסער ערשטוינונג, וועט ער גלייך דערפילן, אז איהם בעהערשט א טיפער טרויער. ער בעמערקט דאן, אז עס ווייזען זיך זאגאר יענע בעגלייטער פון דער שטימונג, וועלכע קענען גארנישט ווילקירליך ארויסגערופען ווערן, ווייל זיי שטעהען נישט אין קיין פערבינדונג מיט בעוועגונגען פון די קווער-געצויגענע מוסקעלן; עס וועלן זיך אלזא ווייזען ביי איהם טרערן, אומעטיגע געדאנקענפערבינדונגען, פאנטאסטישע בילדער א. א. וו.

מ'דארף שטענדיג געדענקען, אז די נערווען, וואס געהען פון די פעריפעריען (קערפער-גרענעצען) צו די צענטערן, דאן וייטער אט די צענטערן אליין און די נערווען, וועלכע ציהען זיך פון די צו אנדערע צענטערן אדער צו אנדערע מוסקעלן, בילדען אלע צוזאמען איין אלגעמיינעם אפאראט, די פערבינדונגען פון וועלכען עס זענען ארגאניש אדער אויטאמאטיש געווארען, און אז דער דאזיגער אפאראט טוט זיין אויטאמאטישע ארבייט אלץ איינס, אין וועלכען ארט מ'זאל איהם נישט ברענגען אין בעוועגונג, אין דער ריכטיגער אדער אין פערקעהרטער ארדנונג, פון פארשטעלונגען צו בעוועגונגען אדער פון בעוועגונגען צו פארשטעלונגען. מיט דער הילף פון דעם דאזיגען מעכאניזם ערפילט דער ארטיסט זיין אויפגאבע, וועלכע בעשטעהט אין דעם, צו געבען דעם צושויער די מעגליכקייט צו עמפפינדען די גייסטיגע שטימונגען פון דער פערזאן, וועלכע דער ארטיסט שטעלט פאר מיט זיך אויף דער סצענע. ער קאן צוקומען צו דעם דאזיגען ציעל דורך צוויי וועגען, א בעוואוסטזיניגען און א נישט-בעוואוסטזיניגען. בעוואוסטזיניג קאן ער פינקטליך און שארף בעאבאכטען, מיט דער הילף פון וועלכע מוסקול-בעוועגונגען, ד. ה. זשעסטען, מינעס און שטים-בייגונגען, עס דריקען זיך אויס גייסטיגע שטימונגען, אזעלכע, למשל, ווי פרעהליכקייט, אויפגערעגטקייט, טרוימעריי, ביי מענשען מיט פערשידענע טעמפעראמענטען און ארגאניזאציעס: ביי רוהיגע און נערוועזע, ביי גוט-ערצויגענע און פראסטע, און דאן זעהן שטארק אנשטרענגען דעם ווילען און איבערגעבען אט די אלע בעוועגונגען. אדער ער קאן זיך פארשטעלען א בעשטימטען גייסט-צושטאנד בכלל און מיט דער הילף

פון געוויסע בעוועגונגען, וועלכע ווערען געוועהנליך ארויסגערופען דורך אזא צושטאנד, איהם פערשטארקען. די דאזיגע בעוועגונגען ווידער פון זייער זייט ווירקען אויף דער פארשטעלונג און מאכען זי אויף אזוי פיעל לעבעדיג, אז זי גיט ארויס, אונבעוואוסט און אויטאמאטיש, די אלע בעוועגונגס־אימפולסען, צו וועלכע ער איז צוגעוועהנט, ווילענדיג אדער נישט ווילענדיג.

די ערשטע מעטאדע איז א שווערע און נישט קיין זיכערע. זי פאדערט פון דעם ארטיסט די זעלביגע פעהיגקייט צו בעאבאכטען און אנאליזירען די ערשיינונגען, וועלכע מיר האבען שוין אנערקענט אלס נויטווענדיג פאר דעם מאלער. דער בעוואוסטזיניג נאכאהמענדער ארטיסט מוז טאקי ווירקליך בעאבאכטען די גייסטיגע שטימונגען, וועלכע ער וויל איבערגעבען; קיין איינציגער פון זייערע אויסערליכע האראקטעריסטישע שטריכען טאר זיך נישט ארויסגליטשען פון אונטער זיין בליק; ער קאן נישט, ווי דער מאלער, זיך בעגרענעצען בלויז מיט די אפטישע סימנים פון דעם געגענשטאנד אדער פון דער ערשיינונג, און מוז נעהמען אין בעטראכט אויך דעם שטימענקלאנג זייערען. אויב ביי איהם אין זכרון לעבט נישט דאס בילד, וועלכעס ער וויל איבערגעבען, אדער אויב ער האט עס נישט גענוג אויפמערקזאם בעאבאכטעט, וועט די נאכאהמונג זיין נישט געשיקט און נישט פאלשטענדיג און וועט נישט מאכען דעם איינדרוק פון אמת.

די צווייטע מעטאדע, דאגעגען, איז לייכט און זיכער. אזוי ווי איינפארמיגע גייסטיגע שטימונגען דריקען זיך אוים ביי אלע מענשען אין די זעלביגע אויסערליכע בעוועגונגען, אין ערגסטען פאל נאר מיט א גאנץ קליינעם אינדיווידועלען אונטערשיעד, און דער ארטיסט איז דאך אויך א מענש, איז גענוג פאר איהם איין מאל נאר ארויסצורופען אין זיך אזא מין גייסטיגע שטימונג, אום צו קאנען שוין דערנאך גאנץ רוהיג לאזען ארבייטען איהר, דער שטימונג, אליין. קוים האט ער זיך נאר געמאכט, למשל, פאר א כעסן, פאר א אומעטיגען אדער פאר א משוגע'נעם, וועלען זיך שוין ארויסווייזען אין איהם די אלע אייגענטימליכע סימנים פון דעם צושטאנד, און ער וועט שוין כסדר מאכען די אלע בעוועגונגען, וואס עס מאכט געוועהנליך א מענש, געפינענדיג זיך אין אזא צושטאנד; ער וועט וויינען, לאכען, קריצען מיט די צייהן, טופען מיט די

פיס און אזוי ווייטער, און דער פולער מענשליכער אמת פון דער נאכאהמונג וועט עררייכט זיין. דאס בענוצען זיך מיט דער מעטאדע פאדערט פון דעם ארטיסט נאר דאס איינציגע: א לייכטען, נישט קיין פעסטען גלייכגעוויכטס-צושטאנד פון די מארך-צענטערן. פעסטע שטימונגען, שטארקעס בעוואוסטזיין, אריגינעלע פערזענליכקייט א. אז. וו. — דאס אלץ פארט זיך נישט מיט דער ארטיסטישער ארבייט. די קאנטאציאנעלע טעטיגקייט פון די העכערע צענטערן דארף נישט איבערוועגען די עמאציאנעלע און דארף זיך נישט אריינמישען אין איהר אויטאמאטישער ארבייט. דער אויסגעצייכענטער ארטיסט איז ווי א ביקס מיט א אונגעוועהנליך-לייכטען דריק-קנאפ. אזוי ווי דאס מינדעסטע צוריהרען זיך צו דעם קנאפ רופט ארויס דעם שאס, אזוי רופט ארויס דער שוואכסטער אויסערליכער איינדרוק ביי דעם גוטען ארטיסט יענע גייסטיגע שטימונג, וועלכע ער וויל איבערגעבען, און וועלכע האט זיך שוין ביי איהם אויטאמאטיש אויסגעגאסען אין א בעשטימטער אויסערליכער פארם.

עס איז קלאר, אז אזא מין פערהאלטען זיך קאן מען ערווארטען נאר פון דעם מענשען, ביי וועלכען די מארך-צענטערן זענען געוועהנליך מיט קיין זאך נישט פערנומען, ברענגען נישט ארויס קיין אריגינעלע דענקענס-ארבייט און רעאגירען דעריבער אויף אלע איינדריקע מיט צוגעפאסטע שטימונגען און פארשטעלונגען. הייסט וואו-זשע איז דא פארהאן א פלאץ פאר געניאליטעט?

די דענקענדע בעאבאכטונגס-פעהיגקייט און די בעוואוסטזיניגע נאכאהמונג שאפען ערשט נאר א ארטיסט פון צווייטען ראנג. דאגעגען ווידער די סאמע פעהיגסטע, ריכטיגסטע און אמשטארקסטען ווירקענדע מענשען-פארשטעלער דארפען זיין מענשען מיט שוואכערע פעהיגקייטען, מיט א פוסטען בעוואוסטזיין און א שוואכער אינדיווידואליטעט; זייערע צענטערן דארפען בעזיצען די קראנקהאפטע פעהיגקייט אונגעוועהנליך שנעל איבערצוגעהן צו א אויטאמאטישער טעטיגקייט.

האראקטעריסטיש איז אויך דאס, וואס די פיזישע שענקייט און די אנגענעהמליכקייט פון דער שטימע, ד. ה. די ניעדריגערע ארגאנישע אייגענשאפטען, דיענען אלס נויטווענדיגע בעדינגונג פאר דעם ערפאלג פון דעם בעגאבטען ארטיסט! דער גוטער ארטיסט בעזיצט די פסיכישע ארגאניזאציע פון א קינד אדער פון א ווילדען;

די אָבהאַלטונגס־טעטיגקייט פון די צענטערן פון בעוואוסטזיין האָט
ביי איהם קיין שום איינפלוס נישט אויף דער אויטאָמאַטישער אַר־
בייט פון די בעוועגונגס־צענטערן. די אויפגאַבע פון דער ערציהונג
ביי דעם קולטור־מענשען בעשטעהט דוקא אין דעם, צו ענטוויקלען
און צו שטאַרקען די דאָזיגע אָבהאַלטונגס־טעטיגקייט; אויף אונז
ווירקט מען אין דער ריכטונג, מיר זאָלען נישט לאָזען אונזערע
גייסטיגע שטימונגען זיך אויסדריקען אין בעוועגונגס־אימפולסען, אין
געשרייען, אין גרימאַסען און פערשידענע זשעסטיקולאַציעס. און
אונז גיט זיך טאַקי איין אויף אַזוי פיעל צו בעהערשען די אוי־
טאָמאַטישע אַרבייט פון די צענטערן, אַז מיר לאָזען נישט צו קיין
שום אויסדרוק פון אונזער גייסטיגען צושטאַנד אין אַ ממשות'דיגער,
בולט'ער פאָרם, און ווייזען נישט אַרויס מיט קיין אויסערליכען צייכען
דאָס, וואָס עס קומט פאָר אין אונזער בעוואוסטזיין. דער אַר־
טיסט, וועלכער וואָלט ערגרייכט דעם ערציהונגס־אידעאַל, וואָלט זיך
מיט זיין קונסט לענגער נישט קאָנען בעשעפטיגען.

XIII.

פון דעם געזאָגטען איז אַלזאָ קלאָר צו זעהן, אַז בכלל פאַסט זיך
ניט דער עפיטעט גאָניע אין דער מוזיק — צו אַ פיאַניסט, אין דער מאַ־
לערייקונסט — צו אַ מאָלער, וועלכער קאָן נאָר צוזאַמענשטעלען
שעגע פאַרבען, און בכלל — צו אַ אַרטיסט. די בעזונדערע ענט־
וויקלונג פון אַזעלכע נידריגע צענטערן, ווי עס זענען די בעווע־
גונגס־ און די לופטעמפפינדונגס־צענטערן, אָדער אַ אינטענסיווע גע־
בענזייטיגע ווירקונג פון די בעוועגונגען און די צו זיי צוגעפאַסטע
גייסטיגע שטימונגען, גיט אויך אַזוי ווייניג רעכט אויף דעם טי־
טול גאָניע, ווי צום ביישפיעל, די בעזונדערע ענטוויקלונג פון דעם
מוסקול־סיסטעם אָדער פון דעם חוש הראיה. די גאָניאַליטעט איז
געבויט נאָר אויף דער אויסערגעוועהנליכער ענטוויקלונג פון די הוי־
כע, אויסשליסליך־מענשליכע צענטערן, די טעטיגקייט פון וועלכע
עס דריקט זיך אויס אין וועלען און דענקען. דענקענס־קראַפט און

ווילען — דאס זענען די ביידע פעהיגקייטען, די צוזאמענזעצונג פון וועלכע עס שטעלט דעם מענשען העכער פון אלע בעלי־חיים און די בעזונדערע ענטוויקלונג פון וועלכע עס הויבט אויף דעם געניע איבער דער מאסע, איבער דעם המון.

וואס הייסט עס אזוינס דענקען? דאס איז א טעטיגקייט, וואס ארבייט אויס זעלבסטשטענדיג נייע פארשטעלונגען פון די עמפפינדונגס־איינדריקע אדער פון דער פריהערדיגער געדאנקען־ארבייט. דעם מאטעריאל, איבער וועלכען די דענקענס־קראפט ארבייט, בעקומט זי פון זכרון, וועלכער שעפפט איהם פון די עמפפינדונגס־איינדריקע, און פון פערשטאנד, וועלכער ערקלערט די דאזיגע איינדריקע. די געזעצען, וועלכע רעגירען מיט דער דענקענדער ארבייט, בילדען צוזאמען דאס, וואס מיר רופען לאגיק.

דער סדר איז אלזא אזוי: די עמפפינדונגס־צענטערן נעהמען אויף דעם איינדרוק פון די חושים, דער שכל ערקלערט איהם, דער זכרון היט און דערהאלט איהם, און צום סוף קומט דאס אורטייל אדער די קראפט פון דענקען און ארבייט אויס פון איהם נייע פארשטעלונגען, לויט פעסטבעשטימטע רעגעלן, די רעגעלן פון דער לאגיק, וועלכע נויטיגען זיך שוין נישט אין קיין דירעקטען איינדרוק פון די חושים. מיט א גאנץ איינפאכען משל קאן מען דאס אלץ ערקלערען יענעם לעזער אפילו, וועלכער האט קיינמאל גארנישט אנגעהויבען הערען פון דער וויסענשאפטליכער פסיכאלאגיע. מיינע חושים, מיין געפיהל און מיין געזיכט האבען מיר אמאל געגעבען דעם פאלגענדען איינדרוק: אויף מיר האבען זיך געגאסען טראפענס וואסער און דער הימעל איז געוועזן שווארץ. מיין פערשטאנד האט צוזאמענגעבונדען די דאזיגע פערשידענע איינדריקע און האט זיי ערקלערט אין דער פארם פון אזא פארשטעלונג: עס רעגענט פון די וואלקענס. מיין זכרון האט אריינגענומען און בעהאלטען ביי זיך די איינדריקע מיט דער ערקלערונג. איצט לאמיר אננעהמען, אז איך זעה אמאל, ווי עס ציהען זיך דיקע וואלקענס און דערביי הזר'ען זיך איבער די אלע איבריגע בעדינגונגען (טעמפעראטור, באראמעטער־שטאנד, די ריכטונג פון ווינד א. אז. וו.) ביי וועלכע עס פאלט א רעגען; דאן קומט מיין דענקענס־קראפט און פון די פארשטעלונגען, וואס זי בעקומט פון זכרון, וועגען דער ערשיינונג פון א רעגען, די בעדינגונגען פון וועלכען

עס האָט שוין פעסט אָבגעשטימט דער שכל, — אַרבייט זי אויס אַ נייע פאָרשטעלונג: „ס'וועט פאַלען אַ רעגען", אויף דעם יסוד פון דעם לאָגישען געזעץ, וועלכען מיר האָבען זיך ערוואָרבען פון דער ערפאַהרונג, ד. ה. אויפ'ן יסוד פון דעם געזעץ, אַז די זעלביגע סבות ביי די זעלביגע בעדינגונגען רופען אַרויס די זעלביגע רעזולטאַטען. די דאָזיגע נייע פאָרשטעלונג איז נישט קיין רעזולטאַט פון וועלכען ס'איז אַיינדרוק, וואָרום די ערשיינונג, וועלכע דאַרף נאָך ערשט פאָרקומען שפעטער, קאָן דאָך נישט מאַכען קיין אַיינדרוק אויף די חושים שוין.

אַז דאָס אורטייל שטעהט אין אַ פערבינדונג מיט דער טעטיגקייט פון איינעם פון די אָרגאַנען אָדער פון די מאַרך־יענטערן און שטעלט נישט פאָר מיט זיך קיין ערשיינונג, וואָס שטעהט אויסער דער מאַטעריע, ווי עס נעהמט אָן דער גרויסער און טיעפער דענקער וואונדט, זעהט מען שוין דערפון, וואָס ביי אַ אָפטער ווידערהאָלונג ווערט עס אָרגאַניזירט, ד. ה. עס ווערט, ווי יעדע אַנדערע טעטיגקייט פון הוט השדרה און פון די מאַרך־צענטערן, אויטאָמאַטיש אין דעם איינצעלנעם וועזען, און דערנאָך, אַ דאַנק דער ירושה־קראַפט, גערט דער דאָזיגער אויטאָמאַטיזם איבער אויך אינ'ם געשלעכט.

זיך אומקערענדיג צו אונזער איינפאַכען משל, זעהען מיר, אַז אויך יענע בעלי חיים, וועלכע שטעהען אויף זעהר אַ נידריגער ענטוויקלונגס־שטופע, בעזיצען די פעהיגקייט זיך צוזאַמענצושטעלען אַזאַ אורטייל, אַז עס וועט פאַלען אַ רעגען, ווען עס זענען פאַרהאַן געוויסע סימנים דערצו. דאָס קאָנען מיר שליסען דערפון, וואָס איידער נאָך עס הויבט אָן פאַלען אַ רעגען מאַכען זיי שוין אַלע געוועהנליכע פאָרבערייטונגען: זיי גראָבען זיך איין אין דר'ערד, בעהאַלטען זיך א. אַז. וו. וואָס מעהר פאָלקאָם עס איז דער דענקענס־צענטר, אַלץ לייכטער קומט איהם אָן אויסצואַרבייטען נייע פאָרשטעלונגען פון דעם מאַטעריאַל, וועלכען עס ליפערען איהם די חושים, דער זכרון און דער שכל, און אַלץ מעהר וועלען די דאָזיגע נייע פאָרשטעלונגען זיך דערווייטערן אין צייט, רוים און אַרט פון יענע איינדריקע, וועלכע זענען אין דער אמת'ן געווען די ערשטע סבה פון זייער אויסבילדונג. אַ פאָלקאָמענער דענקענס־צענטר וועט זיך אויסצייכנען פון אַ ווייניגער כאַל־

קאמענעם דערמיט, וואס דער לעצטער וועט זיך נישט אזוי גערן דערוויטערן, ביים אויסארבייטען נייע פארשטעלונגען און מיינונגען, פון די שטייפע יסודות, אויף וועלכע עס שטיצען זיך די איינדריקע און די זכרונות, אין דער צייט, ווען דער ערשטער וועט מיט א איבערראשענדער פרעכהייט אויסארבייטען פון די איינדריקע און עראינערונגען נייע אורטיילען און וועט זיך בעגעהן מיט די דאזיגע פראדוקטען פון דער אייגענער שאפונג אויך אזוי, ווי מיט דעם מאטעריאל פון די איינדריקע, פון זכרון און פון שכל, און פון זיי ווידער וועט ער מיט דער הילף פון די בעשטימטע לאגישע געזעצען ארויסברענגען נייע, וויטערדיגע אורטיילען. דאס דאזיגע ארויסברענגען איין אורטייל פון אנדערן, די דאזיגע אנהויפונג פון נייע פארשטעלונגען, וועלכע שטאמען אמאל פון די סאמע קלענסטע און שוואכסטע איינדריקע, קאן ביי זיי ערדרייכען אזעלכע רעזולטאטען, וועלכע זענען גארנישט צוגענגליך פאר קיין געוועהנליכען מענשען.

אום צו ערקלערען די דאזיגע בעציהונג צווישען דעם איינדרוק פון די חושים און דעם אורטייל, קאן מען זאגען, אז ביי א מיטעלמעסיגען מענשען איז די דענקענדע טעטיגקייט ענליך צו א פיראמידע, דער פונדאמענט פון וועלכער עס איז דער איינדרוק פון די חושים, און דער שפיץ — דאס אורטייל; ביים געניע דאגעגען — צו א אומגעקעהרטער פיראמידע, וועלכע שטעהט אויף א שפיץ פון איינדריקע און געהט אלע מאל ברייטער און ברייטער ביז צו דער דענקענס-קראפט, ביז צום אורטייל. דאס בעזיצען א מעכטיגען אורטיילס-צענטר גיט די מעגליכקייט צו דערגעהן פון איין איינדרוק, פון איין בליק אדער קלאנג די סאמע פערפלאנטערטסטע צוזאמענזעצונג פון פערשידענע ערשיינונגען; אויף דעם גרונד פון דער געגענווארט פאראויסצוזעהן גאנץ אפט די וויטע צוקונפט, אויף דעם גרונד פון איין ערשיינונג צו ענטדעקען זיין געזעץ און פאראויסצוזאגען דעם רעזולטאט פון דער געגענזייטיגער ווירקונג ביי פערשידענע ערשיינונגען נאך פריהער איידער ער קען זיי בעאבאכטען; אזא אורטיילס-צענטר גיט, זיך אויסדריקענדיג פאלקסטימליך, מענשענקענטעניש, הערשאפט איבער דער לאגע, די זיכערסטע הערשאפט איבער זיך אליין און איבער אנדערע, קלוגהייט, דורכדרינגליכקייט און ערפינדונגס-קראפט.

דאָס אורטײל, ווי איך האָב עס ביז אַהער דעפינירט, איז געבויט אויף דער הנחה פון דער קויזאַליטעט, ד. ה. אויף דער הנחה, אַז יעדע ערשײנונג האָט אַ געוויסע סבה, אַז די זעלביגע סבות ביי די זעלביגע בעדינגונגען רופען אַרויס די זעלבע ווירקונגען און אַז די גרענעצען פון די סבות שטעהען אין אַ גלײכער פערהעלטניש צו די גרענעצען פון די ווירקונגען. נאָר נאָך אַזאַ הנחה קען דאָס מאַטעריאַל, וואָס ווערט געליפערט פון זכרון, האָבען עפּעס אַ ווערט פאַר דעם אורטייל; נאָר ביי אַזאַ בעדינגונג קען דאָס אורטייל אויסבילדען נייע פאָרשטעלונגען פון די ערינערונגס־בילדער און שליסען פון דער פערגאַנגענהייט אויף דער צוקונפט, פון אַ נאָהנטען אויף אַ ווייטען, פון אַזוינס, וואָס קען אויפגענומען ווערען מיט די חושים אויף אַזוינס, וואָס ליעגט גאָר אויסער דעם אונמיטעלבאַרען געביט פון די חושים. איך קען מיר אָבער פאָרשטעלען אַזאַ געוואַלטיגען דענקענס־צענטר, וועלכער האָט גאָרנישט נויטיג צו זיין אַרבייט קיין שום געליפערטען מאַטעריאַל און, פאָלגליך, אויך קיין שום סבה. אַזאַ צענטר וואָלט אימשטאַנדע זיין איבערצואַרבייטען די איינדריקע פון די חושים און זיי אונמיטעלבאַר צו פערוואַנדלען אין נייע פאָרשטעלונגען, וועלכע וואָלטען זיך געשטיצט אויף דער אַנערקענונג פון אַ אייגענעם געזעץ אין יעדער נייער ערשיינונג, און זיי וואָלטען געקענט שליסען נישט נאָר פון ערינערונגס־בילדער אויף דער צוקונפט, נאָר ווירקליך אויפשטעלען נייע, פאָלשטענדיג־אָריגינעלע בעוואוסטזיינס־צושטאַנדען, אַזעלכע, אין וועלכע ס׳וואָלט זיך נישט איבערגע׳חזר׳ט קיין איין שוין בעקאַנטער שטריך. דאָך ווילט זיך מיר נישט דעם דאָזיגען געדאַנק ווייטער ציהען, ווייל מיר ווילט זיך האַלטען אין די ענטוויקלונגס־גרענעצען פון דער היינטיגער מענשהייט.

XIV.

מיר האָבען פריהער געזאָגט, אַז אויסער דענקען, איז דער טיילען אויך איינער פון די וויכטיגסטע יסודות, אויף וועלכע ס׳איז

געבויט די גענױאַליטעט. וואָס איז דאָס אַזוינס ווילען? אין דעם פערשטעהן די דאָזיגע גרונד־פראַגע ערלויב איך מיר זיך פונאַנ־דערצוגעהן ווי מיט קאַנט'ן, פאַר דער ערדריקענדער גרויסקייט פון וועלכען איך בויג מיין קאָפּ מיט הכנעה, אַזוי אויך מיט ריבאָ'ן, די טיעפקייט און די גרינדליכקייט פון וועלכען איך בין מיט פער־גניגען ברייט אַנצוערקענען. ווען קאַנט ערקלערט אונז, אַז דער ווילען איז אין דער זעלביגער צייט אויך דאָס בעפעהלענדע, דאָס געזעץ און דאָס פאָלגענדע, איז עס אַ טראַנסצענדענטאַלע ערקלע־רונג, וואָס איז נישט דייטליכער און פערשטענדליכער, ווי די טע־אָלאָגישע ערקלערונג וועגען דער איינהייט פון גאָט'ס דריי נאַטו־רען. ריבאָ'ס דעפיניציאָן, לויט וועלכער דער ווילען איז די צוריק־ווירקונג פון אונזער איך אויף די איינווירקונגען פון דער אויסער־ליכער וועלט, — איז צו ווייט און נעהמט איינענטליך אַרום דעם גאַנצען בעוואוסטזיין, וועלכעס, זייענדיג געבויט אויף די איינדריקע פון די חושים און בעשאַפענדיג פון זיי זיין גאַנצען אינהאַלט (איך רירה דאָ נישט אָן די פראַגע, אויף וויפיעל מיר דאַרפען אָננעהמען אַפריאָריסטישע פאָרשטעלונגען), איז אויך נישט מעהר ווי אַ רעאַקציע פון אונזער איך אויף די ווירקונגען פון דער אויסערליכער וועלט. די בעשטימונג אָבער, וועלכע ברענגט צו דער השערה, אַז דאָס בעוואוסטזיין און דער ווילען זענען גלייך, קען נישט זיין קיין ריכטיגע. יעדערער, ווער נאָר עס געהט אַרוים פון דעם נאַ־טירליך־וויסענשאַפטליכען שטאַנדפונקט, קען זאָגען צוזאַמען מיט מיר: דער ווילען איז די טעטיגקייט פון אַזאַ צענטער, די איינציגע אויפ־גאַבע פון וועלכען עס בעשטעהט אין דעם, אַרויסצורופען מוס־קעל־צוזאַמענציהונגען, בעוועגונגס־אימפולסען.

אין פילאָזאָפישער הינזיכט איז די דעפינירונג פונ'ם ווילען נאָהענט צו דער דעפיניציע פון שאָפּענהויער'ן, וואָרום שאָפּענהויער רופט אָן דעם ווילען דאָס, וואָס פעראורזאַכט בעוועגונגען, נישט נאָר ביי אַ לעבעדיגען אָרגאַניזם, נאָר אויך ביי אונאָרגאַנישע זאַ־כען, און אַזוי ווי יעדע ערשיינונג איז אין דער אונטערשטער שורה אָדער אַ בעוועגונג אָדער אַ ווידערשטאַנד געגען אַ בעוועגונג, ד. ה. אַ פּאַסיווע בעוועגונג, קומט דאָך אויס, אַז דער ווילען איז די נשמה פון אַלע ערשיינונגען, ד. ה. פון דער וועלט. איך געה נישט אַזוי ווייט. נישט קוקענדיג אויף דער טעאָרעטישער ערהב־

ליכקייט און זאָגאַר אויך אויף דער גלייכקייט, וואָס איז פערהאַן צווישען דאָס אַראָבפאַלען פון אַ שטיין און דאָס געהן מיט די פיס פון אַ מענשען, האָבען מיר דאָך אַ גרונד אין דער פראַקטיק אונטערצושיידען די דאָזיגע ביידע ערשיינונגען איינע פון דער אַנדערער און זיך נישט צו בענוצען מיט איין און דעם זעלביגען אויסדריק אויף צו בעצייכנען די סבה, וועלכע רופט אַרויס דעם פאַל פון שטיין און דאָס, וואָס פערורזאַכט די מענשליכע טריט.

מיר וועלען אַלזאָ אָנרופען ווילען, נאָר דער סבה פון די בעוועגונגס-אימפולסען ביי לעבעדיגע אָרגאַניזמען, און וועלען פערשטעהן אונטער דעם וואָרט ווילען — אַ ערשיינונג, וואָס געהט צוזאַמען מיט'ן לעבען. דאָס, וואָס מיר קענען אַרויסרופען מוסקעל-צוזאַמענציהונגען נישט נאָר מיט'ן ווילען, נאָר אויך מיט דער הילף פון אַ גאַלוואַנישען שטראָם, — בעווייזט גאָרנישט געגען די ריכטיגקייט פון מיין ערקלערונג; וואָרום ערשטענס שליעסט דאָך קיינער נישט אויס די מעגליכקייט אַרויסצורופען איין און די זעלביגע ערשיינונג מיט דער הילף פון פערשידענע סבות, און צווייטענס, בעווייזט אונז קיין זאַך נישט, אַז דער ווילען איז אויך נישט אַזאַ מין עלעקטרישע ערשיינונג. די אויסדריקע „נערווענשטראָמען", „נערווען-קראַפט" און „נערווען-פליעסיגקייטען", רופען אַרויס די פאָרשטעלונג, אַז דער ווילענס-צענטר איז אויך אַ געוויסער סאָרט עלעקטרישע באַטערעע, און דער בעוועגונגס-אימפולס, וואָס ווערט איבערגעגעבען די מוסקעלן — אַ עלעקטרישער שטראָם.

אַנ'אַנדערער וועט אפשר וועלען מיך אָבשלאָגען און אויסווייזען, אַז דער ווילען רופט אַרויס אויך אַזעלכע ערשיינונגען, וועלכע מ'קען נישט אָנרופען פשוט מוסקעל-בעוועגונגען; מיר מאַכען, צום ביישפיעל, געוויסע ווילענס-אָנשטרענגונגען, אום זיך עפעס צו דערמאָהנען, און דער זכרון איז דאָך נישט קיין מוסקעל-טעטיגקייט. דערויף ענטפער איך: דער זכרון גיט זיך ווירקליך אונטער דעם ווילען נאָר זעהר נישט פאָלשטענדיג און איך גלויב, אַז דער ווילען ווירקט אויף דעם צענטר פון זכרון נאָר אומדירעקט, אַז ער רופט אַרויס צוזאַמענציהונגען און ערווייטערונגען, ד. ה. בעוועגונגען פון די גלאַטע מוסקעלן אין די כלים, וועלכע פיהרען אַריין דאָס בלוט אין די צענטערן פון זכרון. דורך אַ רייכערען בלוט-צופיהר ווערט דער אָרגאַן אָנגערעגט צו אַ מעהר ענערגישע טעטיגקייט און ער

קען דאן גאנץ אפט צושטעלען דעם בעוואוסטזיין דאס פערלאנגטע עראינערונגס-בילד דאן, ווען ביי א שוואכען בלוט-צופיהר און נישט אזא לעבעדיגער טעטיגקייט קען ער דאס נישט בעווייזען.

איך בלייב אלזא דערביי, אז קיין איינציגע פון די מיר בעוואוסטע פסיכא-פיזיאלאגישע ערפאהרונגען איז נישט דאגעגען דעם כלל, לויט וועלכען דער ווילען איז די טעטיגקייט פון א ארגאן, וואס רופט ארויס בעוועגונגס-אימפולסען. אונז בלייבט צו ענטפערן נאר אויף די פראגען: ווי אזוי פערורזאכען עס די פון ווילען ארויס-גערופענע איינפאכע בעוועגונגס-אימפולסען ציעלמעסיגע בעוועגונגען און ווי אזוי ווערט עס דער ווילען אליין אנגערעגט צו זיין ספעציפישער טעטיגקייט. א ענטפער אויף די פראגען געפינט מען, ווען מ׳פערגעסט נישט, אז דאס לעבען בכלל איז זעהר א צוזאמענגעזעצטע ערשיינונג און אז יעדע העכערע לעבענס-טעטיגקייט ווערט אויסגעאיבט נאר א דאנק דעם צוזאמענווירקען פון פערשידענע ארגאנען. דער ווילען רופט ארויס נאר צוזאמענציהונגען פון די מוסקעלן און נישט מעהר. נאר די קאארדינירענדע (איינארדנענדע) צענטערן נעהמען אויף דעם אימפולס און גיבען איהם איבער יענע מוסקעלן, וועלכע דארפען זיך צוזאמענציהען, אום דורכצופיהרען די געמיינטע צוועקמעסיגע בעוועגונגען און דאס נישט נאר אין דער פערלאנגטער פארם, נאר אויך מיט דער פערלאנגטער קראפט. די קאארדינאציאנס-צענטערן שפיעלען אלזא אין דער בעציהונג צום ווילען די זעלבע ראליע, וואס עס שפיעלען אין דעם עלעקטרישען אפאראט די קאמוטאטארען, רעלע׳ס און ווידערשטאנדען אין דער בעציהונג צו דער באטערעע. ווער אבער האט עס אויסגעלעהרנט די קאארדינאציאנס (איינארדנונגס)-צענטערען צו דערקענען, וועלכע מוסקעלן גראדע עס דארפען זיך צוזאמענציהען, אום דורכצופיהרען א בעשטימטע בעוועגונג אין דער פערלאנגטער פארם און מיט דער פערלאנגטער קראפט? די ערפאהרונג, די ערפאהרונג פון דעם איינצעלנעם וועזען און פון דעם גאנצען געשלעכט פון דעם טאג, וואס זיי זענען ענטשטאנען, די ערפאהרונג, וועלכע איז ארגאניזירט געווארען און ווירקט אויטאמאטיש, ווי אזוי ווערט עס דער ווילען אנגערעגט צו זיין ספעציפישער טעטיגקייט? דורך דער מיטווירקונג פון אלע אנדערע צענטערן, דורך דער אינדוקציע, זאג איך, בענוצענדיג זיך מיט א ווארט פון דער עלעקטריציטעטס-ווי-

סענשאַפט. אַ בלויזער אײנדריק פון די חושים קען אָנרעגען דעם ווילען אויך אָהן דער מיטווירקונג פון׳ם בעוואוסטזײן און אַרויסרופען בײַ איהם דעם בעוועגונגס-אימפולס; אין דעם פאַל קומט פאָר אַ רעפלעקטיווע בעוועגונג, וועלכע ווערט פאַלש אָנגערופען „נישט-ווילענדיג". נישט-ווילענדיג, ד. ה. נישט אָנגערעגט פון ווילען און נישט איהם אונטערגעוואָרפען, איז עס נישט; דאָס איז נאָר נישט בעוואוסטזיניג.

די אויטאָמאַטישע טעטיגקײט פון די העכערע צענטערן, ד. ה. די עמאָציעס, ווירקען אויך אָנרעגענד אויפ׳ן ווילען. די דאָזיגע סבה פון אַ ווילענס-האַנדלונג קומט צו צום בעוואוסטזײן מיט דער אויבענגעשילדערטער האַלבדײַטליכקײט, וועלכע געהט צוזאַמען מיט די עמאָציעס. ענדליך קען די זעלבסטשטענדיגע, נײַע, נישט אָרגאַניזירטע טעטיגקײט פון בעוואוסטזײן, ד. ה. די קאָגיטאַציע אָדער דאָס אורטייל אויך פעראורזאַכען אַ ווילענסאַרבײט. דאָס אורטייל אַלײן „וויל" נישט; עס אַרבײט נאָר אויס אַ פאָרשטעלונג פון וועלכע ס׳איז אײנפאַכער אָדער צוזאַמענגעזעצטער בעוועגונג, וועלכע זעהען איהם אויס צוועקמעסיג אין דער אָנגעגעבענער לאַגע. אויב דאָס איז אַ אָרגאַניזם אַ פאָלשטענדיג געזונדטער, אַ רעגעלמעסיג ענטוויקעלטער און אַזאַ, וואָס געפינט זיך אין אַ צושטאַנד פון פולער גלײַכגעוויכט, איז די דאָזיגע פאָרשטעלונג גענוג פאַר איהם, אום אָנצורעגען דעם ווילענס-צענטער ער זאָל אַרויסגעבען אַ בעוועגונגס-אימפולס. דאָס, אַז די בעוועגונג איז שוין אויסגעאיבט געוואָרען, קומט אויך צו צום בעוואוסטזײן ערשט נאָר דורך פון די איהם געמעלדעטע אײַנדריקע פון דעם מוסקעל-געפיהל.

דער פראָצעס איז אַלזאָ אַזוי: דאָס אורטייל אַרבײט אויס בעוועגונגס-פאָרשטעלונגען, דער ווילען גיט די אימפולסען צו זיי, די קאָאָרדינאַציאָנס-צענטערן פערטיילען די אימפולסען צוועקמעסיג, און דאָס מוסקעל-געפיהל טיילט מיט דעם מאַרך וועגען דער פאָרגעקומענער בעוועגונג. בעוואוסטזיניג זענען נאָר דאָס אָנהויב און דער סוף פון דעם פראָצעס: די בעוועגונגס-פאָרשטעלונגען, וואָס ווערן אויסגעאַרבײט דורכ׳ן אורטייל, און דאָס בעוואוסטזײן פון דער אויסגעאיבטער בעוועגונג. די אַלע צווישענפראָצעסען גליטשען זיך אַרויס פון בעוואוסטזײן. עס ווײס גאָרנישט וועגען דעם, ווי אַזוי די בעוועגונגס-פאָרשטעלונגען זענען פערוואַנדעלט געוואָרען אין בעוועגונגען.

די נישט גענויע בעאבאכטונג אבער האט פערדונקעלט דעם דאזיגען „אזוי" איינפאכען און קלארען גאנג פון די ארגאנישע אקטען. אזוי ווי די בעוועגונגס-פארשטעלונגען און די אויסגעאיבטע בעוועגונגען קומען דאך צו צום דעם מענשליכען בעוואוסטזיין, האבען זיי דעם ווילען אליין אויך צוגערעכנט צום בעוואוסטזיין. די ערפאהרונג אבער לעהרנט, אז נאך דער סאמע לעבעדיגסטער בעוועגונגס-פארשטעלונג אפילו קומט אויך נישט שטענדיג פאר קיין בעוועגונג און אז דאס אורטייל איז אלזא נישט דאס זעלבע, וואס דער ווילען. ביי נעווראסטעניע און ביי אנדערע נערווענקראנקהייטען, גליטשט זיך דער ווילענסצענטער אינגאנצען ארויס פון אונטער דעם דענקענדען איינפלוס. אין אזא פאל קען מען זיך פארשטעלען בעוועגונגען, נאר מ'איבט זיי נישט אויס. דער קראנקער אנערקענט פאלשטענדיג די צוועקמעסיגקייט פון וועלכער ס'איז האנדלונג, פון נעהמען א בוך, צום ביישפיעל, אדער פון געהן אין גאס, ער קען אבער נישט צווינגען די הענד אדער די פיס צו מאכען די נויטווענדיגע בעוועגונגען. דאס הייסט נאך נישט, אז ער איז אבגעשוואכט געווארען; ווארום ער איז פאלשטענדיג אימשטאנד צום ביישפיעל, אויסצופיהרען דעם בעפעהל פון א פרעמדען. דער קראנקער זאגט דערביי: „איך וויל, נאר איך קען נישט". דאס איז אבער נישט ריכטיג. אין דער אמת'ן טראכט ער טאקע, נאר ער וויל נישט. דער דענקענסצענטער ארבייט, עס ארבייט נישט גאר דער ווילענסצענטער.

מ'זאגט גאנץ אפט אויף א מענשען, אז ער האט א שוואכען ווילען. דאס איז, געוועהנליך, אויך נישט ריכטיג. צוממעהרסטענטייל איז שוואך דווקא דער דענקענסצענטער. ער איז נישט פעהיג אויסצוארבייטען קיין בעשטימטע בעוועגונגס-פארשטעלונגען; דעריבער קען אויך דער ווילען נישט צוטרעטען צו קיין טעטיגקייט. ווען אבער א פרעמדעס אורטייל טיילט איהם מיט אזעלכע בעוועגונגס-פארשטעלונגען, ד. ה. ראטעט אדער בעפעהלט איהם, פיהרט ער אויס בעוועגונגען ענערגיש, זיכער און געוואלטיג, וואס עס קען דיענען אלס בעווייז אויף דעם, אז זיין ווילענסצענטער איז גענוג שטארק.

דאס זעלבע קומט פאר אויך אין יענע פעלען, ווען מ'רעדט וועגען א דאפעלען ווילען אדער וועגען שטארקע ליידענשאפטס-אויסברוכען, וועלכע שטאמען פון ווילען. די דאפעלטקייט הערשט דא אויך נישט אים ווילען, נאר אינ'ם דענקען. ביי א מענשען קענען

נישט זיין קיין „צוויי קעמפפענדע ווילענס", נאר צוויי פארשטעלונגען. פון וועלכע קיין איינע איז נישט אויף אזוי פיעל דייטליך, אום אנצורעגען דעם ווילען צו וועלכען ס'איז אימפולס. ווי נאר די פארשטעלונג ווערט פאלשטענדיג קלאר, בעזיעגט זי אלע איבריגע און ברענגט אים בעוועגונג דעם ווילען. האמלעט'ן פעהלט נישט קיין ווילען, נאר אורטייל, נאר דענקענסקראפט. זיינע דענקענסצענטערן ווייזען זיך ארויס פאר נישט גענוג שטארק, אום אויסצוארבייטען א בעשטימטע פארשטעלונג פון צוועקמעסיגע בעוועגונגען. וואלט ער דאס געקענט, וואלט זיין ווילען די בעוועגונגען אויך אויסגעאיבט, אננעהמענדיג, געוועהנליך, אז דער ווילענסצענטר איז געזונד, וועגען וואס שעקספיר גיט נישט אפילו דעם מינדעסטען רמז. און ווען אימיצער טוט אב אדער לאזט דורך אונטער דעם איינפלוס פון א שטארקער ליידענשאפט אזוינס, וואס דער פערשטאנד פאדערט אדער פערבאט, איז אויך נישט די סבה דערפון דאס, וואס „דער ווילען זיינער איז אומעכטיג געווארען", נאר דאס, וואס די אויטאמאטישע עמאציאנעלע טעטיגקייט פון די העכערע צענטערן איז געווארען שטארקער פון דער פרייער, דענקענדער טעטיגקייט. די בעוואוסטזיניגע פארשטעלונגען פון דענקען האבען נישט בעזיעגט דער האלב-אדער אינגאנצען נישטבעוואוסטזיניגער ארגאנישער ארבייט פון די מארךצענטערן, דער ווילען האט געקריגען א שטארקערע אנרעגונג פון זייער אויטאמאטיזם און פערווירקליכט די אויטאמאטישע בעוועגונגספארשטעלונגען, און נישט יענע, וועלכע זענען ענטשטאנען פאלקאם בעוואוסטזיניג. דער ווילען איז אלזא גענוג שטארק געוועזען; נאר דאס אורטייל האט זיך ארויסגעוויזען פאר צו שוואך דערצו, אום אבצושטעלען די אויטאמאטישע ארבייט פון די העכערע צענטערן און צו ווירקען מיט זיין פרייער, בעוואוסטזיניגער ארבייט אויפ'ן ווילען.

XV.

מיר וועלען נישט אויסמישען ווילען מיט דענקען צוזאמען און אין יענע פעלען, ווען אונז וועט אויסקומען צו רעדען וועגען אונעט-

שלאסענהייט אדער וועגען ליידענשאפטס-אויסברוכען, וועלכע זענען געגען פערשטאנד, ווילען מיר עס בעצייכנען נישט אלס שוואכקייטען פון ווילען, נאר אלס שוואכקייטען פון דענקען. א ווירקליכע ווילענס-שוואכקייט קענען מיר אננעהמען נאר דאן, ווען ביי א פאלקאם געזונדטען מענשען (ד. ה. אזעלכען, ביי וועלכען דער צוזאמענהאנג צווישען די צענטערן פון ווילען און דענקען איז נישט צושטערט אוןביידע זענען זיי גענוג שטארק אדער פאלשטענדיג פעהיג צו א רעגעל-מעסיגער געגענזייטיגער ווירקונג) ווערן ניט פערווירקליכט קיין פאל-שטענדיג-דייטליכע און בעשטימטע בעוועגונגס-פארשטעלונגען אדער זיי ווערן אויסגעפיהרט זעהר לאנגזאם און נישט פאלקאם, און דאן, ווען אימפולסען פון ליידענשאפט בלייבען נאר געפיהלען, פערלאנגען, בענקענישען, און ווערן נישט פערוואנדעלט אין האנדלונגען. ווארום דער איינציגער מאסשטאב אויף צו מעסטען די קראפט פון ווילען קען דאך זיין נאר זיין פעהיגקייט בייצוקומען די שטערונגען. נישט די מוס-קעלן בעזיעגען די שטערונגען, נאר דער ווילען, די מאסע אנרע-גונגען, וואס ער גיט די מוסקעלן. משוגע'נע, ביי וועלכע דער ווילענסצענטער איז קראנקהאפט אויפגערייצט און גיט די מוסקעלן אונגעוועהנליך שטארקע אימפולסען, פיהרען דורך אזעלכע האנד-לונגען, וועלכע זעהען אויס ווי אונמעגליכקייטען. אלטע לייט אדער חייבער ברעכען אייזערנע שטאנגען, צורייסען קייטען; די סאמע שטארק-סטע שומרים קענען זיך מיט זיי קיין עצה ניט געבען. ווען די זעלביגע פער-זאנען וואלטען אין א נארמאלען צושטאנד געטאן עטוואס אזעלכעס, וואלט מען זיי אנגענומען פאר די סאמע שטארקסטע מענשען פון דער צייט. זיי קענען דאס אבער נישט טאן, האטש זייער מוסקעל-סיסטעם בלייבט דאס זעלביגע, וואס אין דער צייט פון דער משוגעת. דערפון קען מען זעהען, אז ביי אויסברוכען פון קראפט שפילען נישט די הויפטראליע די מוסקעלן, נאר די קראפט פון דעם אימפולס, וואס איז צוגעקומען צו זיי פון די ווילענסצענטערן. וואס קירצער עס איז דער אין בעטראכט גענומענער נערווען-וועג, וואס קלענער און צאר-טער ס'איז די מוסקעל-גרופע, וועלכע דארף אנגערעגט ווערן, אלץ קלענער איז איהר ווידערשטאנד, אלץ שוואכער קען זיין דער ווילענס-אימפולס, וועלכער איז נויטיג, אום ארויסצורופען א בעוועגונג.

די סאמע איידעלסטע מוסקעלן, וועלכע מיר בעזיצען, זענען יענע פון די אויבערשטע גלידער אין האלז, פון די אויגען, פון

מויל, פון געזיכט און פון די הענד. ס'איז גענוג דער סאַמע שוואַכסטער, ווילען אום צו ברענגען די דאָזיגע מוסקעלן אין בעוועגונג, צו פלוידערן, זיך צו פערקרימען, צו מאַכען אַ אומעטיגע אָדער אַ פרעהליכע מינע און צו זשעסטיקולירען. דערמיט בעגרענעצט זיך די האַנדלונג פון געוועהנליכע מענשען. שוועראַר אַביסעל איז שוין אַרויסצורופען אַ צוזאַמענציהונג אין די מוסקעלן פון די הענד, און נאָך שווערער — אין די מוסקעלן פון די פיס און פון קערפער. דערצו פאָדערט זיך שוין אַ שטאַרקערער אימפולס און, פאָלגליך, אויך אַ מעהר ענערגישע אַרבייט פון דעם ווילענצענטר.

מענשען, וועלכע בעזיצען אין דער אמת'ן אַ שוואַכען ווילען, גיט זיך דעריבער זעלטען איין אויסצופיהרען נאָך אַ געוויסער פלוידעריי אָדער נאָך אַ שטאַרקער זשעסטיקולאַציע עטוואָס אַזוינס, וואָס פאָדערט אַ גאַנג אָדער אַ געוויסע אַרבייט פון די הענד. שווערער פון אַלץ איז אויסצופיהרען אַזעלכע בעוועגונגען, דער ציעל פון וועלכע ס'איז בייצוקומען די אויסערליכע שטערונגען, אַלץ איינס צי דאָס וועלן זיין נישט קיין אָרגאַנישע געגענשטאַנדען, אָדער לעבעדיגע בעשעפענעשען. אין אַזאַ פאַל קומט אוים דעם ווילען מנצח צו זיין נישט נאָר דעם אינערליכען ווידערשטאַנד, וועלכער קומט צו צו אונזער בעוואוסטזיין אַלס פוילקייט אָדער אַלס אַ אָפּנייגונג צו דער בעוועגונג, נאָר אויך די נאַטירליכע כחות (שווערקייט, צום בייַשפּיעל) אָדער די אימפולסען פון אַנאַנדער ווילען.

דער ווילען דאַרף אַלזאָ זיין אימשטאַנד צו שיקען שטאַרקע אימפולסען, יעדענפאַלס שטאַרקערע, פון די אימפולסען, וואָס עס גיט דער ווילען פונ'ם געגנער, אים פאַל; ווען דער ווידערשטאַנד קומט פון אַ מענשען. אויב דער ווילען איז נישט גענוג שטאַרק דערצו, ווערן די בעוועגונגס-פאָרשטעלונגען פונ'ם אורטייל גיט פערווירקליכט אפילו אויך דאַמאָלס, ווען זיי זענען גענוג דייטליך און בעשטימט. די פערזאָן וועט קלאָר וויסען, וואָס זי האָט צו טאָן, וועט זעהר לעבעדיג וועלן דאָס טאָן, און וועט עס פאָרט נישט טאָן. דאָס, וואָס מ'רופט געוועהנליך אונגעדולדיגקייט און פּחדנות, איז אין דער אמת'ן נישט קיין אַנדער זאַך, ווי די פאָרם, אין וועלכער עס דריקט זיך אוים ווילענס-שוואַכקייט. די פערזאָן שטעלט זיך נישט אָב לאַנג ביי איהר אונטערנעהמונג אָדער דערשרעקט זיך גלייך פאַר איהר אָנהויב און טרעט שוין אָב צוריק, דאָס קען פאָרקומען אין

יענעם פאַל, ווען די פערזאָן איז אונגעווייסענד און איבערטרייבט די שווע־ריגקייטען פון דער אונטערנעהמונג אָדער ווייס זיי, נאָר פיהלט, אַז זיי זענען איבער זיינע כחות. אין ביידע פעלען, בילדעט דאָס אורטייל אוים די אָנגעוויעזענע בעוועגונגס־פאָרשטעלונגען נישט גענוג קלאָר, ווייל דער זכרון שטעלט איהם צו אַזעלכע בילדער, אין וועלכע דער ווילען האָט זיך אַרויסגעוויעזען פאַר צו־שוואַך, אום ביי־צוקומען עהנליכע שוועריגקייטען. פוילקייט און פחדנות זענען אַלזאָ געגרינ־דעט אויף דער איבערצייגונג אין דער שוואַכער קראַפט פון ווילען.

XVI.

די שטאַרקערע ענטוויקלונג פון די ווילענס־און דענקענסצענטערן שטעלט אַלזאָ פאָר מיט זיך דעם אָרגאַנישען יסוד פון דער ערשיינונג, וועלכער מיר רופען געניע. אַ איינזייטיגע ענטוויקלונג פון דעם ווילענס־צענטער איז נאָך נישט גענוג, אום אַרויסצוגעבען אַ געניע. מענשען מיט ריעזיגע ווילענס קענען בייקומען אַלע שטערונגען, וועלכע שטע־לען זיך ענטקעגען דער פערווירקליכונג פון זייערע בעוועגונגס־פאָרשטעלונגען, אין וועלכער פאָרם די דאָזיגע פאָרשטעלונגען זאָלען זיך נישט האָבען אַרויסגעוויזען: אין דער פאָרם פון מענשען, פון געזעצען אָדער פון געגענשטאַנדען; זיי וועלען אָבער קיינמאָל נישט זיין אימשטאַנד זעלבסטשטענדיג אויסצואַרבייטען צוועקמעסיגע און בעדייטענדע בעוועגונגס־פאָרשטעלונגען. הערקולעס האָט בעוויזען זיינע צוועלף העלדענטאַטען, עווריסטעאוס אָבער האָט זיי איהם געמוזט אויפגעבען. מיט דער הילף פון אַ ריעזיגען ווילען אַליין קען מען אין בעסטען פאַל ווערן אַ אַרמעע־פיהרער אונטער אַלעקסאַנדער דעם גרויסען, אַ סעלייקוס, אַ פטאָלאָמעאוס, אָדער אַ מאַרשאַל ביי נאַ־פאָלעאָנען; קען מען ווערן אַ בערימטער מיניסטער אונטער דער ממשלה פון אַ געניאַלען מאָנאַרך, אָדער, גיכער, דער אונשטערב־ליכער קייזער פון אַ געניאַלען מיניסטער. אים ערגסטען פאַל ווידער קען מען ווערען אַזאַ שאַרלאַטאַן, וואָס די מעשיות וועגען זיינע אַרגיען (גרוילטהאַטען, ווילדע מעשים) געהען איבער פון דור

צו דור און ווערן זאגאר פערצייכענט אין דער היסטאריע, אדער א פערברעכער פון יענער קאטעגאריע, וועלכע ווארפט אן א אימה אויף אלע מענשען פון זיין צייט, — א צעזאר בארדזשיא אדער א שינדערהאנס. אין דעם ערשטען פאל פערווירקליכט דער מענש די בעוועגונגס-פארשטעלונגען, וועלכע זענען אויסגעארבייט געווארען אין דעם געניאלען דענקענסצענטער פון אנ'אנדער מענשען, און אינ'ם לעצטען — די האלב-אדער אינגאנצען אונבעוואוסטזיניגע עמאציאנעלע אויפרעגונגען פון די אייגענע צענטערן.

פערקעהרט ווידער, די איינזייטיגע ענטוויקלונג פון דעם דענקענסצענטער קען פאר זיך אליין ארויסברענגען א געניע, ער וועט אבער בעזיצען אנ'אנדער האראקטער, אבהענגיג פון דער גרעסערער אדער קלענערער ענטוויקלונג פון דעם ווילענסצענטער אינ'ם פערגלייך מיט די צענטערן פון דענקען. דער דענקענס-געניע אהן א בעזונדער ווילענסקראפט קען זיין א גרויסער דענקער, א פילאזאף, א מאטעמאטיק אפשר אויך א נאטור-פארשער. ווארום ביי די דאזיגע טעטיגקייטען קומט אוים בייצוקומען די סומע שוואכסטע דינאמישע שטערונגען, ארויסצוגעבען די שוואכסטע מוסקעל-צוזאמענציהונגס-אימפולסען; זייער אורטייל דארף נישט אויסארבייטען קיין גראבע בעוועגונגס-פארשטעלונגען, — זיין קראפט און גרויסקייט ווייזט זיך ארוים אין א גאנץ אנדער ארט. פון די איינדריקע, וואס עס בעקומט פון די חושים, ציהט עס ארוים אונענדליכע, נייע פארשטעלונגען; פון א איינפאכער ציפערן-בעאבאכטונג — דעם פיטאגאראישען כלל, די טעאריע פון די ציפערן, די אינטעגראל- און דיפערענציאל-רעכנונג; פון דעם אראבפאלען פון א עפעל — דעם געזעץ פון דער צוציהונגס-קראפט; פון דעם עמפפינדונגס-אינהאלט פונ'ם בעוואוסטזיין — די טעאריע פון בעגרייפען; פון די ערפאהרונגס-פאקטען אין דער ענטוויקלונגס-לעהרע און פאלעאנטאלאגיע — דאס עוואלוציאניסטישע סיסטעם פון דארווין. איך קען נישט מסכים זיין מיט דער מיינונג פון בען, וועלכער שטעלט דעם פילאזאפישען געניע אין דער ערשטער רייהע פון דעם געניען-רייסטער. מיין טעאריע צווינגט מיך אבצוגעבען דעם דענקער און פארשער דעם הינטערשטען פלאץ אין דעם דאזיגען רייסטער, ווייל זייער גרויסקייט איז געגרינדעט נאר אויפ'ן דענקען אליין, וואס איז דאך נישט אימשטאנד אליין, אהן דער מיטווירקונג פון ווילען, צו פערוואנדלען די פון איהם אויסגע-

ארבייטע פארשטעלונגען (מעגען זיי אפילו זיין די שענסטע און וואונדערבארסטע), אין ערשיינונגען, וועלכע קענען אויפגענומען ווערן דורך די חושים. דערצו אפילו, אום זיי אויסצודריקען אדער צו פערשרייבען, נויטיגט עס זיך אין א ווילענס-אימפולס. ווען דער ווילען פון דעם דאזיגען דענקענס-געניע וואלט זיך ארויסווייזען פאר נישט גענוג שטארק דערצו, אום ארויסצורופען די טעטיגקייט פון רעדען אדער פון פערשרייבען, וואלטען זיינע סאמע העכסטע פארשטעלונגען בלייבען נאר ריין-סוביעקטיווע, און קיינער אויסער איהם וואלט נישט וויסען פון זיי. זיי וואלטען בלייבען פראצעסען פון דער מאלעקולארער בעוועגונג ביי איהם אין מוח און וואלטען זיין צוגענגליך אנדערע מענשען נאר אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל די לעצטע קענען אויפנעהמען געדאנקען פון א געוויסען מרחק און אויף וויפיעל מ'קען בכלל אננעהמען פאר מעגליך אזא מין טעטיגקייט, ווי לייענען יענעמס געדאנקען.

אויב דער דענקענס-געניע בעזיצט א מיטעלמעסיג ענטוויקעלטען ווילענסצענטר, קען ער ווערן א גרויסער פארשער אין דעם געביט פון די עקספערימענטאלע (ערפאהרונגס) וויסענשאפטען אדער א ערפינדער. דער מהות פון זייער פעהיגקייט און טעטיגקייט איז ביי די ביידע דער זעלביגער. דער עקספערימענטאטאר, ווי דער ערפינדער, ביידע ציהען זיי ארויס געזעצען פון ערשיינונגען און ארבייטען אויס די מאטעריעלע בעדינגונגען, וועלכע ערלויבען זיי צו פערווירקליכען די פון זיי ערפונדענע געזעצען, אין איינשטימונג מיט זייער פערלאנג. צווישען זיי איז קיין שום טעארעטישער אונטערשיעד נישט פערהאן, נאר א פראקטישער. דער עקספערימענטאטאר בעפריעדיגט זיך מיט אזא קאמבינירונג פון די בעדינגונגען און ערפאהרונגען, וועלכע ווייזט איהם, צי די איינדריקע פון די חושים שטימען מיט די פארשטעלונגען פון זיין דענקען, צי עס וועט קענען פערווירקליכט ווערן אין דער ערשיינונגס-וועלט דאס געזעץ, וועלכען ער האט אויסגעארבייט און זיינע מארך-צענטערן און דער ערפינדער שטרעבט צו שאפען אזעלכע בעדינגונגען, דער אויסשליסליכער ציעל פון וועלכע ס'איז צו פערגרעסערען די מענשליכע בעקוועמליכקייט אינ'ם ברייטסטען זין פון די ווערטער.

דא אבער מוזען מיר ווארנען דעם לעזער און פאראויסזעהען, ער זאל קיין טעות נישט האבען. א ערפינדונג אדער א ענטדעקונג

מוז נישט אונבעדינגט זיין די פרוכט פון אורטיילס-געניאַליטעט פעראייניגט מיט אַ שטאַרקען ווילענס-קראַפט. דער מאָנאַך שוואַרץ האָט גאָרנישט אָנגעהויבען צו זוכען קיין פולווער, ווען זיין צוזאַמענמישונג פון שוועבעל-, סאַלפעטער- און קויהלענמאַסען האָט אויסגעריסען אין מערזשער און פּראָפעסאָר גאַלוואַני האָט נישט אָנגעהויבען צו קלערען וועגען אונבעוואוסטע נאַטורקרעפטען, ווען ער האָט די זשאַבע אויפגעהאַנגען אויף דער קופערנער האַקע. אין אַלגעמיין אָבער בין איך בערייט אָנצוערקענען פאַר אַ צופאַל נאָר די נישט וויכטיגע ראָליע אין די גרויסע ענטדעקונגען און ערפינדונגען. יעדענפאַלס מוז מען בעזיצען אַ אונגעוועהנליכען פערשטאַנד, אום רעגעלמעסיג צו בעאָבאַכטען אונבעוואוסטע ערשיינונגען און גלייך בעמערקען, אַז דאָס קען נישט בעפריעדיגענד ערקלערט ווערען מיט דער הילף פון די וויסענשאַפטליכע ידיעות, וועלכע זענען דאַן פערהאַן; אום גלייך צו געפינען די סבות פון דער ערשיינונג און אַרויסצוברענגען פון איהר נייע פאָרשטעלונגען. דער צופאַל קען אויף אַזאַ אַרט דינען אַלס אויסגאַנגס-פונקט פאַר ענטדעקונגען אָדער ערפינדונגען נאָר דאַן, ווען ער קריעגט פאַר אַ עדות — אַ מענשען מיט בעדייטענדע דענקענדע פעהיגקייטען. דער עמאָציאָנעלער, מיטעלמעסיגער מענש מיט זיין אויטאָמאַטיש-אַרבייטענדען מאַרך וועט בלייבען טויב צו די איינדריקע, וועלכע שטימען נישט איין מיט זיינע געירשהנטע און אָרגאַניזירטע פאָרשטעלונגען. ווען שוואַרצ'ס מערזשער וואָלט אויסגעריסען געוואָרען פאַר אַ דורכשניטליכען מענשען אין די אויגען, וואָלט ער זיך איבערגעצלמ'ט, געגלויבט, אַז דאָס איז דעם טייוועל'ס מלאכה, און אַרויסגעצויגען פון דער בעאָבאַכטונג זיינער נאָר די לעהרע, אַז ווייטער דאַרף ער זיך היטען, נישט אָנצורירען קיין מערזשער מיט שוועבעל. דעם פולווער וואָלט ער נישט ערפונדען.

אַ סך זעהר פרוכטבאַרע צופאַלען קומען פאָר טאָג טעגליך פאַר די אויגען פון דער מענשהייט און זענען שטענדיג פאָרגעקומען. דערצו אָבער, אום זיי צו פערשטעהן און אויסצוגעפינען זייערע געזעצען און צופאַסונגען, איז נויטיג, אַז זיי זאָלען פאָרקומען פאַר די אויגען פון אַ אונגעוועהנליך שטאַרקער דענקענסקראַפט. דאָס גאַנצע מאַטעריאַל פון די ערשיינונגען, וואָס ליגען אים גרונד פון די ביאָלאָגישע, הימישע און פיזישע וויסענשאַפטען, אין די פערשיעדענע עלעקטרישע, מעכאַנישע און פאַרע-ערפינדונגען, געפינט

זיך שוין פון לאנג, פון ששת ימי בראשית אן, אין דעם זעלביגען צושטאנד און האט געקענט בעאבאכטעט און אויסגענוצט ווערן פון די מענשען אין דעם שטיין-פעריאד, ווי פון אונז היינט. און דאך, אום אידום צו פערשטעהן און צו בעהערשען, איז נויטיג געווען אזא ענטוויקלונגס-שטופע פון די דענקענס-פעהיגקייטען, וועלכער ס׳האבען נישט ערדייכט די אוראלטע מענשען, און אויך נישט די מענשען פונ׳ם מיטעל-אלטער. ס׳איז קיין שום צווייפעל נישטא אין דעם, אז נאך היינט אויך זענען מיר ארומגערינגעלט מיט די סאמע אינטערעסאנטעסטע ערשיינונגען, ביי וועלכע מיר שטעלען זיך גארנים אב, וועלכע מיר קענען זיך נים אויסטייטשען און ערקלערן, און די געזעצען פון וועלכע מיר זוכען גארנישט, וויל צווישען די מענשען פון אונזער צייט בעזיצט קיינער נישט גענוג דענקענסקראפט, אום פון די דאזיגע איינדריקע ארויסצוציהען נייע פארשטעלונגען וועגען זייער סבה און די פאלגען, וואס מ׳קען פון זיי ארויסבעקומען. ס׳איז אבער זעהר מעגליך, אז סוף כל סוף וועט פארט קומען אזא געניע, פאר וועלכען דאס וועט זיין נישט נאר ערדייכבאר, נאר אויך לייכט, און אונזערע נאכקומענדע דורות אויף דר׳ערד וועלן נישט אימשטאנד זיין זיך צו ערקלערן, ווי אזוי מיר האבען געקענט פערבייגעהן אזעלכע מערקווירדיגע ערשיינונגען גארנישט בעמערקענדיג און גארנישט הערענדיג, אט אלץ איינס, ווי מיר קענען נישט פערשטעהן, ווי אזוי מענשען זענען נישט צוגעקומען נאך מיט טויזענדער יאהרען צוריק צו דער ערפינדונג פון אויפרייס-מאטעריאלען, פון פארע-מאשינען און פון עלעקטריציטעט.

איצט וועלן מיר לאזען שטעהן אן א זייט די נישט-וויכטיגע ארבייט פון דעם צופאל און מיר וועלן זעהן, אז די ערפאהרונגען אין דעם זין פון בעקאן: „די קלוגע פראגען, וואס ווערען געשטעלט דער נאטור”; די, וואס ווערען געשטעלט מיט בעוואוסטזיין און אבזיכט און אויף וועלכע מ׳ערווארטעט פאראויס א בעשטימטען ענטפער, ד. ה. די מעטאדישע ארבייטען פון ראבערט מייער, העלמהאלץ אדער קאך, — אז די אלע ערפאהרונגען פאדערן א געניאלען דענקענס-צענטר און א שטארק ענטוויקעלטען ווילען. דער ווילען איז אונבעדינגט דערפאר, וואס ביי עקספערימענטען און ערפינדונגען איז בעזונדער וויכטיג דאס, אז די פארשטעלונגען, וועלכע זענען אויסגעארבייט געווארען דורך די דענקענסצענטרן, זאלען אנ-

נעהמען אַ ממשות'דיגע פאָרם, װאָס ס'איז מעגליך נאָר מיט דער הילף פון אַ מוסקעל־טעטיגקײט, צו װעלכער ס'זענען אונבעדינגט נויטיג װילענס־אימפולסען.

XVII.

װען ענדליך דער װילענסצענטער איז אויך אַזוי אונגעװעהנליך ענטװיקעלט, װי די דענקענס־צענטערן, ד. ה. װען מיר האָבען פאַר זיך אַ מענשען, װעלכער שטעלט פאָר מיט זיך אין איין און דער זעלביגער צײַט אי אַ געניע פון װילען אי אַ געניע פון דענקען, — האָבען מיר די מעגליכקײַט צו בעגריפען איינע פון יענע ערשײַנונגען, װעלכע ענדערן דעם גאַנג פון דער װעלט־געשיכטע. אַזאַ געניע װײַזט זיך אַרויס נישט אין געדאַנקען און װערטער, נאָר אין מעשים, אין האַנדלונגען. זײַן אורטײל אַרבײַט אויס נײַע פערזענליכע פאָרשטעלונגען, און זײַן װילען איז גענוג שטאַרק און ענערגיש, אום זיי צו פערװאַנדלען אין פאַקטען, נישט קוקענדיג אויף קײנע שטערונגען.

אַזאַ מין דאָפּעלער געניע פעראַכטעט די בעקװעמערע מיטלען, װעלכע פיהרען צו דער פערקערפּערונג פון די פאָרשטעלונגען, ער פעראַכטעט די קלאַנגען און געשריבענע צײכענס, און שטרעבט צו אַזעלכע פערקערפּערונגס־מיטלען, װעלכע פאָדערן די בעזיגונג פון די סאַמע שטאַרקסטע שטערונגען. ער רעדט נישט און שרײַבט נישט, נאָר טוט, ד. ה. ער הערשט איבער אַנדערע מענשען און איבער די קרעפטען פון דער נאַטור, אין אײַנשטימונג מיט זײַנע פאָרשטעלונגען. אַזאַ געניע װערט דאָס, װאָס ער װיל, און טוט, װאָס ער װיל. ער ענטדעקט װעלט־טײלען. ער נעהמט אײַן לענדער און מאַכט אונטערטעניג פעלקער. ער מאַכט דורך דעם לעבענס־װעג פון אַלעקסאַנדער מוקדון, מהמד, קראָמװעל און נאַפּאָלעאָן. קײן מענש איז נישט אימשטאַנד צו שטעלען אַ גרענעץ זײַן הערשאַפט, גאָר סײַדען דער, װעלכער איז נאָך מעהר געניע פון איהם. ער טרעט אָב צוריק נאָר דאַן, װען ער האָט געגען זיך די מעכטיגע כחות פון

דער נאַטור, וועלכע איז שטאַרקער פון זיין ווילענסקראַפט. אַ אוראַגאַן וואָלט געקענט פערניכטען קאָלומבוס'ען, אַ קראַנקהייט האָט פערקירצט דאָס לעבען פון אַלעקסאַנדער מוקדון, נאַפּאָלעאָנ'ען האָט מיט הרפה בעדעקט דער רוסישער ווינטער. דער דענקענס-צענטר קען אין זיינע פאָרשטעלונגען ביקומען אפילו דער נאַטור אַליין; דער ווילענסצענטר קען בייקומען נאָר אַזעלכע קרעפטען, וועלכע זענען שוואַכער פון איהם.

די אָרגאַניזאַציע פון אַזאַ אורטיילס-און ווילענס-געניע ברענגט מיט דאָס, אַז אין איהר איז ווייניגער, און אַמאָל אויך גאָרנישט פערהאַן דאָס, וואָס מ'רופט געוועהנליך געפיהל, קינסטלערישעס געשמאַק, שענהייטס- און ליעבעסבעדערפניש. זיינע שטאַרקע צענטערן פערוואַנדלען אַלע איינדריקע אין קלאָרע פאָרשטעלונגען און ברענגען אַרויס אַרויס פון זיי פאָלשטענדיג בעוואוסטזייניגע געדאַנקען. די אויטאָמאַטישע טעטיגקייט קומט פאָר אים אויסערסטען פאַל נאָר אין די נידריגע קאָאָרדינאַציאָנס- און ערנעהרונגס-צענטערן; די העכערע אָבער אַרבייטען אָריגינעל, נישט לויט געירשה'נטע מוסטערן. ער איז כמעט אינגאַנצען פריי פון די דונקעלע, האַלב- אָדער אינגאַנצען אונבעוואוסטזייניגע נייגונגען. ער איז נישט סענטימענטאַל און מאַכט דעריבער דעם איינדריק פון אַ קאַלטען, האַרטען מענשען. די דאָזיגע ווערטער אָבער זאָגען נאָר דאָס, אַז ער איז בעגאַבט מיט אַ דענקענדען, און נישט עמאָציאָנעלען כאַראַקטער.

מיט אַזאַ אָרגאַניזאַציע איז געוועהנליך פערבונדען נאָך איין אייגענשאַפט: דעם געניע זענען זעהר שווער צוגענגליך די פאַרטיגע געדאַנקען פון אַנדערע קעפּ. זיינע צענטערן זענען געניינט נאָר צו אָריגינעלער אַרבייט, און נישט צו דער נאַכאַהמונג פון אַנדערע. זיי נויטיגען זיך אין אַ רויהען מאַטעריאַל פון אויסערליכע איינדריקע, אום זיי צו פערוואַנדלען אין נייע פערזענליכע פאָרשטעלונגען. די פריהער-פערדייהטע געדאַנקען-פּראָדוקטען, ד. ה. דאָס רייהע מאַטעריאַל פון אויסערליכע איינדריקע, וואָס איז שוין פערוואַנדעלט געוואָרען אין פאָרשטעלונגען דורך די מאָרך-צענטערן פון אַנדערע מענשען, — רופען אַרויס אין איהם אַ אָבנייגונג.

ביי דעם פונקט פון מיינע בעטראַכטונגען שטעלט זיך אַוועק פאַר מיר אַ שאַרפע פראַגע. אויב די געניאַליטעט שטעלט פאָר מיט זיך אַ פעראייניגונג פון אַ אונגעוועהנליך ענטוויקעלטען און

אַ אונגעוועהנליכען אורטייל, אויב די טעטיגקייט פון געניע בעשטעהט אין שאַפען נייע אַבסטראַקטע פאָרשטעלונגען און זיי פערווירקליכען, טאָ וואָס בלייבט מיר צו זאָגען וועגען די עמאָציאָנעלע גאונים, ד. ה. וועגען די אַלע דיכטער און קינסטלער? האָב איך דען אין אַזאַ פאַל דאָס רעכט אָנצונעהמען, אַז אַ דיכטער און אַ קינסטלער קאָן אויך זיין אַ געניע? דאָס דאָזיגע רעכט איז אין דער אמת'ן טאַקע זעהר אַ צווייפעלהאַפטעס. לאָמיר גוט געדענקען, וואָס דאָס איז אַזוינס עמאָציע. די איינדריקע פון די חושים קומען צו צו די צוגעפּאַסטע צענטערן פון די חושים, די ווידער ברענגען אין גאַנג אַנדערע צענטערן, גראַדע יענע, וועלכע נעהמען אויף די איינדריקע צוזאַמען מיט די ערשטע; זיי רעגען אויף די צענטערן פון ווילען און פון דער קאָאָרדינאַציע און אַלס רעאַקציע רופען זיי אַרויס וועלכע ס'איז האַנדלונג פון אָרגאַניזם, אַליך איינס, צו די האַנדלונג איז אַ געזיכטס־אויסדריק, אַ ענדערונג אינ'ם פולס פון האַרצען, צי אַ געשריי. דאָס אַליך קומט פאָר אויטאָמאַטיש, לויט אַ געירשה'נטער, אָרגאַניזירטער געוואָהנהייט, אָהן דער הילף פון דענקען, וועלכעס בעקומט וועגען די פּראָצעסען אין די נידריגע צענטערן נאָר דונקעלע מיטטיילונגען אָדער אַן'אונבעשטימטע אַהנונג; די דאָזיגע פּראָצעסען, וואָס קומען פאָר אויסער בעוואוסטזיין, זענען עס די עמאָציעס.

די פּאָעזיע, די מוזיק, און די מאַלעריי האָבען נאָר איין אויפגאַבע פאַר זיך — אַרויסצורופען עמאָציעס. יעדערע פון זיי סטאַרעט זיך מיט דער הילף פון איהרע מיטלען אַרויסצורופען אין אָרגאַניזם די פּראָצעסען, וועלכע ווערען אין דער אמת'ן פעראורזאַכט פון אַ בעשטימטער רייהע אויסערליכע איינדריקע און וועלכע מיר עמפפינדען אַלס עמאָציעס. דער לירישער דיכטער שטרעבט מיט ווערטער, דער מוזיקער מיט טענער און דער קינסטלער מיט פאַרבען אָנצורעגען אונזערע צענטערן צו דער אַרבייט, וועלכער זיי איבען אויס אין יענע פעלען, ווען די חושים גיבען זיי איבער איינדריקע פון אַ שענעם און ליבענסווירדיגען וועזען פון דעם ענטגעגענזעצטען געשלעכט, פון וועלכען ס'איז שונא, פון די צושטערענדע נאַטור־קרעפטען, פון אַ ליידענדען מענשען אָדער אַ בעשטימטער צייט פון יאָהר. וואָס ריכטיגער זיי קאָנען אַרויסהאָפען און שילדערן די אין ווערטער אויסגעדריקטע אָפּטישע און אַקוסטישע גייסטיגע שטריכען פון די געשעהענישען, וועלכע קאָנען געשילדערט

הערען מיט דער הילף פון קונסט, אלץ מעהר וועלען די עמאציעס, וואס ווערען ארויסגערופען דורך זיי, זיך דערנעהנטערן צו די עמאציעס, וואס ווערען ארויסגערופען דורך די געשעהענישען אליין.

מיר אנערקענען נישט פאר קיין קונסטווערק אזא פאעטישעס אדער קינסטלערישעס ווערק, וועלכעס רופט נישט ארויס אין אונז קיינע עמאציעס, זאגאר אויך אין דעם פאל, ווען מיר אנערקענען, אז עס איז קלוג ארומגעטראכט, אז אויף איהם איז געאפפערט געווארען א סך ארבייט און געשטיקטקייט און אז אום איהם צו שאפען האט מען געמוזט בייקומען א סך שטערונגען.

די ווירקונג פון קונסט איז אלזא געגרינדעט אויף דער אויטאמאטישער טעטיגקייט פון די ניעדריגע צענטערן, די טעטיגקייט אבער קאן ארויסגערופען ווערען נאר דורך אזעלכע איינדריקע, וועלכע עס איז געוואהנט צו עמפפינדען דער ארגאניזם און א גאנצע רייהע פון זיינע זיידעס; דאס שליעסט איינגאנצען אויס די מעגליכקייט פון נייעס אין קונסט. אום אויסצואיבען וועלכע ס'איז האנדלונג, מוז דאס קונסטווערק האבען פאר א אינהאלט אלטע, ארגאניזירטע איינדריקע. און האבען מיר קוים אנערקענט אלס דעם אויסגעצייכענטען שטריך פון א געניע די פעהיגקייט צו שאפען נייע, ביז אהער נישט בעוואוסטע פארשטעלונגען און פערוואנדלען זיי אין ממשותדיגע ערשיינונגען קאן זיך עס דאך שוין יעדענפאלס נישט פעראייניגען מיט קונסט, אין וועלכער עס האנדעלט זיך אויסשליסליך נאר וועגען דעם, איבערצוהורן אלטע, ארגאניזירטע ערשיינונגען, וועלכע זענען אייגענטימליך דעם גאנצען געשלעכט?

די תשובה אויף דער פראגע ברענגט מיך אין פערלעגענהייט נאר דערפאר, וואס מיר וועט אויסקומען דערביי זיך איינצורייסען מיט די איבעראל-אנגענומענע אנשויאונגען. ס'איז פאלשטענדיג זיכער, אז דער עמאציאנעלער געניע איז נישט קיין געניע. ער שאפט נישט קיין שום נייעס, גיט נישט דעם מענשליכען בעוואוסטזיין קיין מעהר רייכען אינהאלט, ענטדעקט נישט קיין אונבעוואוסטע וואהרהייטען און האט נישט קיין שום איינפלוס אויף דער ערשיינונגס-וועלט. דאך זענען פערהאן אין איהם געוויסע פסיכא-פיזישע אנלאגען, וועלכע מאכען איהם פאר א בעזונדער וועזען און צייכנען איהם אויס פון דעם מיטעלמעסיגען מענשען. די צענטערן, וועלכע רופען ארויס עמאציאנעלע טעטיגקייטען, דארפען ביי איהם ענטוויקעלט זיין שטאר-

קער, ווי אין אַ געוועהנליכען אָרגאַניזם. פון דאַנען איז געדרונגען, אַז נישט נאָר די חושים רופען אַרויס אַ מעהר אינטענסיווע טעטיגקייט אין זיינע אויטאָמאַטישע צענטערן, נאָר אויך זיין בעוואוסטזיין נעהמט בייסער אויף די דאָזיגע טעטיגקייט, ווייל זי איבט זיך אויס אין איהם מיט אַ גרעסערען געריש, גרויסאַרטיגער, און ציהט צו צו זיך מעהר אויפמערקזאַמקייט. דער עמאָציאָנעלער געניע איז אַ מעכאַנישער מוזיקאַלישער אינסטרומענט, און נישט קיין פרייאימפראָוויזירענדער און פריי-שפיעלענדער ווירטואָז. גוט; מוזיקאַלישע אינסטרומענטען זענען דאָך אָבער פערדאַן פערשידענע, פון דאָס מוזיקאַלישע טאַבאַק-פושקע, וואָס גיט אַרויס שווינדזיכטיגע, קוים הערבאַרע טענער, ביז דעם מעכאַנישען אָרגאַן, דער דונער פון וועלכען עס מאַכט ציטערן די ווענט. דאָס זעלבע דאַרף מען זיך פאָרשטעלען, אַז די אויטאָמאַטיש אַרבייטענדע צענטערן ביי דעם עמאָציאָנעלען געניע זענען טאַקע מעכאַניש, נאָר זיי שפיעלען פון דעסטוועגען אַ סך העכער, ווי די צענטערן פון אַ געוועהנליכען מענשען; אַז צווישען זיי עקזיסטירט די זעלביגע בעציהונג, וואָס צווישען דאָס טאַבאַק-פושקע און דעם אָרגאַן. דער רעזולטאַט פון דעם מעכאַניזם איז דאָס, וואָס דאָס בעוואוסטזיין פון דעם עמאָציאָנעלען געניע נעהמט אין אַ גרעסערער מאָס אַנטהייל אין זיין טעטיגקייט, ווי דאָס בעוואוסטזיין פון אַ געוועהנליכען מענשען.

אמת, זיין אַנטהייל דריקט זיך נישט אויס אין קיין שאַפענדער אַרבייט און לאָזט נישט קיין איינפלוס נאָך זיך, נאָר בעגרענעצט זיך בלויז מיט דער עמפפינדונג אַליין. זיין דענקענסקראַפט קאָן קיין זאַך נישט ענדערען אין דער אויטאָמאַטישער אַרבייט פון די צענטערן; זי קאָן זיך נאָר צוקוקען צו דער אַרבייט און איהר בעאָבאַכטען. אין דעם בעגרענעצטען זין קאָן אָבער דער עמאָציאָנעלער געניע אויך בעפריעדיגען די פאָדערונגען פון נייהייט און אָריגינאַליטעט, וועלכע איך שטעל דעם געניע. אמת, ער רופט אַרויס נאָר יענע עמאָציעס, וועלכע די מענשהייט האָט בעקומען בירושה און צו וועלכע זי איז פאַלקאָם צוגעוואָהנט; ער רופט זיי אָבער אַרויס שטאַרקער, ווי אַלע מענשען פאַר איהם. זיין ווירקונג איז אַלזאָ נייַ אין איהר גראַד, נישט אין איהר אַרט.

XVIII.

די רייהע פון דעם געניען-ראנג איז געגרינדעט אויף דער וויכ-טיגקייט פון דעם געוועב אָדער אָרגאַן, די אויסשליעסליכע פּאָלקאָ-מענהייט פון וועלכען עס בעשאַפט די געניאַליטעט. יעדע אַנדערע קלאַסיפיקאַציע איז נישט נאַטירליך, ווען אַפילו זי איז אַזוי שאַרפ-זיניג בעגרינדעט, ווי יענע, וועלכע עס גיט ביִן. וואָס מעהר דער אָנגעגעבענער מאַרך-צענטר געהער דעם מענשען אַליין, וואָס מעהר אויסשליסליך-מענשליך דער מאַרך-צענטר איז, אַלץ אַ העכערען געניע גיט אַרויס זיין בעזונדערע ענטוויקלונג. די ענטוויקלונג פון דעם ביינער-געוועב קאָן נישט אַרויסגעבען קיין געניע, ווייל ביינער האָט נישט נאָר דער מענש אַליין, נאָר אויך אַ סך אַנדערע בעלי-חיים. דאָס זעלבע איז אויך מיט די מוסקעל-געוועבען, מיט וועלכע ס'צייכענט זיך אויס אַ מילאָ פון קראָטאָן און וועלכע שטעלען איהם פון דעסט-וועגען נישט העכער פון וועלכער ס'איז שטאַרקער חיה. אויך די צענטערן פון די חושים קאָנען נישט דיענען אַלס אָרגאַנישער יסוד פאַר געניאַליטעט, ווייל אין שאַרפזיכטיגקייט וועט דער קאָנדאָר שטענ-דיג איבערשטייגען דעם בעסטען מענשליכען בליק און ליכט-אויפנעה-מונגסצענטר, און אין דער בעציהונג צו אַ אידעאַלען געהער (חוש השמיעה) וועט דער מענש קיינמאָל נישט אימשטאַנד זיין זיך צו פערגלייכען מיט געוויסע סאָרטען אַנטילאָפּען א. א. וו.

די העכסטע צענטערן אַפילו קאָן מען אויך נישט אָנערקענען פאַר אַזעלכע, וואָס געהערן אויסשליעסליך נאָר דעם מענשען, אויב זייער פּאָלקאָמענהייט געהט נישט איבער די גרענעצען פון אויטאָ-מאַטיזם. וואָרום אַלע העכערע בעלי חיים זענען בעגאַבט מיט דער פעהיגקייט אויטאָמאַטיש צו רעאַגירען אויף די אויזערליכע איינדריקע און די דאָזיגע רעאַקציע געהט אויך צו צום בעוואוסטזיין, אין דער געשטאַלט פון עמאָציעס. ביי עלעפאַנטען און הינד, קאָנען מיר בע-מערקען, ריכטיג ווי ביי דעם מענשען, האַנדלונגען, וואָס האָבען אין זיך דעם אויסדריק פון ליעבע, האַס, נקמה, מורא און מיטלייד צוזאַמען מיט די זיי בעגלייטענדע פּסיכישע אויפרעגונגען. דער איינציגער אונטערשייד צווישען אַ מענשען און אַ בעל-חי אין דער הינזיכט איז דאָס, וואָס די מענשליכע עמאָציעס קאָנען אַרויסגערופען

ווערען אויך מיט דער הילף פון אַ קינסטליכער נאַכאַהמונג אָדער מיט דער סימבאָליזירונג פון די נאַטירליכע ערשיינונגען, דאַן ווען די עמאָציעס ביי אַ בעל-חי קאָנען אַרויסגערופען ווערען נאָר דורך די ערשיינונגען אַליין.

אין דער ענטשטעהונג פון עמאָציעס האָבען אַלזאָ דער זכרון און דער פערשטאַנד מעהר ווערט ביי אַ מענשען, ווי ביי בעלי-חיים. דאַגעגען דאָס דענקען קאָן מען אננעהמען פאַר אַ ריין-מענשליכע פעהיגקייט — אויף וויפיעל געוועהנליך עס געהט איבער די גרענצען פונ'ם איינפאַכען, אונמיטעלבאַרען אויסטייטשען די איינדריקע פון די חושים און בילדעט אויס פון זיי נייע פאָרשטעלונגען; ד. ה. אויף וויפיעל עס איז אימשטאַנד אַרויסצוציהען פון איין אַבסטראַקציע אַנ'אַנדערע, אַ נייע. אַזאַ מין דענקענסקראַפט בעזיצט נאָר דער מענש אַליין און נישט קיין איין אַנדער בעל-חי. און דערצו נאָך איז ביי קיין אַנדער בעל-חי נישט אַזוי שטאַרק אויסגעדריקט דער אָרגאַנישער צוזאַמעהאַנג צווישען די צענטערן פון ווילען און דענקען, ווי ביי דעם מענשען.

די הויכע ענטוויקלונג פון די דענקענס-און ווילענס-צענטערן גיט אַלזאָ אַרויס אַ ריין-מענשליכען געניע, וועלכער שטעלט פאָר מיט זיך דעם העכסטען אויסדריק פון דער אָרגאַנישער פאָלקאָמענהייט, וואָס דער מענש האָט עררייכט. און פון דעם שטאַנדפונקט אַרויס-געהענדיג דאַרף מען, געוועהנליך, אָבגעגעבען דעם ערשטען פּלאַץ יענע גאונים, וועלכע פערקערפערען אין זיך די פעראייניגונג פון אַ ריעזיגער דענקענסקראַפט און אַ ריעזיגען ווילען. דאָס זענען אַרבייטס-מענשען, דאָס זענען יענע, וועלכע מאַכען די וועלט-גע-שיכטע, וועלכע ערציהען פעלקער גייסטיג און קערפערליך, און בעשטימען זייער גורל אויף שפּעטער מיט אַ סך יאָהרען פאָר-אויס: די גרויסע אָרגאַניזאַטאָרען, געזעצגעבער, מלוכה-גרינדער, רעוואָלוציאָנערען מיט קלאָרע, דורך זיי עררייכטע צילען, און אויך בעזיעגער, אויב זייערע האַנדלונגען זענען געבויט אויף די שטרענג בעשטימטע פאָרשטעלונגען פון זייער אורטייל, און נישט אויף דעם איינפלוס פון האַלב-בעוואוסטזיניגע אימפולסען, אָדער פרעמדע אָנרעגונגען. אין דער בעציהונג צום בעגרייפען און פער-שטעהן שטעהען די דאָזיגע פאָרנעהמע גאונים אויך אַזוי הויך, ווי די פון דער פאָלגענדער קאַטעגאָריע: זיי ציהען אויך אַזוי זיכער אַרויס נייע פאָרשטעלונגען פון זייערע אויסערליכע איינדריקע; זיי געפינען

אויך אוים אזאַ צוזאַמענהאַנג צווישען ערשײַנונגען, וועלכען מען קאָן נישט משיג זײַן מיט די חושים אַלײַן, זייערע סבות, זייערע געזעצען, זייערע פאָלגען אין דעם סאַמע ווײַטסטען רוים און סאַמע חײַטסטער צײַט. זיי שטעהען העכער פון יענע דערמיט, וואָס זיי זענען אימשטאַנד צו פערווירקליכען זייערע פאָרשטעלונגען נישט בלויז געגען דעם ווידערשטאַנד פון טוידטע געגענשטאַנדען, נאָר אויך געגען די שטערונגען פון לעבעדיגע אָרגאַניזמען, פון מענשען. האָפענדיג, אַז זייערע פאָרשטעלונגען וועלען אָננעהמען אַ ממשות׳דיגע פאָרם אונטער דעם אײַנפלוס פון ווילען, זענען זיי אימשטאַנד צו שאַפען אין זייער דענקען אַזעלכע פאָרשטעלונגען, דער אינהאַלט פון וועלכע ס׳שטעלט פאָר מיט זיך אַ גאַנצען פאָלק און זאָגאַר די גאַנצע מענשהײַט, און וועלכע זיי קאָנען פערווירקליכען נאָר דאַן, ווען זיי מאַכען די ווילענסצענטערן פון פעלקער, פון דער מענשהײַט זאָגאַר, אָבהענגיג פון זייער ווילען און דענקען.

אויף דער צווייטער מדרגה שטעהען די דענקענס־גאונים, מיט אַ גוט ענטוויקעלטען, נאָר נישט געניאַלען ווילען: די גרויסע פאָרשער, עקספערימענטאַטאָרען, ענטדעקער און ערפינדער. זיי שטעהען נידריגער פון די געניעס פון דער ערשטער קאַטעגאָריע דערמיט, וואָס זיי קאָנען נישט בענוצען זיך מיט מענשען, ווי מיט אַ רויהען מאַטעריאַל אויף צו פערווירקליכען זייערע פאָרשטעלונגען. דעריבער קאָנען זיי פערווירקליכען נאָר אַזעלכע פאָרשטעלונגען, וועלכע האָבען פאָר אַ אינהאַלט דעם נישט לעבעדיגען שטאָף. זייער ווילען איז גענוג שטאַרק, אום בײַצוקומען די טוידטע שטערונגען, אָבער נישט די לעבעדיגע.

דעם דריטען פּלאַץ פערנעהמען די ריינע דענקענס־גאונים, וועלכע בעזיצען נישט קיין שטאַרק־ענטוויקעלטען ווילען: די דענקער און פילאָזאָפען. לויט זייערע ידיעות, זייער חכמה, זייער פעהיגקײַט אַרײַנצודרינגען אין די סאַמע ווײַטסטע פּראָצעסען, און יענע, צו וועלכע מ׳קען מיט די חושים אַלײַן נישט צוקומען, זענען זיי גלײַכבערעכטיגטע מיטגלידער אין דער זעלביגער גאונים־משפּחה, צו וועלכער עס געהערען די מלוכה־גרינדער און ערפינדער. זייער אונפאָלקאָמענהײַט בעשטעהט אין דעם, וואָס זייערע פאָרשטעלונגען, וועלכע זענען אַזוי גלענצענד אויסגעאַרבײַט געוואָרען אין זייערע דענקענס־צענטערן, בלײַבען בײַ זיי אין מאַרך אַדער — אין בעסטען

פאל — נעהמען אן די ממשות'דיגע פארם פון געזאגטע אדער געשריבענע ווערטער. קיין דירעקטען איינפלוס אויף מענשען און אויף נישט־ארגאנישע געגענשטאנדען — האבען זיי נישט. זיי רופען נישט ארויס קיין בעוועגונגס־ערשיינונגען. אום די פראצעסען און די צענטערן פון זייער דענקען זאלען ארויסרופען אנדערע פראצעסען אויסער זייער ארגאניזם, איז נויטיג, אז זייערע פארשטעלונגען זאלען אנרעגען דעם ווילען פון א צווייטען מענשען.

נאך די דריי קאטעגאריעס פון קאגיטאציאנעלע געניעס, נאך די בעזיגער פון מענשען, בעזיגער פון דער טוידטער מאטעריע און בלויזע דענקער, — געהען די עמאציאנעלע געניעס, וועלכע צייכנען זיך אויס פון דעם געוועהנליכען מענשען מיט א שטארקער קראפט אין דער אויטאמאטישער ארבייט פון זייערע צענטערן, און נישט מיט זייער בעזונדערער אינדיווידועלער ענטוויקלונג. זיי גיעבען נישט דעם המון נישט קיין נייע בעוואוסטזיניגע פארשטעלונגען, נישט קיין בעוואוסטזיניגע בעוועגונגס־אנרעגונגען, נאר האלב־אדער אינגאנצען אונבעוואוסטזיניגע עמאציעס. צווישען די עמאציאנעלע גאונים שטעהען אויף דער ערשטער מדרגה די דיכטער, ערשטענס דערפאר, וואס אין זייער ארבייט נעהמט א גרעסערן אנטייל דאס אורטייל, און צווייטענס דערפאר, וואס זיי ברענגען ארויס זייער ווירקונג מיט דער הילף פון די מיטלען, וועלכע זענען אממעהרסטען צוגעפאסט דערצו, צו פערקערפערן די פערשידענע צושטאנדען פונ'ם בעוואוסטזיין, אט דעם העכסטען אינהאלט פון אלע קונסטען. דאס דאזיגע מיטעל איז — דאס ווארט. אין דער צייט, ווען דער קינסטלער און דער מוזיקער זענען געצוואונגען זיך צו בעגרענעצען מיט אזעלכע שטריכען פון דעם בעוואוסטזיינס־צושטאנד, וועלכע גיעבען די מעגליכקייט צו האפען פון איהם נאר דאס אלגעמיינע בילד, האט דער דיכטער די מעגליכקייט איהם שארף צו בעגרענעצען און צו ספעציאליזירען, אזוי אז עס וועט שוין שווער זיין איהם צוזאמענצומישען מיט א עהנליכען בעוואוסטזיינס־צושטאנד. אהן דער מיטווירקונג פון דענקען קען זיך אים אויסערסטען פאל בעגעהן נאר דער לירישער פאעט, „די אויגען פון וועלכען עס בלאנדזשען ארום אין בעצויבערענדען וואהנזין" און ביי וועלכען די איינדריקע ברענגען אין גאנג די שפראך־צענטערן אויטאמאטיש, גארנישט דורכגעהענדיג דעם בעוואוסטזיין. אין די אלע איבריגע סארטען פאעזיע

קומט אויס דעם פּאָעט אויסצובילדען, מיט דער הילף פון אורטייל, בעוואוסטזיניגע פאָרשטעלונגען, וועלכע צייכנען זיך אויס פון דעם דענקער'ס פאָרשטעלונגען נאָר דערמיט, וואָס זייער אינהאַלט איז די פערקערפערונג פון גע'ירשה'נטע עמאָציעס, און נישט דאָס דערגעהן די נישט-ממשות'דיגע פערהעלטניסע צווישען ערשיינונגען.

דאָס איז די איינציגע נאַטירליכע קוואַליפיקאַציע, ווייל זי איז געגרינדעט אויף אָרגאַנישע הנהות. און דאָך איז די געוועהנליכע אָבשאַצונג פון די פערשיעדענע קאַטעגאָריעס אין דער געניאַליטעט, — אַ גאַנץ אַנדערע. קאָגיטאַציאָנעלע נאַטורען שאַצען דעם געניע לויט די נוצען, וועלכע ער ברענגט דער געזעלשאַפט און וועלכע זי איז אימשטאַנד צו פערשטעהן; עמאָציאָנעלע נאַטורען שאַצען איהם לויט דער קראַפט און דער אַנגענעהמליכקייט פון די עמאָציעס, וואָס ער קען אין זיי אַרויסרופען. די אוראַלטע געמיינדע אַנערקענט פאַר איהר וויכטיגסטען מיטגליעד דעם סאַמע שטאַרקסטען און מוטיגסטען קריעגער. די קראַפט פון די מוסקעלן און פון ווילען, ד. ה. מוט, ווערט דעריבער אַנערקענט פאַר דער שענסטער אייגענשאַפט פון אַ מענשען און דער גליקליכער, וועלכער בעזיצט עס, פערנעהמט דעם ערשטען פּלאַץ צווישען די חברים פון זיין שבט און רופט אַרויס כמעט אַ געטליכע פערעהרונג. אין אַזאַ געמיינדע קען קיין גרויסער דענקער, פאָרשער, מאַטעמאַטיק, פילאָזאָף א. אַז. וו. נישט ערקלערען קיין פּרעטענזיעס אויף אַכטונג. ווען צווישען די רויטהויטיגע שבטים וואָלט זיך פּלוצלונג בעוויזען אַ וועלכער ס'איז דעקאַרט אָדער ניוטאָן, וואָלט מען אויף איהם געקוקט, ווי אויף אַ נישט-נוצבאַרען מיטגליעד אין דער געמיינדע און געשטעלט איהם אַ סך נידעריגער פון וועלכען ס'איז געשיקטען בערען-יעגער אָדער קריעגער, וועלכער טראָגט אויף זיין נאַרטעל אַ סך פון שונא אָבגענומענע סקאַלפּען. און פון דעם נוצליכקייטס-שטאַנדפּונקט זענען זיי פאָלשטענדיג גערעכט, וואָרום דער אינדישער שבט, ביי דער ענטוויקלונגס-שטופע, וואָס ער האָט ערגרייכט, נויטיגט זיך נישט אין קיין מאַטעמאַטיקער און מעטאַפיזיקער, נאָר אין פלייש און זיכערקייט. אויב מ'גיט נאָך אין אונזער ציוויליזירטער צייט אויך אָב אַ בכבוד'ען פּלאַץ דעם סאָלדאַט און מען דריקט אויס די טיעפסטע אַכטונג זיין מיליטערישער טאַטואירונג אויפ'ן קראַגען, אויף די אַרבעל און אויף די פּאָלעס פון זיין מונ-

דיר, — איז עס נאָר אַ ירושה פון די אַנשויאונגען, וואָס האָבען געהערשט צווישען די ווילדע, באַרבאַרישע פעלקער. אַזאַ מין אַכ־טונג איז געווען גאַנץ נאַטירליך און פערשטענדליך אין דעם אור־אַלטען צושטאַנד פון דער מענשהייט; ביי דעם הייגטיגען צושטאַנד אָבער פון דער מענשליכער קולטור האָט עס קיין שום לאָגישע בעדייטונג נישט. אַזוי איז אויך נאַטירליך דאָס, וואָס די עמאָצ־יאָנעלע נאַטורען שאַצען דעם געניע לויט די עמאָציעס, וואָס ער רופט אַרויס ביי זיי. זיי זענען נישט אימשטאַנד זעלבסטשטענדיג אָדער אָריגינעל צו דענקען, זייער אויטאָמאַטישע, אָרגאַניזירטע מאַרך־טעטיגקייט קען זיך אָבער זיין גאַנץ וויכטיג. זייער בעוואוסטזיין איז דעריבער אָנגעפילט נישט מיט קיין קלאָרע פאָרשטעלונגען, נאָר מיט די אַ סך מאָל איבערגעחזר'טע האַלב־דונקעלע בילדער, אין דער פאָרם פון וועלכע דאָס בעוואוסטזיין נעהמט אויף די אויטאָ־מאַטישע טעטיגקייט פון די מאַרך־צענטערן.

דער אמת'ער געניע פאָדערט פון די העכערע צענטערן נישט קיין גע'ירשה'נטע, נישט קיין אָרגאַניזירטע, נאָר בעוואוסטזיניגע אַר־בייט, און זיי קענען איהר נישט געבען. דעריבער עקזיסטירט דער דענקענס־געניע אינגאַנצען נישט פאַר זיי. דאַגעגען, דער עמאָצ־יאָנעלער פאַלשער געניע (פסעוודאָ־געניע) רעגט אויף די אויטאָ־מאַטישע טעטיגקייט פון זייערע צענטערן און זיי אַנערקענען איהם; פאַר זיי שטעלט ער פאָר מיט זיך אַ קוואַל פון עמפּפינדונגען, און אַזוי ווי מענשען זענען געוואָהנט צו מעסטען דאָס לעבען מיט דעם אינהאַלט פון די איינדריקע, איז דער עמאָציאָנעלער געניע פאַר זיי אַ הייליגער לעבענס־קוואַל. פרויען וועלען דעריבער שטענדיג שע־צען העכער דעם קינסטלער, ווי דעם דענקער און פאָרשער, און צווישען די פאָרשטעהער פון קונסט שטעהט ביי זיי אויפ'ן ער־שטען פּלאַץ דער מוזיקער, ווייל די מוזיק גיט עמאָציעס, וואָס רע־גען אויף דעם געשלעכטסצענטר און זענען דעריבער די טיעפסטע און אַנגענעמסטע. דער קינסטלער און דער אַרטיסט פערנעהמט אויך ביי זיי אַ בעדייטענדען פּלאַץ; דער ערשטער דערפאַר, וואָס זיין קונסט רעגט נישט אויף די דענקענדע טעטיגקייט און זיי קענען געניסען פון איהר, זיך גאָרנישט אָנשטרענגענדיג, און דער צווייטער, אויסער דעם, אויך נאָר דערפאַר, וואָס די ווירקונג פון זיין נאָכ־אַהמענדייר און עמאָציאָנעלע גייסטעס־צושטאַנדען פערווירקליבענדע

טעטיגקייט ווערט נאך שטארקער אדאנק דעם רייץ פון זיין פערזענליכקייט.

עמאציאנעלע נאטורען און קודם־כל פרויען, שעצען דעם דיכטער אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל זיין ארבייט איז א ריין־עמאציאנעלע, און נישט קיין קאגיטאציאנעלע; זיי וועלען העריבער דעם לירישען דיכטער שעצען העכער, ווי דעם עפישען; דעם דיכטער, וועלכער שילדערט אויסערליכע אויפרעגענדע געשעהענישען העכער, ווי דעם דיכטער, וועלכער אנאליזירט גייסטיגע שטימונגען.

געוועהנליך, קען אזא מין אבשאצונג פאר אונז קיין שום ווערט נישט האבען. ווען די אינטענסיוויטעט פון די אנגערעגטע עמאציעס וואלט בעשלאסען די פראגע וועגען דעם, אויף וועלכען פלאץ מ׳דארף אוועקשטעלען דעם געניע, וואלט פאר דעם מאנס־פערזאן זיין געליבטע און פאר דער פרוי איהר געליבטער געווען העכער פון אלע געניעס, וועלכע די מענשהייט האט ווען ס׳איז ארויסגעגעבען פון זיך, ווייל ס׳איז קיין שום צווייפעל נישטא אין דעם, אז יוליע אין ראמעא׳ן, אדער לעאנדרה אין הערא׳ן רופען ארויס א סך שטארקערע עמפפינדונגען, ווי געטהע אדער שעקספיר, בעטהאווען אדער מאצארט, נישט רעדענדיג שוין, פערשטעהט זיך, וועגען קאנט׳ן אדער לאפלאס׳ן, וועגען יוליוס צעזאר אדער ביסמארק׳ן. און איך גלויב, אז ווען מיר וואלטען פרעגען וועלכען ס׳איז פון די צוויי אינטערעסאנטע פארלעך, וואלטען זיי גארנישט א קלער געטאן אפילו און גלייך אנערקענט זייער יוליע׳ן אדער לעאנדר׳ען פאר דעם גלענצענדסטען פון אלע פערגאנגענע, איצטיגע און צוקינפטיגע געניעס.

די ווירקונג פון איין פערזענליכקייט אויף דער אנדערער קען אלזא נישט דינען אלס מאסשטאב פאר איהר בעדייטונג, ווייל די דאזיגע ווירקונג ענדערט זיך כסדר, אבהענגיג דערפון, צו די מענשען, אויף וועלכע זי ווערט אויסגעאיבט, זענען מעהר אדער ווע־ניגער געבילדעט, מעהר אדער ווייניגער קאגיטאציאנעל. אלס אזא מאסשטאב קען דינען נאר דער אויסשליסליך מענשליכער האראקטער פון די מארך־צענטערן, די אונגעוועהנליכע ענטוויקלונג פון וועלכע עס שטעלט פאר מיט זיך דעם פסיכא־פיזישען יסוד פון דער ערשיינונג. און אזוי ווי דער סאמע העכסטער און סאמע מענשליכסטער צענטער איז דער צענטער פון דענקען, קען נאר די ענט־

וויקלונג פון דעם צענטר שאַפען אַ געניע, וועלכער נויטיגט זיך נאָך, דערצו, אין אַ שטאַרק-ענטוויקעלטען ווילענס-צענטר, אום צו מאַכען די אַרבייט פון זיין דענקענס-צענטר צוגענגליך פאַר די תושים פון אַנדערע מענשען.

דער דענקענס-געניע שטעלט פאָר מיט זיך ביז היינטיגען טאָג דאָס לעצטע וואָרט פון מענשליכער פאָלקאָמענהייט. צי וועט די אָרגאַנישע ענטוויקלונג פון דער מענשהייט געהן נאָך ווייטער און ווילכע ריכטונגען זי וועט אָננעהמען, — וועגען דעם וואָלט געקענט אורטיילען נאָר אַ גרויסער דענקענס-געניע, וועלכער בעזיצט די פעהיגקייט צו שליעסען פון דער געגענוואַרט אויף דער סאַמע ווייטסטער צוקונפט.

די פסיכאלאגישע סבות פון אנטיסעמיטיזם.

הערר מאָמיגליאַנאָ הויבט אָן זײַן אויסבעסערונגס-אַרטיקעל צו די בעמערקונגען פון הערן לאָריאַ וועגען „די עקאָנאָמישע יסודות פון אַנטיסעמיטיזמוס" מיט אַ פערגײַגונג פאַר דער „אויטאָריטעט, וואָס קיינער קאָן נישט אָבפרעגען" פון דעם דאָזיגען אויסגעצייכענטען עקאָנאָם ה' לאָריאַ. איך אָבער בעדויער, וואָס איך מוז די דאָזיגע אויטאָריטעט אונבעדינגט אָבפרעגען, און נאָך מעהר, אויף וויפיעל עס איז נוגע דעם אַנטיסעמיטיזמוס, מוז איך זי אינגאַנצען אָבלייקענען.

ווען ער פערזיכערט, אַז די סבה פון די יודישע פערפאָלגונגען און רדיפות אין מיטעלאַלטער און אין אונזערע צײַטען איז די קנאה פון דעם „געטויפטען" קאַפּיטאַל קעגען דעם „גע'מל'טען" קאַפּיטאַל, בעווייזט דערמיט, אַז ער האָט נישט קיין שום בעגריף וועגען דער דאָזיגער פראַגע. איך בין זאָגאַר חושד, אַז הערר לאָריאַ, אַזוי ווי דאָס רוב פון די פאָלשטענדיגע „אַסימילירטע" יודען, איז בכלל אינגאַנצען נישט בעקאַנט מיט'ן יודענטום, מיט זײַן איצטיגער לאַגע און מיט זײַנע עקזיסטענץ-בעדינגונגען.

מען רעדט זיך אײַן, אַז עמיץ, וואָס שטאַמט אַרויס פון יודען, מוז דעריבער אויך זײַן בעקאַנט מיט דער יודען-פראַגע, אָדער וועניגסטענס מיט איניגע פון איהרע אַנשויאונגען, און מען ווענדעט זיך צ

איהם, כדי צו בעקומען אַ ריכטיגע ידיעה וועגען דער דאָזיגער פֿראַגע. פֿאַקטיש אָבער האָבען די אַסימילירטע יודען פֿערלאָרען די מינדעסטע פֿיהלונג מיט זייער ראַסע, ווייסען נישט וועגען איהר קיין זאַך, און נאָך מעהר, זיי שטאָלצירען דערמיט, וואָס זיי ווייסען נישט, און שטעלען דאָס אַרויס פֿאַר אַ מעלה. זיי שטודירען די פֿייער-לענדער און מאַכען פֿאָרשונגען וועגען די לאַפּען; זיי לייענען אַלץ, וואָס ווערט געדרוקט וועגען די באַטאָקודען, און אינטערעסירען זיך זעהר שטאַרק מיט די פּאַפּואַס. דער איינציגער טייל פֿון דער מענשהייט, וואָס זיי האַלטען נישט פֿאַר ווירדיג צו לעגען אויף איהם די מינדעסטע אויפֿמערקזאַמקייט, זענען די יודען. זיי רעדען זיך איין, די דאָזיגע עדעלע זעעלען, אַז נאָר אונטער אַזאַ בעדינגונג וועלען די קריסטען האַלטען זייער „אַסימילאַציע" פֿאַר אַ'אמת'ע און ריינע.

די דאָזיגע פֿעטערס, וועלכע שעמען זיך מיט אונז, און זאָגען זיך אָב פֿון זייער שטאַם, זאָג איך נישט קיין מוסר דערפֿאַר, וואָס זיי דרעהען זיך צו אונז אוים מיט'ן רוקען. נאָר איך פֿערלאַנג פֿון זיי, אַז זיי זאָלען בלייבען טריי דער לאָגיק פֿון זייער אויפֿפֿיהרונג. ווען מ'ווענדעט זיך צו זיי, אום צו בעקומען ידיעות וועגען אונז, זאָלען זיי קיין ענטפֿער נישט געבען, כדי צו דערווייטערן אויף אַזאַ אופֿן יעדען טעות וועגען זייער בעציהונג צו אונז און ערהליך מודה זיין, אַז זיי האָבען נישט קיין שייכות צו אונז.

הערר לאַריאַ זעהט די סבה פֿון אַנטיסעמיטיזמוס אין דער יודישער רייכקייט. דער דאָזיגער טעות קאָן זיך נאָר ערקלערען דערמיט, וואָס ער שעפּט זיינע קענטנישען וועגען יודען נאָר פֿון אַנטיסעמיטישע קוועלען. די „יודישע רייכקייט" עקזיסטירט נישט. דאָס האָבען די אַנטיסעמיטען פֿון שנאה אויסגעטראַכט, אַז יודען זענען רייך. די יעניגע רייכקייט, וועלכע איז כלל נישט די סבה פֿון דער שנאה צו די יודען, איז אַ צוגעגעבענע אויסגעטראַכטע לעגענדע, כדי צוגעבען כלומר'שט אַ ערקלערונג פֿאַר די געפֿיהלען, לויט וועלכע עס בעגעהען זיך מיט אונז די יעניגע, וועלכע פֿערשפּרייטען די דאָזיגע לעגענדע.

דער אמת איז, אַז דאָס יודישע פֿאָלק, ווען מיר בעטראַכטען עס אַלס גאַנצעס, איז להלוטין דאָס אָרעמסטע פֿון אַלע קולטורעלע פֿעלקער. עס קאָן אפשר זיין, דאָס עס גיבט ווילדע שטאַמען, וועלכע לעבען נאָך אין גרעסערען עלענד, אָבער די דאָזיגע פֿיהלען

ניט זייער עלענד, וועהרענד די יודען פֿיהלען דאָס וועהר ביטער. דען די יודען האָבען אַלע בעדערפֿנישען פֿון דעם קולטור-מענש, און בעזונדערס אויך אַ נויטיגע בעדערפֿניש צו לערנען און צו אַרבייטען, און האָבען נישט קיין מיטעל צו קאָנען בעפֿריעדיגען די דאָזיגע בעדערפֿניש.

ווילט איהר ציפֿערן? איך גיעב זיי גערן. 80 פּראָצענט פֿון אַלע יודען פֿון דער וועלט זענען פֿעראורטיילט צו אַ הראָנישער האַלב-ערנעהרונג. זייער עקאָנאָמישע לאַגע איז פֿיעל ניעדריגער ווי די לאַגע פֿון אַלע פּראָלעטאַריאַטען פֿון דער וועלט. דען דער קריסטליכער פּראָלעטאַריער האָט אַמוועניגסטענס דאָס רעכט צו זוכען אַרבייט אומעטום, וואו ער קאָן זי געפֿינען, וועהרענד די יודען אין רוסלאַנד און רומעניען, וואו עס לעבט אַ יודישע בעפֿעלקערונג פֿון 6,250,000 פּערזאָן, איז געצוואונגען צו זיין איינגעדריקט אין איינינע שטעדט, אין וועלכע עס איז פֿאַר זיי קיין אַרבייט נישטאָ און וואו עס בלייבט זיי נאָר אויסצוקלויבען איינס פֿון די צוויי: אָדער צו בעטלען און אויסצוגעהן פֿאַמעלעך פֿון הונגער, אָדער אויסצוגעהן שנעל פֿון הונגער און זיך נישט בעשליסען צו בעטלען. 17 פּראָצענט פֿון אַלע יודען פֿערדיענען מיט גרויס מיה פּונקט אַזוי פֿיעל, וויפֿיעל זיי איז נויטיג, און אַזוי ווי אַרום זיי הערשט נאָר שנאה, דעריבער זענען זיי געצוואונגען דאָפּעלט צו אַרבייטען, כדי צו דערגרייכען דורך זייער אַרבייט דעם זעלבען פֿערדיענסט, וואָס זייער קריסטליכער קאָנקורענט. ערשט העכסטענס דריי פּראָצענט יודען לעבט זיך גוט, און זענען אפשר אויך רייך. צווישען זיי געפֿינען זיך פֿיער אָדער פֿינף פֿאַמיליען — נישט מעהר! — וואָס זייערע נעמען, וועלכע ווערען פֿאַנאַנדערגעטראָגען דורך דער שנאה, זענען בעקאַנט אין דער גאַנצער וועלט. קיין איין איינע פֿון די דאָזיגע פֿאַמיליען, נישט די ראָטשילדס, נישט די הירשס, נישט די בלייכרעדער, נישט די פֿאָלאַקאָוו'ס, שטעהען נישט אויף דער רשימה פֿון די מיליאַרדערען פֿון היינטיגען קאַפּיטאַליזמוס, אויף וועלכער עס שטעהען די אַסטאָרס, די ראָקפֿעלערס, די גולדס, די וואַנדערבילט'ס, די מאָרגאַנס, די קאַרנעדזשי'ס א. א. וו. דערצו נאָך ווערט דאָס פֿערמעגען פֿון די יודישע עשירים אונגעהויער איבערשאַצט, דורך דער גוואַלדיגער רעקלאַמע, וואָס דער אַנטיסעמיטיזמוס מאַכט זיי צו'ם דערמאָהנטען צוועק.

עס האָט דעריבער קיין זינען נישט און עס איז שענדליך צו

רעדען וועגען „יודישער רייכקייט״; גיכער וואָלט מען שטענדיג און איבעראַל געדאַרפט הויך שרייען וועגען דעם מורא׳דיגען עלענד פון דער אונגעהויערער מעהרהייט פון די יודען; דאָס דאָזיגע עלענד איז פאַר זייערע פערפאָלגער אַ שאַנדע און קעגען די רעגירונגען אַנ־אָנקלאַגע, וואָס פערדעקט זיי מיט חרפה, דען דאָס דאָזיגע עלענד שטאַמט נאָר פון די אויסנאַהמס־געזעצען, וועלכע פערבאָטען די יודען אויסצוניצען זייערע קרעפטען און פעהיגקייטען, כדי צו פערדינען, וואָס זיי נויטיג איז. און ווי באַלד עס איז גאָר נישטאָ קיין „יודישע רייכקייט״, קאָן זי דאָך אויך נישט זיין די סבה פון אַנטיסעמיטיזמוס.

איבריגענס, מען קאָן נאָך אויף אַנ׳אַנדער אופן בעווייזען די אונ־בעדינגטע פאַלשקייט פון העררן לאָריאַ׳ס ערקלערונג.

וואו געפינט זיך דען דער אַנטיסעמיטיזמוס צו׳ם מייסטען? וואו ווייזט ער זיך אַרויס אין די ווילדעסטע, ערגסטע פאָרמען? אין רוסלאַנד, אין רומעניען, אין גאַליציען. דאָס הייסט, גראַדע אין די לענדער, וואו די יודען האָבען קיין ווערט נישט אַלס עקאָ־נאָמישער פאַקטאָר. די יעניגע יודען, וועלכע פערמאָגען דאָרט עפּעס, זענען אַ זעלטענע אויסנאַהמע. זיי האָבען נישט קיין שלעסער, נישט קיין הייזער, נישט קיין עקיפּאַזשען, נישט קיין מעטרעסען, זיי בע־זיצען נישט קיינע באַנקען, נישט קיין פאַבריקען, נישט קיין אייזענ־באַהנען; אפילו אין די בערזען פון יענע לענדער ווערען זיי פער־שוואונדען צווישען דער גרעסטער מעהרהייט פון די קריסטען. זיי זענען כלל נישט קיינע קאָנקורענטען פאַר די קריסטען. זיי קאָנען נישט שטערען דעם „געטויפטען״ קאַפּיטאַל, ווייל זיי זענען קעגען איהם שוין צו קליין. וואָס בלייבט אַלזאָ איבער פון העררן לאָריאַ׳ס בעווייז?

גראַדע דאָרט, וואו מען קאָן געפינען איינציגע יודישע מיליאָ־נערען, אין ענגלאַנד, אין אַמעריקא, אין האָלאַנד, איז כמעט אינ־גאַנצען נישטאָ קיין אַנטיסעמיטיזמוס, אָדער דער אַנטיסעמיטיזמוס איז דאָרט פיעל מילדער ווי אין די לענדער, וואו די יודען זענען בעטלער. אמת, אין פראַנקרייך זענען דאָ רייכע יודען, און שוין איינציגע יאָהר, ווי דאָרט איז אויך דאָ אַ שטאַרקער אַנטיסעמיטיזמוס. נאָר דער דאָזיגער אַנטיסעמיטיזמוס איז נישט געווענדעט קעגען דער רייכקייט פון די יודען, נאָר קעגען דעם, וואָס עס פעהלט זיי כלומר׳שט ליעבע צו׳ם פאָטערלאַנד, קעגען זייער „אינטערנאַציאָנאַליזמוס״. אמת,

אין דייטשלאַנד שפּיעלען די יודען אַ זעהר וויכטיגע ראָליע אויף דער בערזע און פערנעהמען אַ גאַנץ גרויסען פלאַץ אין באַנק-געשעפט און אין דער אינדוסטריע. נאָר וואָס זעהען מיר דאָרט? גראַדע די רייכע יודען בעקומען אַלערליי אַמטליכע און געזעלשאַפטליכע כבודים, ווערהרענד די רדיפות זענען אָנגעווענדעט נאָר קעגען די יעניגע, וועלכע האָבען גאָר נישט אָדער האָבען וועניג און וועלכע מוזען אויסנוצען זייערע פעהיגקייטען ערגיץ אַנדערש אויסער דער בערזע און די באַנקען. וואו זעהט איהר דען אַ יודישען מיליאָנער, וועלכער זאָל געה'רודפ'ט ווערען צוליעב זיין ראַסע און רעליגיאָן און זאָל מוזען ליידען? וועלכע יודען זענען בעפּוצט מיט טיטלען פון גראַפען און באַראָנען? זענען דאָס אפשר די געלעהרטע, די שריפטשטעלער, די קינסטלער? ניין און קיינמאָל נישט! דאָס זענען דורכאויס, אָהן איין און איינציגע אויסנאַהמע, געלד-לייט אָדער זייערע יורשים. די איינציגע יודען אין רומעניען, וועלכע האָבען אַ דאַנק דעם בערלינער קאָנגרעס פון יאָהר 1878 בעקומען בירגער-רעכטע, זענען באַנקירען. די איציגע יודען אין רוסלאַנד, וועלכע מעגען וואָהנען אין גאַנצען לאַנד, זענען (אויסער די, וועלכע בעזיצען אַ דיפּלאָם פון אַ הויך-שולע, וואָס זייער צאָהל איז גאַנץ וועניג, ווייל דער פּראָצענט פון יודען, וועלכע ווערען צוגעלאָזט אין די הויך-שולען, איז זייער קליין) די סוחרים פון „ערשטער גילדע", ד. ה. די יעניגע, וועלכע צאָהלען גרויסע שטייערן, און דאָס פאָדערט דאָך אַ גרויסע רייכקייט און אַ וויכטיגען צושטאַנד אין דער האַנדעלס-וועלט. אין פראַנקרייך זענען די ראָטשילדס מיטגליעדער פון זשאָקיי-קלוב און די היינעס מאַכען התונה זייער טאָכטער מיט אַ רעגירענדען פירשט.

עס איז, הייסט עס, נישט אמת, אַז מען האָט די יודען פיינד צוליעב זייער געלד. דען ערשטענס זענען די געלד-יודען אַ זעהר זעלטענע אויסנאַהמע, און צווייטענס גראַדע די וועניגע געלד-יודען ליידען כלל נישט פון דער שנאה צו די יודען, ווערען אין ערגיץ נישט געה'רודפ'ט, און אפילו אין די לענדער, וואו דער אַנטיסעמיטיזמוס איז צום שטאַרקסטען, ווערען זיי געעהרט און געשעצט דורך די רעגירונגען, דורך דער געזעלשאַפט און זייערע קריסטליכע קאָנקורענטען, זיי ווערען דערהויבען צום אַדעלשטאַנד, בעקומען אַמטליכע טיטלען און אָרדענס און געניסען פון אַלע רעכטע און אַפילו פון דאָס רוב בעזונדערע רעכטע פון דער פּריווילעגירטער אַריסטאָקראַטיע.

הערר מאָמיגליאַנאָ קומט שוין פיעל נעהנטער צו'ם אמת, ווען ער ווייזט אָן דערויף, אַז די הערשענדע קלאַסען זענען עס, וואָס, בענוצענדיג זיך מיט'ן אַנטיסעמיטיזמוס אויף אַלערליי אופנים, שפּע־קולירען זיי און רעכענען אוים אויף די אונוויסענהייט און די פאָר־אורטיילען פון דער מאַסע און סטאַרען זיך אָבצווענדען אויף די יודען דעם כעס פון די אונצופריעדענע אויף דעם קאַפּיטאַליזמוס און אויף די שלעכטע מעשים פון די רעגירענדע. נאָר דערמיט בעשטעטיגט נאָר הערר מאָמיגליאַנאָ די פאַקטען, אָבער ער גיעט נישט קיין ערקלערונג צו זיי. פון וואַנען נעהמען זיך די פאָראורטיילען פון דער מאַסע? פון וואַנען נעהמט זיך זייער שנאה פון לאַנג אָן צו די יודען, די שנאה, וואָס די הערשענדע קלאַסען האַרפען נאָר אויפבלאָזען, דערהאַלטען און אויסנוצען פאַר זייער טובה?

אויף די דאָזיגע פראַגע ענטפערט נישט הערר מאָמיגליאַנאָ. איך וועל מיך בעמיהען דאָס צו טהון אנשטאָט איהם.

דער חאַרצעל פון דער שנאה צו די יודען שטעקט אין איינער פון די עלטעסטע און אַלגעמיינסטע מערקווירדיגע איגענשאַפטען פון דעם אַרט דענקען פון דעם מענשען און אפילו פון היות. יעדעם חעזען, וואָס איז בעשענקט מיט בעוואוסטזיין, פיהלט אַ שנאה צו אַלץ, וואָס איז אַנדערש פון איהם אין דער ערשיינונג, אין דעם אַרט פון זיין וועזען, אין זיינע געוואָהנהייטען, — אויסער אין יענע זעלטענע פאַלען, ווען דאָס חעזען, וואָס איז אַנדערש געבויט אָדער פיהרט זיך אַנדערש, איז אַרומגערינגעלט מיט אַ ליכט־קראַנץ, ד. ה. ווען עס איז גרויס, שטאַרק, וואונדערבאַר; דעמאָלט פיהלט מען נישט דערצו קיין שנאה, נאָר מען בעוואונדערט עס. בכלל אָבער איז גענוג אַז עמיץ זאָל זיין אַנדערש ווי מיר, און ער איז אונז שוין אונאַנגענעהם. דאָס איז איינע פון די פאָרמען פון „מיזאָנעאיזמוס", יענעם מיטעל, מיט וועלכען דער אָרגאַניזמוס פערטיידיגט זיך קעגען די אָנשטרענגונג זיך צו צופּאַסען צו דער אַרומיגער וועלט, וואָס מיין גרויסער לעהרער צעזאַרע לאָמבראָזאָ האָט עס מייסטערהאַפט אַנאַליזירט און אַזוי אַ נאָמען געגעבען. און אויב די יעניגע, וועלכע זענען אַנדערש ווי מיר, זענען אַ קלייגער און שוואַכער מיעוט (מינדערהייט), דעמאָלט פיהלען מיר נישט די בעדערפניש צו קעמפפען מיט אונזער אַנטיפּאַטיע קעגען זיי, אָדער עס אפילו צו האַלטען אין זיך בסוד, נאָר זי ווייזט זיך אַרוים מיט איהר גאַנצער הוצפה, און דאָס ווידער ברענגט דערצו,

אַז זי ענטוויקעלט זיך נאָך שטאַרקער.

דאָס איז די אַלגעמיין מענשליכע סבה פון דער שנאה, וואָס יעדע מעהרהייט פיהלט צו יעדער מינדערהייט, וואָס לעבט צווישען איהר און וואָס ציהט אויף זיך די אַרומיגע אויפמערקזאַמקייט מיט איהרע בעזונדערע, אָריגינעלע פאָרמען. וואָס אַנבעלאַנגט ספּעציעל צו אונז יודען, אַזוי קומט נאָך צו צו יענער אַלגעמיינער סבה דער אַלטער פאַנאַטיזמוס קעגען די „גאָטעס־מערדער“, וועלכער לעבט נאָך אַלץ, און אַ אָבקלאַנג פון די אַבערגלויבישע לעגענדעס פון מיטעלאַלטער, וועלכע האָבען בעשולדיגט די יודען אין אַלערליי שלעכטע מעשים, ווי למשל עלילת דם, אָדער דאָס גנבה׳נען די קריסטליכע הייליגקייטען א. א. וו.

פון דער דאָזיגער שנאה, וואָס אַ מעהרהייט פיהלט צו אַ מינדערהייט, וועלכע איז אַנדערש ווי זי, שטאַמט אַרויס, לויט דער נויטווענדיגקייט פון אַ פסיכאָלאָגישען געזעץ, דאָס, וואָס די מעהרהייט מאַכט די מינדערהייט פאַר דעם שעיר לעזאזל און בעשולדיגט איהם פאַר אַלע פעהלערען און אונגליקען פון דער מעהרהייט. בשעת אויף די פעלקער פון אַלטערטום, וועלכע זענען לויט זייער אָבשטאַמונג און זייער גלויבען געוועזען אַלע פון גלייכען אַרט, איז אָנגעפאַלען עפּעס אַ אַלגעמיין אונגליק, פאַר וועלכען זיי האָבען נישט געפונען קיין גענוגענדע ערקלערונג אין זייערע אייגענע פעהלערען, אָדער זיי האָבען עס אויך נישט געזוכט, דאַן האָבען זיי חושד געווען, דאָס זייערע נאַציאָנאַלגעטער זענען אויף זיי אין כעס. אין די אַלע פאַלען, אין וועלכע יענע פעלקער האָבען בעשולדיגט אין זייער אונגליק די געטער, לעגען אַרויף די מאָדערנע, אויפגעקלערטע פעלקער די פעראַנטוואָרטליכקייט אויף די יודען, וועלכע לעבען צווישען זיי. דאָס איז פונקט דער זעלבער אַבערגלויבען ווי אַ מאָל, נאָר פערקליידט אין אַ פערקליידונג, וואָס די מאָדערנע מענשען האַלטען דאָס גיכער פאַר מעגליך אָנצונעהמען.

און אַזוי ווי די סבה פון אַנטיסעמיטיזמוס איז אַ פסיכאָלאָגישע אייגענטימליכקייט פון די מענשען, דעריבער גלויב איך כלל נישט אַזוי ווי דער הערר מאָמיגליאַנאָ, אַז דער אַנטיסעמיטיזמוס איז אַ „פערבייגעהענדע ערשיינונג“ און וועט שנעל פערשוואונדען ווערען. ער וועט פערשווינדען נאָר דאַן, ווען מען וועט יודען אַלס יודען אויפהערען צו דערקענען צווישען אַנדערע מענשען, דאָס הייסט, ווען זיי

וועלען פערליערען זייער רעליגיאן, זייערע ראסען-טראדיציעס, זייערע אלטע זיטען און אפילו זייער אנטראפאלאגישען טיפ, זייער יודישען פרצוף. און אזוי ווי די דאזיגע פאלקאמענע אסימילאציע וועזט מיר אויס צו זיין שווער און אונמעגליך אויסגעפיהרט צו ווערען אין גיכען, דעריבער האלט איך דעם אנטיסעמיטיזמוס פאר א עביגען בעגלייטער פון דער עקזיסטענץ פון די יודען, כל זמן זיי וועלען זיין א שוואכערע מינדערהייט צווישען אנדערע נאציאנען, און דעם איינציגען הייל-מיטעל קעגען דעם אנטיסעמיטיזמוס זעה איך נאר אין דעם צוריקקעהרען פון דער יודישער מאסע קיין פאלעסטינע, וואו זיי זאלען שוין נישט זיין א מינדערהייט, נאר א מעהרהייט, און דאדורך זאלען זיי פטור ווערען פון דער ווירקונג פון דעם פסיכאלאגישען געזעץ, וועלכעס איז נאר-וואס ערקלערט געווארען.